

ROCZNIK
POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
ROK 2023

POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI

ROCZNIK
POLSKIEJ AKADEMII
UMIEJĘTNOŚCI

ROK 2023

KRAKÓW 2024

Redaktor tomu
Szczepan BILIŃSKI

© Copyright by Polska Akademia Umiejętności
Kraków 2024

ISSN 1230-7033

POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI
Ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków

Kancelaria
tel. 12 424-02-00
e-mail: office@pau.krakow.pl

Dystrybucja
tel. 12 424-02-12
e-mail: wydawnictwo@pau.krakow.pl

Księgowność
tel. 12 424-02-03

TREŚĆ

Struktura Polskiej Akademii Umiejętności (stan w dniu 31 grudnia 2023)

Rada	11
Członkowie	13
Krajowi	13
Wydział I Filologiczny	13
Czynni	13
Korespondenci	14
Wydział II Historyczno-Filozoficzny	15
Czynni	15
Korespondenci	16
Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych	17
Czynni	17
Korespondenci	19
Wydział IV Przyrodniczy	20
Czynni	20
Korespondenci	21
Wydział V Lekarski	22
Czynni	22
Korespondenci	23
Wydział VI Twórczości Artystycznej	24
Czynni	24
Zagraniczni	25
Wydział I Filologiczny	25
Wydział II Historyczno-Filozoficzny	26
Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych	27
Wydział IV Przyrodniczy	28
Wydział V Lekarski	29
Wydział VI Twórczości Artystycznej	30

Komisje Naukowe PAU	31
Komisje wydziałowe	31
Wydział I Filologiczny.	31
Komisja Filologii Klasycznej PAU	31
Komisja Neofilologiczna PAU	31
Komisja Kultury Słowian PAU	31
Komisja Historii Sztuki PAU	31
Komisja Etyki Komunikacji PAU	32
Wydział II Historyczno-Filozoficzny	32
Komisja Środkowoeuropejska PAU	32
Komisja Wschodnioeuropejska PAU	32
Komisja Prawnicza PAU	32
Komisja Historii i Kultury Żydów PAU	32
Komisja Prehistorii Karpat PAU	33
Komisja Nauk Ekonomicznych PAU	33
Komisja Etnograficzna PAU	33
Komisja Historii Wojen i Wojskowości PAU	33
Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU	33
Komisja Medioznawcza PAU	34
Komisja Biograficzna PAU	34
Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych	34
Komisja Astrofizyki PAU	34
Komisja Nauk Technicznych PAU	34
Komisja Układów Złożonych PAU	34
Wydział IV Przyrodniczy	35
Komisja Geoinformatyki PAU	35
Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU	35
Komisja Biologii Rozwoju PAU	35
Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAU	35
Komisja Geograficzna PAU	35
Komisje międzywydziałowe	36
Komisja Historii Nauki PAU	36
Komisja Spraw Europejskich PAU	36
Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU	36
Komisja Filozofii Nauk PAU	36
Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych	36
Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej	37
Komisja Antropologiczna PAU	37
Komisja Ergonomii PAU	37
Komisja PAU Zarządzania Kulturą i Mediami	37

Komisje Stacji Naukowych PAU	38
Stacja Naukowa PAU w Katowicach	38
Komisja Historii Śląska PAU w Katowicach	38
Komisja Nauk Matematycznych PAU w Katowicach	38
Komisja Nauk Przyrodniczych PAU w Katowicach	38
Komisja Prawnicza PAU w Katowicach	38
Stacja Naukowa PAU w Gdańsku	38
Komisja Kaszubska PAU w Gdańsku	38
Działalność	
Sprawozdanie sekretarza generalnego PAU za rok 2023	41
Protokół Komisji Rewizyjnej Polskiej Akademii Umiejętności	57
Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 11 marca 2023 roku	62
Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 17 czerwca 2023 roku	65
Protokół Uroczystego Posiedzenia Publicznego PAU w dniu 17 czerwca 2023 roku	67
Protokół Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 18 listopada 2023 roku	69
Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2022	71
Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o pokryciu straty za rok 2022	71
Członkowie PAU wybrani 17 czerwca 2023 roku	72
Posiedzenia Wydziałów PAU w 2023 roku	83
Posiedzenia Komisji Naukowych PAU w 2023 roku	85
Posiedzenia Stacji Naukowych i Komisji PAU działających poza Krakowem w 2023 roku	130
Czasopisma i książki wydane w 2023 roku	132
Sprawozdanie z działalności Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie w 2023 roku	134
Sprawozdanie z działalności Fototeki Lanckorońskich PAU w 2023 roku	137
Sprawozdanie z działalności Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską PAU w 2023 roku	140
Wyciąg z protokołu posiedzenia Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich na 2024 rok	144
Wykłady	
Jerzy HAUSNER, <i>O wiarygodności ekonomicznej państwa i nie tylko</i>	151
Ewa BROCLAWIK, <i>Dlaczego woda to życie?</i>	159
Aleksander B. SKOTNICKI, <i>Kopernik w Krakowie. Kraków Kopernikowi – dawniej i dziś, w 2023 r.</i>	163
Zmarli	
Członkowie PAU zmarli w 2022 roku	169
Wydział I	171
Krajowi	171
Michał Głowiński 4 XI 1934–29 IX 2023, <i>Andrzej Hejmej</i>	171

Jan Prokop 16 VI 1931–18 XII 2023, <i>Maciej Urbanowski</i>	179
Zagraniczni	182
Peter Wiesinger 15 V 1938–23 VI 2023, <i>Stefan Kiedroń</i>	182
Wydział II	186
Krajowi	186
Jan Machnik 20 IX 1930–7 X 2023, <i>Sylwester Czopek</i>	186
Zagraniczni	192
Szewach Weiss 5 VII 1935–3 II 20231, <i>Jan Woleński</i>	192
Zenon Kałuża 5 X 1936–5 VI 2023, <i>Agnieszka Kijewska</i>	196
Shlomo Avineri 30 VIII 1933–1 XII 2023, <i>Jacek Purchla</i>	201
Wydział III	204
Krajowi	204
Stanisław Jadach 6 VIII 1947–26 II 2023, <i>Andrzej Białas</i>	204
Zenon Waszczyszyn 12 VII 1935–28 II 2023, <i>Błażej Skoczeń</i>	207
Bogumił Jeziorski 29 IV 1947–15 IX 2023, <i>Grzegorz Chalasiński, Krzysztof Szalewicz</i>	210
Ryszard Sosnowski 5 I 1932–6 XII 2023, <i>Andrzej Kajetan Wróblewski</i>	210
Zagraniczni	217
Volker Soergel 9 III 1931–5 X 2022, <i>Andrzej Kajetan Wróblewski</i>	217
Stanley George Wojcicki 30 III 1937–31 V 2023, <i>Agnieszka Zalewska</i>	219
Dominique Delande 28 IX 1958–3 X 2023, <i>Jakub Zakrzewski</i>	223
Wydział IV	226
Krajowi	226
Wojciech Narębski 14 IV 1925–27 I 2023, <i>Grzegorz Leśniak</i>	226
Kazimierz Zarzycki 18 XII 1930–20 II 2023, <i>Krzyszyna Grodzińska</i>	233
Andrzej Ślęczka 6 II 1931–9 VI 2023, <i>Alfred Uchman, Tadeusz Peryt</i>	237
Aleksander Guterch 16 II 1936–28 XII 2023, <i>Tomasz Janik, Wojciech Czuba</i>	244
Zagraniczni	248
Jerzy Rzędowski Rotter 27 XII 1926–28 III 2023, <i>Barbara Płytycz</i>	248
Krzyszyna Urbańska 9 VI 1935–12 VII 2023, <i>Elżbieta Kuta</i>	250
Wydział V	254
Krajowi	254
Ryszard Jerzy Gryglewski 4 VIII 1932–30 I 2023, <i>Kalina Kawecka-Jaszcz</i>	254
Wojciech Ignacy Kostowski 30 III 1939–16 IV 2023, <i>Andrzej Członkowski, Marek Sanak</i>	257
Zagraniczni	261
Anne-Lise Haenni 26 IV 2031–26 III 2023, <i>Marek Sanak</i>	261
Wydział VI	263
Krajowi	263
Witold Cęckiewicz 24 IV 1924–18 II 2023, <i>Konrad Kucza-Kuczyński</i>	263
Alfabetyczny spis członków PAU	267

STRUKTURA
POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
(według stanu w dniu 31 grudnia 2023)

RADA

Prezes – **prof. dr hab. Jan Ostrowski**
Wiceprezes – **prof. dr hab. Andrzej Mączyński**
Wiceprezes z Warszawy – **prof. dr hab. Ewa Szczepańska-Sadowska**
Sekretarz generalny – **prof. dr hab. Szczepan Biliński**
Delegat Walnego Zgromadzenia – **prof. dr hab. Wiesław Pawlik**

Wydział I Filologiczny

Dyrektor – **prof. dr hab. Kazimierz Korus**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Roman Mazurkiewicz**
Sekretarz – **prof. dr hab. Maciej Włodarski**

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Dyrektor – **prof. dr hab. Janusz Kruk**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Andrzej Kastory**
Sekretarze – **prof. dr hab. Krzysztof Ożóg**
prof. dr hab. Jacek Purchla

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Dyrektor – **prof. dr hab. Ewa Broclawik**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Maria Nowakowska**
Sekretarz – **prof. dr hab. Jakub Zakrzewski**

Wydział IV Przyrodniczy

Dyrektor – **prof. dr hab. Elżbieta Pyza**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Marek A. Krapiec**
Sekretarze – **prof. dr hab. Barbara Plytycz**
prof. dr hab. Jerzy Starzyk

Wydział V Lekarski

Dyrektor – **prof. dr hab. Marek Sanak**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Ryszard Przewłocki**
Sekretarz – **prof. dr hab. Kalina Kawecka-Jaszcz**

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Dyrektor – **prof. dr hab. Adam Myjak**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Konrad Kucza-Kuczyński**
Sekretarz – vacat

Delegat Rady do Współpracy Międzynarodowej
– **prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak**

Komisja Rewizyjna – **prof. dr hab. Sylwester Czopek**
prof. dr hab. January Weiner
prof. dr hab. Karol Życzkowski

CZŁONKOWIE

Krajowi

WYDZIAŁ I FILOLOGICZNY

Czynni

Jerzy Axer – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 22 czerwca 2013.

Wojciech Balus – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2015, na członka czynnego 11 czerwca 2022.

Krystyna Bartol – wybrana na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 24 czerwca 2017.

Leszek Bednarczuk – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 11 czerwca 2022.

Andrzej Bogusławski – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 19 czerwca 2004.

Włodzimierz Bolecki – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 11 czerwca 2022.

Andrzej Borowski – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2011.

Jerzy Danielewicz – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 19 czerwca 2010.

Michał Głowiński – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 26 czerwca 1993. Zmarł 29 września 2023.

Maciej Grochowski – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 14 czerwca 2014.

Kazimierz Korus – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2015, na członka czynnego 19 czerwca 2021.

Maria Korytowska – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 2013, na członka czynnego 19 czerwca 2021.

Teresa Kostkiewiczowa – wybrana na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 23 czerwca 2007.

- Roman Mazurkiewicz** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2013, na członka czynnego 19 czerwca 2021.
- Jan Michalik** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
- Sergiusz Michalski** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2002, na członka czynnego 11 czerwca 2022.
- Teresa Michalowska** – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 1999, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
- Stanisław Mossakowski** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Alina Nowicka-Jeżowa** – wybrana na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
- Jan Ostrowski** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 20 czerwca 2015.
- Henryk Antoni Podbielski** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2004, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Jadwiga Puzynina** – wybrana na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 19 czerwca 1999.
- Stefan Sawicki** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 19 czerwca 1999.
- Stanisław Stabryła** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Lucjan Suchanek** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Zuzanna Topolińska** – wybrana na członka czynnego 9 marca 1991.

Korespondenci

- Edward Balcerzan** – wybrany 17 czerwca 2000.
- Piotr Chlebowski** – wybrany 17 czerwca 2023.
- Magdalena Danielewicz** – wybrana 24 czerwca 2017.
- Bogusław Dopart** – wybrany 19 czerwca 2020.
- Marcin Fabiański** – wybrany 15 czerwca 2019.
- Albert Juliusz Gorzkowski** – wybrany 16 czerwca 2018.
- Janusz S. Gruchala** – wybrany 19 czerwca 2020.
- Mirosława Hanusiewicz-Lavallee** – wybrana 20 czerwca 2015.
- Stefan Kiedroń** – wybrany 16 czerwca 2018.
- Hanna Kowalska-Stus** – wybrana 24 czerwca 2017.
- Stanisław Koziara** – wybrany 17 czerwca 2023.

Anna Legeżyńska – wybrana 11 czerwca 2022.
Jarosław Mariusz Ławski – wybrany 24 czerwca 2017.
Maria Maślanka-Soro – wybrana 16 czerwca 2016.
Tomasz Mika – wybrany 19 czerwca 2021.
Ryszard Nycz – wybrany 19 czerwca 2004.
Tomasz Polański – wybrany 19 czerwca 2021.
Jacek Popiel – wybrany 15 czerwca 2019.
Maria Poprzęcka – wybrana 17 czerwca 2000.
Jan Prokop – wybrany 24 czerwca 2006. Zmarł 18 grudnia 2023.
Piotr Salwa – wybrany 24 czerwca 2006.
Tadeusz Sławek – wybrany 18 czerwca 2016.
Marek Stachowski – wybrany 20 czerwca 2015.
Marian Stala – wybrany 22 czerwca 2013.
Ryszard Tokarski – wybrany 18 czerwca 2016.
Maciej Włodarski – wybrany 24 czerwca 2017.
Wiesław Wydra – wybrany 18 czerwca 2016.
Marta Wyka – wybrana 19 czerwca 2010.
Roman Maria Zawadzki – wybrany 20 czerwca 2009.
Antoni Ziemia – wybrany 20 czerwca 2015.

WYDZIAŁ II HISTORYCZNO-FILOZOFICZNY

Czynni

Krzysztof Baczkowski – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Sylwester Czopek – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2015, na członka czynnego 19 czerwca 2021.
Juliusz Domański – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 14 czerwca 2003.
Michał Heller – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 20 czerwca 2015.
Wojciech Iwańczak – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2015, na członka czynnego 17 czerwca 2023.
Andrzej Kastory – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
Janusz Krzysztof Kozłowski – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
Janusz Kruk – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 16 czerwca 2018.

- Ewa Łętowska** – wybrana na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 15 czerwca 2019.
- Jan Machnik** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 24 czerwca 1994. Zmarł 7 października 2023.
- Janusz Mallek** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
- Andrzej Mania** – wybrany 18 czerwca 2016, na członka czynnego 11 czerwca 2022.
- Andrzej Mączyński** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Krzysztof Ożóg** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2016, na członka czynnego 19 czerwca 2020.
- Aleksander Posern-Zieliński** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 17 czerwca 2023.
- Jacek Purchla** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2011, na członka czynnego 15 czerwca 2019.
- Marek H. Safjan** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 19 czerwca 2021.
- Władysław Stróżewski** – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
- Jerzy Strzelczyk** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Stanisław Suchodolski** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Piotr Sztompka** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 13 czerwca 1992.
- Stanisław Waltoś** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 21 czerwca 2008.
- Jan Woleński** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 23 czerwca 2012.
- Zenon Woźniak** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
- Andrzej Zoll** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 22 czerwca 1996.

Korespondenci

- Leszek Balcerowicz** – wybrany 24 czerwca 2006.
- Jan Barcz** – wybrany 11 czerwca 2022.
- Stanisław Biernat** – wybrany 11 czerwca 2022.

Józef Borzyszkowski – wybrany 22 czerwca 2013.
Andrzej Bronk – wybrany 20 czerwca 2009.
Bogdan Dembiński – wybrany 11 czerwca 2022.
Andrzej Friszke – wybrany 19 czerwca 2020.
Janina Gajda-Krynicka – wybrana 22 czerwca 2013.
Antoni Gąsiorowski – wybrany 20 czerwca 2009.
Bolesław Ginter – wybrany 11 czerwca 2022.
Jerzy Hausner – wybrany 15 czerwca 2019.
Agnieszka Kijewska – wybrana 18 czerwca 2016.
Marcin Kula – wybrany 15 czerwca 2019.
Joanna Maria Kurczewska – wybrana 18 czerwca 2011.
Waldemar Łazuga – wybrany 11 czerwca 2022.
Piotr Łossowski – wybrany 9 marca 1991.
Lech Jacek Mróz – wybrany 14 czerwca 2014.
Roman Murawski – wybrany 11 czerwca 2022.
Jerzy Nalepa – wybrany 22 czerwca 1996.
Cezary Obracht-Prondzyński – wybrany 19 czerwca 2020.
Maksymilian Pazdan – wybrany 23 czerwca 2001.
Jerzy Rajski – wybrany 13 czerwca 1992.
Marian Rębkowski – wybrany 11 czerwca 2022.
Stanisław Soltysiński – wybrany 9 marca 1991.
Andrzej Szostek – wybrany 19 czerwca 2021.
Karol Tarnowski – wybrany 18 czerwca 2011.
Michał Tymowski – wybrany 18 czerwca 2011.
Wacław Uruszczak – wybrany 23 czerwca 2012.
Paweł Valde-Nowak – wybrany 11 czerwca 2022.
Anna Wolff-Powęska – wybrana 17 czerwca 2023.
Ryszard Wójcicki – wybrany 20 czerwca 1998.
Jerzy Zajadło – wybrany 20 czerwca 2015.
Marek Ziółkowski – wybrany 19 czerwca 2010.

WYDZIAŁ III NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Czynni

Andrzej Białas – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
Iwo Białynicki-Birula – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 15 czerwca 2019.

- Ewa Broclawik** – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Tomasz Dohnalik** – wybrany 21 czerwca 1997, na członka czynnego 11 czerwca 2022.
- Andrzej Fuliński** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
- Bogumił Jeziorski** – wybrany na członka korespondenta 16 czerwca 2018, na członka czynnego 17 czerwca 2023. Zmarł 15 września 2023.
- Jerzy Kaczorowski** – wybrany na członka korespondenta 15 czerwca 2019, na członka czynnego 17 czerwca 2023.
- Zygmunt Kolenda** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 15 czerwca 2019.
- Stanisław Kwapięń** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2015, na członka czynnego 15 czerwca 2019.
- Janusz Stanisław Lipkowski** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 19 czerwca 2021.
- Bogdan Marciniak** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2016, na członka czynnego 15 czerwca 2019.
- Mieczysław Mąkosza** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 14 czerwca 2014.
- Zenon Mróz** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2016.
- Stanisław Penczek** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Wiesław Antoni Pleśniak** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Stefan Pokorski** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 23 czerwca 2012.
- Krzysztof Redlich** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2007, na członka czynnego 15 czerwca 2019.
- Ryszard Sosnowski** – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 20 czerwca 2009. Zmarł 5 grudnia 2023.
- Andrzej Staruszkiewicz** – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
- Andrzej Trautman** – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Michał Marian Turała** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2002, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Zenon Waszczyszyn** – wybrany na członka czynnego 17 listopada 1989. Zmarł 28 lutego 2023.
- Andrzej Kajetan Wróblewski** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 19 czerwca 2004.

Agnieszka Zalewska – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 2013,
na członka czynnego 24 czerwca 2017.

Kacper Zalewski – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.

Marek Zralek – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 1999,
na członka czynnego 22 czerwca 2013.

Korespondenci

Zbigniew Adamczyk – wybrany 24 czerwca 2006.

Romuald Będziński – wybrany 18 czerwca 2016.

Jakub Bodziony – wybrany 9 marca 1991.

Tomasz Dietl – wybrany 20 czerwca 2009.

Marcin Drąg – wybrany 11 czerwca 2022.

Wojciech Dziembowski – wybrany 21 czerwca 1997.

Ryszard Horodecki – wybrany 19 czerwca 2021.

Stanisław Jadach – wybrany 16 czerwca 2018. Zmarł 26 lutego 2023.

Andrzej Jajszyk – wybrany 19 czerwca 2020.

Bogumił Jeziorski – wybrany 16 czerwca 2018. Zmarł 15 września 2023.

Janusz Jurczak – wybrany 18 czerwca 2016.

Sławomir Kołodziej – wybrany 16 czerwca 2018.

Andrzej Korbel – wybrany 22 czerwca 2002.

Henryk Kozłowski – wybrany 16 czerwca 2018.

Wojciech Kucharz – wybrany 11 czerwca 2022.

Maciej Lewenstein – wybrany 19 czerwca 2021.

Jerzy Łuczka – wybrany 18 czerwca 2016.

Marian Mikołajczyk – wybrany 15 czerwca 2019.

Maciej A. Nowak – wybrany 17 czerwca 2023.

Maria Nowakowska – wybrana 24 czerwca 2017.

Wiesław Pawłucki – wybrany 19 czerwca 2004.

Marek Pfütznert – wybrany 16 czerwca 2018.

Michał Praszalowicz – wybrany 19 czerwca 2020.

Marek Samoć – wybrany 19 czerwca 2020.

Jakub Siemek – wybrany 24 czerwca 1995.

Błażej Skoczeń – wybrany 19 czerwca 2020.

Józef Smak – wybrany 25 czerwca 1994.

Gwidon Szefer – wybrany 9 marca 1991.

Ryszard Tadeusiewicz – wybrany 20 czerwca 1998.

Andrzej Tylikowski – wybrany 22 czerwca 2013.

Andrzej Udalski – wybrany 19 czerwca 2004.

Andrzej Witkowski – wybrany 20 czerwca 1998.

Maciej Wojtkowski – wybrany 18 czerwca 2016.

Jakub Zakrzewski – wybrany 16 czerwca 2018.

Karol Życzkowski – wybrany 19 czerwca 2020.

WYDZIAŁ IV PRZYRODNICZY

Czynni

Stefan Witold Alexandrowicz – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 22 czerwca 1996.

Barbara Bilińska – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 2004, na członka czynnego 19 czerwca 2020.

Szczepan Biliński – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 21 czerwca 2008.

Jerzy Fedorowski – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 14 czerwca 2003.

Krystyna Grodzińska – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 18 czerwca 2005.

Wincenty Kilarski – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.

Włodzimierz Korohoda – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 24 czerwca 1995.

Andrzej Kostrzewski – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 19 czerwca 2021.

Adam Kotarba – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995, na członka czynnego 19 czerwca 1999.

Jan Kozłowski – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 18 czerwca 2016.

Teresa Madeyska – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 2004, na członka czynnego 19 czerwca 2021.

Anna Medwecka-Kornaś – wybrana na członka czynnego 14 czerwca 2003.

Elżbieta Morycowa – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 24 czerwca 2017.

Wojciech Narębski – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 21 czerwca 1997. Zmarł 27 stycznia 2023.

Tadeusz Niedźwiedź – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 21 czerwca 2008.

Barbara Płytycz – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 1999, na członka czynnego 15 czerwca 2019.

Elżbieta Pyza – wybrana na członka korespondenta 20 czerwca 2009, na członka czynnego 16 czerwca 2018.

- Józef Razowski** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Jerzy R. Starzyk** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2009, na członka czynnego 19 czerwca 2021.
- Kazimierz Strzałka** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 11 czerwca 2022.
- Jacek M. Szymura** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2004, na członka czynnego 17 czerwca 2023.
- Andrzej Ślęczka** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 16 czerwca 2018. Zmarł 9 czerwca 2023.
- Marian Tischner** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 21 czerwca 1997.
- Alfred Uchman** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2011, na członka czynnego 17 czerwca 2023.
- January Weiner** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995, na członka czynnego 14 czerwca 2003.
- Kazimierz Zarzycki** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989. Zmarł 20 lutego 2023.

Korespondenci

- Grzegorz Bartosz** – wybrany 20 czerwca 2009.
- Jadwiga Bryła** – wybrana 26 czerwca 1993.
- Maria A. Ciemerych-Litwinienko** – wybrana 11 czerwca 2022.
- Tadeusz Chrobak** – wybrany 18 czerwca 2016.
- Marek Figlerowicz** – wybrany 17 czerwca 2023.
- Wojciech Froncisz** – wybrany 26 czerwca 1993.
- Zbigniew Maciej Gliwicz** – wybrany 22 czerwca 1996.
- Anna Grabowska** – wybrana 18 czerwca 2016.
- Wiesław I. Gruszecki** – wybrany 17 czerwca 2023.
- Aleksander Guterch** – wybrany 19 czerwca 1999. Zmarł 28 grudnia 2023.
- Alicja Józkowicz** – wybrana 19 czerwca 2021.
- Małgorzata Kossut** – wybrana 23 czerwca 2001.
- Marek Antoni Krąpiec** – wybrany 23 czerwca 2012.
- Kazimierz Krzemień** – wybrany 19 czerwca 2021.
- Barbara Kwiecińska** – wybrana 20 czerwca 2009.
- Andrzej B. Legocki** – wybrany 22 czerwca 1996.
- Maria Grażyna Łanczont** – wybrana 20 czerwca 2009.
- Leszek Marks** – wybrany 11 czerwca 2022.
- Jacek Matyszkiewicz** – wybrany 14 czerwca 2014.

Piotr Migoń – wybrany 22 czerwca 2013.
Adam Nadachowski – wybrany 19 czerwca 2021.
Maciej Jan Nałęcz – wybrany 19 czerwca 1999.
Tadeusz M. Peryt – wybrany 15 czerwca 2019.
Ewa Wanda Roniewicz – wybrana 20 czerwca 2015.
Tadeusz Sarna – wybrany 23 czerwca 2012.
Stefan Skiba – wybrany 15 czerwca 2019.
Adam Szewczyk – wybrany 11 czerwca 2022.
Jacek M. Szymura – wybrany 19 czerwca 2004.
Krzysztof Turlejski – wybrany 24 czerwca 2017.
Katarzyna Turnau – wybrana 11 czerwca 2022.
Krystyna Wasylińska – wybrana 13 czerwca 1992.
Grzegorz Węgrzyn – wybrany 20 czerwca 2015.
Michał Woyciechowski – wybrany 24 czerwca 2017.
Maciej Żylicz – wybrany 23 czerwca 2001.

WYDZIAŁ V LEKARSKI

Czynni

Jan Albrecht – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Tomasz Brzozowski – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
Anna Członkowska – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 1999, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Józef Dulak – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2011, na członka czynnego 11 czerwca 2022.
Andrzej Górski – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Jan Górski – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
Ryszard Jerzy Gryglewski – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989. Zmarł 30 stycznia 2023.
Włodzimierz Januszewicz – wybrany na członka czynnego 3 maja 1990.
Jacek Jassem – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2013, na członka czynnego 17 czerwca 2023.
Jerzy Kawiak – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 24 czerwca 2006.

- Kalina Kawecka-Jaszcz** – wybrana na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 11 czerwca 2022.
- Paweł Kisielow** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 18 czerwca 2005.
- Wojciech Kostowski** – wybrany na członka czynnego 26 czerwca 1993. Zmarł 16 kwietnia 2023.
- Janusz Limon** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 19 czerwca 2010.
- Stanisław Moskalewski** – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 20 czerwca 2015.
- Wiesław W. Pawlik** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 17 czerwca 2000.
- Andrzej Pilc** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 19 czerwca 2020.
- Tadeusz Popiela** – wybrany na członka czynnego 22 czerwca 1996.
- Edmund Przegaliński** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 19 czerwca 1999.
- Ryszard Przewłocki** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Czesław Radzikowski** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2002, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
- Marek Sanak** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008, na członka czynnego 19 czerwca 2020.
- Ewa Szczepańska-Sadowska** – wybrana na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Michał Tendera** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
- Tomasz Trojanowski** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008, na członka czynnego 19 czerwca 2020.
- Andrzej Więcek** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2011, na członka czynnego 19 czerwca 2020.

Korespondenci

- Włodzimierz Buczko** – wybrany 18 czerwca 2011.
- Andrzej Budaj** – wybrany 24 czerwca 2017.
- Stanisław Czekalski** – wybrany 18 czerwca 2011.
- Stanisław Jerzy Czuczwar** – wybrany 23 czerwca 2012.
- Wenancjusz Domagała** – wybrany 20 czerwca 1998.
- Małgorzata Filip** – wybrana 15 czerwca 2019.

Tomasz Kazimierz Grodzicki – wybrany 16 czerwca 2018.
Jerzy Hołowiecki – wybrany 20 czerwca 1998.
Barbara Jarzab – wybrana 23 czerwca 2007.
Marek Krawczyk – wybrany 14 czerwca 2014.
Władysław Lasoń – wybrany 19 czerwca 2020.
Jerzy W. Lazarewicz – wybrany 19 czerwca 2010.
Ludwik Kazimierz Malendowicz – wybrany 23 czerwca 2012.
Maciej Tadeusz Malecki – wybrany 24 czerwca 2017.
Lucyna Mastalerz – wybrana 24 czerwca 2017.
Katarzyna Mizia-Stec – wybrana 11 czerwca 2022.
Jacek Musiał – wybrany 22 czerwca 2013.
Michał Myśliwiec – wybrany 14 czerwca 2014.
Krzysztof Narkiewicz – wybrany 23 czerwca 2012.
Ewa Niżankowska-Mogilnicka – wybrana 24 czerwca 2006.
Barbara Elżbieta Przewłocka – wybrana 24 czerwca 2017.
Krzysztof Selmaj – wybrany 23 czerwca 2001.
Aleksander B. Skotnicki – wybrany 23 czerwca 2012.
Tomasz Szczepański – wybrany 19 czerwca 2020.
Tadeusz Stanisław Tolloczko – wybrany 21 czerwca 2008.
Adam Torbicki – wybrany 16 czerwca 2018.
Piotr Trzonkowski – wybrany 15 czerwca 2019.
Anetta Undas – wybrana 18 czerwca 2016.
Kazimierz Wierzechowski – wybrany 3 maja 1990.
Michał Witt – wybrany 19 czerwca 2021.
Wojciech Wojakowski – wybrany 19 czerwca 2021.
Edward Wylęgała – wybrany 17 czerwca 2023.

WYDZIAŁ VI TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ

Czynni

Stanisław Baj – wybrany 17 czerwca 2023.
Tadeusz Boruta – wybrany 20 czerwca 2015.
Marek Budzyński – wybrany 11 czerwca 2022.
Witold Cęckiewicz – wybrany 16 listopada 1989. Zmarł 18 lutego 2023.
Marian Fikus – wybrany 18 czerwca 2011.
Agnieszka Holland – wybrana 11 czerwca 2022.
Krzysztof Ingarden – wybrany 20 czerwca 2015.
Jerzy Kalina – wybrany 19 czerwca 2020.

Ryszard Krynicki – wybrany 20 czerwca 2015.
Konrad Kucza-Kuczyński – wybrany 22 czerwca 2013.
Ewa Lipska – wybrana 20 czerwca 2009.
Krystian Lupa – wybrany 24 czerwca 2017.
Lech Majewski – wybrany 24 czerwca 2017.
Krzysztof Meyer – wybrany 18 czerwca 2011.
Adam Myjak – wybrany 20 czerwca 2009.
Wiesław Myśliwski – wybrany 19 czerwca 2020.
Wiesław Ochman – wybrany 19 czerwca 2010.
Ryszard Kazimierz Otręba – wybrany 22 czerwca 2002.
Andrzej Seweryn – wybrany 17 czerwca 2000.
Krzysztof Skórczewski – wybrany 22 czerwca 2013.
Jacek Sroka – wybrany 11 czerwca 2022.
Tadeusz Strugała – wybrany 17 czerwca 2023.
Paweł Szymański – wybrany 19 czerwca 2021.
Paweł Maria Taranczewski – wybrany 24 czerwca 2006.
Olga Tokarczuk – wybrana 19 czerwca 2020.
Krzysztof Zanussi – wybrany 25 czerwca 1994.
Kazimierz Gustaw Zemła – wybrany 14 czerwca 2003.

Zagraniczni

WYDZIAŁ I FILOLOGICZNY

Xaverio Ballester – wybrany 22 czerwca 2013.
Alfred Bammesberger – wybrany 14 czerwca 2003.
Pietro Boitani – wybrany 9 marca 1991.
Giovanna Brogi Bercoff – wybrana 18 czerwca 2016.
Petar Ž. Bunjak – wybrany 24 czerwca 2017.
Alain van Crugten – wybrany 19 czerwca 2004.
Maria Delaperrière – wybrana 18 czerwca 2005.
Hans Jürgen Diller – wybrany 22 czerwca 1996.
Rolf Fieguth – wybrany 22 czerwca 2002.
Bernhard Gajek – wybrany 19 czerwca 1999.
György Gömöri – wybrany 21 czerwca 2008.
Margreta Grigorova – wybrana 11 czerwca 2022.
Stephen Harrison – wybrany 18 czerwca 2016.
Thomas DaCosta Kaufmann – wybrany 19 czerwca 2021.
Maryla Laurent-Zielińska – wybrana 22 czerwca 2013.

Aleksander W. Lipatow – wybrany 18 czerwca 2005.
Ryszard Löw (Loew) – wybrany 23 czerwca 2007.
Luigi Marinelli – wybrany 18 czerwca 2005.
Michał Masłowski – wybrany 19 czerwca 2010.
Alain Michel – wybrany 22 czerwca 1996.
Nulló Minissi – wybrany 19 czerwca 1999.
Hugo Montgomery – wybrany 21 czerwca 1997.
Stefan Muthesius – wybrany 16 czerwca 2018.
Sergiej Iwanowicz Nikolajew – wybrany 11 czerwca 2022.
Ivo Pospíšil – wybrany 19 czerwca 2021.
Rostysław Radyszewski – wybrany 23 czerwca 2012.
François Rosset – wybrany 19 czerwca 2010.
Joseph Rykwert – wybrany 20 czerwca 1998.
Brigitte Schultze – wybrana 18 czerwca 2005.
Anne Markham Schulz – wybrana 14 czerwca 2014.
Victor Ieronim Stoichita – wybrany 16 czerwca 2018.
Swietłana Tolstojowa – wybrana 24 czerwca 2017.
Boris A. Uspiński – wybrany 18 czerwca 2011.
Stephanie Roberta West – wybrana 23 czerwca 2012.
Anna Wierzbicka – wybrana 19 czerwca 2004.
Peter Wiesinger – wybrany 21 czerwca 1997. Zmarł 23 czerwca 2023.

WYDZIAŁ II HISTORYCZNO-FILOZOFICZNY

Olivier Aurenche – wybrany 18 czerwca 2016.
Shlomo Avineri – wybrany 22 czerwca 2013. Zmarł 1 grudnia 2023.
Daniel Beauvois – wybrany 21 czerwca 1997.
Emil Brix – wybrany 18 czerwca 2011.
Alfredas Bumblauskas – wybrany 19 czerwca 2021.
Francesca Cantù – wybrana 22 czerwca 2013.
Ivan Čolović – wybrany 24 czerwca 2017.
Norman Davies – wybrany 26 czerwca 1993.
Robert I. Frost – wybrany 19 czerwca 2020.
Timothy Garton Ash – wybrany 15 czerwca 2019.
Tadeusz Gromada – wybrany 18 czerwca 2016.
Christopher Michael Hann – wybrany 19 czerwca 2020.
Wołodmyr Horbatenko – wybrany 11 czerwca 2022.
Jarosław Hrycak – wybrany 22 czerwca 2013.
Zenon Kaluża – wybrany 22 czerwca 2002. Zmarł 5 czerwca 2023.

Andreas Kappeler – wybrany 17 czerwca 2023.
István Kovács – wybrany 23 czerwca 2012.
Jolanta Kren Kostkiewicz – wybrana 19 czerwca 2020.
Paul Robert Magocsi – wybrany 17 czerwca 2023.
Eduard Mühle – wybrany 18 czerwca 2016.
Juraj Pavúk – wybrany 21 czerwca 1997.
Krzysztof Pomian – wybrany 21 czerwca 2008.
Raimo Pullat – wybrany 23 czerwca 2001.
Pál Raczky – wybrany 18 czerwca 2011.
Jan Rychlik – wybrany 11 czerwca 2022.
Miloš Řezník – wybrany 17 czerwca 2023.
Timothy Snyder – wybrany 15 czerwca 2019.
Robert Sokolowski – wybrany 24 czerwca 1995.
Andrzej Sulima-Kamiński – wybrany 21 czerwca 1997.
Olli Vehviläinen – wybrany 21 czerwca 1997.
Szewach Weiss – wybrany 15 czerwca 2019. Zmarł 3 lutego 2023.
Rudolf Welsler – wybrany 22 czerwca 2013.
Thomas Wunsch – wybrany 19 czerwca 2020.

WYDZIAŁ III NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Halina Abramowicz – wybrana 14 czerwca 2014.
Ugo Amaldi – wybrany 24 czerwca 2017.
James Daniel Bjorken – wybrany 18 czerwca 2005.
Sava Bratoš – wybrany 19 czerwca 1999.
Peter Braun-Munzinger – wybrany 17 czerwca 2023.
Romuald Brazis – wybrany 24 czerwca 1995.
Andrzej Jerzy Buras – wybrany 18 czerwca 2011.
Wit Busza – wybrany 20 czerwca 1998.
Krzysztof Cios – wybrany 19 czerwca 2004.
Domique Delande – wybrany 11 czerwca 2022. Zmarł 3 października 2023.
Leszek Feliks Demkowicz – wybrany 22 czerwca 2013.
Artur Ekert – wybrany 11 czerwca 2022.
Kálmán Győry – wybrany 18 czerwca 2016.
Rolf-Dieter Heuer – wybrany 23 czerwca 2012.
Henryk Iwaniec – wybrany 24 czerwca 2006.
Andrzej Joachimiak – wybrany 23 czerwca 2012.
Marek Karliner – wybrany 24 czerwca 2017.
Christer Oscar Kiselman – wybrany 22 czerwca 2002.

Jacek Klinowski – wybrany 26 czerwca 1993.
Jean-Marie Lehn – wybrany 11 czerwca 2022.
Giulio Maier – wybrany 21 czerwca 2008.
Herbert A. Mang – wybrany 19 czerwca 2004.
Tadeusz B. Massalski – wybrany 22 czerwca 1996.
Krzysztof Matyjaszewski – wybrany 24 czerwca 2017.
Janusz Nowotny – wybrany 20 czerwca 2009.
Walter Oelert – wybrany 19 czerwca 2004.
Yuri Oganessian – wybrany 18 czerwca 2016.
Peter Pflug – wybrany 14 czerwca 2014.
Helmut Satz – wybrany 19 czerwca 2020.
Herwig Schopper – wybrany 20 czerwca 2015.
Volker Hermann Soergel – wybrany 25 czerwca 1994. Zmarł 5 października 2022.
Paul Söding – wybrany 22 czerwca 2002.
Daniel Stroock – wybrany 19 czerwca 2004.
Tomasz Robert Taylor – wybrany 20 czerwca 2015.
Israel E. Wachs – wybrany 18 czerwca 2005.
Frank Wilczek – wybrany 23 czerwca 2007.
Stanley George Wojcicki – wybrany 22 czerwca 2013. Zmarł 31 maja 2023.
C. Pierre Zaleski – wybrany 24 czerwca 2006.
Jan Charles Zarnecki – wybrany 22 czerwca 2013.

WYDZIAŁ IV PRZYRODNICZY

Andrzej Bajer – wybrany 14 czerwca 2003.
Andrzej Bartke – wybrany 22 czerwca 1996.
Björn Berglund – wybrany 25 czerwca 1994.
Andrij Bogucki – wybrany 21 czerwca 2008.
Leszek K. Borysiewicz – wybrany 22 czerwca 1996.
Pavel Bosák – wybrany 23 czerwca 2007.
Louis Du Pasquier – wybrany 19 czerwca 2020.
Richard Frackowiak – wybrany 19 czerwca 2020.
Peter Fritz – wybrany 21 czerwca 2008.
Klaus Hahlbrock – wybrany 16 czerwca 2018.
Michael A. Kaminski – wybrany 19 czerwca 2020.
Claudine Kieda – wybrana 18 czerwca 2011.
Małgorzata Kloc-Stępkowska – wybrana 16 czerwca 2018.
Wighart von Koenigswald – wybrany 26 czerwca 1993.

Gedyminas Motuza – wybrany 22 czerwca 2002.
Dumitru T. Murariu – wybrany 14 czerwca 2014.
Krzysztof Palczewski – wybrany 20 czerwca 2015.
Charles Alexander Pasternak – wybrany 22 czerwca 2002.
Jerzy Rzędowski – wybrany 24 czerwca 2017. Zmarł 28 marca 2023.
Nicholas John Severs – wybrany 22 czerwca 1996.
Helmut Sies – wybrany 19 czerwca 2020.
Andrzej T. Słomiński – wybrany 19 czerwca 2020.
Rostyslav Stoika – wybrany 22 czerwca 2002.
Mario Suwalsky – wybrany 22 czerwca 2013.
Krystyna Urbańska – wybrana 23 czerwca 2007. Zmarła 12 lipca 2023.
Andreas Wetzel – wybrany 18 czerwca 2016.
Stanisław Wicherek – wybrany 11 czerwca 2022.
Magdalena Żernicka-Goetz – wybrana 18 czerwca 2016.

WYDZIAŁ V LEKARSKI

Anupam Agarwal – wybrana 17 czerwca 2023.
Philip W. Askenase – wybrany 13 czerwca 1992.
Krzysztof S. Bankiewicz – wybrany 19 czerwca 2020.
Benjamin Michael Chain – wybrany 17 czerwca 2000.
Vittorio Colizzi – wybrany 21 czerwca 1997.
Klaus Eichmann – wybrany 18 czerwca 2005.
Roberto Ferrari – wybrany 11 czerwca 2022.
Hans-Dieter Flad – wybrany 17 czerwca 2000.
Kjell Fuxe – wybrany 19 czerwca 2020.
Detlev Ganten – wybrany 9 marca 1991.
Willem Hendrik Gispén – wybrany 14 czerwca 2003.
Jolanta Gutkowska – wybrana 18 czerwca 2011.
Anne-Lise Haenni – wybrana 21 czerwca 1997. Zmarła 26 marca 2023.
Jacek Hawiger – wybrany 9 marca 1991.
Stephen Townley Holgate – wybrany 23 czerwca 2001.
Jerzy W. Kupiec-Weglinski – wybrany 18 czerwca 2016.
Salomon Z. Langer – wybrany 9 marca 1991.
Łukasz Lebioda – wybrany 24 czerwca 1995.
Janusz Lipski – wybrany 24 czerwca 2006.
Tadeusz Maliński – wybrany 23 czerwca 2012.
N. Avrion Mitchison – wybrany 9 marca 1991.
Salvador Moncada – wybrany 25 czerwca 1994.

Krzysztof Mrózek – wybrany 11 czerwca 2022.
Marek Radomski – wybrany 16 czerwca 2018.
Janusz Rak – wybrany 19 czerwca 2021.
Naropantul Appaji Rao – wybrany 19 czerwca 1999.
Mariusz Z. Ratajczak – wybrany 21 czerwca 2008.
Alfredo Salerno – wybrany 21 czerwca 1997.
Tadeusz Samorajski – wybrany 25 czerwca 1994.
Arne Schousboe – wybrany 19 czerwca 2004.
Maria Zofia Siemionow – wybrana 23 czerwca 2012.
Bronisław Slomiany – wybrany 9 marca 1991.
Akira Terano – wybrany 19 czerwca 1999.
Alexei Verkhratsky – wybrany 19 czerwca 2021.
David H. Vesole – wybrany 19 czerwca 2021.
Sylvester Vizi – wybrany 14 czerwca 2003.
Torkel Wadström – wybrany 20 czerwca 1998.
Zbigniew Wszolek – wybrany 16 czerwca 2018.
Christoph Zielinski – wybrany 19 czerwca 2021.

WYDZIAŁ VI TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ

Karol Berger – wybrany 24 czerwca 2017.
Arata Isozaki – wybrany 22 czerwca 1996.
Alina Kalczyńska-Scheiwiller – wybrana 18 czerwca 2011.
Adam Korpak – wybrany 23 czerwca 2012.
Volodymyr Odrekhivskiy – wybrany 11 czerwca 2022.
Tomas Venclova – wybrany 23 czerwca 2007.

KOMISJE NAUKOWE PAU

Komisje wydziałowe

WYDZIAŁ I FILOLOGICZNY

Komisja Filologii Klasycznej PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Tomasz Polański
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Joanna Komorowska
Sekretarz: dr Adrian Szopa

Komisja Neofilologiczna PAU

Przewodnicząca: prof. dr hab. Barbara Sosień
Wiceprzewodniczący: dr hab. Stanisław Jasionowicz
Sekretarz: dr hab. Monika Coghén

Komisja Kultury Słowian PAU

Przewodnicząca: prof. dr hab. Hanna Kowalska-Stus
Zastępcy przewodniczącej: prof. dr hab. Bogusław Dopart
prof. dr hab. Dorota Gil
Sekretarz: dr hab. Urszula Cierniak

Komisja Historii Sztuki PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Marcin Fabiański
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Marek Walczak
Sekretarz: dr Wojciech Walanus

Komisja Etyki Komunikacji PAU

Przewodnicząca: dr hab. Anna Cegiela
Zastępcy przewodniczącej: dr hab. Agata Małycka
dr hab. Dorota Suska
Sekretarz: dr hab. Agnieszka Walecka-Rynduch

WYDZIAŁ II HISTORYCZNO-FILOZOFICZNY

Komisja Środkowoeuropejska PAU

Przewodnicząca: dr hab. Agnieszka Kastory
Zastępcy przewodniczącej: prof. dr hab. Artur Patek
dr hab. Mirella Korzeniewska-Wiszniewska
Sekretarz: dr Rafał Woźnica

Komisja Wschodnioeuropejska PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Krzysztof Stopka
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Andrzej A. Zięba
Sekretarze: dr hab. Helena Duć-Fajfer
dr Adam Świątek

Komisja Prawnicza PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Jerzy Pisuliński
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. Arkadiusz Sobczyk
prof. dr hab. Jan Widacki
Sekretarz: prof. dr hab. Hanna Knysiak-Sudyka

Komisja Historii i Kultury Żydów PAU

Przewodniczący: dr hab. Leszek Hońdo
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Magdalena Ruta
Sekretarz: dr Anna Jakimyszyn-Gadocha

Komisja Prehistorii Karpat PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. Renata Madyda-Legutko
dr hab. Magdalena Moskal-del Hoyo
Sekretarz: dr Paweł Jarosz

Komisja Nauk Ekonomicznych PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Józef Pociecha
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Roman Nistrój
Sekretarz: dr hab. Jerzy Marzec

Komisja Etnograficzna PAU

Przewodnicząca: dr hab. Róża Godula-Węclawowicz
Zastępca przewodniczącej: dr hab. Janusz Barański
Sekretarz: dr Renata Hołda

Komisja Historii Wojen i Wojskowości PAU

Przewodniczący: dr hab. Marek Herma
Zastępca przewodniczącego: dr Piotr Nykiel
Sekretarz: dr Paweł Krokosz

Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU

Przewodnicząca: prof. dr hab. Ewdoksia Papuci-Władyka
Zastępcy przewodniczącej: prof. dr hab. Janusz Czebreszuk
dr hab. Tomasz Scholl
Sekretarz: dr Kamil Kopij

Komisja Medioznawcza PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Maciej Kawka
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Danuta Kępa-Figura
Sekretarz: dr hab. Krzysztof Kaszewski
dr hab. Wojciech Prażuch

Komisja Biograficzna PAU

Przewodnicząca: dr hab. Elżbieta Orman
Zastępca przewodniczącej: prof. dr hab. Mariusz Wołos
Sekretarz: dr Krzysztof Kloc

WYDZIAŁ III NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Komisja Astrofizyki PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Andrzej Staruszkiewicz
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Lech Sokołowski
Sekretarz: dr hab. Andrzej Odrzywołek

Komisja Nauk Technicznych PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. inż. Kazimierz Furtak
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. inż. Jerzy Lis
prof. dr hab. inż. Błażej Skoczeń
Sekretarz: prof. dr hab. inż. Wojciech Mitkowski
Zastępca sekretarza: dr hab. inż. Paweł Skruch

Komisja Układów Złożonych PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Karol Życzkowski
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Zdzisław Burda
Sekretarz: dr hab. Paweł Góra

WYDZIAŁ IV PRZYRODNICZY

Komisja Geoinformatyki PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Jacek Kozak
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. inż. Tomasz Szmuc
prof. dr hab. inż. Piotr Wężyk
Sekretarz: dr hab. inż. Krystian Koziół
Zastępca sekretarza: dr inż. Stanisław Szombara

Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Marek A. Krąpiec
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. Dorota Nalepka
dr hab. Włodzimierz Margielewski
Sekretarz: dr hab. Magdalena Moskal-del Hoyo

Komisja Biologii Rozwoju PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Bartosz Plachno
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Piotr Świątek
Sekretarz: dr hab. Aneta Słomka

Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAU

Przewodnicząca: prof. dr hab. Krystyna Koziac
Zastępcy przewodniczącej: prof. dr hab. Jan Szarek
prof. dr hab. Józef Walczyk
Sekretarz: prof. dr hab. Stanisław Brożek

Komisja Geograficzna PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Kazimierz Krzemień
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Adam Kotarba
Sekretarz: prof. dr hab. Bolesław Domański
Zastępca sekretarza: prof. dr hab. Zofia Rączkowska

Komisje międzywydziałowe

Komisja Historii Nauki PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Michał Kokowski
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Stanisław Domoradzki
Sekretarz: dr Paweł Brzegowy

Komisja Spraw Europejskich PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Zdzisław Mach
Zastępca przewodniczącego: prof. dr hab. Michał Turala
Sekretarz: prof. dr hab. Dorota Prasałowicz
prof. dr hab. Jacek Kołodziej

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Michał Prasałowicz
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. Joanna Kurczewska
prof. dr hab. Janusz Szmyd
Sekretarz: prof. dr hab. Stanisław Nagy
prof. dr hab. Dariusz Wojakowski

Komisja Filozofii Nauk PAU

Przewodniczący: ks. dr hab. Janusz Mączka
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Paweł Polak
Sekretarz: ks. dr hab. Wojciech Grygiel
dr Roman Krzanowski

Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych

Przewodnicząca: prof. dr hab. Barbara Płytycz
Zastępcy przewodniczącej: dr Jerzy Kuczyński
dr hab. Karol Sanojca

Sekretarze: dr hab. Jerzy Szczepański
dr Irena Trzcieniecka-Schneider

Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej

Przewodniczący: prof. dr hab. Adam Stefan Walaszek
Zastępca przewodniczącego: dr hab. Anna Mazurkiewicz
Sekretarz: dr hab. Janusz Pezda

Komisja Antropologiczna PAU

Przewodniczący: prof. dr hab. Krzysztof Szostek
Zastępcy przewodniczącego: prof. dr hab. Sławomir Kozieł
dr hab. Henryk Głąb
Sekretarz: dr hab. Marcin S. Przybyła

Komisja Ergonomii PAU

Przewodnicząca: dr inż. Karolina Trzyniec
Zastępcy przewodniczącej: dr hab. inż. Marcin Butlewski
dr inż. arch. Anna Taczalska-Ryniak
Sekretarz: dr hab. inż. Grzegorz Szewczyk

Komisja PAU Zarządzania Kulturą i Mediami

Przewodnicząca: dr hab. Ewa Bogacz-Wojtanowska
Zastępca przewodniczącej: dr Joanna Szulborska-Łukaszewicz
Sekretarz: dr Anna Pluszyńska

Komisje Stacji Naukowych PAU

STACJA NAUKOWA PAU W KATOWICACH

Komisja Historii Śląska PAU w Katowicach

Przewodniczący: dr Karol Makles

Komisja Nauk Matematycznych PAU w Katowicach

Przewodniczący: prof. dr hab. Aleksander Błaszczyk
Sekretarz: dr hab. Andrzej Kucharski

Komisja Nauk Przyrodniczych PAU w Katowicach

Przewodniczący: prof. dr hab. Wiktor Zipper
Sekretarz: prof. dr hab. Krzysztof Słosarek

Komisja Prawnicza PAU w Katowicach

Przewodnicząca: dr hab. Monika Jagielska

STACJA NAUKOWA PAU W GDAŃSKU

Komisja Kaszubska PAU w Gdańsku

Przewodniczący: prof. dr hab. Cezary Obracht-Prondzyński
Sekretarz: dr Tomasz Rembalski

DZIAŁALNOŚĆ

Sprawozdanie sekretarza generalnego PAU za rok 2023

Sprawozdanie z działalności PAU obejmuje rok kalendarzowy, tj. okres od 1 stycznia do 31 grudnia roku 2023. Tradycyjnie sprawozdanie to nie obejmuje spraw finansowych, w tym analizy kosztów i wydatków Akademii. Sprawozdanie z wykonania planu finansowego w roku sprawozdawczym było przedmiotem obrad Zarządu PAU oraz Komisji Rewizyjnej (por. Protokół Komisji Rewizyjnej PAU na s. 57–61). Zostało ono jednomyślnie zaakceptowane przez wymienione gremia. Uzyskało również pozytywną opinię biegłego rewidenta, przygotowaną przez kancelarię PROFIN.

Informacje ogólne

Aktualnie w skład korporacji Polskiej Akademii Umiejętności wchodzi 1 członek honorowy, 145 członków krajowych czynnych, 161 członków krajowych korespondentów oraz 172 członków zagranicznych. W roku 2023 wybory nowych członków Akademii odbyły się podczas Walnego Zgromadzenia w dniu 17 czerwca. Wyłoniły one 9 członków czynnych, 7 nowych członków korespondentów oraz 5 członków zagranicznych.

W roku sprawozdawczym Akademia poniosła dotkliwe straty. Na zawsze odeszli od nas:

Z Wydziału I

Prof. Peter Wiesinger – członek zagraniczny, zmarł 23.06.2023 r.

Prof. Michał Głowiński – członek czynny, zmarł 29.09.2023 r.

Prof. Jan Prokop – członek korespondent, zmarł 18.12.2023 r.

Z Wydziału II

Prof. Szewach Weiss – członek zagraniczny, zmarł 3.02.2023 r.

Prof. Zenon Kałuża – członek zagraniczny, zmarł 5.06.2023 r.

Prof. Jan Machnik – członek czynny, zmarł 7.10.2023 r.

Prof. Shlomo Avineri – członek zagraniczny, zmarł 1.12.2023 r.

Z Wydziału III

Prof. Stanisław Jadach – członek korespondent, zmarł 26.02.2023 r.
 Prof. Zenon Waszczyszyn – członek czynny, zmarł 28.02.2023 r.
 Prof. Stanley George Wójcicki – członek zagraniczny, zmarł 31.05.2023 r.
 Prof. Bogumił Jeziorski – członek czynny, zmarł 15.09.2023 r.
 Prof. Dominique Delande – członek zagraniczny, zmarł 3.10.2023 r.
 Prof. Ryszard Sosnowski – członek czynny, zmarł 6.12.2023 r.

Z Wydziału IV

Prof. Wojciech Narębski – członek czynny, zmarł 27.01.2023 r.
 Prof. Kazimierz Zarzycki – członek czynny, zmarł 20.02.2023 r.
 Prof. Jerzy Rzędowski – członek zagraniczny, zmarł 28.03.2023 r.
 Prof. Andrzej Ślącza – członek czynny, zmarł 9.06.2023 r.
 Prof. Krystyna Urbańska – członek zagraniczny, zmarła 12.07.2023 r.
 Prof. Aleksander Guterch – członek korespondent, zmarł 28.12.2023 r.

Z Wydziału V

Prof. Ryszard Jerzy Gryglewski – członek czynny, zmarł 30.01.2023 r.
 Prof. Anne-Lise Haenni – członek zagraniczny, zmarła 26.03.2023 r.

Z Wydziału VI

Prof. Witold Cęckiewicz – członek czynny, zmarł 30.01.2023 r.

Działalność Wydziałów, Komisji i Stacji

Liczbę członków poszczególnych Wydziałów oraz liczbę odbytych posiedzeń naukowych przedstawia tabela I.

Tabela I. Wydziały PAU

Wydział	Liczba członków czynnych	Liczba członków korespondentów	Liczba członków zagranicznych	Liczba posiedzeń naukowych
Wydział I Filologiczny	25	30	35	10
Wydział II Historyczno-Filozoficzny	24	33	30	2

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych	23	33	37	–
Wydział IV Przyrodniczy	23	33	26	4
Wydział V Lekarski	24	32	38	8
Wydział VI Twórczości Artystycznej	26	–	6	–
Członek honorowy	1			
Razem	145	161	172	24
Całkowita liczba członków (stan w dniu 31.12.2023)	479			

W roku sprawozdawczym w PAU działało 39 Komisji – 24 Komisje wydziałowe i 15 Komisji międzywydziałowych, w tym 5 działających przy Stacjach Naukowych (por. tabele II–VI). Tabele te przedstawiają liczbę odbytych posiedzeń i sesji naukowych.

Tabela II. Komisje Wydziału I Filologicznego PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Filologii Klasycznej PAU	7	–
Komisja Neofilologiczna PAU	7	–
Komisja Kultury Słowian PAU	9	–
Komisja Historii Sztuki PAU	8	2
Komisja Etyki Komunikacji PAU	1	–

Tabela III. Komisje Wydziału II Historyczno-Filozoficznego PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Środkowoeuropejska PAU	8	1
Komisja Wschodnioeuropejska PAU	3	1
Komisja Prawnicza PAU	3	–
Komisja Historii i Kultury Żydów PAU	7	1
Komisja Prehistorii Karpat PAU	6	–
Komisja Nauk Ekonomicznych PAU	8	–

Tabela III cd.

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Etnograficzna PAU	6	1
Komisja Historii Wojen i Wojskowości PAU	6	–
Komisja Archeologii Krajuw Śródziennomorskich PAU	8	–
Komisja Medjoznawcza PAU	7	1
Komisja Biograficzna PAU	9	1

Tabela IV. Komisje Wydziału III Nauk Ścisłych i Technicznych PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Astrofizyki PAU	21	–
Komisja Nauk Technicznych PAU	6	–
Komisja Układów Złożonych PAU	5	–

Tabela V. Komisje Wydziału IV Przyrodniczego PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Geoinformatyki PAU	5	1
Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU	2	–
Komisja Biologii Rozwoju PAU	1	1
Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAU	7	–
Komisja Geograficzna PAU	9	1

Tabela VI. Komisje międzywydziałowe PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Historii Nauki PAU	14	9
Komisja Spraw Europejskich PAU	2	–
Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU	9	–

Komisja Filozofii Nauk PAU	7	1
Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych	8	1
Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej	5	–
Komisja Antropologiczna PAU	3	–
Komisja Ergonomii PAU	3	1
Komisja PAU Zarządzania Kulturą i Mediami	6	–
Polska Grupa CIHEC Commission Internationale d’Histoire Ecclésiastique Comparée	–	–

Pełne dane, ukazujące aktywność wszystkich Komisji PAU w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2023 roku, przedstawiono w dwóch rozdziałach „Rocznika PAU” za rok 2023, zatytułowanych *Komisje Naukowe PAU* (por. s. 83–84) oraz *Posiedzenia Komisji Naukowych PAU w 2023 roku* (por. s. 85–131). W rozdziałach tych zamieszczono aktualne informacje o władzach Komisji oraz spis zaprezentowanych referatów i wykładów. Opublikowane zostały również nadesłane streszczenia prac/wykładów, przedstawionych podczas spotkań Komisji.

Poza Wydziałami i Komisjami w strukturze Polskiej Akademii Umiejętności znajdują się też trzy Stacje Naukowe: Stacja Naukowa w Gdańsku, Stacja Naukowa w Katowicach oraz nowo utworzona Stacja Naukowa w Poznaniu. Ta ostatnia powołana została decyzją Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 11 marca 2023. Siedziba Stacji w Poznaniu mieści się w gmachu Collegium Maius; jej kierownikiem został prof. Waldemar Łazuga. Aktywność naukową Stacji przedstawia tabela VII.

Tabela VII. Stacje Naukowe PAU

Stacja Naukowa	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Stacja Naukowa PAU oraz Komisja Kaszubska w Gdańsku	1	1
Stacja Naukowa PAU w Katowicach:		
– Komisja Historii Śląska PAU	2	–
– Komisja Nauk Matematycznych PAU	–	–
– Komisja Nauk Przyrodniczych PAU	4	–
– Komisja Prawnicza PAU	1	–
– Wszechnica Naukowo-Kulturalna w Gliwicach	10	–
Stacja Naukowa PAU w Poznaniu	2	1

Konferencje, sesje i przedsięwzięcia cykliczne

Ważnym elementem czynności PAU są konferencje i sesje naukowe. Całkowite odwołanie ograniczeń związanych z organizacją zebrań i spotkań (obowiązujących w czasie trwania epidemii COVID-19) spowodowało istotny wzrost liczby konferencji i sesji organizowanych i współorganizowanych przez Wydziały, Komisje i Stacje PAU. W roku sprawozdawczym zorganizowano 26 sesji i konferencji naukowych; 7 z nich miało charakter międzynarodowy. Chronologiczny spis konferencji przedstawia poniższe zestawienie. Konferencje międzynarodowe oznaczono *.

10.01.2023

Sesja *Twórczość Jana Bukowskiego. W 150. rocznicę urodzin artysty*

Organizator: Komisja Historii Sztuki PAU

16.02.2023

Wykład z okazji 550-lecia urodzin Mikołaja Kopernika oraz 150-lecia pierwszego publicznego posiedzenia Akademii Umiejętności *Dlaczego nadal interesuje nas Mikołaj Kopernik?* Wykład wygłosił prof. Michał Kokowski

Organizator: Polska Akademia Umiejętności

8.03.2023

Sympozjum dedykowane pamięci prof. Ryszarda Łuźnego *Dziedzictwo dawnej Rusi*

Organizatorzy: Komisja Wschodnioeuropejska PAU, Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ

15.03.2023

Konferencja *Historia botaniki*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Sekcja Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego

15.03.2023*

Konferencja *Thomas Samuel Kuhn versus Nicolaus Copernicus and the Copernican revolution. 550th Anniversary of the Birth of Nicolaus Copernicus*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN

17.04.2023

Konferencja *Stefan Zamecki (1936–2022) – in memoriam*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN

19.04.2023

Konferencja *Karol Olszewski, chemik i jego dziedzictwo*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN

20.04.2023

Sejsja *Przemiany środowiska obszarów zlodowaconych na przykładzie Antarktydy i Patagonii*

Organizator: Komisja Geograficzna PAU

26–27.04.2023

Konferencja *Dioskurowie: zgoda, przyjaźń, braterstwo*

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

4–5.05.2023* Wiedeń

Konferencja *Rola czynników środowiskowych w rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego w Europie. Kultura uzdrowiskowa w Europie*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Zakład Humanistycznych Nauk Farmaceutycznych Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Stacja Naukowa PAN w Wiedniu, Polskie Towarzystwo Historii Nauk Medycznych, Fundacja Humanitas et Scientia we Wrocławiu

17–18.05.2023

Konferencja *Od informacji do inspiracji. Słowniki biograficzne uczonych i studentów w nauce i historiografii*

Organizatorzy: Komisja Biograficzna PAU, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN, Towarzystwo Badaczy i Miłośników Historii XIX w.

19.05.2023

Symposium *Roman Ingarden w przestrzeni słowa. Z okazji 130. rocznicy urodzin Romana Witolda Ingardena*

Organizator: Wydział I Filologiczny PAU

31.05.2023

Konferencja *Grażyna Rosińska (1937–2013) – in memoriam*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN, Katedra Filozofii UJD

31.07–4.08.2023*

Symposium *48th International Commission on the History of Geological Sciences (INHIGEO)*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Państwowy Instytut Geologiczny, Polskie Towarzystwo Geologiczne, International Commission on the History of Geological Sciences (INHIGEO)

14–15.09.2023*

Międzynarodowa konferencja *They Are Mad for Poetry. The Dynamic Quality of Letre Greek non-Christian Minor Genres*

Organizatorzy: Stacja Naukowa PAU w Poznaniu, Instytut Filologii Klasycznej UAM

20–24.09.2023 Nowy Sącz

Konferencja *Antropologia sensoryczna. Zmysły jako przedmiot badań i narzędzie badawcze*

Organizatorzy: Komisja Etnograficzna PAU, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze

28–30.09.2023*

Konferencja *Art History and its Institutions in the Austro-Hungarian Empire*

Organizatorzy: Komisja Historii Sztuki PAU, Komitet Nauk o Sztuce PAN, Instytut Historii Sztuki UJ

25–27.10.2023

I Kongres Geoinformacyjny *Współczesne technologie geoinformacyjne w modelowaniu przestrzeni. X Ogólnopolskie Sympozjum Geoinformacyjne*

Organizatorzy: Komisja Geoinformatyki PAU, Polskie Towarzystwo Fotogrametrii i Teledetekcji, Polskie Towarzystwo Geograficzne – Oddział Kartograficzny, Polskie Towarzystwo Geograficzne – Oddział Teledetekcji, Polskie Towarzystwo Informacji Przestrzennej, Stowarzyszenie Geodetów Polskich, Stowarzyszenie Kartografów Polskich, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Wydział Geodezji Górniczej i Inżynierii Środowiska

26–27.10.2023

I Krakowska Konferencja Epigraficzna

Organizatorzy: Komisja Historii i Kultury Żydów PAU, Instytut Judaistyki UJ, Instytut Historii UJ, Fundacja e-Źródło

7–8.11.2023

Konferencja *Transmedialne i multimodalne narracje i dyskursy w obliczu zagrożeń cywilizacyjnych. Wolność – odpowiedzialność – bezpieczeństwo w języku i postawach Polaków w XXI wieku*

Organizatorzy: Komisja Medioznawcza PAU, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji, Instytut Dziennikarstwa i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej, Katedra Prawa Europejskiego WPiA, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej

23–24.11.2023*

Konferencja *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia jako przestrzeń rywalizacji mocarstw – historia i teraźniejszość*

Organizatorzy: Wydział II Historyczno-Filozoficzny PAU, Komisja Środkowoeuropejska PAU, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ

24.11.2023

Sympozjum *Tendencje zmian na rynku pracy w ujęciu ergonomicznym*

Organizatorzy: Komisji Ergonomii PAU, Katedra Eksploatacji Maszyn, Ergonomii i Procesów Produkcyjnych Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Katedra Architektury Miejsc Pracy, Sportu i Usług Politechniki Krakowskiej, Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie

28.11.2023

Sympozjum *Edukacja – czas na zmiany. Część I: Nauki przyrodnicze*

Organizatorzy: Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych, Komisja Biologii Rozwoju PAU

1–2.12.2023*

Konferencja *Philosophy in Informatics VIII, Frontiers of Artificial Intelligence – Philosophical Explorations*

Organizatorzy: Komisja Filozofii Nauk PAU, Katedra Historii i Filozofii Nauki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II

6.12.2023

Konferencja *Historia kształtowania się systemu opieki medycznej i rehabilitacji w Polsce po I i II wojnie światowej w kontekście potrzeb zdrowotnych populacji w latach 1918–1939 i 1945–1970*

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Dolnośląska Izba Lekarska

11.12.2023

Seminarium poświęcone książce śp. prof. dr. hab. Piotra Hübnera *Encyklopedia polskiej nauki akademickiej*, t. 1–3. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Organizatorzy: Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN

Trzeba w tym miejscu wspomnieć również o koordynowanych przez PAU, otwartych dla szerszej publiczności spotkaniach cyklicznych: Kawiarni Naukowej i Herbaciarni Naukowej, oraz o organizowanych przez prof. Dominikę Dudek spotkaniach „Rozmowy o człowieku”.

Działalność naukowa

Od czterech lat w strukturze PAU działa pierwsza w Polsce jednostka naukowo-badawcza prowadząca badania armenologiczne – Ośrodek Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce (Research Centre for Armenian Culture in Poland). Ośrodek finansowany jest z wyodrębnionej w budżecie PAU dotacji MEiN (por. sprawozdanie Ośrodka na s. 140–143).

W roku sprawozdawczym w PAU realizowano 10 projektów badawczych (grantów), finansowanych ze źródeł zewnętrznych zob. tabele VIII–IX.

Tabela VIII. Projekty badawcze realizowane w PAU: NPRH

Tytuł	Kierownik	Uwagi
Opracowanie naukowe zbiorów rzeźby, malarstwa, miniatur i grafiki Towarzystwa Historyczno-Literackiego/ Biblioteki Polskiej w Paryżu, w oparciu o prace inwentaryzacyjne i w połączeniu z wydaniem katalogów najciekawszych materiałów	Dr Anna Czarnocka	zakończony i rozliczony
Publikacja rękopisu Jana Czekanowskiego „Dziennik kolumny antropologiczno-etnologicznej ekspedycji do Afryki Środkowej w latach 1907–1909”	Prof. dr hab. Michał Tymowski	zakończony i rozliczony
Documenta polonica ex Archivo Generali Hispanae in Simancas. Nova series, vol. II–III	Prof. dr hab. Ryszard Skowron	
Słowniki biograficzne uczonych polskich	Prof. dr hab. Andrzej K. Wróblewski	w roku 2023 kierownikiem projektu został prof. dr hab. Piotr Köhler
Ludzie i instytucje emigracji polskiej XIX wieku. Opracowanie archiwów rodziny Gałęzowskich i Szkoły Narodowej Polskiej w zbiorach Biblioteki Polskiej w Paryżu i Polskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego	Dr hab. Janusz Pezda prof. UJ	
Korespondencja Jagiellonów. Europejskie kontakty dynastii w późnym średniowieczu	Dr hab. Lidia Korczak prof. UJ	
Edycja krytyczna niepublikowanej korespondencji między Józefem Ignacym Kraszewskim a Władysławem Mickiewiczem	Prof. dr hab. Piotr Tylus	
Ormianie kresowi na Śląsku po 1945 roku	Dr Franciszek Wasyl	kierownik projektu jest pracownikiem PAU
PAUart-5. Katalog zbiorów naukowych i artystycznych. Źródła ikonograficzne i ich kontekst dokumentacyjny	Dr Adam Korczyński	kierownik projektu jest pracownikiem PAU

Tabela IX. Projekty badawcze realizowane w PAU: NCN

Tytuł	Kierownik	Uwagi
Akty unii polsko-litewskiej z lat 1499–1501. Dokumenty i studia	Dr hab. Lidia Korczak prof. UJ	zakończony i rozliczony

Poza projektami uwzględnionymi w tabelach, PAU realizuje bezterminowy projekt, finansowany przez Fundację Lanckorońskich, pt. *Acta Nuntiatarum Polonae*. W ramach tego projektu opracowywane są relacje i dokumenty poszczególnych nuncjuszy apostolskich w Polsce od roku 1519 do czasów współczesnych. W roku sprawozdawczym wydane zostały 2 tomy *ANP*, które znajdują się w rozmaitych fazach przygotowania do druku.

Działalność wydawnicza

Niezwykle istotną częścią aktywności PAU jest działalność wydawnicza. Łącznie w roku 2023 PAU wydawała lub współwydawała 22 czasopisma. Tabela X przedstawia punktację czasopism PAU, zaczerpniętą z dwóch ostatnich wykazów czasopism Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Tabela X. Czasopisma PAU

Czasopisma PAU	Pkt 2023 ¹	Pkt 2024 ²
Acta Archaeologica Carpathica	70	70
Acta Militaria Mediaevalia	20	20
Acta Physica Polonica B	70	70
Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych	40	40
Folia Historiae Artium	100	20
Folia Quaternaria	20	20
Geoinformatica Polonica	40	20
Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian	100	100
Kwartalnik Filozoficzny	20	20
Kwartalnik Prawa Prywatnego	70	70

¹ Wg komunikatu z 3.11.2023.

² Wg komunikatu z 5.01.2024.

Tabela X cd.

Lehahayer. Czasopismo poświęcone dziejom Ormian polskich	20	20
Polish Review	100	100
Prace Geograficzne	70	70
Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN	20	20
Studia Geomorphologica Carpatho-Balcanica	20	20
Studia Historiae Scientiarum	100	100
Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny	100	70
Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne	70	70

Poza czasopismami naukowymi, od ponad 20 lat PAU wydaje internetowy tygodnik „PAUza Akademicka”. Popularność tego tygodnika wciąż rośnie, co jest niewątpliwą zasługą redaktora naczelnego prof. Andrzeja Białasa.

Ponadto w roku sprawozdawczym ukazało się 11 tytułów książek. Łączna objętość wszystkich wydanych woluminów to 1110,75 arkusza drukarskiego (326,75 arkusza wydawnictw książkowych + 784 arkusze czasopism). O poziom naszych wydawnictw dba Komitet Wydawniczy PAU. Wszystkie zgłoszone teksty recenzowane są przez niezależnych recenzentów, a do druku przyjmowane są wyłącznie dzieła, które uzyskały jednoznacznie pozytywne recenzje. Komitet działa obecnie pod przewodnictwem wiceprezesa PAU prof. Andrzeja Mączyńskiego. Pełny wykaz wydawnictw PAU zob. s. 132–133.

Współpraca międzynarodowa

Listę jednostek naukowych, z którymi PAU ma obowiązujące (aktualne) umowy o współpracy, przedstawia poniższe zestawienie:

- Czeska Akademia Nauk
- Słowacka Akademia Nauk
- Słoweńska Akademia Nauk
- Ukraińska Akademia Nauk
- Austriacka Akademia Nauk
- Węgierska Akademia Nauk
- Macedońska Akademia Nauk
- Rumuńska Akademia Nauk
- Instytut Historii Litwy Republiki Litewskiej
- The ExtreMe Matter Institute
- Berlińsko-Brandenburska Akademia Nauk
- Polskie Towarzystwo Naukowe w Żytomierzu

- The Royal Society of Edinburgh
- Węgierska Akademia Sztuk
- Biblioteka Naukowa Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku, Ukraina
- Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki

W roku 2023, krótkoterminowe staże w PAU odbyli naukowcy z Czeskiej Akademii Nauk, Słoweńskiej Akademii Nauk oraz z Instytutu Historii Litwy Republiki Litewskiej.

Ponadto PAU jest członkiem dwóch organizacji międzynarodowych: Międzynarodowej Unii Akademii (UAI) oraz All European Academies (ALLEA). Trzeba w tym miejscu wspomnieć również o współpracy z Polskim Instytutem Naukowym (PIASA) w Stanach Zjednoczonych i Polskim Instytutem Naukowym w Kanadzie (PINK) w Montrealu. Oba te instytuty mają formalnie status stacji naukowych PAU. Wspólnie z Instytutem w Nowym Jorku wydajemy czasopismo „The Polish Review” (por. tabela X).

Działalność wspomagająca badania naukowe

W taką działalność zaangażowane są trzy jednostki PAU: Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie oraz Fototeka Lanckorońskich.

Biblioteka Naukowa jest jednostką wspólną Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk. W roku sprawozdawczym jednostka ta decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego została włączona do Ogólnokrajowej Sieci Bibliotecznej.

W roku sprawozdawczym zbiory Biblioteki prezentowano na 7 wystawach:

- *Ölrausch und Huzulenkult. Fotografische Streitobjekte aus Galizien und der Bukowina*, Volkskundemuseum Wiedeń, Austria;
- *Wędrujące obrazy. Małgorzata Mirga-Tas*, Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie;
- *Ekspонат мисіяца*, Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku;
- *Bursztyn. Skarb Bałtyku*, Muzeum w Gliwicach;
- *Niderlandzki mistrz detalu. Jacob Mertens i malarstwo krakowskie około roku 1600*, Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki;
- *Dary Króla Słońce*, Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki;
- *Misterium słońca. Kopernik, syn renesansu*, Muzeum Okręgowe w Toruniu.

Od wielu lat Biblioteka Naukowa PAU i PAN prowadzi własną działalność wydawniczą. W roku 2023 ukazały się:

- *Cracoviae: Ex Officina Typographica – 550 lat drukarstwa krakowskiego: program*, red. A. Fluda-Krokos;
- *Katalog Gabinetu Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie: szkoła niemiecka XVI, XVII i XVIII w. Szkoła niemiecka Václav Hollar*, oprac. A. Olszewska;
- *Artificem commendat opus. Studia o grafice*, red. M. Adamska, A. Fluda-Krokos;
- 68. tom „Rocznika Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”;
- Kalendarz na rok 2024 (wspólnie z PAU).

W roku 2023 Biblioteka zorganizowała międzynarodową konferencję naukową: *Cracoviae: Ex Officina Typographica – 550 lat drukarstwa krakowskiego* oraz współorganizowała konferencję *Wilno i inne stolice europejskie przez pryzmat nauk pomocniczych historii*. To ostatnie wydarzenie zostało przygotowane przez Instytut Historii Litwy z okazji 700-lecia Wilna.

Warto podkreślić, iż w roku sprawozdawczym pracownicy Biblioteki prowadzili zajęcia dydaktyczne dla studentów szkół wyższych Krakowa, uczestniczyli w badaniach naukowych (publikując artykuły oryginalne i teksty o charakterze popularnonaukowym oraz opracowując edycje źródeł i katalogi zbiorów), a także w realizacji projektów (grantów) finansowanych ze źródeł zewnętrznych.

Pełne sprawozdanie z działalności Biblioteki opublikowane zostanie w 69. tomie „Rocznika Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”.

Archiwum Nauki jest jednostką wspólną Oddziału PAN w Krakowie oraz PAU.

Z okazji 20-lecia współpracy z Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej (później Instytut Masaryka) w Archiwum Nauki PAN i PAU zorganizowano wystawę:

- *Między Krakowem a Pragą – między dwoma archiwami*; wystawie towarzyszyło kolokwium metodyczne *Archiwista, „jego” spuścizna i jego problemy*.

W roku sprawozdawczym rozpoczęto również realizację projektu poświęconego opracowaniu i digitalizacji spuścizny prof. Wacława Felczaka. Badania te uzyskały finansowanie z *Wacław Felczak Alapítvány* (Fundacja im. W. Felczaka).

Pełne sprawozdanie z działalności Archiwum por. s. 134–136.

Fototeka Lanckorońskich. W roku 2023 prace nad zbiorami Fototeki Lanckorońskich PAU były ściśle związane z realizacją badań prowadzonych w ramach projektu, finansowanego ze źródeł zewnętrznych, „PAUart-5. Katalog zbiorów naukowych i artystycznych. Źródła ikonograficzne i ich kontekst dokumentacyjny” (NPRH/DN/SP/494959/2021/10). Podobnie jak w latach poprzednich, w roku sprawozdawczym w Fototece organizowane były zajęcia dydaktyczne (konserwatoria i praktyki) dla studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Papieskiego im. Jana Pawła II oraz Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej. Warto też podkreślić, że w roku 2023 zasoby Fototeki zostały wykorzystane podczas przygotowania dwóch prac magisterskich, zrealizowanych w Instytucie Historii Sztuki i Kultury UPJP2.

Pełne sprawozdanie z działalności Fototeki pod s. 137–139.

Biblioteka Polska w Paryżu

Po długich staraniach w roku sprawozdawczym PAU uzyskała formalne potwierdzenie prawa własności budynku Biblioteki Polskiej w Paryżu przy ul. Quai d’Orléans 6. Następnie 9 października 2023 r. podpisana została umowa trójstronna pomiędzy Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, PAU oraz Towarzystwem Historyczno-Literackim w Paryżu w sprawie powołania Instytutu Biblioteka Polska w Paryżu jako instytucji kultury, współprowadzonej przez wymienione podmioty. Zgodnie z zapisami, zawartymi w umowie oraz w statucie Instytutu, PAU zachowała własność budynku Biblioteki oraz zbiorów, ma również prawo do wskazania kandydata na dyrektora Instytutu (wraz z THL), jednego z wicedyrektorów oraz trzech członków w 9-osobowej Radzie Instytutu. Początek działania Instytutu Biblioteka Polska w Paryżu jest przewidywany na drugą połowę 2024 r. W tym samym czasie finansowanie Instytutu zostanie zapewnione przez MKiDN. PAU jako właściciel budynku Biblioteki będzie ponosić jedynie część kosztów utrzymania i ubezpieczenia posesji. Sukcesem zakończyła się również procedura wyboru dyrektora Instytutu; do pełnienia tej funkcji powołany został prof. Maciej Forycki.

Nagrody, wyróżnienia i stypendia

Tak jak każdego roku, również w roku sprawozdawczym Polska Akademia Umiejętności przyznała wyróżnienia i nagrody. Niewątpliwie najbardziej prestiżową z nich jest **Nagroda im. Erazma i Anny Jerzmanowskich**. Nagroda ta przyznawana jest za działalność naukową, kulturalną i dobroczynną, a w roku sprawozdawczym została sfinansowana przez Marszałka Województwa Małopolskiego oraz Prezydenta Miasta Krakowa. Kolejnym – już

czternastym po reaktywacji Nagrody – laureatem został Ryszard Krynicki. Uroczystość wręczenia Nagrody odbyła się 12 czerwca 2023 r. na Wawelu.

Nagroda im. Tadeusza Browicza przyznawana jest przez PAU na wniosek Wydziału V Lekarskiego. W roku sprawozdawczym Nagrodę im. Tadeusza Browicza otrzymał dr hab. Mateusz Siedliński (Katedra Chorób Wewnętrznych i Medycyny Wsi Wydziału Lekarskiego UJ CM) za cykl publikacji pod wspólnym tytułem *Udział limfocytów T i fosfosfingozyny w komórkowych oraz molekularnych mechanizmach nadciśnienia tętniczego*. Nagrodę im. Tadeusza Browicza dla młodego pracownika naukowego otrzymał dr hab. Marcin Magierowski (Pracownia Inżynierii Komórkowej i Diagnostyki Izotopowej, Katedra Fizjologii UJ CM) za cykl publikacji pod wspólnym tytułem *Fizjologiczne i molekularne mechanizmy działania leków uwalniających siarkowodor i tlenek węgla*.

Nagroda im. Mariana Mięśowicza przyznawana jest na wniosek Wydziału III Nauk Ścisłych i Technicznych. W roku 2023 otrzymał ją prof. Tomasz Skwarnicki (Syracuse University, USA) za odegranie prowadzącej roli w analizach prowadzących do odkrycia egzotycznych stanów pentakwarkowych, zawierających ciężkie kwarki.

W roku sprawozdawczym, na wniosek Międzywydziałowej Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych, PAU wyróżniła również podręcznik *Przeszłość i dziś. Literatura, język, kultura. Klasa 2. Część 1* (autorzy Dorota Siwicka i Aleksander Nawarecki), wydany przez Wydawnictwo STENTOR.

Stypendia Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich. Stypendia te przyznaje komisja pod przewodnictwem prof. Andrzeja Borowskiego. W jej skład, poza przedstawicielami PAU, wchodzi również delegaci Fundacji oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytetu Wrocławskiego. W roku sprawozdawczym komisja przyznała 25 stypendiów.

Prace remontowe i inwestycje

W roku sprawozdawczym kontynuowano zaplanowane prace remontowe w siedzibie PAU. Były one finansowane z funduszy własnych Akademii oraz z dotacji NFOZK. W ramach tych prac wykonano remont instalacji c.o. w budynku przy ul. Sławkowskiej 17 oraz wymianę części pionów wodno-kanalizacyjnych. Rozpoczęto również remont pomieszczeń zajmowanych dotychczas przez restaurację „U Babci Maliny”.

Sekretarz generalny PAU
Prof. dr hab. Szczepan Biliński

Protokół

Komisji Rewizyjnej Polskiej Akademii Umiejętności

(kontrola dokumentacji finansowo-księgowej za rok 2023)

Komisja Rewizyjna Polskiej Akademii Umiejętności w składzie: prof. dr hab. Sylwester Czopek, prof. dr hab. January Weiner i prof. dr hab. Karol Życzkowski w dniu 23 lutego 2024 otrzymała od pani mgr Marzeny Panek, głównej księgowej PAU, komplet dokumentacji finansowej Polskiej Akademii Umiejętności za rok 2023. Po analizie otrzymanych dokumentów i przeprowadzeniu kontroli dokumentacji finansowej Akademii, Komisja Rewizyjna uzgodniła w trybie zdalnym niniejszy protokół w dniu 10 marca 2024.

Komisja uprzejmie dziękuje pani Marzenie Panek za staranne przygotowanie dokumentacji oraz udzielenie wyczerpujących wyjaśnień dotyczących przygotowanych dokumentów.

Zakończyło się szczegółowe sprawdzanie dokumentacji finansowo-księgowej za rok 2023 pod względem formalnym przez panią Annę Borowiec-Rogalską, biegłego rewidenta z firmy PROFIN. Opinia rewidenta jest pozytywna, a raport pokontrolny będzie do wglądu w drugim kwartale br. w kancelarii PAU.

Praca Komisji Rewizyjnej koncentrowała się na sprawach finansowych i merytorycznych, wynikających z analizy przychodów oraz kosztów i wydatków, w zakresie działalności statutowej, dedykowanych dotacji i grantów oraz działalności gospodarczej Akademii.

Zgodnie z praktyką lat ubiegłych Komisja Rewizyjna analizowała bieżące dane finansowe Akademii i porównała je do danych z lat ubiegłych. Szczegółowe dane porównawcze za lata 2022 i 2023 zamieszczono w tabelach 1, 2 i 3.

Na podstawie sprawdzonej dokumentacji finansowo-księgowej przychodów oraz kosztów i wydatków za rok 2023 oraz wybranych aspektów merytorycznych Komisja Rewizyjna stwierdza, co następuje:

- Dokumentacja przedstawiona Komisji jest przejrzysta i zawiera dodatkowe informacje oraz przydatne porównania z latami poprzednimi.
- W roku 2023 całkowite przychody Polskiej Akademii Umiejętności wynosiły 14 529 834,98 zł, a koszty 14 624 055,09 zł, a więc należy odnotować stratę w wysokości –94 220,09 zł, co w porównaniu z rokiem 2022 oznacza wyraźnie lepszy wynik finansowy, który wówczas wynosił –1 970 208,13 zł. Podobnie jak w roku poprzednim ujemny bilans wynika z kosztów kontynuowanych remontów.
- Podstawą finansowania działalności statutowej PAU pozostaje dotacja Ministerstwa Edukacji i Nauki (obecnie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego), która w 2023 roku wynosiła 9 418 500,00 zł, a więc o 707 200 zł więcej niż w roku poprzednim. Trzeba także odnotować znaczącą kwotę tzw. innych dotacji MEiN, wynoszące 1 367 526,57 zł, a więc wyższe o 490 786,67 zł niż w roku 2022. Porównanie przychodów z działalności gospodarczej wskazuje na lepszy wynik niż w roku poprzednim o 113 857 zł: w roku 2023: 1 884 450,73 zł; a w 2022: 1 770 593,81 zł.
- Po stronie innych przychodów należy wymienić znaczące dofinansowanie z Funduszu Rewaloryzacji Zabytków w kwocie 950 000 zł oraz nieznaczne zwiększenie przychodów z działalności gospodarczej o kwotę 113 856,92 zł (łącznie 1 884 450,73 zł) oraz pomocy *de minimis* – wsparcie czasopism – kwota 152 927 zł (w roku 2020 – 22 691,76 zł). Trzeba jednakże odnotować wyraźne zmniejszenie przychodów w pozycji granty NCN oraz dotacji Fundacji Lanckorońskich. W tym ostatnim przypadku, w roku 2022 było to 936 867,44 zł, a w roku 2023 tylko 358 157,54 zł.
- Porównanie kosztów i wydatków w latach 2022 i 2023 wskazuje na rozsądną gospodarkę finansową, która zabezpiecza poprawne funkcjonowanie Akademii.

Tabela 1. Przychody i koszty PAU oraz stany rachunków za lata 2023 i 2022

I.	Salda bankowe na dzień 1 stycznia	2023	2022
	1. Rachunek bieżący	2 178 218,98	1 475 460,43
	2. Rachunek funduszu socjalnego	32 473,20	34 211,00
	3. Rachunek funduszu celowego BPP	2 142 419,06	2 142 419,06
	4. Pozostałe rachunki	4 552 604,75	6 400 576,59
	5. Rachunek stypendium medycznego im. A. i Z. Hermanów	725 037,74	712 950,78
	6. Kasa	3 371,98	3 927,32

II.	Przychody		
	1. Dotacje MEiN		
	A. Działalność statutowa	9 418 500,00	8 711 300,00
	B. Inne dotacje	1 367 526,57	876 739,90
	2. Granty NCN	5 000,00	51 247,00
	3. Dotacje Fundacji Lanckorońskich	358 157,54	936 867,44
	4. Pomoc de minimis wsparcie czasopism	152 927,00	22 691,76
	5. Dofinansowanie z Funduszu Rewaloryzacji Zabytków	950 000,00	
	6. Pozostałe przychody statutowe	393 273,14	993 245,08
	7. Przychody z działalności gospodarczej	1 884 450,73	1 770 593,81
	Razem przychody:	14 529 834,98	13 362 684,99
III.	Koszty i wydatki		
	1. MEiN		
	A. Działalność statutowa	9 418 500,00	8 711 300,00
	B. Inne dotacje	1 367 526,57	876 739,90
	2. Granty NCN	5 000,00	51 247,00
	3. Koszty i wydatki dotacji Fundacji Lanckorońskich	351 260,01	950 015,72
	4. Koszty z Pomoc de minimis-czasopisma naukowe	152 927,00	22 691,76
	5. Koszty dofinansowane z Funduszu Rewaloryzacji Zabytków	950 000,00	
	6. Pozostałe koszty statutowe	992 796,16	3 214 192,56
	7. Koszty działalności gospodarczej	1 386 045,33	1 506 706,18
	Razem koszty:	14 624 055,07	15 332 893,12
	Strata	-94 220,09	-1 970 208,13
IV.	Salda bankowe na dzień 31 grudnia		
	1. Rachunek bieżący	4 041 738,89	2 178 218,98
	2. Rachunek funduszu socjalnego	22 090,26	32 473,20
	3. Rachunek funduszu celowego BPP	2 142 419,06	2 142 419,06
	4. Pozostałe rachunki	3 875 638,26	4 552 604,75
	5. Rachunek stypendium medycznego im. A. i Z. Hermanów	760 617,39	725 037,74
	6. Kasa	2 307,02	3 371,98

Tabela 2. Zestawienie porównawcze ogółu kosztów operacyjnych 2023

Rodzaj kosztu	2023	2022	2021
Amortyzacja środków trwałych	749 040,55	744 361,96	655 830,76
Zużycie materiałów	233 997,65	187 129,29	154 146,55
Zużycie energii	1 038 507,61	977 164,75	876 530,71
Usługi obce	3 527 651,57	3 558 430,43	2 217 171,22
Usługi remontowe	2 035 343,85	3 112 498,36	1 159 720,01
Usługi wydawnicze	254 032,43	284 539,32	316 204,67
Wynagrodzenia osobowe	4 086 626,49	3 761 917,53	3 534 670,25
Bezosobowy fundusz płac	1 184 249,87	1 041 986,25	1 217 002,43
Świadczenia pracownicze	176 875,55	152 999,23	158 271,99
Ubezpieczenia społeczne	795 736,88	741 659,15	701 092,86
Podatki i opłaty	558 308,67	739 229,39	134 065,28
Usługi bankowe	13 442,81	17 152,45	19 739,84
Koszty reprezentacji	3 373,11	4 598,44	100,00
Podróże służbowe	270 035,33	207 752,71	108 568,21
Pozostałe koszty proste	431 693,27	917 125,56	294 712,82
Razem	15 358 915,64	16 448 544,82	11 547 827,60

- W roku 2023 Wydawnictwo PAU opublikowało 6 pozycji wydawnictw seryjnych o łącznej objętości 202,5 arkusza; 5 pozycji pozaseryjnych (monografii) - 124,25 arkusza; 22 (65 woluminów) tytuły czasopism o objętości 784 arkusze. Objętość wszystkich tomów to 1 110,75 arkusza drukarskiego, tj. 77 woluminów, co stanowi wzrost w porównaniu z rokiem 2022 o 78 arkuszy.
- W roku 2023 należy odnotować nieco słabszą niż w roku poprzednim aktywność konferencyjną. Pokazuje to proporcja – 25 konferencji i sesji naukowych wobec 30 w roku 2022. Podobna proporcja pojawia się przy porównywaniu konferencji międzynarodowych – 6 wobec 11.
- Komisja Rewizyjna ponawia bardzo wysoką ocenę tygodnika internetowego „PAUza”, który ukazuje się od czerwca 2008 roku. Czasopismo to osiągnęło wysoki prestiż wśród czytelników, będąc bardzo dobrą wizytówką Akademii.
- Analiza kosztów wynagrodzeń osobowych i ubezpieczeń społecznych pracowników PAU pokazuje wyraźny wzrost o około 378 tys.

Tabela 3. Zestawienie porównawcze kosztów obsługi działalności wskazuje, że koszty działalności statutowej w roku 2023 wzrosły w stosunku do lat poprzednich, co było związane z obsługą prac remontowych

koszty obsługi działalności [zł]	2023	2022	2021	2020
koszty działalności statutowej	240 061,50	228 497,10	188 424,24	245 788,30
koszty obsługi	1 921 576,71	1 675 267,64	1 693 618,12	1 452 824,11
koszty zarządu	369 469,19	282 651,65	247 467,21	218 271,59

W podsumowaniu Komisja Rewizyjna stwierdza, że w roku 2023, Polska Akademia Umiejętności kontynuowała statutową działalność dobrze rozwijając wypracowane w ciągu ostatnich lat metody aktywności naukowej, działalności wydawniczej, popularyzacji nauki oraz integracji środowiska naukowego. Na podkreślenie zasługuje ukończenie w roku 2023 drugiego etapu remontu centralnego ogrzewania w budynku PAU przy Sławkowskiej 17. Komisja Rewizyjna pozytywnie ocenia gospodarkę finansową Akademii.

Kraków, 10 marca 2024

Prof. dr hab. Sylwester Czopek
Prof. dr hab. January Weiner
Prof. dr hab. Karol Życzkowski

Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 11 marca 2023 roku

Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Jan Ostrowski.

Otwierając posiedzenie prezes powitał wszystkich uczestników, a następnie przypomniał ważne wydarzenia, które miały miejsce od Jubileuszu 150-lecia PAU. Spośród licznych konferencji wymienił międzynarodową konferencję jubileuszową *Świat w obliczu nowych wyzwań* oraz konferencję poświęconą prof. Jerzemu Jurkiewiczowi *Quantum gravity and more. Conference in memory of Professor Jerzy Jurkiewicz*.

Wśród wydawnictw, które ukazały się od ostatniego posiedzenia PAU, prezes zwrócił uwagę na książki: *Akty Unii Wileńskiej i Mielnickiej (1499–1501). Dokumenty i studia* (red. prof. Lidia Korczak), wydaną wspólnie z Instytutem Historii Litwy, oraz rozprawę prof. Kazimierza Korusa *Szlachetna miłość. Greckie źródła tożsamości europejskiej*.

Kończąc wystąpienie, prezes poprosił o wyrażenie zgody na wprowadzenie do porządku obrad (do punktu 5. Sprawy bieżące i wolne wnioski) dodatkowego punktu „Utworzenie Stacji PAU w Poznaniu”. W głosowaniu jawnym zgromadzeni wyrazili zgodę na wprowadzenie tego punktu do programu.

W 2. punkcie porządku dziennego sekretarz generalny poprosił prof. Wojciecha Bałusa (Wydział I) oraz Adama Nadachowskiego (Wydział IV) o sprawdzenie protokołów Walnego Zgromadzenia oraz Uroczystego Posiedzenia Publicznego w dniu 11 czerwca 2022 roku. Obaj wyrazili zgodę. Protokoły zostały przyjęte i podpisane.

Punkt 3. porządku dziennego – prezentację kandydatów na członków PAU – prowadził sekretarz generalny PAU. Zgodnie ze zwyczajem sylwetki kandydatów przedstawione zostały przez sekretarzy Wydziałów. Po prezentacjach sekretarz generalny otworzył dyskusję. Pytań dotyczących zgłoszonych kandydatów nie było.

Z kolei, zgodnie z porządkiem dziennym, sekretarz generalny poprosił przedstawiciela Komisji Rewizyjnej prof. Januarego Weintera o przedstawienie protokołu posiedzenia Komisji. Dyskusji nad sprawozdaniem Komisji Rewizyjnej nie było. Zgromadzeni, w głosowaniu jawnym, udzielili Zarządowi absolutorium.

W 5. punkcie porządku dziennego prezes przedstawił wniosek (punkt dodatkowy) dotyczący utworzenia Stacji PAU w Poznaniu. Inicjatorem tego przedsięwzięcia był prof. Waldemar Łazuga. Prezes poinformował zebranych, iż inicjatywa ta znalazła poparcie członków PAU zamieszkałych w Poznaniu oraz jedomyślnie poparcie Rady PAU w dniu 14 lutego 2023 roku. W głosowaniu jawnym zgromadzeni opowiedzieli się za utworzeniem stacji PAU w Poznaniu.

Innych wolnych wniosków nie wniesiono.

Podczas części publicznej wręczone zostały dyplomy nowym członkom Akademii, wybranym podczas Walnego Zgromadzenia w dniu 11 czerwca 2022 roku. Sekretarz generalny poinformował zebranych, że uroczystość ta tradycyjnie powinna odbyć się podczas jesienno-uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU. Ze względu na obchody Jubileuszu 150-lecia PAU posiedzenie to nie odbyło się, a uroczystość wręczenia dyplomów została przeniesiona na wiosenne Walne Zgromadzenie. Zgodnie ze zwyczajem dyplomy wręczali prezes PAU oraz dyrektorzy kolejnych Wydziałów, którzy prezentowali sylwetki członków czynnych oraz nowo wybranych członków korespondentów i członków zagranicznych.

Wydział I Filologiczny – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Kazimierz Korus. Dyplomy odebrali: członkowie czynni prof. prof. Wojciech Bałus i Włodzimierz Bolecki oraz członek korespondent prof. Anna Legeżyńska. Członkowie czynni prof. prof. Leszek Bednarczuk i Sergiusz Michalski nie wzięli udziału w uroczystości.

Wydział II Historyczno-Filozoficzny – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Janusz Kruk. Dyplomy odebrali: członek czynny prof. Andrzej Mania, członkowie korespondenci prof. prof. Jan Barcz, Stanisław Biernat, Bogdan Dembiński, Bolesław Ginter, Waldemar Łazuga, Roman Murawski, Marian Rębkowski, Paweł Valde-Nowak oraz członek zagraniczny prof. Jan Rychlik.

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Ewa Brocławik. Dyplomy otrzymali: członek czynny prof. Tomasz Dohnalik oraz członek korespondent prof. Wojciech Kucharz. W uroczystości nie uczestniczył członek korespondent prof. Marcin Drąg.

Wydział IV Przyrodniczy – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Elżbieta Pyza. Dyplomy odebrali: członek czynny prof. Kazimierz Strzałka oraz członkowie korespondenci prof. prof. Maria Ciemerych-Litwińenko, Katarzyna Turnau, Leszek Marks i Adam Szewczyk.

Wydział V Lekarski – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Marek Sanak. Dyplomy odebrali: członkowie czynni prof. prof. Kalina Kawecka-Jaszcz i Józef Dulak, członek korespondent prof. Katarzyna Miziań-Stec oraz członek zagraniczny prof. Krzysztof Mrózek.

Wydział VI Twórczości Artystycznej – dyplom wręczył prezes oraz były dyrektor Wydziału prof. Tadeusz Boruta. Dyplom członka czynnego odebrał Jacek Sroka. W uroczystości nie wzięli udziału Pani Agnieszka Holland oraz prof. Marek Budzyński¹.

Na zakończenie posiedzenia prof. Jerzy Hausner przedstawił wykład zatytułowany *O wiarygodności ekonomicznej państwa i nie tylko* (por. streszczenie wykładu s. 151–158, cały wykład dostępny on-line: <https://www.youtube.com/watch?v=Jp9-WrMj7Os>).

Po wykładzie prezes zamknął posiedzenie i zaprosił zebranych na spotkanie towarzyskie.

Protokół sporządził sekretarz generalny PAU
Prof. dr hab. Szczepan Biliński

¹ Wykaz wybranych w 2022 r. członków PAU wraz z notkami informacyjnymi por. „Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności”, Rok 2022, Kraków 2023, s. 113-129.

Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 17 czerwca 2023 roku

Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Jan Ostrowski.

Po krótkim powitaniu prezes omówił działalność PAU w ostatnim czasie; wymienił m.in. następujące ważne wydarzenia: sympozjum naukowe pt. *Roman Ingarden w przestrzeni słowa*, zorganizowane z okazji 130. rocznicy urodzin Romana Witolda Ingardena; dwa spotkania z cyklu „Rozmowy o człowieku”, zorganizowane przez prof. Dominikę Dudek, których uczestnikami byli gen. Marian Bieniek oraz prof. prof. Jerzy Hausner i Stanisław Mazur, a także uroczystość na Wawelu, podczas której pan Ryszard Krynicki otrzymał Nagrodę im. Erazma i Anny Jerzmanowskich. Prezes zwrócił też uwagę na liczne konferencje, zaplanowane na październik i listopad br. Wymienił dwie konferencje organizowane przez Komisje PAU: *Pojęcie władzy w ujęciu interdyscyplinarnym* (Komisja Prawnicza) oraz *Tendencje zmian na rynku pracy w ujęciu ergonomicznym* (Komisja Ergonomii), a także sympozjum *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia jako przestrzeń rywalizacji mocarstw – historia i teraźniejszość*. Na koniec wspominał o licznych wydawnictwach, które ukazały się ostatnio – wymienił kolejny „Rocznik PAU” oraz dwutomowy *Dziennik kolumny antropologiczno-etnologicznej ekspedycji do Afryki Środkowej w latach 1907–1909*. Następnie prezes poprosił sekretarza generalnego PAU prof. Szczepana Bilińskiego o prowadzenie kolejnych punktów porządku dziennego.

W punkcie 2. prof. Szczepan Biliński poprosił prof. prof. Marię Maślankę-Soro i Romana Mazurkiewicza (oboje z Wydziału I Filologicznego) o sprawdzenie protokołu Walnego Zgromadzenia, które odbyło się 11 marca 2023 r. Zainteresowani wyrazili zgodę, a Walne Zgromadzenie jednomyślnie zaakceptowało propozycję. Protokół został przyjęty i podpisany.

W punkcie 3. sekretarz generalny zaproponował powołanie Komisji Skrutacyjnej do wyboru nowych członków PAU w następującym składzie: prof. prof. Wojciech Bałus (Wydział I), Andrzej Mania (Wydział II), Krzysztof Redlich (Wydział III), Kazimierz Krzemiń (Wydział IV), Józef Dulak (Wydział V) oraz Konrad Kucza-Kuczyński (Wydział VI). Wszyscy zainteresowani wyrazili zgodę na pracę w Komisji Skrutacyjnej, a Walne

Zgromadzenie jednomyślnie zaakceptowało propozycję. Następnie przystąpiono do czynności wyborczych (punkt 4. posiedzenia). Karty do głosowania zostały wręczone członkom korporacji w czasie podpisywania listy obecności. Sekretarz generalny zarządził głosowanie, po czym karty zostały zebrane przez członków Komisji Skrutacyjnej, którzy udali się do osobnego pomieszczenia w celu przeliczenia głosów i sporządzenia protokołu.

W punkcie 5. sekretarz generalny prof. Szczepan Biliński przedstawił sprawozdanie finansowe (ilustrowane przeźroczeniami) za rok 2022. Omawiając stan finansów PAU oraz stratę finansową za rok 2022, poinformował zebranych o remontach, które zostały już zrealizowane w siedzibie PAU (remont dachu i wymiana okien dachowych w budynku przy ul. św. Jana 22, pierwszy etap remontu instalacji c.o.), oraz o remontach, które zostaną wykonane w nadchodzących miesiącach (m.in. dokończenie remontu instalacji c.o.). Poinformował też, iż sprawozdanie finansowe zostało zaakceptowane przez Zarząd oraz Komisję Rewizyjną. Audyt sprawozdania finansowego za rok 2022 (opinia i raport biegłego rewidenta) przygotowała wybrana przez Komisję Rewizyjną Kancelaria Biegłego Rewidenta PROFIN. Sekretarz generalny odczytał konkluzję raportu audytowego. Dyskusji nie było.

Sekretarz generalny zarządził głosowanie nad dwiema uchwałami Walnego Zgromadzenia:

1. O przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2022.
2. O pokryciu straty za rok 2022.

Obie uchwały podjęte zostały jednomyślnie (por. s. 71).

Pkt 6. Wolnych wniosków nie wniesiono.

Po wyczerpaniu porządku dziennego prezes PAU prof. Jan Ostrowski zaprosił zebranych na krótką przerwę.

Protokół sporządził sekretarz generalny
Prof. dr hab. Szczepan Biliński

Protokół Uroczystego Posiedzenia Publicznego PAU w dniu 17 czerwca 2023 roku

Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Jan Ostrowski.

W 1. punkcie posiedzenia prezes powitał wszystkich zgromadzonych, a szczególnie zaproszonych gości. Imiennie wymienił: prof. Natalię Sobczak – wiceprezeskę PAN, prof. Jacka Popiela – rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz pana Ryszarda Krynickiego – laureata Nagrody im. Erazma i Anny Jerzmanowskich w roku 2023.

Kolejne trzy punkty porządku dziennego prowadził sekretarz generalny prof. Szczepan Biliński:

– Pkt 2. Nagrodę im. prof. Tadeusza Browicza otrzymał dr hab. nauk med. Mateusz Siedliński (Katedra Chorób Wewnętrznych i Medycyny Wsi Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego) za cykl publikacji zatytułowany *Udział limfocytów T i fosfosfingozyny w komórkowych oraz molekularnych mechanizmach nadciśnienia tętniczego*. Nagrodę im. prof. Tadeusza Browicza dla młodego pracownika naukowego otrzymał dr hab. nauk med. Marcin Magierowski prof. UJ (Pracownia Inżynierii Komórkowej i Diagnostyki Izotopowej, Katedra Fizjologii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego) za cykl prac zatytułowany *Fizjologiczne i molekularne mechanizmy działania leków uwalniających siarkowodor i tlenek węgla*. Zgodnie ze zwyczajem dyplomy wręczyli: prezes PAU prof. Jan Ostrowski, dyrektor Wydziału V Lekarskiego prof. Marek Sanak oraz przedstawicielka jednej z instytucji fundującej nagrodę – prof. Małgorzata Filip, dyrektorka Instytutu Farmakologii im. prof. Jerzego Maja PAN.

– Pkt 3. Nagrodę im. prof. Mariana Mięśowicza otrzymał prof. Tomasz Skwarnicki (Syracuse University, USA) za znaczący udział w analizach prowadzących do odkrycia egzotycznych stanów pentakwarkalnych, zawierających ciężkie kwarki. Dyplom wręczyli: prezes PAU prof. Jan Ostrowski, dyrektor Wydziału III Nauk Ścisłych i Technicznych prof. Ewa Broclawik oraz przedstawiciel jednej z instytucji fundującej nagrodę – prof. Jacek Popiel, rektor UJ.

– Pkt 4. Na wniosek Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych Rada PAU wyróżniła podręcznik *Przeszłości i dziś. Literatura, język, kultura. Klasa 2,*

część 1. Dyplomy otrzymali autorzy: dr hab. Dorota Siwicka oraz prof. Aleksander Nawarecki, a także Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR. Wydawnictwo reprezentował redaktor Piotr Marciszuk. Dyplomy wręczyli prezes PAU prof. Jan Ostrowski oraz przewodnicząca Komisji prof. Barbara Płytycz.

W punkcie 5. przewodniczący Komisji Skrutacyjnej, powołanej do wyboru nowych członków PAU, prof. Andrzej Mania przedstawił listę nowo wybranych członków Akademii (por. s. 72–82).

W punkcie 6. porządku dziennego sekretarz generalny przedstawił sprawozdanie za okres od stycznia do grudnia 2022 roku (pełny tekst sprawozdania wraz z informacjami uzupełniającymi w postaci tabel i zestawień por. s. 41–56).

Po ogłoszeniu wyników wyborów prof. Ewa Broclawik przedstawiła wykład zatytułowany *Dlaczego woda to życie* (por. streszczenie wykładu s. 159–162, cały wykład dostępny on-line: <https://www.youtube.com/watch?v=irAHoZFGfGI>).

Po wykładzie prezes zamknął posiedzenie i zaprosił zebranych na spotkanie towarzyskie.

Protokół sporządził sekretarz generalny
Prof. dr hab. Szczepan Biliński

Protokół Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 18 listopada 2023 roku

Uroczystemu Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Jan Ostrowski.

W punkcie 1. prezes powitał wszystkich zgromadzonych, a szczególnie zaproszonych gości. Imiennie wymienił m.in. wiceprzewodniczącą Rady Miasta Krakowa pana Artura Buszka, rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Jacka Popiela, rektora Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II prof. Roberta Tyrałę, panią konsul Republiki Malty dr Agnieszkę Kamińską oraz reprezentującego prezesa PAN prof. Janusza Jurczaka.

Omawiając działalność PAU w ostatnich miesiącach, prezes wymienił m.in. następujące ważne wydarzenia: 63. Krakowską Szkołę Fizyki Teoretycznej, I Kongres Geoinformacyjny, konferencję naukową zorganizowaną z okazji 150. rocznicy powstania Komisji do Badań Historii Sztuki PAU *Art History and its Institutions in the Austro-Hungarian Empire*, konferencję *Aleksander Brückner – sylwetka uczonego* oraz wystawę *Między Krakowem a Pragą – między dwoma archiwami*, zorganizowaną przez Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. Prezes wspominał też o odbywających się w PAU spotkaniach cyklicznych: Kawiarni Naukowej, Herbaciarni Naukowej oraz organizowanych przez prof. Dominikę Dudek (Klinika Psychiatrii Collegium Medicum UJ) „Rozmowach o człowieku”.

Prezes zapowiedział następujące wydarzenia: konferencję *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia jako przestrzeń rywalizacji mocarstw – historia i teraźniejszość* oraz symposium *Edukacja – czas na zmiany. Część I: Nauki przyrodnicze*.

Wśród wydawnictw, które ukazały się od ostatniego ZO PAU, prezes zwrócił uwagę na następujące publikacje: *Dziennik kolumny antropologiczno-etnologicznej ekspedycji do Afryki Środkowej w latach 1907–1909*, *Katalog Gabinetu Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Szkoła Niemiecka XVI, XVII i XVIII w.*, dwa tomy *Sylloge Nummorum Graecorum* oraz nowe zeszyty czasopism: „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, „Nowy Filomata” oraz „Opinie Edukacyjne”.

Punkt 2. porządku dziennego – wręczenie dyplomów nowym członkom PAU – prowadził sekretarz generalny PAU prof. Szczepan Biliński. Zgodnie ze zwyczajem, dyplomy wręczali prezes PAU oraz dyrektorzy (lub wicedyrektorzy) kolejnych Wydziałów, którzy prezentowali sylwetki członków czynnych oraz nowo wybranych członków korespondentów i zagranicznych.

Wydział I Filologiczny – dyplomy wręczyli prezes oraz wicedyrektor Wydziału prof. Roman Mazurkiewicz. Dyplomy odebrali: członkowie korespondenci prof. Piotr Chlebowski oraz prof. Stanisław Koziara.

Wydział II Historyczno-Filozoficzny – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Janusz Kruk. Dyplomy odebrali: członkowie czynni prof. Wojciech Iwańczak i prof. Aleksander Posern-Zieliński, oraz członek zagraniczny prof. Miloš Řezník. Dyplomu członka korespondenta nie odebrała prof. Anna Wolff-Powęska, która nie mogła przybyć na posiedzenie.

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Ewa Broclawik. Dyplomy otrzymali: członek czynny prof. Jerzy Kaczorowski, członek korespondent prof. Maciej A. Nowak oraz członek zagraniczny prof. Peter Braun-Munzinger. Drugi wybrany podczas Walnego Zgromadzenia członek czynny Wydziału III, prof. Bogumił Jeziorski, zmarł przed uroczystym wręczeniem dyplomu. Dyplom ten zostanie przekazany Rodzinie.

Wydział IV Przyrodniczy – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Elżbieta Pyza. Dyplomy odebrali: członkowie czynni prof. Jacek Szymura i prof. Alfred Uchman oraz członkowie korespondenci prof. Marek Figlerowicz i prof. Wiesław Gruszecki.

Wydział V Lekarski – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Marek Sanak. Dyplomy odebrali: członek czynny prof. Jacek Jassem oraz członek korespondent prof. Edward Wylęgała.

Wydział VI Twórczości Artystycznej. Wybrani podczas ostatniego Walnego Zgromadzenia członkowie czynni Wydziału VI, prof. Stanisław Baj i pan Tadeusz Strugała, nie mogli przybyć na posiedzenie.

Na zakończenie posiedzenia prof. Aleksander B. Skotnicki wygłosił wykład *Kopernik w Krakowie i Kraków Kopernikowi* (por. streszczenie wykładu s. 163–166, cały wykład dostępny on-line <https://www.youtube.com/watch?v=iH4JZmaW300>).

Po wykładzie prezes zamknął posiedzenie i zaprosił zebranych na spotkanie towarzyskie.

Protokół sporządził sekretarz generalny
Prof. dr hab. Szczepan Biliński

Uchwała Walnego Zgromadzenia Członków PAU o przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2022

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności na posiedzeniu w dniu 17.06.2023 postanawia przyjąć sprawozdanie finansowe za rok 2022.

Uchwała Walnego Zgromadzenia Członków PAU o pokryciu straty za rok 2022

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności na posiedzeniu w dniu 17.06.2023 postanawia, że strata bilansowa za rok 2022 w kwocie 1.970.208,13 zł zostanie pokryta z funduszu zapasowego PAU.

Członkowie PAU wybrani 17 czerwca 2023 roku

Krajowi

Wydział I Filologiczny

Członkowie korespondenci

Piotr Chlebowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: literatura, historia literatury, norwidologia; stanowisko, miejsce pracy: profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Ośrodek Badań nad Twórczością C. Norwida; inne stanowiska i funkcje: członek i sekretarz Komitetu Redakcyjnego „Zeszytów Naukowych KUL” (1993–1998), członek i sekretarz Komitetu Redakcyjnego krytycznej edycji „Dzieł wszystkich” C. Norwida (od 1998 r.), członek i sekretarz Komitetu Redakcyjnego „Studia Norwidiana” (2014–2021), a od 2021 redaktor naczelny pisma, członek redakcji serii wydawniczej „Studia i monografie”, Międzywydziałowy Instytut Badań na Twórczością C. Norwida KUL (2006–2009 p.o. dyrektora i 2009–2014 dyrektor); członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: członek czynny Towarzystwa Naukowego KUL; nagrody i wyróżnienia: „Laur Uniwersytecki” – Nagroda im. Ks. Idziego Radziszewskiego (2018), nagroda w konkursie Instytutu De Republica „Rok Cypriana Norwida. Konkurs na najlepszą książkę o tematyce norwidowskiej wydaną w latach 2017–2021” za publikację *Polihymnia CN. Studia i szkice interpretacyjne*, t. 1–2, Wydawnictwo KUL, Lublin 2019; odznaczenia: Medal 100-lecia Odzyskania Niepodległości (2021); zainteresowania pozanaukowe: muzyka rockowa przełomu lat 60. i 70. ubiegłego wieku, od 2009 r. współpracownik czasopisma „Lizard” (prowadzi stałą rubrykę „wykonawca jednej płyty”), twórczość Czesława Niemena. – Kontakt: Ośrodek Badań nad Twórczością C. Norwida KUL, ul. Chopina 27 p. 550, 20-023 Lublin, e-mail: quidam@kul.lublin.pl

Stanisław Koziara, prof. dr hab.; specjalność naukowa: językoznawstwo; stanowisko, miejsce pracy: profesor Uniwersytetu Komisji Edukacji

Narodowej w Krakowie; inne stanowiska i funkcje: profesor Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. S. Pignonia w Krośnie (2004–2006), prodziekan Wydziału Humanistycznego AP w Krakowie (2002–2005), dyrektor Instytutu Filologii Polskiej AP w Krakowie (2006–2009), kierownik Katedry Lingwistyki Kulturowej i Komunikacji Społecznej UP w Krakowie (od 2007 do obecnie), wiceprzewodniczący Komisji Językoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie (2015–2022), przewodniczący Rady Dyscypliny Językoznawstwo UP w Krakowie (2019–2023); członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Towarzystwo Naukowe KUL (członek czynny), Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych, Polskie Towarzystwo Językoznawcze, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego; nagrody i wyróżnienia: Douglas Murray Prize (nagroda brytyjskiego stowarzyszenia naukowego Society for Reformation Studies), Nagroda im. Witolda Hulewicza; odznaczenia: Medal Komisji Edukacji Narodowej; zainteresowania: bibliofilstwo, turystyka górską. – Kontakt: e-mail: stanislaw.koziara@up.krakow.pl

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Członkowie czynni

Wojciech Iwańczak, prof. dr hab.; specjalność naukowa: historia średniowiecza; stanowisko, miejsce pracy: emerytowany profesor Instytutu Historii Polskiej PAN, były kierownik Zakładu Historii Średniowiecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Akademia Ignatianum w Krakowie; inne stanowiska i funkcje: sekretarz generalny Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, członek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego – przewodniczący Komisji Nauki i Spraw Zagranicznych, prezes Towarzystwa Miłośników Historii w Warszawie, członek kierownictwa Międzynarodowej Komisji Dziejów Podróży i Turystyki Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych, przewodniczący Komisji Historii Czech i Stosunków Polsko-Czeskich Komitetu Nauk Historycznych PAN; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Polskie Towarzystwo Historyczne, Komitet Nauk Historycznych PAN, członek zagraniczny Centrum Studiów Mediewistycznych Uniwersytetu Karola i Czeskiej Akademii Nauk w Pradze, Stały Komitet Mediewistów Polskich; nagrody i wyróżnienia: członek honorowy Polskiego Towarzystwa Historycznego i Czeskiego Towarzystwa Historycznego, pięć nagród Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, wiele nagród rektorskich; odznaczenia: Medal im. Franciszka Pałackie-

go, Medal Komisji Edukacji Narodowej; zainteresowania pozanaukowe: sport, turystyka, języki obce, podróże. – Wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2015. – Kontakt: e-mail: iwanczak@gmail.com

Aleksander Hubert Posern-Zieliński, prof. dr hab.; specjalność naukowa: etnologia, antropologia kulturowo-społeczna, studia latynoamerykaniistyczne, historia nauki; stanowisko, miejsce pracy: emerytowany profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; inne stanowiska i funkcje: dyrektor Instytutu Antropologii i Etnologii Kulturowej (1993–2007), kierownik Pracowni Etnologicznej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, członek Rady Naukowej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Oskara Kolberga w Poznaniu, członek Rady Naukowej Centrum Badań Andyjskich UW, profesor wolontariusz UW; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: członek rzeczywisty PAN (od 2020), członek Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (PTPN), członek honorowy PTL, przewodniczący honorowy Polish-American Ethnological Society, członek International Union of Anthropological and Ethnological Sciences; wyróżnienia i nagrody: stypendium Fundacji Fulbrighta, Fundacji Kościuszkowskiej, American Council of Learned Societies, DAAD, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Medal 60-lecia Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, wyróżniony filmem dokumentalnym UAM w serii „Wybitne postacie uniwersytetu” (2015); odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (2014), Złoty Medal za Długoletnią Służbę (2011). Wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010. – Kontakt: e-mail: aleksander.posern-zielinski@amu.edu.pl

Członek korespondent

Anna Wolff-Powęska, prof. dr hab.; specjalność naukowa: historia, nauki polityczne; stanowisko, miejsce pracy: emerytowana profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Instytut Zachodni w Poznaniu; inne stanowiska i funkcje: delegat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego do Kuratorium Fundacji Polsko-Niemieckiej na Rzecz Nauki; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie, Europejski Uniwersytet Vadrina we Frankfurcie; wyróżnienia i nagrody: Nagroda Polsko-Niemiecka Ministrów Spraw Zagranicznych, Nagroda KLIO I stopnia w kategorii autorskiej, dyplom Ministra Spraw Zagranicznych za wybitne zasługi dla promocji Polski w świecie, Nagroda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego I stopnia;

odznaczenia: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski; zainteresowania pozanaukowe: turystyka górską. – Kontakt: e-mail: anna.poweska@gmail.com

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Członkowie czynni

Bogumił Jeziorski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: chemia; stanowisko, miejsce pracy: profesor Wydziału Chemii Uniwersytetu Warszawskiego; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Międzynarodowa Akademia Nauk Molekularnych (IAQMS), Amerykańskie Towarzystwo Fizyczne (APS), Międzynarodowe Towarzystwo Teoretycznej Fizyki Chemicznej (International Society Theoretical Chemical Physics – ISTCP), Światowe Stowarzyszenie Chemików Teoretycznych i Obliczeniowych (WATOC), Polska Akademia Nauk (członek rzeczywisty); nagrody i wyróżnienia: Medal Międzynarodowej Akademii Nauk Molekularnych (1987), Nagroda im. Marii Skłodowskiej-Curie (1996), Nagroda Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2000), Nagroda im. Profesora Adama Bielańskiego (2018), Nagroda Prezesa Rady Ministrów za wybitne osiągnięcia naukowe (2020); odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski; zainteresowania pozanaukowe: muzyka, wykształcenie muzyczne. – Wybrany na członka korespondenta 16 czerwca 2018. – Zmarł 15 września 2023.

Jerzy Kaczorowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: matematyka (analityczna teoria liczb); stanowisko, miejsce pracy: profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; inne stanowiska i funkcje: dziekan Wydziału Matematyki i Informatyki UAM (2012–2020), wiceprezes Oddziału PAN w Poznaniu, przewodniczący Komitetu Matematyki PAN, redaktor naczelny „Acta Arithmetica”, kierownik Zakładu Algebry i Teorii Liczb UAM; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Polskie Towarzystwo Matematyczne, Polska Akademia Nauk (członek rzeczywisty), American Mathematical Society; nagrody i wyróżnienia: Nagroda Prezesa Rady Ministrów za wybitne osiągnięcia naukowe (2001), Medal im. Wacława Sierpińskiego (2012), Nagroda Wydziału III PAN (1992), nagrody ministra (czterokrotnie); zainteresowania pozanaukowe: żeglarstwo, kuchnia włoska. Wybrany na członka korespondenta 15 czerwca 2019. – Kontakt: e-mail: kjerzy@amu.edu.pl

Członek korespondent

Maciej Andrzej Nowak, prof. dr hab.; specjalność naukowa: fizyka teoretyczna; stanowisko, miejsce pracy – aktualne: profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Centrum Badań Systemów Złożonych im. Marka Kaca, kierownik Zakładu Teorii Układów Złożonych w Instytucie Fizyki Teoretycznej UJ, – historyczne: State University of New York w Stony Brook (USA), Service de Physique Theorique w Centre d’Etudes Saclay (Francja), GSI Helmholtzzentrum fuer Schwerionenforschung i Uniwersytet Techniczny w Darmstadt (Niemcy); inne stanowiska i funkcje: członek Rady Doskonałości Naukowej (2020–2023), edytor czasopisma „Random Matrices: Theory and Applications”; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Polskie Towarzystwo Fizyczne; nagrody i wyróżnienia: Nagroda im. Henryka Niewodniczańskiego, Nagroda Premiera za wybitne osiągnięcia naukowe, Nagroda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia naukowe; zainteresowania pozanaukowe: kynologia, literatura współczesna, podróże. – Kontakt: e-mail: maciej.a.nowak@uj.edu.pl

Wydział IV Przyrodniczy

Członkowie czynni

Jacek M. Szymura, prof. dr hab.; specjalność naukowa: biologia ewolucyjna, zoologia; stanowisko, miejsce pracy: emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zakład Anatomii Porównawczej, Instytut Zoologii i Badań Biomedycznych; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: członek Rady Naukowej Instytutu Badań Ssaków PAN w Białowieży oraz Komitetu Biologii Środowiskowej i Ewolucyjnej PAN; nagrody i wyróżnienia: Nagroda Sekretarza Wydziału Nauk Biologicznych PAN (1987), Nagrody Rektora UJ (1984, 1985, 1994), Nagroda Ministra Edukacji Narodowej (1996); zainteresowania pozanaukowe: specjacja z przepływem genów, struktura genetyczna i dynamika stref mieszańcowych, genomy i mapy genetyczne kumaków, identyfikacja molekularna płazów i ich rozmieszczenie w Polsce. – Wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2004. – Kontakt: e-mail: jacek.m.szymura@uj.edu.pl

Alfred Uchman, prof. dr hab.; specjalność naukowa: geologia; stanowisko, miejsce pracy: profesor Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego; inne stanowiska i funkcje: redaktor naczelny czasopisma

„Annales Societatis Geologorum Poloniae”, członek Zarządu Komitetu Nauk Geologicznych PAN; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Polska Akademia Nauk (członek korespondent), Polskie Towarzystwo Geologiczne, International Ichhnological Association; nagrody i wyróżnienia: liczne nagrody Rektora UJ, odznaka honorowa „Zasłużony dla polskiej geologii”; odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi; zainteresowania pozanaukowe: historia. – Wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2011. – Kontakt: Instytut Nauk Geologicznych UJ, ul. Gronostajowa 3a, 30-387 Kraków, tel. (12) 664 43 68, e-mail: alfred.uchman@uj.edu.pl

Członkowie korespondencji

Marek Figlerowicz, prof. dr hab.; specjalność naukowa: biologia, biologia molekularna, genomika; stanowisko, miejsce pracy – aktualne: profesor Instytutu Chemii Organicznej PAN, kierownik Zakładu Biologii Molekularnej i Systemowej (od 2006), dyrektor Instytutu (od 2011), – historyczne: profesor Politechniki Poznańskiej, Instytut Informatyki (2011–2020); inne stanowiska i funkcje: redaktor naczelny kwartalnika „BioTechnologia”, członek Komitetu Polityki Naukowej przy MNiSW (2020–2022), członek Rady Dyrektorów Jednostek PAN (2015–2022), członek Komitetu Biotechnologii PAN; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: członek korespondent PAN, członek Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, American Society for Virology, RNA Society, Steering Board of LifeTime Consortium; nagrody i wyróżnienia: Srebrny Medal „Labor Omnia Vincit” (2014), statuetka Honorowego Hipolita oraz godność „Lidera Pracy Organicznej” (2017), Nagroda Prezesa PAN (2017), indywidualna Nagroda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2020), nagroda zespołowa Ministra Edukacji Narodowej (2020); odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2013), Krzyż Oficerski OOP (2019), Krzyż Komandorski OOP (2020); zainteresowania pozanaukowe: filozofia, historia. – Kontakt: Instytut Chemii Bioorganicznej PAN, ul. Noskowskiego 12/14, 61-704 Poznań, e-mail: marek.figlerowicz@ibch.poznan.pl

Wiesław I. Gruszecki, prof. dr hab.; specjalność naukowa: biofizyk; stanowisko, miejsce pracy: profesor Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie, kierownik Katedry Biofizyki; inne stanowiska i funkcje: prorektor UMCS ds. nauki i współpracy międzynarodowej; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Polskie Towarzystwo Biofizyczne, International Carotenoid Society; nagrody i wyróżnienia:

Nagroda Naukowa im. Marii Skłodowskiej-Curie; odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi; zainteresowania pozanaukowe: opera, muzyka symfoniczna i oratoryjna, teatr, malarstwo europejskie. – Kontakt: e-mail: wieslaw.gruszecki@umcs.pl

Wydział V Lekarski

Członek czynny

Jacek Jassem, prof. dr hab.; specjalność naukowa: medycyna, onkologia; miejsce pracy: emerytowany kierownik Katedry i Kliniki Onkologii i Radioterapii Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego; inne stanowiska i funkcje: prezes Fundacji Polska Liga Walki z Rakiem, przewodniczący Central and East European Oncology Group, członek Scientific Audit Committee European Organisation for Research and Treatment of Cancer, członek Advisory Board International Union Against Cancer Emergency Solidarity Fund for Ukraine, członek Tobacco Control and Smoking Cessation Committee International Association for the Study on Lung Cancer; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Academia Europaea, European Academy of Cancer Sciences, American Society of Clinical Oncology, European Society of Radiation Oncology, International Association for the Study on Lung Cancer; nagrody i wyróżnienia: Nagroda Prezesa Rady Ministrów, Nagroda Prezydenta m. Wiednia, Nagroda im. Sobolewskich Polskiego Towarzystwa Onkologicznego, Nagroda im. Josepha Cullena International Association for the Study on Lung Cancer, Nagroda im. Heweliusza Prezydenta miasta Gdańska; odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej; zainteresowania pozanaukowe: społeczna działalność antytytoniowa (m.in. nagroda „Wybitny Polak” Fundacji „Teraz Polska”), koszykówka, podróże survivalowe na krańce świata. – Wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2013. – Kontakt: Katedra i Klinika Onkologii i Radioterapii, Gdański Uniwersytet Medyczny, ul. Smoluchowskiego 17, 80-171 Gdańsk, tel. (58) 584 45 60, e-mail: jacek.jassem@gumed.edu.pl

Członek korespondent

Edward Wylęgała, prof. dr hab.; specjalność naukowa: medycyna, okulistyka; miejsce pracy: profesor Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, prorektor ds. rozwoju i transferu technologii, kierownik Katedry

Okulistyki Szpitala Kolejowego w Katowicach; inne stanowiska i funkcje: przewodniczący Fundacji Polskiej Akademii Okulistyki, konsultant wojewódzki w dziedzinie okulistyki, członek Rady Naukowej Instytutu MSWiA; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Polskie Towarzystwo Okulistyczne, Polskie Towarzystwo Transplantologiczne, Włoskie Towarzystwo Okulistyczne; nagrody i wyróżnienia: „Achievement Award” Amerykańskiej Akademii Okulistyki, patent liderów innowacyjności SCOP; odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2015), Krzyż Oficerski OOP (2020), Medal 100-lecia Odzyskania Niepodległości (2019); zainteresowania pozanaukowe: fotografia artystyczna, turystyka górską, szczególnie zimowe wyprawy na nartach. – Kontakt: e-mail: wylegala@gmail.com

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Członkowie czynni

Stanisław Baj, prof. dr hab.; specjalność naukowa: sztuki plastyczne; stanowisko, miejsce pracy: profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie i Europejskiej Akademii Sztuki w Warszawie; inne stanowiska i funkcje: prorektor ds. naukowych i dydaktycznych ASP (2006–2013), kierownik Katedry Malarstwa ASP (2015–2020); nagrody i wyróżnienia: nagroda malarska za twórcze osiągnięcia im. K. Ostrowskiego; odznaczenia: Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”; odznaczenie honorowe „Benemerenti”, Medal Komisji Edukacji Narodowej; zainteresowania pozanaukowe: muzyka poważna, proza, poezja, teatr, ok. 140 wystaw indywidualnych w kraju i za granicą, udział w wielu wystawach zbiorowych. – Kontakt: e-mail: bajstaszek@gmail.com

Tadeusz Wincenty Strugała; specjalność: dyrygent, organizator pracy artystycznej; stanowisko, miejsce pracy: emerytowany profesor dyrygentury Akademii Muzycznej we Wrocławiu i w Krakowie; inne stanowiska i funkcje: dyrektor naczelny i artystyczny (I dyrygent) wielu orkiestr polskich i zagranicznych, międzynarodowych festiwali muzycznych, przewodniczący/członek jury konkursów dyrygenckich i pianistycznych (USA, Czeska Republika), założyciel Fundacji Władysława Cantans, inicjator programu „Dyrygent Rezydent” dla młodych adeptów dyrygentury (IMIT); członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków SPAM (prezes), Stowarzyszenie Obrazów Niekupionych (prezes); doktor *honoris causa* Akademii Muzycznej we Wrocławiu; nagrody i wyróżnienia: Diamentowa Batuta,

Złoty Fryderyk, nominacje do nagród płytowych w Polsce i za granicą; odznaczenia: w sumie 39 odznaczeń, najwyższe to Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski; zainteresowania pozanaukowe: miłośnik sztuk pięknych, kolekcjoner dzieł sztuki, posiadacz jednej z najliczniejszych kolekcji zabytkowych batut dyrygenckich w Europie. – Kontakt: e-mail: sekretariat@strugala.com

Zagraniczni

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Andreas Kappeler, prof.; specjalność naukowa: historyk, badacz historii Rosji i Ukrainy; stanowisko, miejsce pracy: emerytowany profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego; inne funkcje i stanowiska: Uniwersytet w Kolonii (1982-1998), Uniwersytet w Zurychu (1970-1982); członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: członek Austriackiej Akademii Nauk, zagraniczny członek Ukraińskiej Akademii Nauk; doktor *honoris causa* Chuvash State University, Czeboksary (Rosja); nagrody i wyróżnienia: Nagroda Kardynała Innitzera (2006). – Kontakt: e-mail: andreas.kappeler@univie.ac.at

Paul Robert Magocsi, prof.; specjalność naukowa: polityka, kultura i religia, historia, socjolingwistyka, bibliografia, kartografia, badania imigracyjne i etniczne; stanowisko, miejsce pracy: – aktualne: profesor Uniwersytetu w Toronto, Katedra Studiów Ukraińskich, Departament Historii i Politologii, – historyczne: Uniwersytet Harvarda, Ukraiński Instytut Badawczy; inne funkcje i stanowiska: Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie (*visiting professor*), Uniwersytet Harvarda w USA (*society of fellows*), Instytut Antropologii Społecznej Maxa Plancka, Halle (Saale), Niemcy; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Academy of Humanities and Social Science – Royal Society of Canada (*fellow*), Shevchenko Scientific Society of Canada; doktor *honoris causa*: Uniwersytet Preszowski (Słowacja), Narodowy Uniwersytet Iwana Ohienki w Kamieńcu Podolskim (Ukraina); nagrody i wyróżnienia: Nagroda im. Rudolfa Medka, American Association for the Study of Hungarian History, Medal im. św. Cyryla i Metodego. – Kontakt: e-mail: ukr.chair@utoronto.ca

Miloš Řezník, prof.; specjalność naukowa: historia Europy Środkowo-Wschodniej, tożsamość społeczna, pamięć historyczna; stanowisko, miej-

sce pracy: – aktualne: dyrektor Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie, – historyczne: profesor Europejskiej Historii Regionalnej na Uniwersytecie Technicznym w Chemnitz (Niemcy); członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Towarzystwo Naukowe Jabłonowskich w Lipsku (prezes), Czesko-Niemiecka Komisja Historyków (przewodniczący czeskiej sekcji), Instytut Kaszubski w Gdańsku, Rada Naukowa im. Herdera w Marburgu (RFN); zainteresowania pozanaukowe: tłumaczenie powieści Aleksandra Majkowskiego *Życie i przygody Remuca z kaszubskiego na czeski* (Praga 2023). – Kontakt: Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie, Al. Ujazdowskie 39, 00-540 Warszawa, e-mail: reznik@dhi.waw.pl

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Peter Braun-Munzinger, prof.; specjalność naukowa: fizyka jądrowa i wysokich energii; stanowisko, miejsce pracy: profesor GSI Helmholtz Zentrum fuer Schwerionenforschung w Darmstadt (Niemcy); inne funkcje i stanowiska: honorowy profesor Uniwersytetu w Heidelbergu, Gui Zhi-Thing Chair Professor, CCNU w Wuhan (Chiny); członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: członek Akademii Europejskiej i Amerykańskiego Towarzystwa Fizycznego; nagrody i wyróżnienia: Medal Sterna-Gerlacha Niemieckiego Towarzystwa Fizycznego (2019), Nagroda Lisy Meitner Europejskiego Towarzystwa Fizycznego (2014). – Kontakt: e-mail: p.braun-munzinger@gsi.de

Wydział V Lekarski

Anupam Agarwal, prof.; specjalność naukowa: choroby wewnętrzne, nefrologia; stanowisko, miejsce pracy: – aktualne: Uniwersytet Alabama w Birmingham (USA), wiceprezes ds. medycyny i dziekan, – historyczne: University of Florida, Gainesville, Floryda; inne stanowiska i funkcje: profesor medycyny, biochemii i genetyki molekularnej w Katedrze Jamesa C. Lee; członkostwo w towarzystwach i stowarzyszeniach naukowych: Alpha Omega Alpha, Association of American Physicians, American Clinical and Climatological Association, American Society for Clinical Investigation, American Society of Nephrology; nagrody i wyróżnienia: Nagroda VA Senior Clinical Scientist Investigator (2022), wykład Philipa C. Livermana na Uniwersytecie Wirginii (2022), Mentor Roku 2020 w Southern Society for Clinical Investigation (2021), prze-

wodniczący American Society of Nephrology (2020), Meira and Shaul G. Massry Visiting Professor, University of Southern California (2018), członek Rady American Society of Nephrology (2014-2022); zainteresowania pozanaukowe: członek zarządu Highlands School, a także członek komisji do spraw rozwoju tej szkoły; od 2013 r. przewodniczący lekarskiej Orkiestry Symfonicznej Alabamy (ASO), której pomaga zbierać fundusze na coroczną działalność (ok. 100 000 dolarów rocznie); uczestniczy w pozyskaniu funduszy dla Alabama Kidney Foundation – organizacji, która zapewnia pacjentom z Alabamy pomoc finansową, edukację i wsparcie, a także promuje świadomość dawstwa narządów i zapobieganie chorobom nerek; był wolontariuszem podczas wdrażania programów szczepień przeciwko COVID-19 dla społeczności w Birmingham; – Kontakt: UAB Heersink School of Medicine, 510 20th Street South, FOT 1203 B, e-mail: aagarwal@uabmc.edu

Posiedzenia Wydziałów PAU w 2023 roku¹

Wydział I Filologiczny

- 20.01** – prof. dr hab. Alina Nowicka-Jeżowa, *Libera cuique fides. Uwagi o formacji religijnej Kochanowskiego-padewczyka*
- 17.02** – prof. dr hab. Tomasz Mika, *Język zaginionego rękopisu. O najstarszym polskim przekazie Reguły III zakonu św. Franciszka*
- 17.03** – prof. dr hab. Elżbieta Nowicka, *Rewolucja i medytacja w dziele operowym. Dialogi karmelitanek F. Poulencka, G. Bernanosa*
- 21.04** – prof. dr hab. Mirosława Hanusiewicz-Lavallee, *O najwcześniejszych polskich przekładach pism Ludwika z Granady*
- 16.06** – (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym) – prof. dr hab. Jan Ostrowski, *Posiedzenie inauguracyjne Akademii Umiejętności 7 maja 1873 roku w świetle źródeł obrazowych i pisanych*
- 20.10** – prof. dr hab. Maria Maślanka-Soro, *Między mistyfikacją a paradygmatem uniwersalnym: autobiografizm Petrarcki w Secretum meum*
- 17.11** – prof. dr hab. Elwira Buszewicz, *Nowolacińskie heroidy jezuickie – mutacje i metamorfozy gatunku*
- 15.12** – dr Barbara Kaszowska-Wandor, *Waga rozumu. Motywy Hiobiczne w Trenach Jana Kochanowskiego*

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

- 16.06** – (wspólne z Wydziałem I Filologicznym) – prof. dr hab. Jan Ostrowski, *Posiedzenie inauguracyjne Akademii Umiejętności 7 maja 1873 roku w świetle źródeł obrazowych i pisanych*

¹ W roku 2023 Wydziały III i VI nie zorganizowały posiedzeń.

Wydział IV Przyrodniczy

- 24.01** – prof. dr hab. Marek Figlerowicz, *Zmienność genetyczna – od wirusów do człowieka*
- 22.03** – prof. dr hab. Grażyna Jasińska, *Energia, hormony, zdrowie: ewolucyjne podejście do zdrowia publicznego*
- 10.05** – prof. dr hab. Barbara Płytycz, *Porozmawiajmy o płci biologicznej*
- 24.05** – prof. dr hab. Leszek Marks, *Współczesne ocieplenie klimatu widziane oczami geologa*

Wydział V Lekarski

- 10.01** – prof. Jerzy Kawiak, *Zmiany stężenia populacji limfocytów krwi u pacjentów podczas leczenia przewlekłej białaczki limfatycznej*
- 7.02** – prof. Bożena Kamińska-Kaczmarek, *Wzmocnienie odpowiedzi przeciwnowotworowej poprzez modyfikacje mikrośrodowiska nowotworu*
- 7.03** – prof. Tomasz Szczepański, *Ostra białaczka limfoblastyczna u dzieci – przez geny do skutecznego leczenia*
- 24.04** – prof. Maciej Małecki, *Systemy do ciągłego monitorowania glikemii – rewolucja w zakresie monitorowania i leczenia cukrzycy*
- 22.05** – prof. Jacek Jassem, *Moja wizja onkologii*
- 23.10** – prof. Edward Wylęgała, *Sekrety Oczu Artystów*
- 18.11** – prof. Aleksander B. Skotnicki, *Kopernik w Krakowie i Kraków Kopernikowi*
- 20.11** – prof. Anetta Undas, *Właściwości sieci fibrynowej i czynniki je determinujące – znaczenie prognostyczne u ludzi*

Posiedzenia Komisji Naukowych PAU w 2023 roku

KOMISJE WYDZIAŁOWE

WYDZIAŁ I FILOLOGICZNY

Komisja Filologii Klasycznej PAU

- 17.01** – dr hab. Andrzej Łoś prof. UW, *Problem mobilności rzymskich elit w okresie królewskim*
- 14.02** – dr hab. Joanna Komorowska prof. UKSW, *Wędrówka ku sferom zewnętrznym i wyniesienie duszy u Marcjana Kapelli i w Komentarzu Makrobiusza*
- 21.03** – mgr Paweł Zawora, *Zając a sprawa akragajsko-mesyńska*
- 18.04** – dr Bartosz Kołoczek, *Czy zawsze z pożytkiem dla nauki? O działalności edytorskiej Theodora Mommsena*
- 16.05** – prof. dr hab. Marek Wilczyński, *Quattuor virtutes cardinales in extremitate mundi. Kilka uwag o działalności św. Marcina z Bragi*
- 21.11** – dr Georgios Kardaras, *Ethnogenesis and expansion of the early Slavs, 5th–7th c. John of Ephesus and Procopius of Caesarea*
- 19.12** – prof. dr hab. Tomasz Polański, *Sanktuaria, teatry, muzea. Sprawozdanie z podróży do Grecji i Turcji 2023*

Komisja Neofilologiczna PAU

- 18.01** – dr hab. Iwona Piechnik, *Angielski „Spectator” i początek nowej tradycji pisarskiej w prasie europejskiej*
- 22.03** – prof. dr hab. Roman Sosnowski, *Francesco Redi (1626–1697): lekarz, uczonec i poeta*

W referacie omówiono twórczość i działalność naukową Francesca Rediego, szczególnie jego wkład w literaturę, biologię, leksykografię i medycynę. Negatywnie oceniono słabą recepcję w Polsce, zwracając uwagę na brak

pełnych tłumaczeń prac Rediego, mimo ich znaczenia w naukach biologicznych i literaturze XVII wieku.

Przedstawiono pokrótce biografię Rediego, wskazując na jego zasługi w rozwijaniu metody eksperymentalnej w medycynie i biologii, a także w działalności literackiej.

Jednym z aspektów poruszonych w referacie były kontrowersje wokół pracy Rediego jako leksykografa, dokładnie odnośnie tzw. falsi rediani, czyli hasła, które wprowadził do trzeciego wydania słownika *Accademia della Crusca* z 1691 r., mimo braku poświadczeń w źródłach.

Szczegółowo omówiono *Obserwacje na temat żmij i Bachusa w Toskanii*, dwa dzieła Rediego, które ukazują się po raz pierwszy w języku polskim w serii „Noctes medicae”, w przekładzie autora referatu i Barbary Sosnowskiej.

Zwrócenie uwagi na trudności przekładowe, szczególnie w dytyrambie *Bachus w Toskanii*, dało asumpt do rozważań na temat języka, którego Redi używał w dziełach biologicznych, w spisanych przez niego diagnozach i poradach medycznych oraz w poezji. Przedstawione fakty i interpretacje ukazują Rediego jako wielowymiarowego uczonego i literata, wzorem Galileusza łączącego naukowy rygor ze szczególną troską o językową precyzję i staranny, dostosowany do gatunku styl.

19.04 – dr Olga Bartosiewicz–Nikolaev, *Mniej znane oblicza modernizmu: wprowadzenie do rumuńsko- i francuskojęzycznej twórczości B. Fundoianu/B. Fondane’a (1898–1944)*

Referat przybliżył sylwetkę i biografię artystyczną Benjamina Fundoianu, tworzącego na emigracji we Francji pod pseudonimem Benjamin Fondane; autora w Polsce wciąż nieznanego, pozostającego w cieniu sławniejszych kolegów – Emila Ciorana, Mircei Eliadego czy Eugène’a Ionesco.

Pochodzący z Jass w Rumunii Fundoianu, poeta i myśliciel egzystencjalny, podąża za modnymi na początku XX wieku prądami intelektualnymi, jednocześnie proponując nowe perspektywy interpretacyjne z wykorzystaniem narzędzi, w które wyposażała go filozofia jego mistrza, Lwa Szestowa.

Pisarstwo Rumuna świadczy jednocześnie o głębokim związku z duchową tradycją żydowską. Skłonności polemiczne, potrzeba nieustannego zastanawiania się nad sensem zastanej rzeczywistości, i jego podważanie, a także niesłabnący zmysł krytyczny, bez wątpienia pomagały w adaptowaniu obcych idei i twórczym ich rozwijaniu.

I choć prace Fundoianu/Fondane’a nie należą ani do francuskiego, ani do rumuńskiego kanonu literackiego, stanowią wartościowe źródło idei dotyczących kultury europejskiej okresu międzywojennego i mają istotny potencjał interpretacyjny.

Podczas wystąpienia zaprezentowano również fragmenty tekstów Fundoianu/Fondane’a uznawane za przełomowe dla formowania się jego literacko-artystycznej tożsamości.

17.05 – dr hab. Paweł Zarychta, *Autoinscenizacja i pamięć w kolekcji Varnhagenów na przykładzie spuścizny Rosy Marii Assing*

Wystąpienie zaprezentowało sylwetkę Rosy Marii Assing, z domu Varnhagen (1783–1840), pisarki, poetki, prekursorki kobiecej emancypacji i gospodyni znanego hamburskiego salonu literackiego, wokół której skupiały się liczne osobistości życia intelektualnego Niemiec pierwszej połowy XIX stulecia; szwagierki Rahel Levin Varnhagen.

Prelegent skupił się jednak głównie na omówieniu opublikowanej w 2021 i 2022 r. dwutomowej monografii edycyjnej *Selbstinszenierung und Gedächtnisbildung. Rosa Maria Assing in Briefen und Lebenszeugnissen aus der Sammlung Varnhagen. Edition und Kommentar* (Autoinscenizacja i kształtowanie pamięci. Rosa Maria Assing w listach i świadectwach biograficznych z kolekcji Varnhagena. Edycja i komentarz).

Autor zaprezentował pokrótce pierwszy tom, który obok szczegółowego wprowadzenia historyczno-metodologicznego zawiera obszerny wstęp z opisem tła historycznego, korpusu, perspektywy metodologicznej, a także kryteriów wyboru rękopisów, ich transkrypcji i komentowania. Omówił także główne wątki z niepublikowanych do tej pory dokumentów rękopiśmiennych z lat 1783–1840 przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej. Jako porządkujące pojęcia wiodące przyjął tytułowe „autoinscenizację” i „pamięć”.

14.06 – prof. dr hab Piotr Oczko, *Od retoryków do klasyków. Dramat i teatr holenderski XVII wieku*

18.10 – prof. dr hab. Ewa Łukaszyk, *Kolonialne palimpsesty Afryki Zachodniej: Fausto Duarte i Fulanie*

15.11 – dr Sylwia Janina Wojciechowska, „(...) [w]ięcej niż jedno znaczenie”: *nost/algia w „Ze wspomnień” Josepha Conrada*

Tom *Ze wspomnień* (Some Reminiscences, 1912) autorstwa Josepha Conrada analizowało wielu wybitnych znawców twórczości słynnego Polaka – emigranta. Należy wspomnieć o studiach prowadzonych przez niedawno zmarłego Zdzisława Najdera, a także pracach Johna Henry’ego Stape’a, badacza brytyjskiego.

Referat jest próbą nowego odczytania autobiograficznej książki Conrada z uwzględnieniem pojęcia nostalgii prostej, pojmowanej w sposób emocjonalny, i nost/algii złożonej, nawiązującej do tradycji opowieści z cyklu nostos, relacjonujących powroty greckich herosów spod Troi. Zapis uwzględniający ukośnik, który oddziela nostos (powrót) i algos (ból) w tytule wystąpienia,

zwraca uwagę słuchaczy na możliwość intertekstualnego odczytania *Ze wspomnień* w dialogu z antykiem.

Autorka zaproponowała uwzględnienie fragmentów Odysei Homera, by pełniej odczytać treści rozdziału drugiego *Ze wspomnień*, który obrazuje nostos podmiotu autobiograficznego do przestrzeni postrzeganej jako dom rodzinny. Wydaje się, iż rozważenie Conradowskich wspomnień w kontekście intertekstualnego dialogu ze starożytnym eposem pozwala zrozumieć, czym było doświadczenie homo duplex, o którym autor pisał w liście do Kazimierza Waliszewskiego. Uwzględnienie nost/algi złożonej w interpretacji *Ze wspomnień* pozwala uchwycić niejednoznaczność przynależności podmiotu autobiograficznego do narodowej patria i do kręgu intymnej patris.

Komisja Kultury Słowian PAU

- 27.01** – prof. dr hab. Hanna Kowalska-Stus, *Chora – miejsce spotkania nieba i ziemi. Na przykładzie rosyjskiej twórczości ustnej*
- 10.03** – dr hab. Jan Stradomski prof. UJ, *Ponadczasowa wartość świadectwa wiary w Opowieści o 40 męczennikach z Sebasty w Berlińskim Damaskinie*
- 31.03** – dr hab. Małgorzata Gruchoła prof. KUL, *Wartość ciała biologicznego i ciała humanoida w świetle założeń teologii ciała*
- 21.04** – dr Bartłomiej Brządkiewicz, *O wartości i wartościowaniu literatury. Odautorskie komentarze Siergieja Arno*
- 19.05** – prof. dr hab. Katarzyna Duda, *Między Wschodem a Zachodem (pisarze czwartej fali emigracji rosyjskiej)*
- 16.06** – dr hab. Elżbieta Tyszkowska-Kasprzak prof. UW, *Niepokój o wartości we współczesnej antyutopii rosyjskiej*
- 27.10** – dr hab. Józef Kuffel prof. UJ, *Literatura w kręgu wpływu hezychazmu: Walaam w prozie Nikołaja Leskowa i Iwana Szmielowa*
- 17.11** – dr Tomasz Kwoka, *W poszukiwaniu lemkowski wartości. Próba typowania kulturowych nazywających wartości na podstawie wybranych tekstów twórczości ludowej Łemków*
- 15.12** – dr Joanna Tomalska-Więcek, *Podlasianie wobec wartości wizerunków kulturowych*

Komisja Historii Sztuki PAU

- 26.01** – mgr Agnieszka Smołucha-Sładkowska, *Padovano czy nie Padovano? Caraglio czy nie Caraglio? Rewizja oeuvre medalierskiego artystów włoskich na dworze ostatnich Jagiellonów*

- 9.03** – mgr Justyna Kamińska, *Nowe spojrzenie na najstarsze fazy budowy kościoła i klasztoru Dominikanów w Sandomierzu*
- 13.04** – dr Andrzej Kompa, *Freski martyrium św. św. Karposa i Papylosa w Konstantynopolu i ich identyfikacja*
- 11.05** – prof. dr hab. Piotr Krasny, *Unde origo inde salus. Rola i formy architektoniczne szpitali epidemicznych w czasach nowożytnych*
- 15.06** – dr Wojciech Walanus, *Powstanie Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności – karta z dziejów instytucjonalizacji dyscypliny*
- 12.10** – dr Magdalena Garnczarska, „Złote obrazy”. *O grupie ikon synajskich z X–XIII w. i ich niezwykłych dekoracjach*
- 9.11** – dr hab. Mikołaj Getka-Kenig prof. PAN, *Historyczne centrum Krakowa a polityka dziedzictwa w komunistycznej Polsce (1945–1978)*
- 14.12** – prof. dr hab. Wojciech Bałus, *S. Wyspiańskiego i W. Ekielskiego projekt „Akropolis” na Wawelu. Fakty i fantazmaty*

Komisja Etyki Komunikacji PAU

- 14.06** – dr Agnieszka Jastrzębska, *Metodologia badań dyskursów politycznych*

WYDZIAŁ II HISTORYCZNO-FILOZOFICZNY

Komisja Środkowoeuropejska PAU

- 17.01** – prof. Nikos Papadakis, *April dictatorship's policy in universities and students' activism and resistance to the dictatorship in Greece*
- 21.02** – dr hab. Piotr Wróbel prof. UJ, *Położenie prawne Republiki Dubrownickiej wobec Turcji w XV i w początkach XVI w. oraz jej zabiegi zmierzające do wprowadzenia tzw. „cła dubrownickiego”*
- 21.03** – dr Aleksandra Zdeb, *Ordynarna demonstracja władzy. O zarządzaniu konfliktem w Bośni i Hercegowinie*
- 18.04** – dr Maria Drakaki, *The development of Education Policy in Europe and its Europeization from 1997 to the present day*
- 16.05** – dr Karolina Olszowska, *Relacje Turcji z bałkańskimi sąsiadami w latach 1945–1952*
- 20.06** – dr Dušan Segeš, *Kampania reemigracyjna w Republice Czechosłowackiej i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1954/1955–1957. Próba porównania*
- 17.10** – dr Rafał Woźnica, *Polityka Turcji wobec Morza Egejskiego po interwencji na Cyprze (w 1974 r.)*

19.12 – dr Krzysztof Popek, *Czynniki kształtujące bułgarską politykę wobec mniejszości muzułmańskiej na przełomie XIX i XX w.*

Komisja Wschodnioeuropejska PAU

23.01 – dr hab. Olha Morozowa, *Badania dotyczące historii Ukrainy prowadzone w Polsce przed i po rozpoczęciu wojny rosyjsko-ukraińskiej. Analiza porównawcza*

W ciągu ostatnich trzydziestu lat, w okresie 1989–2022, polscy badacze wykazywali stałe zainteresowanie problematyką ukraińską. Szczególną uwagę zwracali na tematykę stosunków polsko-ukraińskich w czasie II wojny światowej i w okresie powojennym, głównie na działalność podziemia ukraińskiego, relacje UPA z Armią Krajową, tragedię wołyńską, operację „Wisła”.

Perspektywicznymi tematami z historii Ukrainy dla historyków polskich są zagadnienia związane z życiem codziennym Ukraińców, sytuacją gospodarczą i kulturową na Ukrainie w okresie międzywojennym, społeczno-ekonomiczne przyczyny konfliktów ukraińsko-polskich, relacje międzyetniczne, kontekst geopolityczny.

Wojna rosyjsko-ukraińska stała się przełomowym punktem w relacjach Polaków i Ukraińców. Zaktywizowała współpracę polskich i ukraińskich historyków. W polskiej historiografii mniej uwagi poświęca się negatywnym aspektom stosunków polsko-ukraińskich, a w większym stopniu naukowcy podkreślają wspólne pozytywne doświadczenie historyczne. Wciąż jest szansa na spokojne wyjaśnienie kontrowersyjnych momentów wspólnej historii.

29.05 – dr hab. Kristina Vorontsova, *Czemu miłość polsko-rosyjska ma być nieszczęśliwa? Kontekst historyczny i literacki*

Autorka skupiła się na reprezentacji stereotypu miłości polsko-rosyjskiej w literaturze rosyjskiej, poświęcając uwagę historycznym czynnikom takiego podejścia: od legislacji Imperium Rosyjskiego, po ustawę stalinowską z 1947 r., która anulowała małżeństwa z obcokrajowcami.

Duże znaczenie w opisach miłości miało przywiązanie do obrazu Pięknej Polki, początki którego dały folklorystyczne i puşkinowskie reprezentacje Maryny Mniszchówny, i kontynuacja w postaci bohaterki radzieckiej poezji drugiej połowy XX wieku.

Badaczka dowodzi, że motyw miłości gorącego rosyjskiego mężczyzny do lodowej „marmurowej nimfy” z Polski charakteryzuje się zestawem trwałych cech: tragiczną miłością z powodu społeczno-historycznych uwarunkowań, stabilnym podziałem ról płciowych, mitologią i innymi.

Autorka przeanalizowała ponad 400 tekstów poetyckich na temat Polski napisanych w języku rosyjskim.

27.11 – dr Yanina Ryier, *Sakralizacja wojny z pogańską Litwą w ujęciu XIV-wiecznych krzyżackich kronikarzy*

Jednym z kluczowych tematów kronik zakonu krzyżackiego pochodzących z XIV wieku było ideologiczne uzasadnienie wojny z Litwą. Metoda sakralizacji wojny miała korzenie w ideologicznym uzasadnieniu pierwszych wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i była dostosowana do potrzeb czasu i realiów regionu bałtyckiego.

Do najważniejszych sposobów sakralizacji wojny z Litwą należało przedstawianie jej jako nieuniknionego procesu, którego głównym celem była obrona chrześcijaństwa przed poganami litewskimi.

Realizacji celu służyło nie tylko przedstawianie różnic między chrześcijańskimi rycerzami Zakonu a pogańskimi Litwinami, lecz także piętnowanie obyczajów i rytuałów Litwinów, podkreślanie stałego zagrożenia z ich strony, szczegółowy opis licznych i okrutnych najazdów litewskich, wyolbrzymianie zbrodni popełnionych przez Litwinów na ziemiach chrześcijańskich. Jednocześnie, wielką wagę przywiązywano do obecności Boga, choć niewidzialnego; pojawiania się boskich symboli i cudów podczas wydarzeniach militarnych. Objawienia stanowiły dowód poparcia boskiego dla chrześcijan i kary spadającej na pogan za ich zbrodnie przeciwko chrześcijaństwu.

Komisja Prawnicza PAU

16.01 – (wspólne z Komisją Nauk Prawnych Oddziału Krakowskiego PAN) – prof. dr hab. Włodzimierz Wróbel, dr hab. Dobrosława Szumiło-Kulczycka, dr hab. Mikołaj Małecki, *Nowelizacja prawa karnego i jej konsekwencje*

13.03 – (wspólne z Komisją Nauk Prawnych Oddziału Krakowskiego PAN) – dr Hanna Machińska, *Czy Rada Europy skutecznie przeciwdziała naruszaniu praw jednostki. Debata w przededniu IV Szczytu Organizacji*

11.12 – dr hab. Zygmunt Truskiewicz prof. UJ, *O relacji między ustawodawcą a judykaturą z perspektywy dogmatyka*

Komisja Historii i Kultury Żydów PAU

11.01 – dr Mirosława Bułat, *Czy to właściwy „Moment”? Warszawski dziennik jidyszowy o Teatrze Kamińskiego w Warszawie przed I wojną światową*

Przedmiotem wykładu była inauguracja i działalność do I wojny światowej Teatru Kamińskiego w Warszawie (ul. Oboźna 1/3), ze szczególnym

uwzględnieniem przydatności jidyszowego dziennika „Der Moment” [Chwila] do dokumentowania jego aktywności. W części pierwszej przedstawiono dotychczasowy stan badań w języku polskim i jidysz. Składa się nań wiele różnych narracji, zawiera więc немало niekonsekwencji, luk, sprzeczności i zafałszowań. W części drugiej wykładu podjęto próbę skorygowania, uzupełnienia i uporządkowania informacji w jedną spójną opowieść w oparciu o gazetę „Der Moment” (ukazującą się w latach 1910–1939). Zostały wzięte pod uwagę także bardziej szczegółowe zagadnienia, jak autoprezentacja teatru A. Kamińskiego, styl komunikowania się placówki ze stałymi i potencjalnymi widzami, walka z konkurencją na ogłoszenia etc.

8.03 – dr Maria Ferenc, *„Każdy pyta, co z nami będzie”*. *Mieszkańcy getta warszawskiego wobec wiadomości o wojnie i Zagładzie*

Ile wiedzieli, zamknięci w getcie warszawskim, Żydzi o tym, co dzieje się poza murami? Jakie znaczenie miały dla nich informacje o przebiegu wojny? Jak zdobywali wiadomości o eksterminacji Żydów, jakie pogłoski do nich docierały i jak na nie reagowali? Kiedy zrozumieli, że wszyscy Żydzi zostali skazani na śmierć? W badaniach autorka wyszła od perspektywy ofiar, by pokazać złożone mechanizmy psychologiczne i społeczne rządzące procesem zdobywania informacji w czasie wojny oraz wyłaniania się wiedzy o Zagładzie. Opowiedziała o różnych rodzajach wiadomości dotyczących tego, co działo się poza murami getta (zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i lokalnym, a przede wszystkim eksterminacji Żydów i przebiegu wojny), które docierały do warszawskiej dzielnicy żydowskiej. Omówiła też reakcje Żydów na te wiadomości. Zdaniem autorki, informacja (i wiedza) była w czasie Zagłady zasobem o kluczowym znaczeniu, którego posiadanie umożliwiało tworzenie interpretacji bieżących wydarzeń oraz przewidywań na przyszłość. Pozwalało także udzielić choćby prowizorycznych odpowiedzi na pytanie, które zadawała sobie większość warszawskich Żydów: co się z nimi dalej stanie.

12.04 – dr Edyta Gawron, *„Nie musimy się ukrywać!”* *Współczesna historia Żydów krakowskich*

Na łamach książki *Nie tylko Kroke. Historia Żydów krakowskich* pod red. Edyty Gawron i Michała Galasa (Wydawnictwo Literackie, Kraków 2022) podjęto próbę opisanie całości historii Żydów krakowskich – włączając w to okres najnowszy: lata powojenne i sytuację współczesną. Współredaktorka tomu i jego współautorka przedstawiła najważniejsze elementy powojennej i współczesnej historii Żydów krakowskich, zwracając szczególną uwagę na dynamikę zmian społecznych, wybrane aspekty życia religijnego oraz strukturę instytucjonalną w obrębie funkcjonowania krakowskiej społeczności

żydowskiej. Nie bez znaczenia dla jej dziejów najnowszych jest także rola zagranicznych organizacji żydowskich oraz wspólne działania upamiętniające historię i dziedzictwo Żydów krakowskich, których znaczenie wykracza poza granice historii lokalnej.

10.05 – dr Agata Rybińska, *Obraz galicyjskich Brodów pióra Josefa Ruwena Ehrlicha (1842–1899)*

Celem wystąpienia było zaprezentowanie egodokumentu – *Wspomnienia byłego chasyda* Josefa R. Ehrlicha, pochodzącego z galicyjskich Brodów. To najlepsze z jego dzieł w sposób barwny, ale i tendencyjny opisuje życie chasydów i innych żydowskich mieszkańców miasta w połowie XIX wieku. Język oryginału – niemiecki oraz wydanie wspomnień w Wiedniu (1872) – wskazują na dalsze kręgi kulturowe autora i modelowych odbiorców dzieła. Implikują też analizę, uwzględniającą zróżnicowanie kulturowe żydowskiej społeczności, ich praktyki religijne, napięcia pomiędzy chasydami i maskilami, problemy edukacji dzieci żydowskich, a także procesy akulturacji do kultury niemieckiej czy wręcz asymilacji niektórych z nich.

11.10 – dr Barbara Zbroja, *Żydowscy architekci i budowniczowie w Krakowie (1868–1939)*

Wystąpienie poświęcone przybliżeniu sylwetek architektów i budowniczych żydowskich z Krakowa oparto na ustaleniach zawartych w pracy *Leksykon architektów i budowniczych pochodzenia żydowskiego w Krakowie w latach 1868–1939* (Kraków 2023). Rozróżnienie na architektów i budowniczych wynika z funkcjonowania dwóch takich odrębnych struktur zawodowych. Do pierwszej grupy należeli absolwenci wydziałów architektonicznych na politechnikach, drugą stanowiły osoby ze średnim wykształceniem, uzyskanym na wydziałach budowlanych w szkołach przemysłowych. W świetle przedwojennego prawa budowlanego zajmowali się oni projektowaniem budynków, ale posiadali pewne ograniczenia. Koncesjonowanym budowniczym mogli być także inżynierowie, absolwenci wydziałów budowlanych, którzy zdobyli uprawnienia do kierowania pracami budowlanym.

15.11 – dr hab. Anna Michałowska-Mycielska prof. UW, *Przedstawienie założeń projektu „Korpus inskrypcji nagrobnych z cmentarzy żydowskich w Zagłębiu i zachodniej Małopolsce”*

– dr hab. Dariusz Rozmus prof. Akademia Humanitas, *Skanowanie nagrobków z cmentarza żydowskiego w Chrzanowie. Wstępne wyniki badań*

– dr hab. Leszek Hońdo, *Inskrypcje nagrobne – różnice między nagrobkami polskich i niemieckich Żydów*

- mgr Sławomir Pastuszka, *Specyfika hebrajskich inskrypcji nagrobnych na Górnym Śląsku na przykładzie cmentarza w Pszczyźnie*

13.12 – dr Marek Tuszewicki, *Dobroczynność w cieniu polityki; losy żydowskich domów opieki dla osób starszych (1918–1939)*

Spółczesność II Rzeczypospolitej, pomimo poważnych perturbacji ekonomicznych okresu międzywojennego, zdołała w latach dwudziestych i trzydziestych wdrożyć w życie ogólnokrajowy system opieki społecznej. Mniejszość żydowska uczestniczyła w jego rozwijaniu skupiając uwagę przede wszystkim na zapewnieniu wsparcia współwyznawcom. Problem pomocy osobom starszym był jednym z głównych, jakie działacze podnosili na niemal wszystkich forach aktywności publicznej: od dyskusji w łonie gminy religijnej, przez rady miejskie, po posiedzenia Sejmu. Katastrofa Wielkiej Wojny pozbawiła wiele zakładów opiekujących się osobami starszymi bezpiecznych źródeł dochodów. Czynnikiem społecznym pod postacią towarzystw lub innych grup wspierających nie był w stanie zrekompensować poniesionych strat. Subsydia pozyskiwane zgodnie z obowiązującym prawem z kiesi miejskich rzadko kiedy pokrywały więcej niż połowę niezbędnych wydatków rocznych. Ponadto na znaczeniu zyskiwały hasła pozbawienia żydowskich starców wsparcia komunalnego, podnoszone przede wszystkim przez polityków skrajnej prawicy. W takich warunkach funkcjonowanie domów opieki w jeszcze większym stopniu zależało od umiejętności porozumienia się polityków żydowskich ponad podziałami ideologicznymi, jak też zdolności wpływania na sprawy miast i kraju.

Komisja Prehistorii Karpat PAU

- 7.02** – mgr Bożena Chorąży, dr Bogusław Chorąży, *Skarby wyrobów brązowych i żelaznych z wczesnej epoki żelaza odkryte w rejonie przełomu Soły w Beskidzie Małym*
- 21.03** – prof. dr hab. Michał Parczewski, *Przyczynek do dyskusji nad siedzibami Łędzian (odkrycie cmentarzyska starowęgierskiego w dorzeczu Prypeci)*
- 25.04** – dr hab. Magdalena Moskal-del Hoyo, mgr Marta Korczyńska-Capenberg, mgr Magda Kapcia, dr hab. Agnieszka Wacnik, mgr Robert Kenig, dr hab. Marek Nowak, dr Anna Rauba-Bukowska, dr hab. Agnieszka Czekał-Zastawny, *Wczesnoneolityczny model kulturowo-gospodarczy społeczności kultury ceramiki wstęgowej rytej w świetle archeologicznych i środowiskowych badań z osady w Biskupicach (st. 18, pow. wielicki)*

30.05 – (wspólne z Komisją Paleogeografii Czwartorzędu PAU) – dr inż. Alicja Kochman, prof. dr hab. inż. Jacek Matyszkiewicz, *Artefakty krzemienne w badaniach archeologicznych i geologicznych*

21.11 – dr Zbigniew Robak, *Archeologiczne badania aglomeracji wczesnośredniowiecznych grodzisk w Bojnej (Słowacja). Wyniki – interpretacje – perspektywy*

W referacie podsumowano wyniki badań archeologicznych na stanowiskach leżących w paśmie górskim Považský Inovec w zachodniej Słowacji, w okolicach wsi Bojná, okres Topoľčany. Aglomerację „Bojná” tworzy kilkanaście stanowisk położonych u podnóży i na stokach góry Marhát, stanowiącej dominantę regionu. Większość stanowisk to grodziska i umocnienia datowane na okres wczesnego średniowiecza, VII–X wieku. Najbardziej znane i najlepiej przebadane są grodzisko Bojná Valy, które w późnym okresie wielkomorawskim, na przełomie IX i X wieku, stanowiło jedno z największych centrów militarnych w regionie. Wymienić też należy wczesnośredniowieczną rotundę w Nitrianskiej Blatnicy, jeden z najstarszych stojących kościołów w Europie Środkowej.

Badania dostarczyły ogromnej liczby zabytków, ponad 6000 wydzielo-nych; głównie militariów, narzędzi i przedmiotów związanych z kultem religijnym. Wśród nich są unikatowe znaleziska: brązowy dzwon i pozłacane aplikacje z relikwiarza lub ołtarza.

Badania aglomeracji Bojná zmieniły wiele paradygmatów naukowych dotyczących chronologii wczesnego średniowiecza na obszarze Kotliny Karpackiej, głównie okresu wielkomorawskiego. Dzięki nim wydaje się dziś, że wiele stanowisk datowanych na początek IX wieku należałoby „odmłodzić” przynajmniej o kilkadziesiąt lat.

12.12 – dr Marzena Woźny, *Archeologia krakowska w XIX wieku i początki badań na Pogórzu Karpackim*

W referacie przedstawiono dzieje archeologii krakowskiej w latach 1815–1918, ze szczególnym uwzględnieniem zainteresowań archeologią karpacką. Omówiono koncepcje naukowe, kierunki badań, a także historię prac terenowych, w tym ochronę zabytków archeologicznych w Karpatach i na Pogórzu Karpackim. Zagadnienia ukazano w szerszym kontekście rozwoju archeologii jako dyscypliny naukowej i przemian zachodzących w rozumieniu i definiowaniu tej dyscypliny w XIX wieku. Należy także zaleczone instytucjonalne krakowskiej archeologii, którą początkowo wspierało Towarzystwo Naukowe Krakowskie i Akademia Umiejętności, a w późniejszym czasie także Uniwersytet Jagielloński i organizacje konserwatorskie państwowe – wiedeńska Komisja Centralna i krajowe – Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej.

W drugiej połowie XIX wieku Kraków wysunął się na czołowe miejsce wśród ośrodków naukowych na polskich ziemiach, w których zajmowano się archeologią. Miasto przyciągało też badaczy z różnych części dawnej Rzeczypospolitej. Niektóre z ich prac dotyczyły także Karpat i Pogórza Karpackiego. Przesyłali sprawozdania z badań i informacje o odkryciach, prowadzili wykopaliska, przekazywali do Krakowa pozyskiwane zabytki i publikowali artykuły.

W referacie zwrócono uwagę na recepcję najnowszych osiągnięć w zakresie archeologii i na wpływ nauki europejskiej na kierunki badań prowadzonych w Karpatach.

Komisja Nauk Ekonomicznych PAU

- 12.01** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – prof. dr hab. Krzysztof Jajuga, prof. dr hab. Józef Pociecha, prof. dr hab. Mirosław Szreder, *Obecne wyzwania wobec metod statystycznych w badaniach społeczno-ekonomicznych*
- 16.02** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – prof. dr hab. Maria Sierpińska, *Źródła finansowania miksu energetycznego w Polsce*
- 16.03** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – dr hab. Marek Dąbrowski prof. UEK, *Polityka pieniężna w Polsce w warunkach zaburzeń zewnętrznych i wewnętrznych*
- 18.05** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – dr hab. Jan Brzozowski prof. UJ, *Wyzwania w integracji ekonomicznej uchodźców: przykład Syryjczyków i Ukraińców*
- 22.06** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – dr hab. Justyna Wróblewska prof. UEK, dr Łukasz Kwiatkowski, *Identyfikacja wstrząsów strukturalnych w bayesowskich modelach VEC z warunkową heteroskedastycznością typu przełączeń Markowa*
- 26.10** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – dr hab. Agnieszka Lipieta prof. UEK, *Eko-mechanizmy ewolucji gospodarczej – ujęcie teoretyczne*
- 23.11** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – prof. dr hab. Paweł Lula, mgr Magdalena Talaga, *Analiza polskiego dorobku publikacyjnego w obszarze ekonomii, finansów i zarządzania, w oparciu o dane rejestrowane w bazie Scopus*
- 14.12** – (wspólne z KNEiS PAN Oddział Kraków) – prof. dr hab. Adam Sagan, *Pomiar i analiza chwilowych stanów emocjonalnych i zachowań impulsywnych konsumenta*

Komisja Etnograficzna PAU

19.01 – dr Katarzyna Kość-Ryzko, *„Jak się widzą” uchodźczynie z Czeczeni w Polsce i jak to wpływa na ich strategie przystosowawcze*

W referacie omówiono wyniki projektu badawczego NCN z lat 2015–2020, który dotyczył m.in. refleksji nad rolą kultury pochodzenia w procesie adaptacyjnym kobiet pochodzących z odmiennego kręgu cywilizacyjnego; patriarchalnego, tradycyjnego, islamskiego; i wpływu „zderzenia kulturowego” na samopostrzeganie się uchodźczyń.

Autorka prowadziła kilkuletnie obserwacje w środowisku migrantek przymusowych zamieszkałych w Polsce, pochodzących z azjatyckiej części byłego ZSRR.

Jednym z głównych celów badań było poznanie wpływu, jaki na kształtowanie się tożsamości migrantek ma sytuacja, w której się znalazły i to, że są uciekinierkami.

Autorka szukała odpowiedzi na pytanie, na ile kultura pochodzenia staje się dla nich ciężącym bagażem – balastem utrudniającym radzenie sobie z szokiem kulturowym i adaptacją do nowych warunków, a na ile bogactwem dającym siłę i determinację w codziennym życiu.

Jednym z głównych zamierzeń autorki była też analiza przebiegu pracy nad własną tożsamością kobiet uchodźczyń i sposobu, w jaki odzwierciedla się to w ich języku samoopisu, a także konstruowanej narracji biograficznej. Istotnym zagadnieniem były więc kategoryzacje używane przez rozmówczynie na określenie ich statusu sprzed ucieczki i obecnie.

30.03 – prof. dr hab. Piotr Krasny, *Tradycja, dziedzictwo, pamięć. Zarys wstępu do ochrony dziedzictwa kulturowego*

13.04 – dr Magdalena Kwiecińska, *Z Krakowa przez Nowy Targ do Zakopanego. Juliusz Zborowski i Muzeum Tatrzańskie jako stacja naukowa w czasach jego dyrektorowania*

Juliusz Zborowski, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1913 r., zamieszkał na Podhalu po podjęciu pracy nauczyciela w nowotarskim gimnazjum. Był członkiem Głównego Komitetu Plebiscytowego Spisko-Orawskiego. W 1922 r. został pierwszym dyrektorem Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego, które powołano w 1888 r. Założyciele placówki wyznaczili jej konkretny cel. Ma mieć charakter naukowo-badawczy.

Zborowski współpracował z wybitnymi specjalistami; przyrodnikami i humanistami z Polski i zagranicą. Dążył, by muzeum stało się ośrodkiem koordynującym specjalistyczne badania nad regionem, a zbiory etnograficzne i przyrodnicze służyły naukowym opracowaniom poświęconym przyrodzie

i kulturze. Dyrektor zachęcał i inspirował, aktywnie też włączał się w działania dotyczące poznawania regionu, a także opracowania wyników badań. Zrealizował oryginalny pomysł: otworzył bezpłatny, jedyny wówczas w Europie, „hotel uczonych”, który stał się miejscem pracy twórczej. Gościli w nim etnolodzy i antropolodzy, m.in. Włodzimierz Antoniewicz, Franciszek Bujak, Jan Stanisław Bystróż, Adolf Chybiński, Jan Czekanowski, Kazimierz Dobrowolski, Stanisław Mierczyński, Kazimierz Nitsch, Józef Obrębski, Seweryn Udziela, Maria Znamierowska-Prüfferowa.

18.05 – dr Łukasz Sochacki, *Antropologia ciszy. Galenosfery w przestrzeni Krakowa*

W referacie przedstawiono wyniki projektu „Mapowanie ciszy. Galenosfery Krakowa”. Omówiono założenia antropologii dźwięku i sonicznej etnografii, które stanowiły metodologiczne podłoże prowadzonych badań.

Naukowym celem projektu była próba odpowiedzi na pytanie o rolę galenosfer, czyli stref ciszy, w kształtowaniu miejskiego krajobrazu. Autor, przyjmując perspektywę studiów nad dźwiękiem i antropologii dźwięku, proponuje rozumienie „ciszy” jako kategorii antropologicznej, czyli jako zrelatywizowane do danej społeczności pojęcie porządkujące, interpretujące przestrzeń miasta. Znaczenie tak rozumianej „ciszy” należy rekonstruować podmiotowo, przede wszystkim poprzez badania etnograficzne. „Cisza” zatem to nie brak dźwięku, ale relacja ludzi do dźwiękowego krajobrazu miasta.

Rekonstrukcja wieloznacznego pola znaczeniowego „ciszy” jednocześnie ujawnia konteksty polityczne, tożsamościowe, ekonomiczne itd. Wynikiem prezentowanego projektu jest mapa online enklaw ciszy na terenie Krakowa, dostępna pod linkiem: <https://fonoteka.etnologia.uj.edu.pl/cisza>. Zawiera ona geolokalizacje miejsc ciszy i pochodzące z nich dźwiękowe nagrania terenowe.

22.06 – dr hab. Ewa Kocój prof. UJ, *Antropologia w procesie. O trudnościach badań terenowych nad Festiwałem Niedźwiedników w Valea Trotusului w Rumunii*

W końcu grudnia, między świętami Bożego Narodzenia a Nowym Rokiem, w wielu regionach Rumunii odbywają się parady niedźwiedników. Tradycja jest wciąż silna w Mołdawii, szczególnie w wioskach leżących w Dolinie Trotușul (rum. Valea Trotușul).

Od ponad 20 lat zwyczaje zyskały nowe oblicze. Co roku, pod koniec grudnia, odbywają się festiwale niedźwiedników łączące dawny świat tradycyjnej kultury ze światem współczesnym. Jest w nich pamięć o związkach zwierząt i ludzi potrafiących wpływać na losy świata i człowieka.

W wielu miejscowościach można w tym czasie zaobserwować przemierzające ulice miast i gromadzące się na placach korowody ludzi przebranych za niedźwiedzie. Przy przejmujących dźwiękach bębnów, dzwonek, trąbek, fletów i rytmicznych gwizdach ulicami miast przechodzą grupy przebierańców liczące nawet do kilkudziesięciu osób. Towarzyszą im muzycanci przygrywający do rytmu.

Przyjrzenie się fenomenowi zwyczajów i trudnym badaniom nad nimi to okazja do zastanowienia się nad procesami zachodzącymi podczas badań etnograficznych.

07.12 – dr Agnieszka Szczepaniak-Kroll, *Muzeum jako centralny węzeł pamięci. Przykład Muzeum Bambrów Poznańskich*

Bambrzy od ponad 300 lat współtworzą krajobraz kulturowy Poznania. Założyciele tej etnokulturowej dziś grupy przybyli do Polski z Górnej Frankonii w XVIII wieku. Odnieśli sukces migracyjny. Szybko się wzbogacili i zintegrowali, wpływając na rozwój miasta. Dla kolejnych pokoleń osiągnięcia te stały się źródłem dumy, a dziś są podstawą ich tożsamości.

Począwszy od lat 90. XX wieku kultura potomków osadników przeżywa renesans, dzięki przywracaniu pamięci o niej w sposób odpowiadający współczesnym potrzebom.

W 1996 r. potomkowie Bambrów utworzyli organizację – Towarzystwo Bambrów Poznańskich (TBP), a w 2003 r. ich starania zaowocowały powstaniem Muzeum Bambrów Poznańskich. W listopadzie 2023 r. placówka świętowała 20-lecie. Okazała się wyjątkowym miejscem nie tylko teauzyzacji i ekspozycji artefaktów, lecz także siedzibą grupy i centrum zarządzania jej spuścizną. Dziś gra rolę głównego „węzła pamięci” o kulturze Bambrów, którzy, kierując nią w sposób mało profesjonalny, lecz niezwykle skuteczny, rozwijają kolejne węzły tworzące gęstą sieć bamberskich miejsc pamięci.

Jubileusz był okazją do refleksji nad powodem sukcesu, jaki od powstania odnosi muzeum, skutecznie utrwalające bamberskie dziedzictwo w kulturze Poznania. Wpływa na tożsamość jego depozytariuszy, przyciąga z roku na rok coraz więcej turystów nie tylko z Polski.

Komisja Historii Wojen i Wojskowości PAU

10.01 – dr Waław Szczepaniak, *Pokolenie wojny – obraz oficerów armii austro-węgierskiej związanych z Krakowem na przełomie XIX i XX w.*

14.03 – dr hab. Maciej Trąbski prof. UJD, *Huzarzy księcia Hieronima Floriana Radziwiłła*

- 4.04** – dr hab. Mariusz Sawicki prof. UO, *Flota rosyjska w latach 1715–1722. Okręty i cudzoziemscy marynarze*
- 9.05** – prof. dr hab. Maciej Franz, *Polska Marynarka Wojenna podczas II wojny światowej – nieznane dokumenty*
- 14.11** – dr Adam Danilczyk, *Wojna polsko-rosyjska 1792 r. – próba nowej interpretacji*
- 12.12** – dr hab. Krzysztof Filipow prof. UwB, *Kariery wojskowe i losy generałów formacji „Samoobrona Litwy i Białorusi”. Ciekawe i zapomniane postacie Armii Rosyjskiej i odrodzonego Wojska Polskiego*

Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU

- 16.01** – dr hab. Radosław Karasiewicz-Szczypiorski, *Dom dowódcy garnizonu czy rezydencja namiestnika prowincji? Czyli co wiemy a czego się domyślamy na temat praetorium w Apsaros*

Z relacji Arriana, który odwiedził Apsaros osobiście w roku 131 lub 132, wynika, że przebywał tam najprawdopodobniej tylko jeden dzień. Trudno więc szukać śladów specjalnej kwatery przygotowanej na taką okazję. Wydaje się jednak bardzo prawdopodobne, że Arrian podczas kampanii wojennej przeciw Alanom ok. 135 roku mógł zatrzymać się na dłużej we wspomnianym forcie. Czy rzeczywiście Apsaros miało szczególne znaczenie dla namiestnika prowincji Kapadocja? Co na ten temat mówią odkrycia archeologiczne i konfrontacja znalezisk z zachowanymi tekstami autorstwa Arriana? Podczas prezentacji autor starał się odpowiedzieć na te pytania, prezentując wyniki wspólnych polsko-gruzińskich wykopalisk, a także zainspirowanych nimi dalszych poszukiwań i rekonstrukcji.

- dr Piotr Jaworski, *Czym właściwie była $\mu\sigma\theta\omicron\phi\omicron\rho\acute{\alpha}$ wypłacona przez Arriana żołnierzom stacjonującym w Apsaros (Peripl. P. Eux. 7)? Obieg monetarny w rzymskich garnizonach Kolchidy za panowania Hadriana*

Lucjusz Flawiusz Arrian, namiestnik prowincji Kapadocja, w roku 131 lub 132 dokonał inspekcji rzymskich garnizonów rozlokowanych wzdłuż wybrzeży Kolchidy, docierając do nich drogą morską. Podczas wizyty w Apsaros wypłacił żołd ($\mu\sigma\theta\omicron\phi\omicron\rho\acute{\alpha}$) żołnierzom pięciu stacjonujących tamże kohort. Wiemy o tym z zachowanej relacji z podróży, którą Arrian przygotował dla cesarza Hadriana.

Wzmianką na temat żołdu posłużono się swego czasu w ważnym artykule numizmatycznym będącym przyczynkiem do badań nad pieniędzmi, którymi płacono jednostkom armii stacjonującym na Wschodzie. Autor rozważań nie uwzględnił jednak monet odkrytych w Apsaros. W wystąpieniu

postarano się, wykorzystując znane autorowi liczne znaleziska monetarne z tego fortu, odtworzyć zasoby pieniężne Arriana, z którymi udał się w podróż do Kolchidy. Przedstawiono też własną propozycję rekonstrukcji obiegu monetarnego w rzymskich garnizonach Kolchidy za panowania Hadriana, wskazując na jego specyfikę.

– Marcin Wagner, *Kruche piękno. Fragmenty naczyń szklanych z polskich wykopalisk w Gonio Apsaros*

Liczną grupę zabytków z Gonio Apsaros stanowią kruche, skrzące się w słońcu fragmenty naczyń szklanych. Te drobne znaleziska ze szkła bezbarwnego, w kolorach naturalnych: jasnozielonym, jasnoniebieskim, zielonkawo-niebieskim czy barwionego tlenkami metali na kolor zielony, kobaltowy, a nawet miodowy, możemy podzielić na dwa zbiory.

Liczniejszy stanowią fragmenty naczyń szklanych powstałe od połowy I wieku po II wiek n.e. Należą do niego przede wszystkim fragmenty naczyń obwisanych na formie: mis z żebrowaniem (Isings forma 3), mis z poziomymi rowkami od wewnątrz czy mis typu *patella* (Isings forma 2); fragmenty i całe naczynia swobodnie wydmuchiwane – *unguentaria* o długich cylindrycznych szyjkach, zagiętym do wewnątrz wylewem, niekiedy spłaszczonym czy wreszcie fragmenty naczyń wykonywanych w formach. Ich ścianki są ozdobione delikatnym wypukłym reliefem. Najpiękniejszym przykładem wydaje się być tzw. pucharek zwycięski o lekko klepsydrowatej formie, znaleziony w rowie fundamentowym spichlerza. Jest on jednym z najstarszych zabytków z terenów fortu, datowanym na połowę I wieku n.e.

Mniej fragmentów pochodzi z okresu późnoantycznego, po IV wiek n.e. W tym zespole dominują fragmenty kieliszków szklanych.

20.02 – dr Mateusz Cwaliński, *Nadadriatycka odnoga szlaku bursztynowego w epoce brązu*

Zagadnienie wykorzystania bursztynu w strefie nadadriatyckiej w epoce brązu było tematem rozprawy doktorskiej i projektu finansowanego przez NCN na Wydziale Archeologii UAM w latach 2012–2020. Prace badawcze pozwoliły określić ramy czasowe napływu bursztynu do różnych regionów, zidentyfikować społeczności zainteresowane jego importem i zmiany w dostępności surowca w czasie.

Analizy proveniencji zabytków bursztynowych wykazały, że głównie sukcynt, czyli bursztyń bałtycki, trafiał do Włoch i na Bałkany z Europy Północnej, podczas gdy lokalne źródła eksploatowano ograniczonym stopniu.

Metody statystyczne umożliwiły zrekonstruowanie obiegu bursztynu w czterech fazach epoki brązu, co pozwoliło na wytyczenie szlaku bursztynowego między Alpami a Morzem Jońskim.

Bursztyn zdobył głównie stroje kobiece i dziecięce, co sugeruje jego rolę luksusowego dobra dostępnego dla wyższych warstw społecznych. Prawdopodobnie pełnił także funkcje religijne jako symbol kultu solarnego i amulet. Miał też wartość materialną, był przedmiotem wymiany handlowej między społecznościami Europy Północnej i Południowej, często wymieniany na miedź, sól morską lub cynę. Społeczności strefy nadadriatyckiej także uczestniczyły w transporcie bursztynu na południe, do Grecji mykeńskiej, co potwierdza obecność greckich artefaktów na włoskich i bałkańskich stanowiskach archeologicznych.

27.03 – dr Zuzanna Wygnańska, *Enigmatyczni budowniczowie megalitów i ich rola w powstaniu osadnictwa stałego w północnym Lewancie. Rezultaty polsko-szwajcarskiego projektu badawczego „MEG-A” w Libanie*

17.04 – dr hab. Artur Obłuski prof. UW, *Stara Dongola. Nowe odkrycia. Archeologia Afryki w XXI wieku*

Podczas wykładu przedstawiono wyniki ostatnich pięciu lat działania ekspedycji Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW do Starej Dongoli (Tungul) w Sudanie, w ramach realizowanych projektów ERC, NCN i fundacji Aliph, a także plany badawcze na kolejnych pięć lat.

Głównymi celami projektów są analizy zmian społecznych i religijnych zachodzących w miastach w długiej perspektywie czasowej m.in. na podstawie architektury sakralnej i domowej. Rezultaty projektów będą stanowić punkt wyjścia nad zmieniającymi się paradygmatami prowadzenia badań archeologicznych w Afryce w XXI wieku.

15.05 – dr hab. Monika Rekowska prof. UW, *Architektura i dekoracja Domu Orfeusza w Nea Paphos. Rezydencja jako autoprezentacja miejskich elit?*

Dom Orfeusza, odkryty i eksplorowany w latach 1982–1992 i 2009–2013 przez prof. Demetriosą Michaelidesa, od 2019 r. był przedmiotem nowych badań podjętych w projekcie finansowanym przez NCN.

Nowoczesne metody pomiarów z zastosowaniem skanowania laserowego, cyfrowej fotogrametrii naziemnej i zdjęć lotniczych pozwoliły na precyzyjne udokumentowanie relikwów założenia rezydencjonalnego o powierzchni ok. 1200 m² i zespołu dekorowanych elementów architektonicznych. Uzyskana dokumentacja, uzupełniona o archiwalne fotografie z czasu wykopalisk, stanowiła podstawę do analizy architektury rezydencji, której lokalizacja i wielkość wydawały się świadczyć, że należała do człowieka mającego o wysokim statusie społecznym i politycznym. Czy tak było w istocie?

Podczas wystąpienia przedstawiono rezultaty projektu, którego celem jest odpowiedź na pytanie o to, jak dalece rozplanowanie i dekoracja Domu Orfeusza pozwalają na wiarygodne wnioski na temat właściciela jako przedstawiciela elity miejskiej. Ważnym aspektem prowadzonych badań jest analiza dekoracji architektonicznej, która stanowić może istotną pomoc w interpretacji pomieszczeń i ich funkcji, a w konsekwencji do definiowania przestrzeni, publicznej i prywatnej w domu rzymskim.

16.10 – dr hab. Marek T. Olszewski, *Pella-Apamea nad Orontesem. O nieznanym początku jednego z największych ośrodków miejskich na Bliskim Wschodzie*

Referat omawia najnowsze badania dotyczące początków macedońskiej kolonii w Syrii założonej trzy lata po śmierci Aleksandra Wielkiego, zaraz po Traktacie w Triparadeisos w 320 r. p.n.e. Dyskusje na temat początków Pelli/Apamei trwały od ponad wieku, a badania archeologiczne nie dotarły do warstw hellenistycznych z końca IV wieku p.n.e.

Wśród badaczy dominowały dwie hipotezy: pierwsza sugerowała, że kolonię założył Aleksander Wielki po bitwie pod Issos, druga przypisywała to Antygonowi Jednookiemu. Ostatnia przeważała przez ostatnie trzydzieści lat.

Nielegalne wykopaliska na stanowisku Apamea w Syrii przyniosły nieoczekiwane odkrycia, w tym mozaikę z pierwszej połowy IV wieku n.e. przedstawiającą historię kolonii. Interpol poszukuje zaginionej mozaiki od 2012 r. Badania nad nią ujawniły nowe fakty historyczne i elementy kultury. Po raz pierwszy w antyku przedstawiono na niej generałów Aleksandra Wielkiego, żonę Seleukosa I Nikatora – Apamę i założyciela Pelli – Archipposą. Mozaika zawiera również najstarsze przedstawienie koła wodnego i świątyni Zeusa Belosa, co czyni Pella/Apamea najlepiej udokumentowaną macedońską kolonią w północnej Syrii.

20.11 – dr Kamila Nocoń, *Produkcja i konsumpcja ceramiki kuchennej z badań Paphos Agora Project na Cyprze w okresie środkowo- i późnorzymskim (III–VII wiek n.e.) na tle zmian politycznych, ekonomicznych i społecznych. Podsumowanie wyników projektu*

W ostatnich kilku latach historię mikroekonomii Nea Paphos poszerzyły studia dotyczące ceramiki stołowej, kuchennej i lampek. Wyniki zintegrowanych analiz makroskopowych i laboratoryjnych wykazały, że miasto było znaczącym ośrodkiem produkcji ceramiki w okresach hellenistycznym i wczesnorzymskim. Jednak wiedza na temat produkcji i używania ceramiki kuchennej w środkowym i późnym okresie rzymskim jest nadal niewystarczająca. Brakuje warsztatów garncarskich, a także poszerzonych analiz makroskopowych i laboratoryjnych.

Celem projektu było uzupełnienie luki badawczej w studiach nad ceramiką kuchenną z Nea Paphos, która jest zróżnicowana pod względem proveniencji, typologii i chronologii.

W projekcie zastosowano zintegrowane metody badawcze obejmujące kompleksowe badania archeologiczne i archeometryczne.

W referat podsumowano głównie osiągnięcia projektu: charakterystykę produkcji lokalnej ceramiki kuchennej i jej zmiany; określenie kierunków napływu importów do Nea Paphos i usystematyzowanie wiedzy o grupach ceramiki pochodzących z różnych regionów produkcyjnych; zdefiniowanie roli ceramiki kuchennej w procesach ekonomicznych.

Realizacja projektu była możliwa dzięki wsparciu Narodowego Centrum Nauki, grant Sonatina 4, nr 2020/36/C/HS3/00173.

18.12 – dr Francisco Jesús Núñez Calvo, *The Lebanese, Spanish, and Polish Archaeological Project in the Acropolis of Tyre*

Komisja Medioznawcza PAU

17.01 – dr hab. Marta Wójcicka prof. UMCS, *Multimodalna analiza dyskursów pamięci zbiorowej*

21.02 – ks. dr Dariusz Raś, *Publicystyka ks. Ferdynanda Machaya w polskiej debacie publicznej w latach 1913–1965*

21.03 – dr hab. Anna Hanus prof. UR, *Aktorzy i wiedza w dyskursach medialnych – operacjonalizacja krytykowania w analizach dyskursu*

18.04 – dr Małgorzata Bulaszewska, *Dehumanizacja sceny komunikacyjnej – stan obecny, perspektywa przyszłości*

16.05 – mgr Tomasz Rawski, *Dyskurs (o) poprawności politycznej: przypadek Twittera*

17.10 – dr hab. Robert Kłaczyński prof. UKEN, *Prasa krakowska wobec Powstania Styczniowego 1863–1865*

19.12 – ks. prof. dr hab. Wojciech Misztal, *Media w pierwszym papieskim orędziu radiowym papieża Piusa XI z 12 lutego 1931 roku*

Komisja Biograficzna PAU

25.01 – dr Andrzej Link-Lenczowski, dr Maria Czeppe, mgr Ewa Szklar-ska, *Emanuel Rostworowski – historyk, artysta, redaktor Polskiego Słownika Biograficznego*

22.02 – dr hab. Justyna Łukaszewska-Haberkowa, *Panegiryk czy nekrolog? Jan Poszakowski SJ (1684–1757) jako biograf Towarzystwa Jezusowego*

- 29.03** – dr hab. Marian Wolski, *Życiorys Bartłomieja Paprockiego jako przykład trudności badawczych biografistyki wczesnonowożytnej*
- 26.04** – dr Tomasz Siewierski, *Wiek XX według Marii Turlejskiej (1918–2004). Biografia pretekstowa*
- 24.05** – mgr Jarosław Jakubowski, *Biografia Bronisława Pierackiego. Nowe ustalenia*
- 28.06** – dr hab. Krzysztof Kloc, „Czytam leniwie, ale dużo...”. *Józef Piłsudski i jego lektury*
- 25.10** – prof. Piotr Biliński, *Profesor Adam Vetulani (1901–1976), historyk prawa polskiego i kanonicznego*
- 29.11** – Piotr Piniński, „Bonnie Prince Charlie: His life, family, legend” *czyli o nowo odkrytych polskich wątkach biograficznych dotyczących Karola Edwarda Stuarta (1720–1788) i jego rodziny*
- 13.12** – prof. dr hab. Mariusz Wołos, *Kondycja współczesnej biografistyki polskiej. Kilka refleksji*

WYDZIAŁ III NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Komisja Astrofizyki PAU

- 11.01** – dr Urszula Pajdosz-Śmierciak, *Giant radio structures observed with LOFAR*
- 18.01** – dr Tomasz Kapela, *Choreografie, KAM-stabilność i dyfuzja Arnolda w problemie N-ciał*
- 8.03** – mgr Mateusz Żmija, *Poszukiwania meteorytów – teoria, praktyka i prezentacja okazów*
- 15.03** – dr hab. Andrzej Odrzywołek, *Akrecja ciemnej materii na poruszające się oraz rotujące czarne dziury i jej potencjalne skutki*
- 22.03** – dr Ioana Boaca, *Characterization of fireballs: Applications to detections of the FRIPON-MOROI network*
- 5.04** – dr Koushik Sen, *Evolution of short-period massive binary stars in the Magellanic Clouds*
- 19.04** – Piotr Sławęcki, *Na granicy kosmosu – O raketach, łazikach i balonach stratosferycznych koła naukowego AGH Space Systems*
- 26.04** – mgr Karol Urbanski, *Obcy zapelniający luki: nadzwyczajne wytlumaczenia obserwacji natury*
- 10.05** – dr Deaglan Bartlett, *Learning Equations from Data: Exhaustive Symbolic Regression*
- 17.05** – dr Szymon Sikora, *Lokalna supergromada galaktyk*
- 24.05** – dr Michal Zajaček, *Orbit of S4716*

- 7.06** – Dominik Rudka, *Dlaczego istnieją czerwone olbrzymy?*
- 14.06** – Tomasz Kopeć, *Kosmologia cykliczna Penrose’a*
- 11.10** – Andrzej Odrzywołek, *Wybuchy nuklearne w Kosmosie i na Ziemi*
- 18.10** – dr Marcin Misiaszek & dr Damian Gil, *Obserwacja plam słonecznych (live)*
- 25.10** – Mikołaj Pietrzyński, *O akrecji magnetohydrodynamicznej płynu doskonałego na czarną dziurę*
- 15.11** – prof. Mirek Giersz, *Ewolucja gromad gwiazd a populacje czarnych dziur*
- 22.11** – dr Piotr Wielgórski, *Kalibracja kosmicznej skali odległości i problem ze stałą Hubble’a*
- 29.11** – dr hab. Jan Czerniawski prof. UJ, *Czytając „Scholium”: niuanse koncepcji przestrzeni i czasu Newtona*
- 6.12** – Agata Szkodzińska, *Podwójne egzoplanety w Trapezie Oriona*
- 13.12** – prof. dr hab. Romuald Janik, *Od wielkich modeli językowych do ludzkiej pamięci*

Komisja Nauk Technicznych PAU

- 24.01** – (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU) – prof. dr hab. inż. Wojciech Nowak, *Wychwyty, magazynowanie, składowanie i wykorzystanie CO₂ jako istotny element dekarbonizacji gospodarki*

W ostatnich kilku latach technologie wychwyty, utylizacji i składowania CO₂ (CCUS, z ang. Carbon Capture, Utilization and Storage) przeżywają renesans we wszystkich sektorach przemysłu, w których duża redukcja emisji dwutlenku węgla jest niemożliwa w inny sposób; technologicznie niedostępna lub bardzo kosztowna. Technologie CCUS wymieniane są również w kontekście osiągnięcia zerowego bilansu CO₂ w 2050 r., gdzie pewne rozwiązania technologiczne z wykorzystaniem biomasy z wychwytem CO₂ lub jego bezpośrednie usuwanie z powietrza mogą stanowić cenne źródło „ujemnych” emisji niezbędnych do osiągnięcia neutralności klimatycznej.

Pod koniec 2021 r. na świecie w eksploatacji było 27 obiektów wykorzystujących technologię CCUS i sekwestrujących łącznie ok. 40 Mt CO₂ na rok. W budowie są kolejne cztery obiekty, 58 w zaawansowanym stanie przygotowań, a 44 w fazie wstępnej.

Znaczącą rolę technologii CCUS dostrzegła większość uznanych międzynarodowych organizacji zajmujących się tematyką energetyczną i klimatyczną, a wysokorozwinięte państwa na świecie przygotowują się do wdrożenia technologii CCUS.

Planowane działania dotyczą wszystkich obszarów, zaczynając od technologii, przez ekonomikę projektów i ich oddziaływanie na środowisko, po

wpływ na otoczenie społeczno-gospodarcze i prawne. Stąd też ważne jest, aby również Polska była gotowa na adaptację i wykorzystanie technologii CCUS w procesie osiągnięcia neutralności klimatycznej.

Odpowiedzią na pojawiające się wyzwania w zakresie technologii CCUS, obok działań Ministerstwa Klimatu i Środowiska, jest projekt badawczy Programu GOSPOSTRATEG III „Strategia rozwoju technologii wychwytu, transportu, utylizacji i składowania CO₂ w Polsce oraz pilotaż Polskiego Klastra CCUS” (akronim CCUS.pl) finansowany ze środków krajowych. Instytucją pośredniczącą jest NCBiR. Zaangażowane w realizację projektu AGH, Ministerstwo Rozwoju i Technologii oraz Fundacja WiseEuropa podjęły się działań przygotowujących strategię rozwoju technologii CCUS w Polsce wraz z projektami regulacji prawnych stymulujących zrównoważony rozwój tych technologii. Ponadto zaplanowano powołanie pierwszego polskiego Klastra CCUS, który ma stanowić zaplecze badawczo-doradcze dla dalszego rozwoju technologii w kraju.

Działania przygotowujące strategię i kompleksowy pilotaż pierwszego polskiego klastra CCUS kierowane są przede wszystkim do potencjalnych inwestorów i operatorów instalacji wychwytu, transportu, utylizacji i składowania dwutlenku węgla z sektora energetycznego i przemysłowego.

– dr hab. Dariusz Wojakowski prof. AGH, *Spoleczna akceptacja technologii CCS w północno-zachodniej Polsce a jednostkowe systemy wartości*

Prezentowane badania są częścią projektu AGaStor (POLNOR CCS 2019) realizowanego przez AGH i Uniwersytet w Stavanger. Wykład przedstawia społeczne aspekty rozwoju technologii CCS w Polsce opisane jako świadomość społeczna (SA) i akceptacja społeczna (PA). Główne pytania badawcze dotyczące publicznej akceptacji CCS koncentrują się na wiedzy, akceptacji technologii, ryzyku i korzyściach kojarzonych z CCS oraz skłonności do negacji technologii (ruchy NIMBY; Tevetkov et al. 2019).

Jakościową metodą analizy CCS PA są ankiety. Badanie AGaStor opisuje mezospołeczny poziom CCS PA. Przeprowadzono je na reprezentatywnej (N= 695) próbie dorosłych mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w 2021 r. Badanie pozwoliło poznać akceptację społeczną wielu potencjalnych lokalizacji, a także różnice w poziomie CCS PA w regionie. Głównymi zmiennymi wpływającymi na CCS PA są: miejsce zamieszkania, wykształcenie i ogólny światopogląd respondentów.

Wyniki pokazują związek CCS PA z następującymi zmiennymi społeczeństwa-ekonomicznymi: miejsce zamieszkania – wyższe PA w dużych miastach; i wykształcenie z CCS SA – wyższe deklaracje wiedzy i SA przez osoby dobrze wykształcone. Potencjał NIMBY występuje na wsiach i w małych

miastach. System wartości, zwłaszcza protechnologiczny światopogląd, również wpływa na CCS PA. Badania wskazują jednak, że główną przeszkodą społeczną jest brak wiedzy na temat technologii CCS. Nawet respondenci, którzy deklarują ogólną akceptację nowych technologii w produkcji energii, są ambiwalentni w akceptacji technologii CCS.

14.03 – dr hab. inż. Adam Wosatko prof. PK, *Symulacje zarysowania w betonie przy użyciu modeli zregularyzowanych (Simulations of Cracking in Concrete using Regularized Models)*

Zarysowanie to ważny czynnik destrukcyjny w konstrukcjach betonowych. Odpowiednia symulacja zjawiska wymaga analizy nieliniowej, uwzględnia efekty osłabienia i lokalizacji odkształceń w modelu betonu. Stosując modele ciągłe, należy wziąć pod uwagę regularyzację, dzięki czemu uwzględnia się efekty związane z mikrostrukturą materiału, np. zarysowanie, i jednocześnie pozostaje na poziomie opisu przez związki konstytutywne dla jednej skali.

Wyniki uzyskiwane za pomocą metody elementów skończonych (MES) powinny być niezależne od dyskretyzacji, co oznacza, że o szerokości strefy lokalizacji powinna decydować wewnętrzna skala długości, a nie rozmiar elementu skończonego. Modele takie mogą być zregularyzowane m.in. przez dodatkowe równanie uśredniające lub człon lepki.

Pierwszą omawianą grupę mogą stanowić wybrane gradientowe modele mechaniki uszkodzeń, a drugą – wybrane modele lepko plastyczności. Aby je zweryfikować, zastosowano m.in. test zginania wspornika. Za pomocą modelu mechaniki uszkodzeń z funkcją gradientowej aktywności można uzyskać rezultaty bliższe rzeczywistości, jeśli chodzi o szerokość strefy lokalizacji. W pracy przedstawiono też symulację zjawiska przebiccia w połączeniu płyta-słup.

18.04 – dr hab. inż. Piotr Pacyna prof. AGH, *Cyberbezpieczeństwo*

Cyberbezpieczeństwo to ogół zagadnień z zakresu projektowania i planowania rozwiązań organizacyjnych i technicznych podejmowanych, by zapewnić niezakłócony przebieg procesów biznesowych i operacyjnych w administracji i gospodarce. Powstają rozwiązania, wdrożenia i działania służące ochronie systemów informacyjnych.

Ochrona zapobiega nieuprawnionemu dostępowi do infrastruktury i usług IT, nieuprawnionej aktywności; przeciwdziała próbom ograniczenia dostępności usług cyfrowych, ochrania informacje.

W ujęciu ogólnym, cyberbezpieczeństwo to obszar zarządzania ryzykiem i niepewnością związanymi z użytkowaniem infrastruktury IT z podatnością podczas gromadzenia, przetwarzania i wymiany informacji, która obecnie jest zasobem newralgicznym.

Instytucje państwowe, finansowe, służba zdrowia, podmioty gospodarcze utrzymują prywatne i publicznie dostępne systemy przetwarzające informacje. Tworzą one zaawansowaną technologicznie, złożoną i trudną do ochrony cyberprzestrzeń.

Transformacja cyfrowa prowadzi do sytuacji, w której funkcjonowanie społeczeństwa zależy od prawidłowego działania cyberprzestrzeni. Naruszeniom bezpieczeństwa towarzyszą utrata poufności, integralności, autentyczności lub dostępności usług i danych, które są składowane, przetwarzane i udostępniane w infrastrukturze, a w efekcie utrata zaufania, przewagi konkurencyjnej lub zatrzymanie działania organizacji.

Referat przedstawia obecny stan i kierunki rozwoju cyberbezpieczeństwa. Pokazuje wyzwania techniczne i naukowe, aby zilustrować zagrożenia i szanse cywilizacyjne wynikające z aktualnej sytuacji.

18.05 – (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU) – prof. Tadeusz W. Patzek, *Polikryzys antropogenicznej zmiany klimatu*

Kluczem do zrozumienia zagrożenia, jakie niesie zmiana klimatu, jest uświadomienie sobie, że na Ziemi wszystko jest powiązane przez liczne subtelne, szczegółowe i dynamiczne stany równowagi. Zakłócone zmieniają się na nieliniowe i zaskakujące sposoby.

W referacie najpierw odwiedziono antropocen i 140 lat rekordów średniej temperatury na Ziemi. Następnie przedstawiono ją jako złożony system powiązanych systemów i cud stabilnego albedo planety.

Większość wykładu poświęcono przyczynom i objawom globalnego ocieplenia. W szczególności, w jaki sposób gazy cieplarniane je powodują? Skupiono się na bilansie radiacyjnym układu Słońce – Ziemia – Wszechświat i na subtelnej strukturze widma absorpcyjnego CO₂ w podczerwieni. Wyprowadzono najbardziej prawdopodobny przyrost średniej temperatury globalnej na każdy 1 W/m² nierównoważonego wymuszania radiacyjnego (RF) i na 100 ppm CO₂ w atmosferze. Autorski globalny scenariusz przyszłości paliw kopalnych służył jako przykład, aby pokazać, jak spalanie paliw kopalnych ogrzeje Ziemię. Na koniec podano kilka wyjaśnień z technokracji na ekologię i obalono dwa najpopularniejsze argumenty „zaprzeczaczy” ocieplenia klimatu. Wg autora, zmiana jest oczywista i nie ma sensu „robić” więcej nauki, gdy główny nurt techno-przemysłowego społeczeństwa odmawia stosowania jej wyników.

16.11 – (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU) – prof. dr hab. inż. Błażej Skoczeń, *Materiały i konstrukcje w ekstremalnie niskich temperaturach*

Ekstremalnie niskie temperatury odgrywają we współczesnym świecie kluczową rolę m.in. z uwagi na możliwość wykorzystania zjawiska

nadprzewodnictwa w akceleratorach cząstek elementarnych, magnesach nadprzewodzących służących do obrazowania metodą magnetycznego rezonansu jądrowego, systemach przesyłania energii bez strat lub kolei na poduszce magnetycznej. We wszystkich przypadkach istotne znaczenie mają materiały pracujące w temperaturach kriogenicznych: stale austenityczne miedź i aluminium czy kompozyty.

Badania nad zjawiskami zachodzącymi w temperaturach bliskich zera bezwzględnego prowadzą do wniosku, iż świat ekstremalnie niskich temperatur różni się zdecydowanie od tego, co obserwujemy w temperaturze pokojowej lub podwyższonej. Projektując konstrukcje pracujące w temperaturze ciekłego czy też nadciekłego helu, należy uwzględnić ewolucję mikrostruktury materiału przy zjawiskach nieciągłego płynięcia plastycznego, indukowanej odkształceniowo przemiany fazowej czy ewolucji mikrouszkodzeń wywołanej strumieniem cząstek elementarnych. Kluczowe znaczenie dla takich zjawisk ma nisko wzbudzona sieć krystaliczna i występująca w niej tzw. niestabilność termodynamiczna, będąca konsekwencją trzeciej zasady termodynamiki.

Opis tych zjawisk i ocena ich wpływu na zachowanie się wielkoskalowych konstrukcji pracujących w temperaturach kriogenicznych jest przedmiotem badań prowadzonych we współpracy z Europejską Organizacją Badań Jądrowych (CERN). Dzięki nim doszło m.in. do realizacji Wielkiego Zderzacza Hadronów (LHC) w Genewie czy Międzynarodowego Eksperymentalnego Reaktora Termojądrowego (ITER) w Cadarache we Francji.

14.12 – prof. Marian Mrozek, *Combinatorial topological dynamics (Kombinatoryczna dynamika topologiczna)*

Topological invariants in dynamics such as fixed point index or Conley index found many applications in the qualitative analysis of differential equations and discrete dynamical systems. In particular they, are used in the existence proofs of stationary and periodic orbits, homoclinic connections and chaotic invariant sets. The classical methods require analytic formulas for vector fields or maps generating the dynamics. This is an obstacle in the case of dynamics known only from finite samples gathered from observations, experiments or evaluations. In 1998, in his seminal work on discrete Morse theory, R. Forman presented an alternative to classical, ODE based, models in dynamics. Namely, he introduced and studied a purely combinatorial analogue of a vector field and the associated flow. In the talk I'll overview some recent results in combinatorial topological dynamics together with some potential applications.

Komisja Układów Złożonych PAU

- 20.01** – prof. Robert Hołyst, *Marriage of turbulence and non-equilibrium thermodynamics*
- 17.03** – prof. Paweł Olko, *Radioterapia protonowa jutra – mozolna droga do doskonałości*
- 12.05** – prof. Andrzej Nowak, *Dynamika przemian społecznych*
- 27.10** – prof. Romuald Janik, *From Large Language Models to human memory*
- 01.12** – prof. Jerzy Niewodniczański, *Renesans energetyki jądrowej?*

WYDZIAŁ IV PRZYRODNICZY

Komisja Geoinformatyki PAU

- 1.02** – dr hab. inż. Krzysztof Będkowski prof. UŁ, *Badanie przestrzennej zmienności pionowej budowy lasów na podstawie danych skanowania laserowego*

Pionowa budowa lasu jest efektem współdziałania czynników przyrodniczych i świadomej działalności gospodarczej człowieka. Dokładniejsze poznanie przestrzennej budowy lasu ma duże znaczenie dla wielu działów wiedzy leśnej i praktyki gospodarczej, a także poza leśnictwem w badaniach naukowych np. zjawisk konkurencji, tworzenia się zróżnicowania gatunkowego, przyrostu biomasy, odporności lasu na zagrożenia, oceny możliwości użytkowania rekreacyjnego lasów, stopnia zagrożenia pożarowego.

Współcześnie najdokładniejsze informacje o strukturze lasów można uzyskać na podstawie analizy danych skanowania laserowego (LiDAR).

W referacie przedstawiono koncepcję zastosowania metod segmentacji obszaru lasu na względnie jednorodne jednostki przestrzenne, czyli homogeniczne pod względem budowy pionowej.

Badania dotyczyły detekcji segmentów w ramach kompleksu leśnego i wewnątrz konkretnego drzewostanu.

- 15.03** – dr hab. inż. Katarzyna Osińska-Skotak prof. PW, *Katastrofa ekologiczna na Odrze w 2022 r. Czy teledetekcja satelitarna może wspomóc monitorowanie rzek w Polsce?*

Od kilkunastu lat obserwujemy w Polsce niepokojące zjawiska pogodowe. Poważne konsekwencje dla stanu środowiska przyrodniczego, gospodarki i społeczeństwa niosą przede wszystkim bezzimne zimy, fale upałów i długotrwałe, powtarzające się susze w niektórych rejonach kraju.

Kumulacja niekorzystnych zjawisk pogodowych i nieprzemysłanej działalności człowieka coraz częściej doprowadza do trudnych do opanowania katastrof ekologicznych, przykładem czego może być masowe śnięcie ryb na Odrze latem 2022 r.

Niskie stany wód w rzekach powodują wzrost stężeń różnych substancji. Są wśród nich te wprowadzane do wód z kopalń, zakładów przemysłowych, komunalnych czy kanalizacji deszczowej, co może doprowadzić do nagłych zmian w ekosystemie wodnym.

Naukowcy informują od wielu lat o możliwości zastosowania nowoczesnych technik teledetekcyjnych w monitorowaniu środowiska. Jednak ich wdrożenie częstokroć napotyka na trudności natury technicznej, prawnej, a także mentalnej.

W referacie przedstawiono obecne możliwości zastosowania metod teledetekcyjnych w monitorowaniu rzek, głównie zakwitów toksycznych glonów. Analizy prowadzono podczas prac zespołu zajmującego się sytuacją na Odrze.

26.04 – prof. Anton van Rompaey, *Monitoring forest degradation based on 3D canopy Wreconstruction from UAV-SfM techniques*

Forest degradation is a gradual process through which the forest's biomass declines, the species composition and vertical complexity change and the soil physicochemical properties degrade. Evaluating forest degradation is challenging, as it needs measurable indicators in order to compare different states of degraded forest with forests in optimal conditions. The UAV-SfM technique, combining imagery taken from unpiloted aerial vehicles (UAV) and Structure from Motion (SfM) algorithms, offers the opportunity to model forests in three dimensions and to derive ecological indicators describing forest conditions. This presentation will present to what extent information on forest degradation can be derived with UAV-SfM techniques. The ongoing forest degradation in the Dry Chaco (Argentina) is taken as an example application.

14.06 – prof. dr. Francis Harvey, *People, Places, Events: A spatial humanities project connecting spatial analysis with interpretative research*

In spatial humanities research, the process of connecting source materials can outstrip the modelling capacities of relational databases usually used today. An ontology modelled in a GIS or as a relational database provides a rigid structure challenged by the multiple connections in interpretative historical analysis. Adaptations to the processes of interpretative research and the should support considerations of variabilities in historical sources. The extensions of the historical interpretative research using a knowledge graph

approach I describe rely on a graph/network data model to support and document research processes that make better connections for historical research, especially in historical interpretative research. This approach can account for semantical granularity, temporalities of digital representations and changing knowledge during the research process. It builds on a flexible data structure, research relevant attributes, and interactive interpretation of historical connections. It centrally provides graphic and textual support for semiotic and semantic analysis activities opening extensions to established GIS information architectures with geovisualisations and graphic presentations. Moreover, it also supports the creation of visual historical analysis narratives that account for the process of historical interpretation. The People, Places and Events (PPE) project is in the midst of advancing this research through publications, workshops and toolkits that help researchers develop these capacities.

6.12 – dr hab. Tomasz Kargoł, prof. UJ, *Genealogia i geografia na przykładzie Galicji w XIX w. Źródła, metody i perspektywy badawcze*

W referacie omówiono możliwości połączenia badań genealogicznych i geograficznych, czyli przeniesienia informacji o więzach rodzinnych na mapę. Można do tego wykorzystać trzy typy źródeł. Pierwszy obejmuje źródła do badań genealogicznych; drugi materiały własnościowe i społeczno-gospodarcze pozwalające na identyfikację rodzin i osób jako właścicieli. Trzeci to źródła kartograficzne, przede wszystkim mapy katastralne. Dzięki pierwszym można ustalić imię i nazwisko właściciela oraz jego relacje rodzinne. Drugi typ źródeł umożliwia oznaczenie miejscowości zamieszkania lub posiadanego majątku, nr domu i parceli. Natomiast trzecie źródło, czyli mapy i mapy, umożliwiają wizualizację danych. Badania można prowadzić nad szlachtą (ziemiaństwem), mieszkańcami miast i ludnością chłopską.

– dr inż. Stanisław Szombara, *Geoinformacja genealogiczna: możliwości wykorzystania technologii geoinformacyjnych w badaniach genealogicznych*

Rosnąca popularność badań genealogicznych w społeczeństwie wpływa na wzrost zainteresowaniem tą dziedziną w nowych, czasem nieoczywistych, obszarach nauki. Trend ten wiąże się z powszechną dostępnością źródeł, danych i usług genealogicznych.

W wystąpieniu poruszono kwestię wzajemnego przenikania się geoinformacji i genealogii, ukazując potencjalne obszary wspólne dwóch na pierwszy rzut oka niezwiązanych dziedzin.

Systemy Informacji Historyczno-Geograficznej (HGIS) mają potencjał zasilania ich danymi genealogicznymi, a narzędzia geoinformatyczne mogą być skutecznie wykorzystywane w badaniach genealogicznych.

Przykładem takiego podejścia są geoportal i analizy przeprowadzone dla Białobrzegów koło Łańcuta. Pokazują one wykorzystanie Stałego Katastru Galicyjskiego i metod geoinformatycznych we wsparciu badań genealogicznych.

Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU

- 30.05** – (wspólne z Komisją Prehistorii Karpat PAU) – dr inż. Alicja Kochman, prof. dr hab. inż. Jacek Matyszkiewicz, *Artefakty krzemienne w badaniach archeologicznych i geologicznych*
- 14.12** – mgr Jolanta Pilch, dr hab. Włodzimierz Margielewski, dr hab. Renata Stachowicz-Rybka, mgr Krzysztof Buczek, mgr Mateusz Stolarczyk, dr Łukasz Musielok, dr Katarzyna Korzeń, dr Valentina Zernitskaya, dr inż. Dariusz Sala, *Czy to rzeczywiście był starszy dryas? Próba rewizji chronozon palinologicznych stanowiska Klakłowo (Beskid Makowski, Karpaty Zewnętrzne) w świetle danych makroszczątkowych i geochemicznych*

Komisja Biologii Rozwoju PAU

- 31.03** – prof. dr hab. Józef Dulak, *Komórki macierzyste i terapie komórkowe: zastosowania, perspektywy, wyzwania*

Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAU

- 27.01** – prof. dr hab. Marcin Rapacz, *Czy ocieplenie klimatu oznacza koniec problemów z przemarzaniem upraw?*
- 3.03** – prof. dr hab. Józef Walczyk, dr hab. Paweł Tylek prof. URK, dr hab. Jan Szczepaniak prof. PIMR, *Automat do sadzenia drzew – ROBOFOR*

Film autorstwa prof. dr hab. Józefa Walczyka przedstawia opis konstrukcji i wykonania automatu do dosadzenia sadzonek drzew leśnych z zakrytym systemem korzeniowych wyhodowanych w szkółkach kontenerowych. Urządzenie przeznaczone jest do pracy przy zalesieniach gruntów porolnych, powierzchni zdegradowanych, a także w odnowieniach powierzchni niekarczowanych po zrębach zupelnych.

Na filmie przedstawiono metodykę i przebieg prac określających krańcowe parametry morfologiczne i fizyko- mechaniczne sadzonek; warunki glebowe powierzchni przeznaczonych do pracy automatem: nierówności

terenu, dopuszczalne nachylenie terenu, zachwaszczenie czy rozmiary pniaków na zrębie.

Przedstawione na filmie prace obejmowały opracowanie modeli symulacyjnych różnych projektów konstrukcyjnych poszczególnych zespołów agregatu, wybór optymalnych rozwiązań i opracowanie konstrukcji włącznie z obliczeniami wytrzymałościowymi i rysunkami wykonawczymi.

Po skompletowaniu wszystkich podzespołów automat złożono i poddano badaniom terenowym. Potwierdziły one, że skonstruowany model badawczy jest funkcjonalny i spełnia wymagania. Wskazane byłyby prace wdrożeniowe, ponieważ na rynku światowym maszyn leśnych nie ma jeszcze takiej konstrukcji.

21.04 – prof. dr hab. Krystyna Koziec, *Czynniki wpływające na prawidłowe odżywianie*

Wyniki badań z ostatnich lat wskazują na nadrzędną rolę interakcji nerwowo-hormonalnej w regulacji pobierania pokarmu ze szczególnym uwzględnieniem ośrodka głodu i sytości w podwzgórzcu, aktywności ośrodka nagrody, osi podwzgórzowo-żołądkowo-jelitowej i podwzgórzowo-przysadkowo-nadnerczowej. Dwukierunkowa interakcja mózg-obwód przebiega za pośrednictwem neurohormonów, hormonów tkanki tłuszczowej, nadnerczowych i peptydów jelitowych.

Prawidłowe odżywianie uzależnione jest od genetycznego uwarunkowania wzrostu i rozwoju, stanu fizjologicznego, dostępności odpowiedniego pokarmu, a także aktywności mikrobioty przewodu pokarmowego.

Podsumowanie: prawidłowe odżywianie warunkuje zdrowie jako stan pełnego dobrostanu fizycznego, psychicznego, społecznego, a nie tylko jako brak choroby i kalectwa.

26.05 – dr hab. Kazimierz Tarasiuk prof. URK, *Afrykański pomór świń – sytuacja epidemiologiczna w Polsce i innych krajach europejskich oraz możliwości eradykacji choroby*

Afrykański pomór świń (ASF) po raz pierwszy opisał Montgomery w 1921 roku w Kenii. Choroba charakteryzuje się wysoką, sięgającą nawet 100%, śmiertelnością wyłącznie świń domowych i dzikich. Obecnie występuje w kilkudziesięciu krajach Afryki Subsaharyjskiej i w wielu krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

W Polsce obecność wirusa ASF po raz pierwszy stwierdzono w zwłokach dzika w lutym 2014 r. w pobliżu granicy z Białorusią. Od tego czasu nieprzerwanie rejestruje się ogniska choroby u świń domowych i dzików, które są głównym rezerwuarem wirusa.

Wirus długo wykazuje aktywność w produktach wieprzowych; we krwi przeżywa kilkanaście miesięcy. Długo, około 40 dni, utrzymuje się w paszy i surowcach paszowych, a 100 dni w gnojowicy. Rozprzestrzenia się poprzez bezpośredni kontakt z wydaliniami i wydzielinami zakażonego dzika i/lub świni domowej, a także wektorami mechanicznymi, zanieczyszczonymi patogenem: butami, ubraniami, sprzętem do obsługi świń.

Nieprzestrzeganie zasad bioasekuracji to podstawa wysokiego ryzyka przeniesienia wirusa ze środowiska zakażonych dzików na świnię domową. Całkowita eradykacja wirusa z populacji zwierząt wolnożyjących, dzików, będzie trudna. Na razie jedyną, łatwą i skuteczną metodą ochrony stad świń domowych przed wirusem jest bioasekuracja.

15.06 – (wspólne z Wydziałem Hodowli i Biologii Zwierząt UR w Krakowie oraz Polskim Towarzystwem Zootechnicznym) – prof. Colin G. Scanes, *Lessons from Physiology of Poultry, Livestock & Other Animals: Serendipity & Chance Favors the Open mind*

The importance of investigating physiological function in the species of interest was emphasized. Bioassays were used for development of radioimmunoassay and demonstration that shark pituitary glands produce gonadotropins and that thyrotropin releasing hormone stimulates release of thyrotropin in lower vertebrates. The effects of stress differ markedly between species with shackling evoking stress in chickens but being without effect in turkeys. In contrast, isolation or restraint has a consistent stress effect. Physiologically based kinetic modelling has been enabled by the demonstration that across the class Aves there are physiological parameters that are different than those in mammals. Species differences in response to androgens: stimulatory in turkeys inhibitory in chickens. Growth hormone (GH) is both lipolytic and antilipolytic (inhibiting glucagon stimulated lipolysis) in chickens. However, a GH antagonist has no stimulatory effect but retains antilipolytic activity.

27.10 – prof. dr hab. Stanisław Małek, *Rola lasów w pochłanianiu dwutlenku węgla – zagadnienia wybrane*

8.12 – dr hab. Danuta Wrońska prof. URK, *Nowe spojrzenie na rolę kwasu glutaminowego w układzie nerwowym i zachowanie zwierząt*

Kwas glutaminowy (Glu) jest najbardziej pobudzającym mediatorem w ośrodkowym układzie nerwowym; na poziomie struktur motywacyjnych mózgowia odpowiada za emocje i funkcje poznawcze. W nadmiernych ilościach Glu może być toksyczny dla układu nerwowego i powodować nieodwracalne uszkodzenie komórek nerwowych, a nawet prowadzić do ich śmierci (ekscytotoksyczność). Obawa wynika z faktu, że Glu występuje naturalnie w produktach spożywczych, który rozpoznaje się organoleptycznie jako uzależniający smak umami.

Wyniki badań własnych wykazały, że Glu nie naśladuje reakcji stresowej, ani jej nie potęguje na poziomie struktur motywacyjnych mózgowia, uczestniczy natomiast w początkowym etapie syntezy katecholamin, neurohormonów decydujących o emocjonalnej intensywności reakcji stresowej.

Stwierdzono jednoznacznie zmienną ilość i aktywność wybranych receptorów dla Glu w analizowanych strukturach mózgowia, co świadczy o udziale tego neurotransmitera w kształtowaniu ich aktywności, a więc wpływie na procesy pamięciowe i całą sferę zachowań emocjonalnych.

Komisja Geograficzna PAU

- 19.01** – dr hab. Włodzimierz Margielewski prof. IOP PAN, *Rekonstrukcja zmian paleośrodowiska Karpat Zachodnich w późnym glacjaie i holocenie, w oparciu o datowane formy i osady ruchów masowych: od jaskiń szczelinowych po torfowiska osuwiskowe*
- 2.02** – dr Jarosław Cebulski, *Interakcja procesów osuwiskowych i fluwialnych w Polskich Karpatach fliszowych w świetle badań TLS*
- 16.02** – prof. dr hab. Marek Drewnik, *Gleby obszarów polarnych w obliczu zmian klimatycznych*
- 16.03** – dr Jadwiga Gałka, *Wybrane aspekty funkcjonowania cudzoziemców w Polsce*
- 18.05** – prof. dr hab. Mirosław Żelazny, *Mity w hydrologii*
- 15.06** – prof. dr hab. Stanisław Czaja, *Przemiany koryta Wisły po ujście Raby w oparciu o źródła historyczne*
- 19.10** – dr hab. Paweł Prokop prof. IGiPZ PAN, *Wpływ zdarzeń ekstremalnych i działalności człowieka na korytarz rzeczny Tisty (Wschodnie Himalaje, Indie)*
- 16.11** – dr Joanna Kozakiewicz, *Rzeźba i procesy eoliczne na Marsie*
- 14.12** – prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak, *Terytorialne efekty polityk europejskich w Polsce*

KOMISJE MIĘDZYWYDZIAŁOWE

Komisja Historii Nauki PAU

- 11.01** – dr Mateusz Hübner, *Walka uczonych krakowskich o zachowanie autonomii szkół akademickich po II wojnie światowej*
- 25.01** – prof. Bożena Płonka-Syroka, *Kształtowanie się standardu niemieckiej i amerykańskiej historiografii medycyny w XIX–XX w. Cele i zakres badań oraz ich metodologia*

- 22.02** – dr hab. Marek Rembierz prof. UŚ, *Historia nauki a (auto)biografie uczonych. Dzieje nauk społecznych w zwierciadle (auto)biografii naukowej Jana Szczepańskiego (1913–2004)*
- 29.03** – prof. Jan Woleński, *Jak (nie) pisać o historii logiki?*
- 26.04** – Lukasz Becht, dr Jan Surman, *Socjalistyczny internacjonalizm dla przyszłości. Czeska i polska futurologia razem i osobno*
- 10.05** – (wspólne z Pracownią Naukoznawstwa IHN PAN i KHN PAU – dr Mateusz Hübner, *Nowe ustalenia dotyczące Funduszu Kultury Narodowej – prezentacja publikacji Mateusza Hübnera*
- 24.05** – dr inż. Joanna Maria Korzeniowska, *Z historii badań nad metalami ciężkimi w środowisku przydrożnym*
- 14.06** – dr hab. Anna Supruniuk, *Dzieje tytułu doktora honoris causa w czasach Drugiej Rzeczypospolitej ze szczególnym uwzględnieniem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*
- 18.10** – (wspólne z Pracownią Naukoznawstwa IHN PAN i KHN PAU) – dr hab. Wiesław Wójcik prof. UJD, *Uwagi nt. historii nauki i jej naukowego statusu*
- 25.10** – dr Michał Wagner, *Proto-eksternalistyczna analiza darwinizmu w pracach A. Chałupczyńskiego i B. Dybowskiego*
- 8.11** – prof. Robin Wilson, *Lewis Carroll in Numberland*
- 22.11** – dr hab. Ewa Wyka prof. PAN, *Artefakty nauki w polskich muzeach – znaczenie dla dziedzictwa kulturowego*
- 4.12** – (wspólne z Pracownią Naukoznawstwa IHN PAN i KHN PAU) – prof. dr hab. Michał Kokowski, *Ewaluacja czasopism z historii nauki w 2023 r. – model PN IHN PAN*
- 13.12** – (wspólne z Pracownią Naukoznawstwa IHN PAN i KHN PAU) – dr Mateusz Hübner, *Uczeni wobec biurokratyzacji nauki w II Rzeczypospolitej*

Komisja Spraw Europejskich PAU

- 27.03** – dr hab. Jan Brzozowski prof. UJ, *Unia Europejska wobec kryzysów uchodźczych: przypadek Syrii i Ukrainy*
- 24.04** – dr hab. Magdalena Góra, dr hab. Katarzyna Zielińska prof. UJ, *Debaty o przyszłości Europy w wybranych parlamentach narodowych (2015–2021). Aktorzy, reformy i wizje integracji. Studium porównawcze*

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU

- 24.01** – (wspólne z Komisją Nauk Technicznych PAU) – prof. dr hab. inż. Wojciech Nowak, *Wychwył, magazynowanie, składowanie i wykorzystanie CO₂ jako istotny element dekarbonizacji gospodarki*
– dr hab. Dariusz Wojakowski, *Społeczna akceptacja technologii CCS w północno-zachodniej Polsce a jednostkowe systemy wartości*
- 30.03** – dr Dariusz Brzeziński, *Mysł krytyczna w dobie antropocenu: dialektyka dystopii i utopii*
- 18.04** – (wspólne z Komisją Nauk Technicznych PAU) – dr hab. inż. Piotr Pacyna, *Cyberbezpieczeństwo*
- 20.04** – Jerzy Stępień, *Recentralizacja i administracyjny klientyzm jako zagrożenia cywilizacyjne*
- 18.05** – (wspólne z Komisją Nauk Technicznych PAU) – prof. Tadeusz Patzek, *Polikryzys antropogenicznej zmiany klimatu*
- 19.10** – dr Maciej Kozłowski, *Izrael w ogniu – aktualna sytuacja w Izraelu i na Bliskim Wschodzie*
- 16.11** – (wspólne z Komisją Nauk Technicznych PAU) – prof. dr hab. Błażej Skoczeń, *Materiały i konstrukcje w ekstremalnie niskich temperaturach*
- 30.11** – dr Tomasz Knothe, *Czy Górski Karabach pozostanie ormiański?*
7.12 – prof. dr hab. Włodzimierz Korohoda, *Biologia w XXI wieku. Nieporozumienia i potencjalne zagrożenia wynikające z braku znajomości biologii*

Komisja Filozofii Nauk PAU

- 30.01** – dr Łukasz T. Stępień, *O zagadnieniu niesprzeczności Arytmetyki*
Omówiono część programu Hilberta, która była (jest) związana z pojęciem niesprzeczności Arytmetyki, a także Twierdzenia Gödla o niezupełności (wraz z pewnymi uwagami odnośnie historii). Drugą część wystąpienia poświęcono przedstawieniu w skrócie wybranych dowodów niesprzeczności Arytmetyki, m.in. dowodu Gentzena. Na koniec przedstawiono zarys dowodu niesprzeczności Arytmetyki zawartego w pracy: Teodor J. Stępień, Łukasz T. Stępień, *On the Consistency of the Arithmetic System*, „J. Math. Syst. Sci.”, vol. 7, No. 2, 43–55 (2017); arXiv:1803.11072 (dowód ten przeprowadzono wyłącznie przy użyciu środków Arytmetyki).
- 20.02** – dr Filip Presseisen, *System symetrii i zagadnienie muzycznych proporcji i w twórczości J. S. Bacha – pseudonauka czy zwierciadło umożliwiające pogłębioną interpretację?*

13.03 – dr hab. Wiesław Wójcik prof. UJD, *Wacława Sierpińskiego filozofia matematyki*

Wacław Sierpiński odegrał kluczową rolę w powstaniu Polskiej Szkoły Matematycznej. Mimo że powstanie tej szkoły określa się na 1920 r., badając jej początki, trzeba sięgnąć co najmniej do roku 1909, kiedy to Wacław Sierpiński rozpoczyna na Uniwersytecie Lwowskim wykłady z teorii mnogości. Zaraz potem został kierownikiem II Katedry Matematyki i zgromadził na swoim seminarium kilku ważnych dla rozwoju PSM matematyków, ale też filozofów i logików. Wygłoszony w roku 1908 wykład habilitacyjny *O odpowiedzialności w matematyce* oraz sposób pracy nad podstawami teorii mnogości i topologii można uznać za manifest filozoficzny. Badania kontynuował przez 60 lat, stopniowo rozszerzając zainteresowania kolejnymi dyscyplinami matematycznymi. Ta uniwersalność zainteresowań całością matematyki i badanie możliwości szerokich zastosowań nowych teorii matematycznych oraz zaproszenie filozofów i logików do badań nad podstawami matematyki odegrały ważną rolę w kształtowaniu charakteru Polskiej Szkoły Matematycznej oraz Szkoły Lwowsko-Warszawskiej.

24.04 – dr Małgorzata Stawiska-Friedland, *Matematyka zagubiona i na nowo odkryta. Studium dwóch przypadków***22.05** – dr Konrad D. Rycyk OFM, *Czy heliocentryczna teoria Mikołaja Kopernika jest zapomnianą teorią starożytną? Uwagi o starożytnych źródłach i przesłankach teorii heliocentrycznej***19.06** – ks. dr hab. Wojciech P. Grygiel prof. UPJPII, *Teologia ewolucyjna: założenia – problemy – hipotezy***22.10** – dr hab. Paweł Polak prof. UPJPII, dr hab. Jacek Rodzeń prof. UJK, *Wpływ nauki na kulturę: Idea entropii w polskiej kulturze umysłowej przed 1939 r.*

Zagadnienie wpływu idei naukowych na szeroko rozumianą kulturę ma kluczowe znaczenie dla zrozumienia nowoczesnej nauki. W XIX wieku wielką kulturową rolę odegrały koncepcje związane z termodynamiką, co było związane z ogromnym wpływem, jaki miały zastosowania techniczne (maszyna parowa, parowóz itd.). Idee termodynamiczne przyczyniły się również do dalszego rozwoju nauki (np. wprowadzenie fizyki statystycznej). Okazuje się jednak, że wpływ idei termodynamicznych, dotyczących przemian energetycznych, był o wiele szerszy, znacznie wykraczający poza sfery fizyki i techniki. Badania nad wpływem idei termodynamicznych na polską kulturę umysłową nie były dotychczas podejmowane. Dlatego najpierw podjęto analizę wpływu idei entropii, która w wyrazisty sposób kształtowała polską kulturę od drugiej połowy XIX wieku. Z powodu ograniczeń czasowych autorzy zajęli się prezentacją najbardziej charakterystycznych przykładów

interesującego ich wpływu i prześledzili go w okresie do wybuchu II wojny światowej, choć wpływ ten rozciąga się na znacznie dłuższy czas.

W referacie przybliżono najpierw zarys historyczny początków idei entropii, a następnie podjęto zagadnienie kulturowych migracji idei naukowych. Następnie ukazano propagację i transformacje idei entropii w dziedzinie fizyki, myśli ekonomicznej i społecznej, literaturze i wreszcie w filozofii. Na zakończenie sformułowano wnioski ogólne dotyczące relacji nauki i kultury w badanym okresie.

Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych

- 24.01** – prof. Andrzej Kastory, prof. Andrzej Essen przedstawili ocenę podręcznika: Izabella Modzelewska-Rysak, Leszek Rysak, Adam Cisek, Karol Wilczyński *Historia i terażniejszość, Podręcznik. Liceum i technikum. Część 1. Zakres. Podstawowy*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- 28.02** – dr Dariusz Stolicki przedstawił opinię o zagadnieniach ustrojowych w podręczniku: Izabella Modzelewska-Rysak, Leszek Rysak, Adam Cisek, Karol Wilczyński, *Historia i terażniejszość, Podręcznik. Liceum i technikum. Część 1. Zakres podstawowy*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- dr Jerzy Kuczyński, prof. Edward Malec przedstawili opinię o podręczniku: Marcin Braun, Krzysztof Byczuk, Agnieszka Seweryn-Byczuk, Elżbieta Wójtowicz, *Zrozumieć fizykę 4. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony*”, Wydawnictwo Nowa Era
 - dr Dagmara Sokołowska, prof. Edward Malec przedstawili opinię o podręczniku: Maria Fiałkowska, Barbara Sagnowska, Jadwiga Sałach, *Fizyka 4. Podręcznik liceum i technikum. Zakres rozszerzony*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- 28.03** – dr hab. Ewa Ogłóza, *Romantyzm w podręczniku Przeszłość i dziś Doroty Siwickiej i Aleksandra Nawareckiego – w kontekście dydaktyki polonistycznej oraz teorii podręcznika*
- prof. dr hab. Andrzej Kastory przedstawił opinię o podręczniku: Joanna Niszcz, Stanisław Zajac, *Historia i terażniejszość do szkoły branżowej I stopnia*, Wydawnictwo SOP Oświatowiec
 - dr Karol Dudek-Różycki przedstawił recenzję podręcznika: Ryszard M. Janiuk, Małgorzata Chmurska, Gabriela Osiecka, Witold Anu-

- siak, Marcin Sobczak, *Chemia. Liceum i technikum. Zakres podstawowy*”, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- dr Michał Płotek przedstawił recenzję podręcznika: Dawid Łasiński, Łukasz Sporny, Dominika Strutyńska, Piotr Wróblewski, *Chemia. Podręcznik dla klasy siódmej szkoły podstawowej*, Grupa MAC
- 25.04** – dr hab. Krzysztof Biedrzycki prof. UJ, *Obywatelski projekt reformy edukacji przygotowany przez koalicję organizacji pozarządowych*
- mgr Julia Rott-Urbańska, *Edukacja regionalna – Encyklopedia Województwa Śląskiego*
 - prof. dr hab. Jadwiga Kowalikowa przedstawiła drugą recenzję podręcznika: Dorota Siwicka, Aleksander Nawarecki, *Przeszość i dziś. Literatura, język, kultura. Klasa 2. Część 1*, Wydawnictwo Piotra Marciszuka „Stentor”
 - dr Anna Kolasa przedstawiła drugą recenzję podręcznika: Dawid Łasiński, Łukasz Sporny, Dominika Strutyńska, Piotr Wróblewski, *Chemia. Podręcznik dla klasy siódmej szkoły podstawowej*, Grupa MAC
- 23.05** – prof. dr hab. Piotr Kimla przedstawił opinię o podręczniku: Joanna Niszczyńska, Stanisław Zajac, *Historia i teraźniejszość do szkoły branżowej I stopnia*, Wydawnictwo SOP
- dr hab. Joanna Mysona-Byrska prof. UPJPII, przedstawiła recenzję podręcznika: Paweł Kołodziński, Jakub Kapiszewski, *Etyka. Podręcznik do szkół ponadpodstawowych*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon
 - prof. Dariusz Rott poprowadził spotkanie z cyklu „Edukacyjne lektury”. Gościem był prof. dr hab. Tadeusz Sławek, a rozmowa dotyczyła książki *A jeśli nie trzeba się uczyć...*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
- 27.06** – dr hab. Katarzyna Kuras prof. UJ przedstawiła ocenę podręcznika: Asmut Brückmann, Krzysztof Gutowski, Friedrich Huneke, Michał Kopeczyński, Krzysztof Kowalewski, Birgit Scholz, Helge Schröder, Piotr Ugniewski, Franz-Josef Wallmeier, Jacek Wijaczka, Hartmann Wunderer, Europa. *Nasza historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 6. Europa. Nasza historia. Historia w źródłach, obrazach i odwołaniach do współczesności. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 6*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- dr hab. Małgorzata Pawlak prof. UW przedstawiła ocenę podręcznika: Asmut Brückmann, Eva-Maria Kabisch, Krzysztof Kowalew-

- ski, Jelko Peters, Patrycja Pieńkowska-Wiederkehr, Jerzy Pysiak, Olga Pytlińska, Ryszard Sajkowski, Birgit Scholz, Helge Schröder, Franz-Josef Wallmeier, Marta Wilińska, Mateusz Wilk, Hartmann Wunderer, *Europa. Nasza historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 5. Europa. Nasza historia. Historia w źródłach, obrazach i odwołaniach do współczesności. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 5*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- dr Bartosz Kołoczek przedstawił ocenę podręcznika: Asmut Brückmann, Eva-Maria Kabisch, Krzysztof Kowalewski, Jelko Peters, Patrycja Pieńkowska-Wiederkehr, Jerzy Pysiak, Olga Pytlińska, Ryszard Sajkowski, Birgit Scholz, Helge Schröder, Franz-Josef Wallmeier, Marta Wilińska, Mateusz Wilk, Hartmann Wunderer, *Europa. Nasza historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 5. Europa. Nasza historia. Historia w źródłach, obrazach i odwołaniach do współczesności. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 5*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
 - prof. dr hab. Michał Baczkowski przedstawił ocenę podręcznika: Asmut Brückmann, Krzysztof Gutowski, Friedrich Huneke, Aleksandra Kmak-Pamirska, Herbert Kohl, Birgit Scholz, Helge Schröder, Grażyna Szelągowska, Piotr Szlanta, Pascal Trees, Hartmann Wunderer, Jelko Peters, *Europa. Nasza historia. Klasa 7.1, Europa. Nasza historia. Klasa 7.2, Europa. Nasza historia. Historia w źródłach, obrazach i odwołaniach do współczesności. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 7*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
 - prof. dr hab. Andrzej Kastory przedstawił ocenę podręczników: Artur Brückmann, Krzysztof Gutowski, Friedrich Huneke, Aleksandra Kmak-Pamirska, Herbert Kohl, Jelko Peters, Brigit Scholz, Helge Schröder, Grażyna Szelągowska, Piotr Szlanta, *Europa. Nasza historia. Klasa 7, część 2. Dwudziestolecie międzywojenne 1919–1939*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; Artur Brückmann, Krzysztof Gutowski, Friedrich Huneke, Aleksandra Kmak-Pamirska, Herbert Kohl, Jelko Peters, Brigit Scholz, Helge Schröder, Grażyna Szelągowska, Piotr Szlanta, *Europa. Nasza historia 8*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; Krzysztof Gutowski, *Europa. Nasza Historia. Klasa 8. Historia w źródłach, obrazach i odwołaniach do współczesności. Szkoła podstawowa*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych

- 26.09** – dr hab. Aneta Słomka prof. UJ, *Biologia roślin w zakresie rozszerzonym w podręcznikach dla liceum ogólnokształcącego i technikum wydawnictwa Nowa Era i Operon*
- dr hab. Sebastian Hofman prof. UJ, *Porównanie podręczników do biologii dla klasy I. szkoły ponadpodstawowej w zakresie rozszerzonym wydawnictw Operon oraz Nowa Era*
 - dr hab. Zbigniew Widera, *Redefinicja roli pedagoga wobec wyzwań współczesnej edukacji*
 - dr Irena Trzcienicka-Schneider, relacja z XII Polskiego Zjazdu Filozoficznego w Łodzi (12–16 września 2023)
- 24.10** – spotkanie z Witoldem Bobińskim, autorem książki *Uczyć po ludzku. Literatura w świetle ekologii edukacji*, Universitas (spotkanie z cyklu „Edukacyjne lektury” prowadził prof. Dariusz Rott)
- dr Zbigniew Tabarowski prof. UJ, *Jak naucza się fizjologii człowieka i zwierząt w szkołach ponadpodstawowych na poziomie zaawansowanym. Porównanie koncepcji i treści podręczników wydawnictw Operon i Nowa Era*
 - dr Stanisław Bury, *Biologia ewolucyjna w liceum*
 - prof. dr hab. Andrzej Kastory przedstawił konkluzję swojej opinii o podręczniku Wojciecha Roszkowskiego, *Historia i terażniejszość 1980–2015. Podręcznik dla liceów i techników*, t. 2, Wydawnictwo Biały Kruk

Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej

- 19.01** – prof. Zdzisław Pietrzyk, *Listy Władysława Platera do Józefa Ignacego Kraszewskiego z lat 1863–1887 jako źródło do dziejów Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu*
- 13.04** – Inga Walc, *Aleksander Chodźko: paradoksalna kariera orientalisty*
- 18.05** – prof. Małgorzata Karpińska, *Dziennik Piotra Kopczyńskiego powstańca 1831 – emigranta – chemika*
- 22.06** – dr Piotr Derengowski, *Pamiętnik ppłk. Alberta Rogalla jako przyczynek do badań nad rasizmem w armii USA w okresie wojny secesyjnej*
- 16.11** – Teresa Indelak Davis, *Polska Diaspora w Szmaragdowym Mieście Seattle ważnym punktem migracji na północno-zachodnim wybrzeżu Stanów Zjednoczonych Ameryki*

Komisja Antropologiczna PAU

4.04 – dr hab. Monika Kujawska prof. UŁ, *Etnografia ludzkich relacji z roślinami na podstawie badań prowadzonych wśród trzech społeczności w Ameryce Południowej*

Wielu antropologów podkreśla adekwatność etnografii do badania relacji ludzko-nie-ludzkich. W referacie celowo zawężono pole etnografii wielogatunkowej do etnografii relacji ludzko-roślinnych.

Etnografia wielogatunkowa jest ważnym projektem intelektualnym. Skupia się na rzeczywistości materialno-semiotycznej, w której rośliny są aktywne, odgrywają rolę w życiu społecznym. Niemniej jednak, jako projekt etnograficzny, jest jeszcze otwarta i niedoprecyzowana metodologicznie. Odwrotnie niż w przypadku etnobotaniki, która ma ogromne doświadczenie i zaplecze metodologiczne, choć brakuje jej teorii.

Etnografia ludzkich relacji z roślinami, wykorzystująca doświadczenie etnobotaniczne i wzmocniona teoretycznie, może być istotną propozycją przełamującą impas. Przekonanie o tym autorki referatu wynika z jej doświadczenia terenowego w gromadzeniu danych etnograficznych, a także z literatury przedmiotu. Poprzez odpowiednie teorie i powiązane z nimi metody etnografia ludzkich relacji z roślinami jest w stanie odkryć, w jaki sposób światy ludzi i roślin łączą się w różnych kontekstach kulturowych (ontologicznych).

Badania autorki prowadzone w Ameryce Południowej to badania z ludźmi w większym stopniu niż z roślinami. Rośliny, które opisuje, są oglądane w podwójnej soczewce: rozmówców i jej własnej – która jest antropologiczna, po części ekologiczna i botaniczna. Codzienne społeczne relacje rozmówców są więcej-niż-ludzkimi relacjami, gdyż powstają, dzięki sprawczości organizmów będących w polu relacji. Takie podejście jawi się jako kluczowe w badaniach z pozaludzkimi aktorami, a nie o nich.

13.06 – dr hab. Henryk Głąb, *Wspomnienia antropologa z pobytu na Spitsbergenie (Archipelag Svalbard, Norwegia)*

Wyprawy badawcze na Spitsbergen organizowała Pracownia Badań Polarnych Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego kierowana wówczas przez wybitnego geomorfologa, profesora Zdzisława Czepego. Miały one charakter interdyscyplinarny. Grupę badawczą tworzyli między innymi archeologowie, botanicy, geomorfolodzy, mineralodzy, klimatolodzy, hydrografowie, ornitolodzy i antropolog. Autor referatu miał okazję uczestniczyć w trzech wyprawach w sezonach badawczych, w latach 1983, 1984 i 1989. Kierownikiem wypraw był wybitny historyk polarnictwa, mgr Adam Krawczyk. Zadaniem antropologa było badanie szkieletów łowców pomorskich, którzy zmarli w południowej części wyspy i zostali tam pochowani, często w trudno dostępnych miejscach i złożonych okolicznościach.

W ujęciu historycznym Pomorcy to ludy pierwotnie zamieszkujące obszary dzisiejszego Archangielska, Murmańska i okolic Półwyspu Kola. Byli znakomitymi żeglarzami, wielorybnikami, rybakami, łowcami morsów, fok i białych niedźwiedzi. Obecność Pomorców na Spitsbergenie datowana jest mniej więcej od II połowy XVII stulecia do końca XIX wieku. Badania antropologiczne ludności eksplorującej w czasach historycznych obszar Południowej części Archipelagu Svalbard, a także udział w ekspedycjach badawczych i towarzyszące temu okoliczności to – wg autora – najwspanialszy okres w jego działalności naukowo-badawczej. Na koniec dwudziestego stulecia miał też przyjemność wrócić na Spitsbergen jako kierownik naukowy wyprawy Koła Naukowego Przyrodników Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także dwukrotnie do Buriacji śladami profesora Juliana Talko-Hryncewicza, założyciela Katedry Antropologii UJ w roku 1908.

– dr Anna Myszka, *Zmiany zwyrodnieniowe stawów – czy to schorzenie dotyczące tylko współcześnie żyjących?*

Choroba zwyrodnieniowa stawów (osteoartroza, OA) jest jednym z najczęściej obserwowanych stanów patologicznych układu kostnego u współczesnych i dawnych grup ludzkich. Ich badanie budzi ogromne zainteresowanie nauk medycznych i antropologicznych.

Zaburzenie jest powszechne, łatwe do zaobserwowania i często rejestrowane w dawnych populacjach szkieletowych, ale jego interpretacja w badaniach antropologicznych nastęrcza wielu problemów. Z uwagi na wieloczynnikową etiologię osteoartrozy i liczne nierozwiązane problemy metodologiczne, interpretacja zjawiska w dawnych populacjach ludzkich nie jest jasna. OA analizuje się w kontekście rekonstrukcji stanu zdrowia, stylu życia, wykonywanej pracy czy kondycji biologicznej dawnych grup ludzkich, jednak badacze są wciąż bardzo ostrożni w jej analizie.

Aby rozwiązać problemy teoretyczne, metodologiczne i interpretacyjne, antropolodzy podejmują badania nad wpływem niektórych czynników wpływających na powstawanie i rozwój zmian zwyrodnieniowych stawów. Badają zależności między osteoartrozą a masą ciała, gęstością kości, aktywnością fizyczną, wiekiem czy płcią. Wyniki nie są jednomyślne, a w wielu przypadkach przeciwne do wyników badań klinicznych. Aby poszerzyć wiedzę na temat w/w zależności i rozwiązać problemy teoretyczne i metodologiczne, konieczne wydają się dalsze badania nad zmianami zwyrodnieniowymi stawów. Może mieć to kluczowe znaczenie dla właściwej oceny i interpretacji OA w badaniach dawnych grup ludzkich.

Wystąpienie dotyczyło problematyki zmian zwyrodnieniowych stawów w dawnych populacjach ludzkich, uwzględniając czynniki etiologiczne, metody oceny, problemy badawcze i interpretacyjne.

23.11 – dr Paulina Borówka, dr hab. Wiesław Lorkiewicz prof. UŁ, dr Michał Seweryn, dr Dominik Strapagiel prof. UŁ, *Zróżnicowanie genetyczne populacji ludzkich zamieszkujących teren dzisiejszej Polski we wczesnym średniowieczu*

W referacie podjęto temat analizy zróżnicowania genetycznego populacji ludzkich zamieszkujących teren dzisiejszej Polski we wczesnym średniowieczu. Badania przeprowadzono, wykorzystując dane z pełnogenomowego sekwencjonowania próbek od 111 szkieletów ludzkich obejmujących (według danych archeologicznych): 1) przeciętnych mieszkańców Polski w okresie wczesnego średniowiecza – stanowiska w Brześciu Kujawskim, Piotrowie (gm. Poddębice), Chełmnie (gm. Dąbie), Płocku, Ostrowitem (gm. Chojnice), Sandomierzu i Lubinie (gm. Międzyzdroje); 2) prawdopodobną elitę wojskową państwa pierwszych Piastów, według dotychczasowych interpretacji przybyłą tu z terenu Rusi (Waregowie) – Lutomiersk (woj. łódzkie). Dodatkowo uwzględniono w analizie szkielety reprezentujące populacje zamieszkujące teren współczesnej Polski we wcześniejszych okresach archeologicznych: przedstawicieli kultury wielbarskiej z okresu rzymskiego (I–IV w. n.e., Wekllice st. 7, gm. Elbląg) i kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza (VIII–V w. p.n.e.; stanowiska Kałdus i Boguszewo w woj. kujawsko-pomorskim).

Uzyskane wyniki wskazują na zróżnicowanie wewnątrzpopulacyjne, natomiast małe międzypopulacyjne badanych grup wczesnośredniowiecznych z terenu dzisiejszej Polski. Najliczniej reprezentowane w badanych seriach populacje z Kujaw można uznać za reprezentatywne w opisach zmienności genetycznej mieszkańców całego obszaru Polski we wczesnym średniowieczu: zakres zmienności wyznaczony przez te populacje obejmuje inne grupy z terenu Polski uwzględnione w analizie.

Populacja użytkująca wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Lutomiersku odróżnia się od pozostałych populacji z wczesnego średniowiecza z terenu Polski; nawiązuje do grup wikińskich spoza Polski (np. Anglii). Spośród uwzględnionych w analizie populacji z terenu Polski Lutomiersk podobny jest do późno-wikińskiej populacji z Bodzi. Analiza indywidualna osobników ze stanowiska Lutomiersk wykazała ich znaczne zróżnicowanie pod względem podobieństwa do miejscowej populacji słowiańskiej i grup o pochodzeniu skandynawsko/wareskim. W obrębie tej populacji można więc wyróżnić trzy grupy: autochtoniczną, allochtoniczną i „mieszaną”; tylko częściowo pokrywające się z interpretacją wyznaczników pozabiologicznych (materialnych) pochodzenia zmarłych.

Przedstawiciele kultury łużyckiej mieszczą się w ogólnej zmienności populacji polskiej z okresu wczesnego średniowiecza. Uzyskane wyniki nie dają więc podstaw do odrzucenia hipotezy o lokalnej ciągłości populacji ludzkich na tym terenie od wczesnej epoki żelaza.

Komisja Ergonomii PAU

28.03 – dr Marian Piekarski, *Pedagogika pracy jako subdyscyplina pedagogiczna, funkcje złożone i nieoczywiste*

Pedagogika pracy należy do najmłodszych wśród nauk o pracy. Formalnie powołał ją „do życia” w 1972 r. prof. Tadeusz Nowacki w Instytucie Kształcenia Zawodowego w Warszawie.

W klasycznym ujęciu przedmiot badań pedagogiki pracy został określony relacją człowiek – wychowanie – praca. Wskazuje to na szeroki i jednocześnie aktualny zakres problemowy: 1) człowiek – edukacja, 2) człowiek – praca.

Podstawowym pojęciem pedagogiki pracy jest praca rozumiana jako wartość uniwersalna, która ma odniesienie do innych wartości. W ujęciu personalistycznym praca przejawia się w aktywności zawodowej i pozazawodowej człowieka, która nie tylko przekształca otaczający go świat, lecz równocześnie skłania do refleksji na temat samodoskonalenia.

Współczesność, jako czas szybkich przemian sprzyja bieżącemu aktualizowaniu i poszerzaniu zagadnień dotyczących pedagogiki pracy. Odnosi się to głównie do badania procesów orientacji i doradztwa zawodowego, edukacji ogólnotechnicznej, kształcenia zawodowego w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, rynku pracy w perspektywie wymagań kwalifikacyjnych, doskonalenia zawodowego pracowników i edukacyjnej działalności zakładu pracy.

11.05 – dr Patrycja Ochman-Tarka, *Ergonomia poznawcza w projektowaniu przestrzeni*

Ergonomia poznawcza odnosi się do badania procesów mentalnych człowieka i ich wpływu na relacje z otoczeniem – przestrzenią, w której żyje, mieszka i pracuje. Dyscyplina ta bada między innymi procesy percepcji, pamięci, rozumowania, reakcji na bodźce zewnętrzne. Wszystkie te aspekty wpływają na dobrostan psychiczny człowieka w konkretnych sytuacjach i okolicznościach.

Ergonomia w tym znaczeniu odnosić się może nie tylko do komfortu i wygody pod względem fizycznego dopasowania elementów wyposażenia wnętrza do potrzeb ergonomicznych użytkownika, lecz także wpływu zaprojektowanej przestrzeni na psychikę – stan emocjonalny, zdolność skupienia czy odprężenia, co decyduje o jakości życia.

Przestrzenie, w których przebywamy, mają na nas znaczący wpływ, a projektowanie wnętrz, rozumiane przez pryzmat ergonomii, koncentruje się na tworzeniu miejsc przyjaznych, użytecznych i optymalnych; takich, które stają się pomostem między człowiekiem a rzeczywistością.

29.06 – dr Krzysztof Molenda, *Jak sztuczna inteligencja zmieni edukację*

Po koniec 2022 r. firma OpenAI udostępniła usługę ChatGPT – chat bot, która wykorzystuje generatywną sztuczną inteligencję (AI) do prowadzenia dialogu z użytkownikiem. Ekscytacja młodego pokolenia jej możliwościami i natychmiastowe wykorzystanie do realizacji zadań rzeczywistych, w tym rozwiązywania prac domowych, generowania opracowań, rozwiązywania zadań egzaminacyjnych, wyzwoliło wiele pytań i wątpliwości. Kluczowym wydaje się pytanie: jak (nie „czy”) sztuczna inteligencja zmieni oblicze edukacji? Klasyczny jej model, czyli nauczanie faktów i kompilowanie informacji w formę opracowań, będzie się rozpadał. Obecnie w zawodach, w których ważna jest wiedza, wygląda to tak: 1) w szkole otrzymujemy podstawową wiedzę i poznajemy narzędzia do rozwiązywania problemów; 2) w pracy zdobywamy doświadczenie, zaczynając od prostych zadań i niskich stanowisk, by stopniowo, w miarę zdobywania doświadczenia, awansować.

AI bezpośrednio wpływa na ten model kształcenia. Jeśli GPT będzie prezentował poziom stażysty czy młodszego specjalisty, to w jaki sposób wykształcimy specjalistów, skoro większość zadań wykonać może maszyna, a pracodawca będzie zainteresowany tylko dobrze wykonaną pracą? Paradoksalnie jednak, AI, która generuje problem, można wykorzystać do jego rozwiązania, wspierając zindywidualizowane nauczanie.

Komisja PAU Zarządzania Kulturą i Mediami

26.01 – dr hab. Magdalena Sobocińska prof. UEW, *Kulturyzacja ekonomii i ekonomizacja kultury w dobie rozwoju nowych technologii*

23.03 – dr hab. Łukasz Gaweł prof. UJ, *Wewnętrzne bariery zmiany organizacyjnej w polskich muzeach*

27.04 – dr Marta Materska-Samek, dr Joanna Sanetra Szeliga, *Branża filmowa w Krakowie – potencjał i wyzwania*

25.05 – prof. dr hab. Wojciech Czakon, *Zagrożenia i pożytki krótkowzroczności strategicznej w instytucjach kultury*

22.06 – dr Marcin Poprawski, *Badanie festiwali muzycznych – perspektywa humanistycznych nauk o organizacji*

26.10 – dr Małgorzata Ćwikła, *Zrównoważone zarządzanie projektami kulturalnymi. O potrzebie harmonii*

Posiedzenia Stacji Naukowych i Komisji PAU działających poza Krakowem w 2023 roku¹

Stacja Naukowa PAU w Katowicach (Wszechnica PAU w Katowicach)

KOMISJE STACJI NAUKOWEJ PAU W KATOWICACH

Komisja Historii Śląska PAU

- 21.04** – dr Zdzisław Janeczek, *Korfanty. Dyktator i Trybun Ludu*
– dr Karol Makles, *Historia śląska w badaniach dyrektora IMP prof. Zygmunta Woźniczki*
- 14.12** – dr Bartosz Kuświk, *Naukowe aspekty działań pełnomocnika Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ds. organizacji obchodów 100. rocznic III Powstania Śląskiego i przyłączenia części Górnego Śląska do Macierzy*

Komisja Nauk Przyrodniczych

- 9.01** – prof. dr hab. Krzysztof Ślosarek, *Rewolucyjny, technologiczny postęp w radioterapii*
- 27.03** – prof. dr hab. Elżbieta Zipper, *Jak postęp w naukach przyrodniczych wpływa na nasze życie*
- 18.09** – dr hab. Tomasz Cichoń, *Czy możliwy jest rozwój medycyny bez badań na zwierzętach*
- 27.11** – prof. dr hab. Jan Kisiel, *Neutrino – cząstki elementarne, których jest bardzo dużo i są wszędzie*

¹ W roku 2023 Komisja Nauk Matematycznych w Katowicach nie zorganizowała posiedzeń.

Komisja Nauk Przyrodniczych

31.01 – dr hab. Paweł Księżak prof. UŁ, *Kierunki zmian polskiego prawa spadkowego*

Wszechnica Naukowo-Kulturalna w Gliwicach

26.01 – dr Małgorzata Majewska, *Dlaczego rady nie wspierają? O mądrym towarzyszeniu w trudnym*

23.02 – prof. Natalia Piotrowska, *Datowanie radiowęglowe i jego znaczenie*

30.03 – prof. Bogdan, *Symetria jako metoda badania w nauce i filozofii*

27.04 – prof. Barbara Jarząb, *Jak hormony wspomagają nasze życie*

25.05 – prof. Jan Ballarin, *Dlaczego uczymy się śpiewać?*

15.06 – prof. Jacek Wojtyśiak, *Nauka jako wyzwanie dla wiary*

28.09 – dr hab. inż. Adam Michczyński, *Poznawanie niepoznawalnego?*

26.10 – prof. Stanisław Nicieja, *Kresy – niekończąca się historia*

23.11 – dr inż. Jerzy Markowski, *Transformacja energetyczna – wyzwania dla Polski, skutki dla Śląska*

14.12 – prof. Edward Aleksander Wylęgała, *Choroby cywilizacyjne w oczach artystów. Zaćma, jaskra i AMD*

STACJA NAUKOWA PAU W GDAŃSKU

Komisja Kaszubska

26.04 – spotkanie we współpracy z Instytutem Kaszubskim, Niemieckim Instytutem Historycznym oraz Instytutem Sławistyki PAN

Wprowadzenie pt. *Warszawski krąg badaczek Kaszub i kaszubszczyzny* przedstawiła dr hab. Nicole Dołowy-Rybińska prof. IS PAN. Działania Stacji Naukowej i Instytutu Kaszubskiego w kontekście nowych tendencji w badaniach kaszubo- i pomorzoznawczych omówił prof. dr hab. Cezary Obracht-Prondzyński. W podsumowaniu stwierdzono, że tego typu spotkania powinny być kontynuowane, bo służą nie tylko integracji środowiska badaczy zajmujących się Kaszubami i Pomorzem, ale też dają szansę na pojawienie się nowych pomysłów i projektów badawczych.

Stacja Naukowa PAU w Poznaniu

7.09 – prof. dr hab. Marek Krawczyk, *Ewolucja przeszczepiania wątroby*

13.12 – prof. Michał Witt, *Muzyka i genetyka*

Czasopisma i książki wydane w 2023 roku

Czasopisma

- „Acta Archaeologica Carpathica”, t. 57: 2022; t. 58: 2023
„Acta Militaria Mediaevalia”, t. XVIII: 2022 – współwyd. Muzeum Historyczne w Sanoku
„Acta Physica Polonica”, 2023, s. B, vol. 53, nr 12; vol. 54, nr 1–12; Supplement, vol. 16, nr 1–8 – współwyd. Instytut Fizyki UJ
„Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, R. XXV: 2021, z. 4; R. XXVI: 2022, z. 1–4; R. XXVII: 2023, z. 1–2 – współwyd. Krakowski Instytut Prawa Karnego. Fundacja
„Folia Historiae Artium”, t. 21: 2023
„Folia Quaternaria”, t. 89/90: 2021-2022; t. 91: 2023
„Geoinformatica Polonica”, t. 22: 2023
„Kultura Słowian”, t. XIX: 2023
„Kwartalnik Filozoficzny”, t. L: 2022, z. 1–4 – współwyd. Instytut Filozofii UJ
„Kwartalnik Prawa Prywatnego”, R. XXXII: 2023, z. 1–4
„Lehahayer: czasopismo poświęcone dziejom Ormian polskich”, t. 9: 2022–
Ośrodek Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka
„Nowy Filomata”, R. XXVI: 2022, nr 1–2
„Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych”, t. XIX–XX: 2021–2022
„The Polish Review”, vol. 68: 2023, nr 1–4 – współwyd. PIASA
„Prace Geograficzne”, 2022, z. 168–169; 2023, z. 170–173 – współwyd. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ
„Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. LXVII: 2022; R. LXVIII: 2023
„Rocznik Medioznawczy”, t. II: 2023
„Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności”, R. 2022
„Studia Historiae Scientiarum”, t. 22: 2023

- „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, t. XLVIII: 2022, z. 4; t. XLIX: 2023, z. 1–2 – współwyd. Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ
- „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. XXXII: 2023
- „Wszczęświat”, t. 124: 2023, nr 1–12 – współwyd. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika

Wydawnictwa seryjne

- Acta Nuntiaturae Polonae, t. XIII: *Hannibale de Capua (1586-1591)*, vol. 1: (6 IX 1586–30 IV 1587), wyd. Dorota Gregorowicz
- Acta Nuntiaturae Polonae, t. XVIII: *Franciscus Simonetta (1606–1612)*, vol. 2: (6 X 1607–28 IV 1608), wyd. Wojciech Tygielski
- Fontes Historiae Africanae. Series Varia: Jan Czekanowski, *Dziennik kolumny antropologiczno-etnologicznej ekspedycji do Afryki Środkowej w latach 1907–1909. Tagebuch der anthropologisch-ethnologischen Kolonne der Zentralafrikaexpedition in den Jahren 1907–1909*, cz. 1-2
- Katalog Gabinetu Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Szkoła niemiecka XVI, XVII i XVIII w. Szkoła niemiecka. Václav Hollar*, oprac. Anna Olszewska
- Sylloge Nummorum Graecorum. Poland, vol. III: *The National Museum in Krakow*, part 6.1: *Seleucids*, oprac. Jarosław Bodzek – współwyd. Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Muzeum Narodowe w Krakowie
- Sylloge Nummorum Graecorum. Poland, vol. IV: *The District Museum in Toruń*, oprac. Mariusz Milczarek – współwyd. Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Muzeum Okręgowe w Toruniu

Wydawnictwa pozaseryjne

- Andrzej Targowski, *Informatyka strategiczna w dobie powszechnej cyfryzacji w XXI w.*
- Artificem commendat opus. Studia o grafice*, red. M. Adamska, A. Fluda-Krokos
- Cracoviae ex officyna typographica: program, abstrakty*, oprac. A. Fluda-Krokos
- Krzysztof Fiałkowski, *Strome schody, czyli fizyk w PRL-u. Z wolnej Polski w świat*
- Mecenasi i darczyńcy w dziejach nauki polskiej. Akademia Umiejętności i Polska Akademia Umiejętności w kręgu społecznej troski*, red. Maria Stinia

Sprawozdanie z działalności Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie w 2023 roku

Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie działa zgodnie z Ustawą z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 poz. 553 z późn. zm.) oraz statutem Archiwum Nauki PAN i PAU z 9 czerwca 2016 r. Dyrektorem jednostki do 31 grudnia 2023 r. był prof. Tomasz Pudłocki.

Rada Naukowa w składzie: prof. Waław Uruszczak (przewodniczący), prof. Piotr Borek (wiceprzewodniczący), mgr Joanna Laskosz (sekretarz); członkowie: prof. Barbara Bilińska, prof. Wojciech Krawczuk, dr Rita Majkowska, prof. Andrzej Mączyński, prof. Janusz Pezda, prof. Tomasz Pudłocki (dyrektor), prof. Maria Stinia, prof. Krzysztof Stopka, ks. prof. Józef Wołczański obradowała w dniach: 21 marca, 23 maja, 12 grudnia 2023 r. w siedzibie Oddziału PAN w Krakowie oraz w siedzibie Archiwum Nauki.

Obsada etatowa Archiwum Nauki w roku sprawozdawczym wynosiła 9,5 (PAN) i 2,5 etatu (PAU).

W roku 2023 Archiwum Nauki zrealizowało wiele przedsięwzięć, z których jedno z ważniejszych to wystawa *Między Krakowem a Pragą – między dwoma archiwami* z okazji 20-lecia współpracy z Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej (później Instytut Masaryka i Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej). Wernisażowi ekspozycji towarzyszyło kolokwium metodyczne *Archiwista, „jego” spuścizna i jego problemy* (19 października). Dodatkowo przestrzeń wystawienniczą Archiwum udostępniono na potrzeby dwóch wystaw podmiotów zewnętrznych: *Kazimierz Wiśniak teatralny i piwniczny* oraz *Medale medyczne – artefakty kultury*.

Archiwum Nauki czynnie włączyło się w organizowany przez studentów Instytutu Historii i Archiwistyki UKEN XXIV Ogólnopolski Zjazd Studentów Archiwistyki, obejmując to wydarzenie patronatem. W ramach współpracy z Instytutem Historii UJ współorganizowało międzynarodową konferencję naukową *Wiedza doświadczenie, rozrywka. Edukacyjne i kulturowe aspekty podróży z ziem polskich na zachód Europy w dobie nowożytnej i nowoczesnej (do 1939 r.)*, na której troje pracowników Archiwum wystąpiło

z referatami. Zorganizowano także dwie promocje książek. Pierwsza odbyła się 25 września – dotyczyła pozycji *Aby ocalić od zapomnienia. Pamiętniki Władysława, Józefa i Marii Skłodowskich* Wydawnictwa Sophia. Książkę tę honorowym patronatem objęło Archiwum Nauki. Jako drugą, miesiąc później, promowano książkę Tomasza Pułockiego *Szekspir i Polska. Życie Władysława Tarnawskiego (1885–1951)*.

Wydano również książkę *Kampania włoska we wspomnieniach profesora Wojciecha Narębskiego*, na podstawie materiałów ze spuścizny z zasobu Archiwum.

W roku 2023 Archiwum Nauki przeprowadziło 28 pokazów archiwalnych dla szerokiego grona odbiorców: od uczniów szkół średnich przez studentów po doświadczonych badaczy – uczestników współorganizowanej konferencji oraz gości.

Dla popularyzowania zasobu Archiwum wykorzystywano przede wszystkim media społecznościowe. W profilu na platformie Facebook zamieszczono 81 postów związanych z bieżącą działalnością Archiwum oraz ciekawostkami ze świata spuścizn. Ponadto stale aktualizowano stronę internetową Archiwum.

Kontynuowano wieloletnią współpracę zagraniczną z Instytutem Masaryka i Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej. Nawiązano relacje z partnerami z Węgier. Wspólnie z Waław Felczak Alapítvány rozpoczęto realizację projektu związanego z opracowaniem i digitalizacją spuścizny prof. Waław Felczaka. Archiwum gościło zagranicznych badaczy i stażystów z Grecji.

W ramach kształtowania narastającego zasobu archiwalnego Komisja ds. Archiwalnej Oceny Normatywów i Dokumentacji wydała dwie opinie w sprawie braku dokumentacji niearchiwalnej z Instytutu Języka Polskiego oraz Oddziału PAN w Krakowie. Ponadto Komisja zaopiniowała komplet normatywów dla Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN. Kontynuowano cykl spotkań z archiwistami zakładowymi instytutów i placówek PAN w Krakowie. W 2023 r. spotkanie zorganizowano w Instytucie Fizjologii Roślin PAN. Była to również okazja do prezentacji archiwum zakładowego Instytutu.

W gromadzeniu zasobu archiwalnego konieczne były pewne ograniczenia w związku z kurczącą się rezerwą magazynową. W 2023 r. przyjęto niewielkie dopływy do kilku spuścizn, łącznie 11,83 mb. akt. Stan zasobu archiwalnego na 31 grudnia 2023 r. wynosił 1759,78 mb. akt. Do podręcznej biblioteki Archiwum Nauki wpłynęło 297 nowych pozycji. Na 31 grudnia 2023 r. księgozbiór liczył 14 860 jednostek inwentarзовych.

Prowadzono także działania związane z zabezpieczeniem i konserwacją zbiorów. W nowych opakowaniach bezkwasowych umieszczono kolejne

partie archiwaliów. Zaawansowanym pracom konserwatorskim poddano 125 kart z zespołu akt PAU oraz spuścizny Mieczysławy Mityry-Dobrowolskiej i Jerzego Smoleńskiego.

Systematycznie prowadzono działania związane z opracowaniem i ewidencją zasobu. Podjęto prace m.in. w spuściznach: Karoliny Lanckorońskiej, Anny Kutrzeby-Pojnarowej, Tadeusza Kutrzeby, Wacława Felczaka, Kazimierza Nitscha. Jednocześnie przygotowano spisy materiałów stanowiących nabytki i dopływy.

W roku 2023 w pracowni naukowej zanotowano 364 wizyty, udostępniono 8383 jednostki archiwalne, 1310 woluminów wydawnictw zwartych (w tym 1059 z Biblioteki Rozdolskiej Lanckorońskich) oraz 69 woluminów czasopism. Na potrzeby użytkowników zasobu archiwalnego zrealizowano 92 kwerendy krajowe i zagraniczne.

Pracownicy Archiwum Nauki w roku 2023 występowali z referatami na kilku konferencjach naukowych (krajowych i zagranicznych), brali udział w uroczystościach rocznicowych związanych z instytucjami stale współpracującymi z Archiwum. Pracownicy stale podnosili kompetencje poprzez realizację kursów i staży w zakresie archiwistyki, administracji, obronności i grafiki.

Opracował
Maciej Łyszczarz

Sprawozdanie z działalności Fototeki Lanckorońskich PAU w 2023 roku

W roku 2023 prace nad zasobem Fototeki Lanckorońskich PAU koncentrowały się na realizacji działań dotyczących projektu (NPRH/DN/SP/494959/2021/10): „PAUart-5. Katalog zbiorów naukowych i artystycznych. Źródła ikonograficzne i ich kontekst dokumentacyjny”. Z Fototeki Lanckorońskich PAU opracowanych zostało 1139 fotografii. Opracowaniem zajmował się dotychczasowy zespół w składzie: Jolanta Marcisz (skanerzystka), Anna Olchawska (fotografka), Marcin Biernat (historyk sztuki), Natalia Koziara-Ochęduszek (historyczka sztuki), Rafał Ochęduszek (historyk sztuki), Ewa Skotniczna (historyczka sztuki) oraz Adam Korczyński (historyk archiwista i kierownik projektu).

W ramach seminarium „Badania proveniencyjne w muzeach – stan badań i postulaty badawcze” organizowanego przez Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Villa Intrata oraz Muzeum Narodowe w Warszawie, Gabinet Fotografii (20 czerwca 2023), Fototekę Lanckorońskich PAU reprezentowali Anna Michalewicz (PAU), Ewa Skotniczna (UPJP2) i Adam Korczyński (PAU), którzy mówili o *Badaniach proveniencyjnych nad zasobem fotografii Karola Lanckorońskiego w ramach projektu PAUart*.

Za rok 2022, w roczniku Polskiego Instytut Studiów nad Sztuką Świata, ukazał się tekst pokonferencyjny autorstwa Ewy Skotnicznej i Adama Korczyńskiego, *Zabytki starożytnego Rzymu na fotografiach ze zbioru Karola Lanckorońskiego jako przejaw kultury artystycznej przełomu XIX i XX wieku*, „Sztuka Europy Wschodniej”, 10, 2022, s. 263–270. Kolejny tekst pokonferencyjny, tych samych autorów, za rok 2022, ukazał się w roku 2023 na łamach „Kwartalnika Kresowego” Muzeum Niepodległości w Warszawie, pod tytułem: *Stanisław Fibilbert Fleury i jego fotografie Wileńszczyzny w zbiorze Karola Lanckorońskiego*, „Kwartalnik Kresowy”, 8, 2022, nr 4 (16), s. 65–80.

14 czerwca 2023 roku w Polskiej Akademii Umiejętności realizowane były nagrania do jednego z odcinków cyklu „Fotohistorie” (odc. 3 – „Szkiełko, oko, obiektyw”), reżyseria Dariusz Fedorowicz, produkcja Telewizja Polska S.A. O fotografiach z zasobu Fototeki Lanckorońskich PAU rozmawiali

historyczka sztuki dr Ewa Skotniczna (UPJP2) i kustosz Fototeki Lanckorońskich dr Adam Korczyński (PAU).

Siedem fotografii z zasobu Fototeki Lanckorońskich PAU udostępnionych zostało Muzeum Okręgowemu w Toruniu, organizującemu w dniach od 9 września do 12 listopada 2023 roku w Ratuszu Staromiejskim wystawę *Misterium Słońca. Kopernik, syn renesansu*. Wystawa uświetniała obchody 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Fototeka Lanckorońskich PAU udostępniła oryginały czterech odbitek fotograficznych autorstwa Domenico Andersona, dokumentujących fragmenty sklepień Apartamentów Aleksandra VI, dekorowanych przez Bernardino Pinturicchio, przedstawiających personifikacje Geometrii, Retoryki, Muzyki i Dialektyki, dwóch odbitek Fratelli Alinari: dopełniająca cykl tematyczny o personifikację Arytmetyki, oraz scenę przedstawiającą Sykstusa IV mianującego Batrolomea Platinę prefektem Biblioteki Watykańskiej, autorstwa Melozza da Forlì. Siódma odbitka udostępniona na wystawę, wydana przez Neue Photographische Gesellschaft, ukazuje portret papieża Aleksandra VI.

Adam Korczyński opracował cztery noty katalogowe na planowaną w roku 2024 przez Zamek Królewski na Wawelu wystawę *Wawel-Akropolis Stanisława Wyspiańskiego*. Noty dotyczą czterech fotografii, które Fototeka Lanckorońskich PAU udostępni na tę wystawę. Jedna z nich to fotografia przedstawiająca pomnik nagrobny malarza Michała Skotnickiego, druga, to odbitka przedstawiająca gobelin z daru bp. Jana Małachowskiego dla Katedry na Wawelu, ze starotestamentową sceną ukazującą Labana szukającego posążków w namiocie Racheli, trzecia, stanowi dokumentację fotograficzną pozostałości polichromii Jakuba Troschela (Drozdźla) na południowej ścianie prezbiterium Katedry, przedstawiającą anioła z narzędziami Męki Pańskiej (Arma Christi), wreszcie czwarta przedstawiająca nagrobek ścienny Piotra Kmity mł. (1477–1553), marszałka w. kor. i wojewody krakowskiego. Wszystkie fotografie pochodzą najpewniej z zakładu fotograficznego Ignacego Kriegera.

W Fototece Lanckorońskich PAU prowadzona była kwerenda na zlecenie Katarzyny Mirczak z Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków w Warszawie. Poszukiwane fotografie dotyczyły wyprawy anatolijskiej z 1882 roku, m.in. prac archeologicznych na terenie wzgórza Gjölbaschi / Trysa. Badania były prowadzone wówczas przez Ottona Benndorfa i Felixa von Luschna, przy wsparciu finansowym m.in. Karola Lanckorońskiego. Zbliżona tematyka zdjęć Termessos, z wypraw Karola Lanckorońskiego, była przedmiotem zainteresowań badawczych Magdaleny Bujakiewicz, studentki Uniwersytetu Topkapı w Stambule. Temat okazał się interesujący dla polskiej mniejszości oraz Konsulatu Honorowego RP w Antalyi. Fotografii znajdujących się w Katalogu PAUart za pośrednictwem Fototeki Lanckorońskich PAU poszukiwała

dr Anna Wotlińska. Kwerenda była prowadzona w związku z projektem badawczym nt. Antoniego Wiwulskiego, prowadzonym przez Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą – Polonika. Fotografie o tematyce bliskowschodniej oraz fotografie antyków z kolekcji Karola Lanckorońskiego były poszukiwane w zasobie Fototeki Lanckorońskich PAU w ramach kwerendy Bartłomieja Makowieckiego ze Zbiorów Ceramiki i Szkła Zamku Królewskiego na Wawelu – Państwowych Zbiorów Sztuki.

Do działalności dydaktycznej Fototeki Lanckorońskich PAU w roku 2023 należy zaliczyć prowadzone przez dr. Adama Korczyńskiego konwersatorium dla studentów historii – specjalizacja archiwistyka Instytutu Historii UJ, opiekun naukowy dr Arkadiusz Węch (13 listopada 2023); konwersatorium dla studentów Instytutu Historii i Archiwistyki UKEN, opiekunka naukowa dr Barbara Bielaszka-Podgórną (30 listopada 2023), a także konwersatorium dla studentów Ochrony Dóbr Kultury Instytutu Historii Sztuki i Kultury UPJP2, opiekunka naukowa dr Ewa Skotniczna (11 grudnia 2023). Praktyki archiwistyczne w Fototece Lanckorońskich PAU w roku 2023 realizowało troje studentów Instytutu Historii UJ: Wiktoria Babiarsz, Anna Tymczak i Eryk Wilmont. W ramach seminarium z historii sztuki nowożytnej w Instytucie Historii Sztuki i Kultury UPJP2 powstały dwie prace magisterskie (pod kierunkiem dr Ewy Skotnicznej) w oparciu o zasób Fototeki Lanckorońskich PAU. Autorem pierwszej z prac jest mgr Wiesław Stanek, tytuł pracy: *Fotografie Domenico Andersona w zbiorze Fototeki Lanckorońskich PAU*, autorką drugiej jest mgr Julia Bursztyn, tytuł pracy: *Znaczenie archiwum fotograficznego w kontekście dokumentacji dzieł sztuki i architektury Florencji na przykładzie Fototeki Lanckorońskich PAU*.

Prace nad zasobem Fototeki Lanckorońskich PAU w roku 2023 koncentrowały się zatem na digitalizacji części zasobu w ramach realizacji projektu oraz na działalności promocyjnej i dydaktycznej.

Opracował
Adam Korczyński

Sprawozdanie z działalności Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską PAU w 2023 roku

Badania

W 2023 roku etatowi pracownicy Ośrodka prowadzili głównie badania indywidualne, które mają doprowadzić do opracowania własnych monografii habilitacyjnych. Według złożonych przez nich sprawozdań:

- dr Marcin Łukasz Majewski ukończył czwarty rozdział rozprawy habilitacyjnej poświęconej Ormianom w Zamościu, nadal przygotowywał edycję księgi handlowej domu kupieckiego Nikorowiczów i związane z tym artykuły, a także przeprowadził kwerendy w kilku archiwach zakonnych w Krakowie i w Archiwum Państwowym w Lublinie;
- dr Jakub Osiecki przeprowadził kwerendy w zbiorach National Armenian Association for Studies and Research w Belmont, Oral History Archive (Columbia University) i w Armenian Revolutionary Federation Archives w Watertown;
- dr Franciszek Wasyl ukończył studia podyplomowe w zakresie „Systemy Informacji Geograficznej” na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie i przeprowadził kwerendy w Instytucie Pamięci Narodowej we Wrocławiu, Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz w zbiorach prywatnych;
- dr Tomasz Krzyżowski pracował nad monografią Kościoła ormiańskiego w Polsce od roku 1939 do końca XX stulecia, dzięki stypendium Fundacji Lanckorońskich przeprowadził miesięczną kwerendę w archiwach Watykanu i Rzymu (Archivio Apostolico Vaticano, Dicastero per le Chiese Orientali, Archivio Storico, Archivio Storico di Propaganda Fide, Pontificio Collegio Armeno, Biblioteca Pontificio Istituto Orientale), a ponadto pozyskał materiały w Instytucie Pamięci Narodowej, Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej, Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy w Kijowie, Państwowym Archiwum Obwodowym w Czerniowcach oraz z archiwum prof. Jarosława Daszkiewicza we Lwowie.

Seminaria

Ośrodek zorganizował w 2023 roku pięć seminariów wewnętrznych, podczas których referaty przedstawili: prof. Claude Mutafian z Paryża, *Jérusalem et les Arméniens jusqu'à la conquête ottomane* (7 stycznia), mgr Gor Ordyan ze Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, *Sytuacja humanitarna w Arcachu (Górskim Karabachu)* (23 marca), dr Jakub Osiecki, *Ormiańskie echa powstania listopadowego* (26 kwietnia), dr Franciszek Wasyl, *Rynek matrymonialny Ormian polskich na przełomie XIX i XX wieku* (7 listopada), dr Łukasz Trzeciak z Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, *Antroponimia polskich Ormian (stan i perspektywy badań)* (24 listopada). Po pokazie najnowszego filmu dokumentalnego o Ormianach w Polsce, pt. *Ormianie*, który odbył się w Ośrodku 3 lutego 2023 roku, odbyła się ciekawa dyskusja z udziałem twórców, Macieja Trybusa i Daryna Ivanovej.

Publikacje naukowe

Ukazał się 10 rocznik czasopisma „Lehahayer” pod redakcją Andrzeja A. Zięby, zawierający 10 artykułów z zakresu historii społeczno-ekonomicznej, językoznawstwa, socjologii i politologii, obejmujących czasy od XVIII do XXI wieku. W roczniku tym etatowi pracownicy Ośrodka mieli tym razem skromny udział: jeden artykuł (T. Krzyżowski) i dwie recenzje (J. Osiecki, M. Ł. Majewski). Ponadto ogłosili poza wydawnictwami Ośrodka dwa artykuły w języku angielskim (F. Wasyl, M. Ł. Majewski), jeden artykuł w języku polskim (F. Wasyl) oraz jeden tekst źródłowy w języku polskim (M. Ł. Majewski). Ośrodek wydał w ramach serii „Biblioteka Lehahayer” tom 6, autorstwa profesora Andrzeja Pisowicza, pt. *Armeno-iranica. Wspomnienia orientalisty* (Księgarnia Akademicka, Kraków 2023).

Konferencje naukowe

Pracownicy Ośrodka wzięli udział w następujących konferencjach zewnętrznych: *Straty Kościoła katolickiego w Polsce w latach wojny i okupacji (1939–1945)*, 24–25 października 2023 roku, Rzeszów, Uniwersytet Rzeszowski, Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (T. Krzyżowski, referat *Zagłada dziedzictwa historyczno-kulturowego Kościoła ormiańskiego w Polsce w okresie drugiej wojny światowej oraz próby jego ratowania*); *17th International Congress of Turkish Art*, 18–21 września 2023 roku, Warszawa, Uniwersytet Warszawski, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie (M. Ł. Majewski, referat

The import of arts and crafts from the Ottoman Empire to the Polish-Lithuanian Commonwealth in the light of trade documents from the 18th century); *Rosyjska propaganda: geneza i współczesność*, 26 października 2023 roku, Warszawa, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego (J. Osiecki, referat *Propaganda w Armeńskiej SRS w latach 20. i 30. XX wieku*); *Galicyski tygiel. Inteligencja w zaborze austriackim (1772–1918)*, Rzeszów, 21–22 września 2023 roku, Uniwersytet Rzeszowski (F. Wasyl, referat *Inteligencja galicyjska pochodzenia ormiańskiego. Stan i perspektywy badań*).

Granty badawcze

Dr F. Wasyl i dr T. Krzyżowski kontynuowali realizację grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki „Ormianie kresowi na Śląsku po 1945 roku” (wywiady, zbieranie materiałów archiwalnych). Dr T. Krzyżowski uczestniczył w projekcie badawczym pt. „Alma Mater Leopoliensis. Dzieje humanistyki lwowskiej 1661–1946”, realizowanym przez Uniwersytet Wrocławski, gdzie opracowuje dzieje orientalistyki we Lwowie. Ponadto niektórzy pracownicy Ośrodka współpracowali przy realizacji grantu NPRH „Encyklopedia Ormian polskich” kierowanego przez dr hab. A. A. Ziębę.

Współpraca

W 2023 roku Ośrodek kontynuował współpracę z Fundacją Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich w Warszawie, Ambasadą Republiki Armenii w Polsce, Konsulatem Honorowym Republiki Armenii w Polsce oraz z Instytutem Piramowicza we Wrocławiu.

Upowszechnianie nauki

Pracownicy Ośrodka wzięli udział w wielu imprezach upowszechniających wiedzę o Ormianach polskich i Armenii: Spotkania Karpackie (Towarzystwo Karpackie), Festiwal Literatury im. J. Conrada w Krakowie, Jarosławski Festiwal Historyczny *Trzy Bramy* w Jarosławiu, *Historia mówiona Ormian Polskich* (Instytut Piramowicza), II Festiwal Kultury Ormiańskiej w Zabrzdu, wieczory autorskie w Klubie pod Gruszką w Krakowie (Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich), wernisaż wystawy *Ormianie polscy. Historia, tradycja, kultura* (Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury w Bydgoszczy). a także współpracowali z czasopismami „Awedis” i „Nowa Europa Wschodnia”.

Sprawy wewnętrzne

Stan zatrudnienia w Ośrodku zmniejszył się o kolejne ½ etatu i wynosi obecnie 3 etaty. Prowadzono stronę internetową Ośrodka i konto na Facebooku.

Zbiory biblioteczne powiększyły się o kilku depozytów, z których największy pochodził od Hraczji Bojadżajana, konsula honorowego Republiki Armenii w Polsce. Depozyty książkowe złożyły też: Ambasada Republiki Armenii w Polsce, National Armenian Association for Studies and Research, Papieskie Kolegium Ormiańskiego w Rzymie.

Ośrodek odwiedzili: J. E. Samvel Mkrтчian, ambasador Republiki Armenii w Polsce, któremu towarzyszył konsul honorowy Hraczja Bojadżjan; J. E. Razmik Khumuryan, ambasador Republiki Armenii na Białorusi, wraz z małżonką; J. E. Arcybiskup Chadżag Barsamian, legat pontyfikalny Kościoła ormiańskiego Europy Zachodniej i przedstawiciel Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego przy Watykanie; J. E. Biskup Markos Howannisjan, zwierzchnik diecezji Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego Ukrainy i Polski; ks. Karapet Garibian, proboszcz katedry ormiańskiej we Lwowie; Kaspar Karampetian, prezydent European Armenian Federation for Justice and Democracy w Brukseli; Gagik Parsamian, prezes Związku Ormiańskiego w Gdańsku; dr Dzianis W. Lisejczykau, historyk i archiwista białoruski, związany z Fundacją dla Rozwoju i Wsparcia Studiów Ormiańskich „Aniv” w Erywaniu i Mińsku; także członkowie Rady Ośrodka: prof. Ara Sayegh, Edward Mier-Jędrzejewicz i Monika Agopsowicz.

Opracował dyrektor OBKOP
dr hab. Andrzej A. Zięba

Wyciąg z protokołu posiedzenia Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich na 2024 rok

Dnia 20 czerwca 2023 odbyło się dwudzieste ósme posiedzenie Komisji Stypendialnej PAU, którego przedmiotem było rozpatrzenie podań o stypendia Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich. W posiedzeniu udział wzięli: prof. Andrzej Borowski (przewodniczący Komisji), mgr Katarzyna Dziegło (PAU, sekretarz Komisji), prof. Marcin Fabiański (delegat PAU), prof. Hubert Kowalski (delegat UW), Piotr Piniński (prezes Fundacji), prof. Leszek Ziátkowski (delegat Uniwersytetu Wrocławskiego), prof. Edward Dąbrowa (delegat UJ), prof. Bogusław Dybaś (delegat UMK) i prof. Elżbieta Wesołowska (delegat UAM). Rozpatrzono 48 podań o sfinansowanie wyjazdu do Rzymu, 51 – do Londynu, 18 – do Wiednia oraz 31 podań na stypendia pieniężne.

W wyniku postępowania kwalifikacyjnego stypendia na rok 2024 otrzymali:

STYPENDIA FUNDACJI LANCKOROŃSKICH

Rzym (jednomiesięczne)

1. Alicja Bartnicka, dr, UMK, adiunkt, historia Polski i powszechna w XX wieku; 2. Piotr Dyżła, mgr, UAM, doktorant, sfragistyka, mediewistyka, historia wojskowości.; 3. Paweł Jaworski, prof. dr hab., UWtr., prof., historia Polski i powszechna XIX i XX wieku; 4. Anna Markiewicz, dr, IH UJ, adiunkt, historia nowożytna, historia kultury, edytorstwo naukowe; 5. Michał Mencfel, dr hab., IHSz. UAM, prof. UAM, dziekan Wydziału Nauk o Sztuce, historia sztuki; 6. Witold Miedziak, dr, UMK, asystent, historia sztuki (historia sztuki średniowiecznej i wczesnonowożytnej); 7. Martyna Osuch, mgr, Międzyziedzinowa Szkoła Doktorska UW, doktorantka; Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (bibliotekarz zbiorów specjalnych),

literaturoznawstwo/badania proveniencyjne starych druków; **8.** Agnieszka Pawłowska-Kubik, dr, GUM, asystent badawczo-dydaktyczny, historia nowożytna; **9.** Tomasz Pełech, dr, Wydział Historii UW, asystent badawczy, historia średniowiecza; **10.** Juliusz Raczkowski, dr hab., UMK, prof. uczelni, nauki o sztuce, specjalności: mediewistyka – zabytkoznawstwo; **11.** Tomasz Skibiński, dr hab., UKSW, prof. uczelni, historia starożytna, patrologia; **12.** Agnieszka Smołucha-Sładkowska, dr, Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego, adiunkt (1/2 etatu); -Dom Wydawniczy IRSA: redaktor (2/5 etatu), historia sztuki, sztuka wczesnego renesansu, medalierstwo włoskie w XV i XVI w., medalierstwo polskie; **13.** Tomasz Waliszewski, dr hab., Katedra Archeologii Orientu UW, prof. uczelni, archeologia klasyczna, archeologia prowincji rzymskich, archeologia późnego antyku; **14.** Michał Zwierzykowski, prof. dr hab., Wydział Historii UAM, prof., historia.

Na liście rezerwowej znalazł się:

Zoltán Gyalóky, dr, IHSz. UW, adiunkt, historia sztuki średniowiecznej.

Wiedź (jednomiesięczne)

1. Wiktor Binnebesel, mgr, UMK, doktorant, nauki o sztuce; **2.** Maciej Jońca, dr hab., Wydział Prawa i Administracji USz., prof. uczelni, prawo, historia sztuki; **3.** Jakub Kłeczek, dr, UMK, adiunkt, historia sztuki i kultury wizualnej; **4.** Lidia Korezak, dr hab., UJ, prof. uczelni, historia; **5.** Aleksander Paroń, dr hab., Instytut Archeologii i Etnologii PAN, prof. IAE PAN, historia starożytna i średniowieczna.

Na liście rezerwowej znalazła się:

Anna Tarnowska, dr hab., Wydział Prawa i Administracji UMK, prof. UMK, historia prawa i ustroju, historia administracji.

Stypendia piędźne

1. Jan Bulak, dr, UPJPII, asystent, historia; **2.** Jarosław Durka, dr, Akademia Kaliska, adiunkt: historia Polski XX w.; **3.** Marcin A. Klemenski, dr, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, młodszy bibliotekarz, mediewistyka; **4.** Albert Kołodziejczyk, mgr, UPJPII, doktorant, historia; **5.** Krzysztof Kossarzecki, dr, Biblioteka Narodowa, Zakład Rękopisów, adiunkt, historia; **6.** Ewa Kubiak, dr, IHS UŁ, adiunkt, nauki o sztuce; **7.** Żaneta Niedbała, mgr, Fundacja Pro Arte Et Historia, historia; **8.** Maciej Polak, mgr, URz, doktorant, historia prawa i dyplomacji; **9.** Aliaksandr Prudnikau, mgr,

UMK, doktorant, historia; **10.** Aleksandra Skrzypietz, prof. dr hab., Instytut Historii UŚ, prof., historia nowożytna; **11.** Tadeusz Zadrozny, dr hab., Instytut Sztuki PAN, specjalista, historia sztuki.

STYPENDIA FUNDACJI Z BRZEZIA LANCKOROŃSKICH

Londyn (jednomiesięczne)

1. Tomasz Barański, mgr, Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW, asystent, epigrafika i papirologia arabska; **2.** Michał Bartoszak, mgr, doktorant w Szkole Doktorskiej Anthropos Instytutów PAN, IH PAN, młodszy dokumentalista, historia; **3.** Kasper Bednarek, mgr, UP, doktorant, historia; **4.** Wojciech Brillowski, dr, IHSz. UMK, adiunkt, historia sztuki starożytnej, archeologia; **5.** Patryk Chudzik, dr, Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW, adiunkt, archeologia starożytnego Egiptu; **6.** Kinga Czechowska, dr, Referat Badań Historycznych, Delegatura IPN w Bydgoszczy, starszy inspektor, historia najnowsza Polski i powszechna; **7.** Krzysztof Filipow, dr hab., UwB, prof. nadzw., historia Polski i powszechna XIX–XX, nauki pomocnicze historii; **8.** Danuta Gibas-Krzak, dr hab., Instytut Politologii UO, prof. nadzw., nauki polityczne; **9.** Emilia Hruszowiec, mgr, UW, doktorantka, historia (epoka wczesnonowożytna), historia Żydów; **10.** Joanna Komorowska, dr hab., Wydział Nauk Humanistycznych UKSW, prof. uczelni, literaturoznawstwo, hellenistyka; **11.** Irena Kossowska, prof. dr hab., Wydział Sztuk Pięknych UMK, prof., historia sztuki polskiej, europejskiej i amerykańskiej; **12.** Joanna Kunigielis, mgr, IH PAN, asystentka, geografia historyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego XV–XVI w.; **13.** Magdalena Łaptaś, dr, UKSW, adiunkt, nubiologia, bizantynologia; **14.** Monika Łękawska, mgr, Aon Sp. z o.o., doktorantka UP, nauki humanistyczne w zakresie historii; **15.** Agata Lipczik, dr, ISz. PAN, adiunkt, historia sztuki; **16.** Marcin Majewski, dr, IPN-KŚZpNP, Archiwum – zastępca naczelnika WBiEA ds. naukowych, stosunki polsko-ukraińskie XX w., historia wojskowości XX w., historia służb specjalnych (stypendium trzymiesięczne); **17.** Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, dr, Archiwum IPN Warszawa, historia służby wojskowej kobiet w XX wieku, historia Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie; **18.** Sylwia Matysiak, mgr, UW, doktorantka, historia starożytna; **19.** Monika Miazek-Męczyńska, dr hab., IFK UAM, prof. UAM, literaturoznawstwo, filologia klasyczna, neolatynistyka; **20.** Janusz Mierzwa, dr hab., IH UJ, historia Polski XX w.; **21.** Paweł Migdalski, dr, IH USz., adiunkt, historia badań pomorzoznawczych, historia historiografii; **22.** Ewa Moździoch, mgr, Szkoła Doktorska UO, doktorantka, archeologia (specjalność: numizmatyka),

historia; **23.** Joanna Nalewajko-Kulikow, dr hab., IH PAN, prof. Instytutu, historia Żydów wschodnioeuropejskich w XIX i XX wieku, historia kultury jidysz; **24.** Łukasz Nowak, mgr, UAM, doktorant, historia; **25.** Mateusz Nowikiewicz, dr, UW, adiunkt, historia XIX i XX w.; **26.** Przemysław Pazder, mgr, Akademia Pomorska w Słupsku, doktorant, historia najnowsza; **27.** Emiliano Ranocchi, dr, Uniwersytet w Udine, pracownik naukowy, slawistyka, literaturoznawstwo; **28.** Klaudia Rogowska, mgr, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych UW, doktorant, historia nowożytna, historia społeczna; **29.** Krzysztof A. Tochman, dr, IPN Oddział w Rzeszowie, pracownik naukowy, historia; **30.** Konrad Waniewski, mgr, UJ, doktorant, historia sztuki bizantyńskiej; **31.** Renata Wiaderna-Kuśnierz, dr, Akademia Pomorska, adiunkt, historia prawa XIX i XX wieku, prawo rzymskie, biografistyka prawnicza, dzieje Lwowa XIX-XX w.; **32.** Aleksandra Ziober, dr, IH UW, adiunkt, dzieje polityczne, gospodarcze, życie codzienne oraz mentalność szlachty i magnaterii Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVII stuleciu.

Na liście rezerwowej znaleźli się:

1. Jordan Siemianowski, dr, IH USz., adiunkt, historia, stosunki polsko-skandynawskie; **2.** Jacek Piotrowski, prof. dr hab., IH UW, historia najnowsza i dydaktyka historii.

WYKŁADY

Jerzy HAUSNER

O wiarygodności ekonomicznej państwa i nie tylko¹

Ekonomiści o wiarygodności

Ekonomiści zwyczajowo zapożyczają terminy z innych nauk i dziedzin. Humanistycznych czy społecznych, a także z technicznych lub ścisłych. Przykładem pierwszego przypadku jest „wiarygodność”, a drugiego „entropia”. To jak najbardziej wskazane i uzasadnione, o ile zapożyczonym pojęciom nie nadaje się tylko wąsko technicznego znaczenia: jeśli ich przyswojenie oznacza pojemniejsze ich zrozumienie i jasne określenie jako kategorii poznawczych.

W żargonie ekonomistów „wiarygodność” jest od dawna stosowana, ale zasadniczo odnosi się do instrumentów finansowych; rozumiana jako wiarygodność kredytowa. Dla większości polskich ekonomistów stała się kalką angielskiego *credibility*. Posługują się nią coraz częściej w związku z drastycznym wzrostem potrzeb pożyczkowych państwa i wzrostem rentowności polskich obligacji skarbowych, czyli kosztu spłacania dotychczasowego długu publicznego poprzez zaciąganie nowego o odpowiednio długim terminie zapadalności.

Wiarygodność ekonomiczna państwa jako kategoria poznawcza

Kilka lat temu uznałem, że należy posługiwać się pojęciem „wiarygodności ekonomicznej państwa” w szerszym znaczeniu i kontekście, a tym samym doprecyzować ją jako „kategorię poznawczą”. Sformułowałem w tym celu wiele założeń interpretacyjnych. Przedstawię najważniejsze.

¹ Streszczenie wykładu wygłoszonego podczas Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 11 marca 2023 r. Cały wykład dostępny on-line: <https://www.youtube.com/watch?v=Jp9-WrMj7Os>

Gospodarka rynkowa bazuje na wiarygodności państwa. Osłabienie wiarygodności powoduje, że gospodarka staje się bardziej wrażliwa, mniej odporna na różnego rodzaju szoki, jak np. globalny kryzys finansowy, zerwanie długich łańcuchów dostaw, wielkie katastrofy.

Bezpośrednie konsekwencje niskiej wiarygodności ekonomicznej państwa to m.in. wyższy poziom ryzyka i kosztów z nim związanych, niższa efektywność gospodarowania, niższa produktywność wykorzystania zasobów własnych, wyższe koszty obsługi długu.

Oddziaływanie wiarygodności państwa przebiega poprzez społeczne wyobrażenia i oczekiwania. Przykładem jest poziom inflacji jako następstwo oczekiwań inflacyjnych. Działa tu następujący zapętłony mechanizm: wiarygodność – zaufanie – przewidywalność – kalkulacja – współdziałanie. W odniesieniu do gospodarki kalkulacja przyjmuje postać rachunku ekonomicznego, a współdziałanie staje się gospodarowaniem.

Kiedy władza publiczna traci wiarygodność ekonomiczną, sięga po propagandę i przekupywanie różnych grup ważnych dla interesu politycznego. Prowadzi to m.in. do ograniczenia zaufania do krajowego pieniądza i do inflacji. Wartość pieniądza opiera się na zaufaniu do emitenta, a zaufanie do niego zależy od wiarygodności ekonomicznej. Trudno sobie wyobrazić skuteczną walkę z inflacją bez zaufania do emitenta.

Porządek normatywny w społeczeństwie istnieje nie za sprawą samych sankcji, ale w następstwie kulturowego (aksjonormatywnego) wyboru i umocowania, co stanowi podstawę jego formalnoprawnego umocowania. Zatem, jeśli ktoś domaga się zniesienia reguł, w tym fiskalnych, ponieważ są mało skuteczne, to winien pamiętać, że taka argumentacja doprowadzi do osłabienia całego porządku normatywnego i wszelkich wpisanych do niego reguł. Stopniowo przestają one obowiązywać, a tym samym zanikają wynikające z nich ograniczenia, ale także wynikające z nich społeczne korzyści. Nie ma wiarygodności państwa bez przestrzegania ustanowionych przez nie reguł. Ich nienaruszanie daje przewidywalność, a bez niej nie można osiągnąć stabilizacji warunków gospodarowania niezbędnej do funkcjonowania gospodarki.

Wiarygodność ekonomiczna państwa jako kategoria analityczna

Tak zinterpretowana „wiarygodność ekonomiczna państwa”, jako kategoria poznawcza, stanowiła podstawę zdefiniowania jej także jako kategorii analitycznej. Praktycznie temu służyło opracowanie Indeksu Wiarygodności Ekonomicznej Polski, co oznacza ujęcie „wiarygodności ekonomicznej państwa” jako kategorii analitycznej.

I. Praworządność	20%	10 wskaźników
II. Swoboda działalności gospodarczej	10%	29 wskaźników
III. Wiarygodność finansów publicznych	20%	17 wskaźników
IV. Stabilność systemu finansowego	20%	11 wskaźników
V. Ochrona i bezpieczeństwo pracy	10%	10 wskaźników
VI. Jakość usług publicznych	10%	14 wskaźników
VII. Respektowanie zobowiązań międzynarodowych	10%	10 wskaźników

Razem: 103 wskaźniki

Źródła danych: GUS, Eurostat, OECD i inne.

Okres referencyjny: od 2008 r.

Standaryzacja danych według metody:

$$t_{ij} = \frac{x_{ij} - \text{mediana}}{\text{odchylenie ćwiartkowe}}$$

Indeks ekonomicznej wiarygodności Polski

2014	2015	2016	2017	2018	2019–2021*
0,10	0,25	-0,45	-0,34	-0,25	-2,08

Źródło: *Indeks wiarygodności ekonomicznej Polski*, Hausner J. (red.), Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kraków, 2022.

Wyniki obliczeń indeksów cząstkowych dla poszczególnych obszarów analizy.

OBSZAR	INDEKSY CZĄSTKOWE					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019–2021*
I. Praworządność	-0,15	0,12	-0,41	-0,40	-0,73	-0,99
II. Swoboda działalności gospodarczej	-0,24	0,17	0,20	0,41	0,30	0,21
III. Wiarygodność finansów publicznych	0,02	-0,02	-0,66	-0,66	-0,46	-1,73
IV. Stabilność systemu finansowego	0,46	0,51	0,39	0,66	-0,07	-2,49
V. Ochrona i bezpieczeństwo pracy	-0,42	-0,37	-0,07	0,45	1,51	1,66
VI. Jakość usług publicznych	0,09	-0,07	0,03	-0,15	0,05	-0,29
VII. Respektowanie zobowiązań międzynarodowych	-1,23	-0,34	-0,07	0,01	-0,10	-0,07

Źródło: *Indeks wiarygodności ekonomicznej Polski*, Hausner J. (red.), Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kraków, 2022.

Wiarygodność ekonomiczna Polski – wnioski z analizy danych

Bezpośrednim następstwem obniżonej wiarygodności ekonomicznej naszego państwa jest uporczywość inflacji i niska skuteczność działań antyinflacyjnych, w szczególności polityki pieniężnej. To powoduje między innymi słabość złotego i podwyższoną rentowność krajowych papierów skarbowych.

Poważnym problemem i utrudnieniem w zwalczaniu inflacji jest niska wiarygodność NBP i jego organów. Od 2016 r. bank centralny prowadzi niekonwencjonalną politykę pieniężną, ze szczególnym nasileniem od 2020 r. Doświadczenie innych uznanych banków centralnych jest jednoznaczne: niekonwencjonalna polityka pieniężna musi iść w parze z konwencjonalną komunikacją z uczestnikami rynku. U nas natomiast nieadekwatnej strategii towarzyszy skrajnie niekonwencjonalna komunikacja, zwłaszcza w wykonaniu prezesa NBP.

Niska wiarygodność ekonomiczna państwa wpływa m.in. na „odkötwienie” oczekiwań inflacyjnych i wzrost presji wielu podmiotów na uruchamianie osłonowych i proinflacyjnych działań interwencyjnych, a ponadto wprowadzanie do systemu gospodarczego różnych mechanizmów indeksacyjnych, których działanie wzmacnia inflację. Spirala inflacyjna nakręca się w ten właśnie sposób.

W konsekwencji niska wiarygodność ekonomiczna państwa aktywizuje społeczną bazę populizmu, która tworzy własną agorę. Działa więc w naszym przypadku błędne koło populizmu: inflacja – ubożenie – rozczarowanie – roszczenie – presja inflacyjna – osłona – wyższa inflacja.

Równoległe do niekorzystnych zmian bieżących nasilają się też strukturalne słabości naszego systemu gospodarczego, które wpływają w istotny sposób na jego wysoko inflacyjną podatność. W naszym przypadku to m.in.:

- niski poziom oszczędności i niewielka skłonność do oszczędzania – to trwała, strukturalna cecha polskiej gospodarki,
- postępująca monopolizacja i etatyzacja gospodarki,
- wysoki udział sektorów surowco- i energochłonnych,
- narastanie deficytu zasobów pracy i niekorzystnych zjawisk demograficznych,
- wysoki poziom dewastacji środowiska naturalnego, w tym zanieczyszczanie wód powierzchniowych.

Ocena wiarygodności ekonomicznej Polski, odniesiona do objętych badaniami sześciu wymiarów usług publicznych, pokazuje zróżnicowaną sytuację. Są usługi publiczne, których stan można ocenić pozytywnie, to

bezpieczeństwo publiczne i e-administracja; jednak są również takie, których ocena jest negatywna – edukacja, i zdecydowanie negatywna: bezpieczeństwo zdrowotne, środowisko, cyberbezpieczeństwo.

W tym obszarze widać wyraźnie słabość naszego państwa. Są to w szczególności:

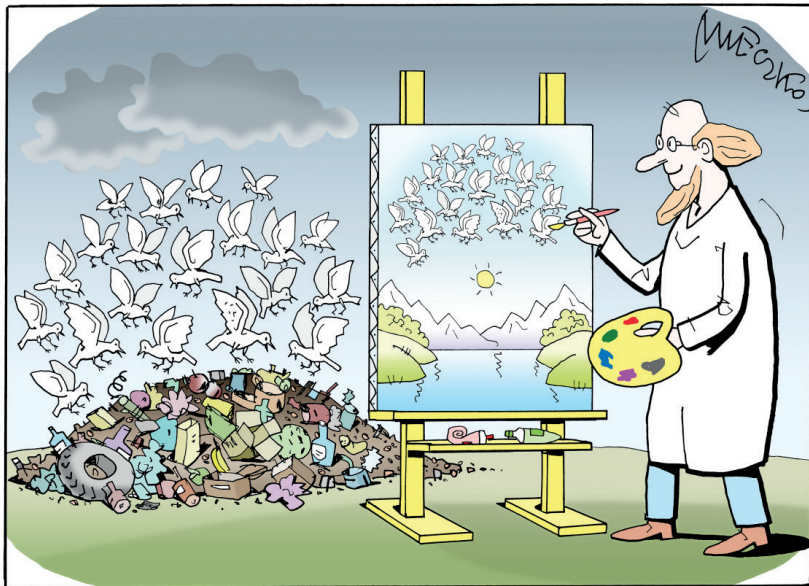
- polityczna uznaniowość,
- niski poziom urzędniczych kompetencji systematycznie obniżanych w następstwie polityczno-nomenklaturowego, choć niesformalizowanego mechanizmu obsady stanowisk,
- nadwrażliwość interwencji publicznych – nadmierna częstotliwość i stosowanie niewłaściwych metod,
- zastępowanie komunikacji publicznej polityczną partyjną propagandą.

Obniżenie wiarygodności Polski wiąże się ściśle z problemami w obszarze praworządności. Odczuwalnie rośnie w kraju ryzyko obrotu gospodarczego, co m.in. powoduje odczuwalny wzrost kosztów prowadzenia działalności gospodarczej. Cięży tu też pogorszenie sprawności wymiaru sprawiedliwości. Postępowania są przewlekłe – nawet w trybach, które teoretycznie powinny pozwalać na szybkie dochodzenie roszczeń.

Polska gospodarka funkcjonuje w coraz większym stopniu w stagflacyjnym środowisku ekonomicznym. Stagflacja, która z dużym prawdopodobieństwem wystąpi w Polsce w bieżącym roku, będzie oznaczać trwałe osłabienie potencjału gospodarczego. Wyprowadzenie polskiej gospodarki z niekorzystnego środowiska wymaga przemyślanych, precyzyjnych, zdecydowanych i spójnych działań równoległe w trzech płaszczyznach: makroekonomicznej, strukturalnej i instytucjonalnej.

Nie tylko o wiarygodności ekonomicznej

Przywołuję rysunek Andrzeja Mleczki, który bez słów przedstawia i kontrastuje świat przedstawiony z rzeczywistym. Dla mnie – ekonomisty, rysunek obrazuje w szczególności dwa obecne w debacie publicznej sposoby ukazywania długu publicznego i deficytu budżetowego w Polsce. Rzeczywistość oficjalnie przedstawianą i rzeczywistość rzeczywistą. Pierwszy to takie liczenie długu i budżetu, które wykazuje, że gospodarczy krajobraz jest słoneczny. Drugi, uwzględniający wszystkie składowe faktycznego długu i deficytu, daje obraz pośepny. Stosowane są więc dwa standardy w rachunkach narodowych. Jeden na użytek wewnętrzny, drugi – zgodny ze standardami międzynarodowymi – na użytek zewnętrzny, przede wszystkim dla Komisji Europejskiej.

Rys. Andrzej Mleczko

Co się dzieje, jeśli występuje rozdział między światem oficjalnie przedstawionym a światem rzeczywistym? Wydaje się oczywiste, że w takiej sytuacji działamy jakby we mgle. Mamy problem z rozpoznaniem sytuacji i często ulegamy niepotrzebnym lękom. Boimy się niekoniecznie tego, co jest rzeczywistym zagrożeniem, jesteśmy sparaliżowani. Obrazuje to kolejny rysunek mistrza Mleczki, na którym centralna postać chowa głowę pod stół: boi się spojrzeć na rzeczywistość taką, jaka jest.

A co, jeśli unikanie oglądu rzeczywistości zastępuje jej zaklinanie. Co jeśli mamy do czynienia z prowadzeniem polityki gospodarczej przez ludzi zamierzających w praktykowaniu nieprawdy, których działanie to nieustanne zaklinanie rzeczywistości, traktujących fakty jako wrogów, a słowa mają utrudniać dostęp do faktów? Gdy prawdomówność jest pożytywana za głupotę.

Drugim z artystów, którego twórczość chcę przywołać, jest Tadeusz Różewicz. Chodzi mi o sztukę *Świadkowie albo nasza mała stabilizacja*. Różewicz przedstawia w niej społeczną pułapkę, w którą wpadamy, kiedy słowa przestają znaczyć to, co powinny. Jeśli świat słów jest światem bez znaczenia, to głupota jest normalnością i jesteśmy w pułapce, z której nie potrafimy wyjść.

Rys. Andrzej Mleczko

Przemysław Czaplński różewiczowski „świat słów bez znaczenia” opisuje jako świat, w którym dyskurs wspólnotowy, wspólna refleksja stają się niemożliwe. Nawet jeśli chcemy się z tego wyrwać, porozumieć i wspólnie działać, nie potrafimy tego zrobić. A jednocześnie musimy się wyrwać, aby być odpornym na otaczającą i unormalnioną głupotę. Także, aby się uwolnić od niebezpieczeństwa posługiwania się słowem jako zachętą do czynienia zła.

Jak zatem wyjść z tej pułapki? Jak radzić sobie w świecie, w którym zamiast instytucjonalnej odpowiedzialności mamy zinstytucjonalizowaną nie-odpowiedzialność, gdy prawo zamiast być normą wskazującą na konieczne samoograniczenia władzy, staje się instrumentem ochrony nieprawości dokonywanych przez ludzi władzy? A jednocześnie jest narzędziem kontroli, inwigilacji i penalizacji.

Praworządność, porządek prawny, normatywność, przestrzeganie zasad to fundamenty, na których wiarygodność państwa musi być osadzona. Żyjemy w Polsce, w której podstawy wiarygodności, zawsze niezbyt silne, nigdy nie dość stabilne, są teraz demontowane. Co możemy zrobić, by się z tego wyrwać, nie poddać?

Jedną drogę wskazują nam wielcy artyści, tacy jak Tadeusz Różewicz czy Andrzej Mleczko. To drwina, ironia, krytyczne, głębokie, bolesne spojrzenie także na siebie. To droga ukazywana przez wybitnych artystów w genialnym skrócie. Jak rzeczywistość naprawdę wygląda, ale tak nam podana, abyśmy się musieli jej przyjrzeć. To droga dostarczania narzędzi krytycznej samodzielnej oceny istoty świata społecznego. Droga, która wobec deformacji języka pokazuje: nie musimy posługiwać się wyłącznie słowem, językiem narzuconym, aby się rozumieć, aby móc działać. Generalnie droga podnoszenia i upowszechniania kultury, twórczego sięgania do zasobów naszego dziedzictwa i jego rozwijania.

Jest także inna droga. Nazywam ją ekspercko-obywatelską. Tu formą oddziaływania mogą być eksperckie raporty i opracowania, np. „Indeks wiarygodności ekonomicznej Polski”. Rolą niezależnych ekspertów jest dostarczanie obywatelom narzędzi analitycznych, wiedzy i sposobów samodzielnego interpretowania rzeczywistości, tworzenie warunków do zbiorowej obywatelskiej refleksji i debaty.

Jest jeszcze trzecia droga. Formowania różnych struktur aktywności wspólnotowej, wszelkiego rodzaju organizacji i instytucji, także państwowych, które pryncypialnie bazują na wiarygodności, czynią z niej swój mandat, zobowiązanie. Oczekujemy zaufania, potrzebujemy go – wywiązujemy się z zobowiązań. Nie tylko zwerbalizowanych, zawartych w dokumentach, w umowach, lecz także przypisanych do naszych ról nauczyciela, dziennikarza, lekarza, menedżera, przedsiębiorcy. Wypełniając role, starajmy się publicznie wypowiadać tak, by być prawdomównym. Mówić szczerze to, co odpowiada faktom i wewnętrznemu przekonaniu. Mówić od siebie do kogoś, a nie przeciw komuś, a jednocześnie tak, by wrywać się samemu i wrywać innych z aksjologicznego uśpienia, w którym się znajdujemy, by nie powiedzieć aksjologicznego otępienia. Być aktywnym w taki sposób, by innych pobudzać do aktywności, ale w żaden sposób ich nie uzależniać.

Ewa BROCLAWIK

Dlaczego woda to życie?¹

Spróbuję podczas wykładu odpowiedzieć, przynajmniej częściowo, na pytanie „Dlaczego woda to życie?”. Jest ono ważne, ponieważ ochrona zasobów wody należy do najbardziej palących problemów świata. Co roku, 22 marca, obchodzimy Światowy Dzień Wody, aby uświadamiać społeczeństwu, że w naszej populacji blisko dwa miliardy ludzi nie ma dostępu do bezpiecznej wody pitnej lub jest on ograniczony. Niestety nadal jako ludzkość beztrudnie niszczy jej zasoby, za które jesteśmy współodpowiedzialni. Być może większość z nas nie wierzy, że od tego naprawdę zależy jednostkowe życie, dlatego nigdy dość przypominania i tłumaczenia.

Jestem chemikiem molekularnym, który narzędziami teoretycznymi bada właściwości oraz zachowanie cząsteczek chemicznych i ich zbiorowisk, tak też poprowadzę wywód. Przynajmniej pragnę uzasadnić moje przekonanie, że wielu badaczami z tej dziedziny, że za niezwykle zachowania i właściwości zwykłej wody odpowiedzialne są sieci wiązań wodorowych niezwykle wrażliwe na warunki zewnętrzne: temperaturę czy zanieczyszczenia.

Jeśli popatrzymy na wodę jako zbiór prostych cząsteczek chemicznych (mówiąc woda mamy na myśli dobrze znaną, zwykłą ciecz) to nie dostrzegamy się niczego niezwykle. Ale już dla dwóch cząsteczek wody ujawnia się nowe, niezwykle zachowanie: pojawia się nowe oddziaływanie pomiędzy cząsteczkami, zwane wiązaniem wodorowym HB. Nie jest ono zwykłym, silniejszym bądź słabszym wiązaniem chemicznym między dwoma atomami lub fragmentami makrocząsteczki. Aby zrozumieć jego istotę, trzeba zdać sobie sprawę, że oddziaływanie to angażuje dwa atomy cięższe, często pochodzące z dwóch różnych molekuł (tutaj tlenu dwóch cząsteczek wody)

¹ Streszczenie wykładu wygłoszonego podczas Uroczystego Posiedzenia Publicznego w dniu 17 czerwca 2023 r. Cały wykład dostępny on-line: <https://www.youtube.com/watch?v=irAHoZFgFGI>

„spajane” przez atom wodoru, który jest w orbicie oddziaływania obydwu cięższych partnerów poprzez ich wolne pary elektronowe. Proste obrazki wzięte z symulacji komputerowych pozwalają zrozumieć, jak to się dzieje, że jedna woda „odbiera” wodór drugiej, co powoduje nienasycenie tej ostatniej: szuka więc ona kolejnego partnera i tworzy wiązanie wodorowe z następnym sąsiadem. W wyniku tego następuje propagacja ustrukturyzowania i tworzy się sieć przestrzenna wiązań wodorowych, źródło niezwykłych właściwości wody. Właściwości strukturotwórcze wiązań wodorowych wynikają z jednej strony z ich umiarkowanej mocy, a z drugiej z synergicznego wzmacniania energii wiązania całej struktury. Są one słabsze od typowego wiązania chemicznego, co powoduje dużą mobilność struktury, ale wystarczająco silne, aby synergicznie utrzymać chwilową sieć. Taka labilna struktura musi być silnie zależna od temperatury i ciśnienia, co tłumaczy nietypowe zachowanie w czasie zamarzania i topnienia, a także inne właściwości niespotykane w przypadku wielu substancji.

Kilka przykładów z życia. Tylko woda jest cieczą w kluczowym dla życia zakresie temperatur od 0°C do 100°C i jest rozpuszczalnikiem dysocjatywnym dla kwasów, zasad i soli oraz wykazuje wysokie przewodnictwo protonowe (transport jonów). Ma też najwyższe napięcie powierzchniowe i anomalie temperatury gęstości (jest ona najwyższa w temperaturze +4°C, co powoduje, że woda nigdy nie zamarza do dna jeziora czy rzeki), a ponadto anomalie ciśnieniową lepkości (stąd lód topi się pod naciskiem płózy sanek lub łyżwy).

Pojawia się intrygujące pytanie: skoro woda jest wszechobecną w naszym świecie substancją o unikalnych cechach, kluczową dla procesów życiowych, zbudowaną z małych prostych cząsteczek, o których wiemy prawie wszystko, to dlaczego właściwości wody pozostają zagadką? Przecież istnieją prawa mechaniki kwantowej, które rządzą wszystkimi cząstkami i opisują świat. Mamy świetnie wykształconych fizyków i chemików zajmujących się teorią oraz informatyków tworzących skuteczne narzędzia o wysokiej wydajności służące modelowaniu molekularnemu, dysponujemy znakomitymi komputerami i sztuczną inteligencją, która wydajniej od człowieka zajmuje się milionami danych i wykrywa zależności między nimi. Czego zatem brakuje?

Otóż okazuje się, że co prawda mechanika kwantowa z założenia powinna opisywać wszystkie zjawiska we wszechświecie, ale pojawia się problem dokładnego rozwiązania jej równań dla złożonego układu, np. zbiorowiska cząsteczek chemicznych. Aby znaleźć rozwiązania odpowiednich równań fizyki molekularnej dla zespołu milionów cząsteczek wody, potrzebne jest dramatyczne narzucenie założeń upraszczających oraz ograniczenia dokładności obliczeń. Jest to krytyczne zwłaszcza dla wodoru, najlżejszego pierwiastka

chemicznego, który odpowiada za tworzenie sieci wiązań wodorowych determinujących właściwości wody. Z punktu widzenia badacza struktur molekularnych ośmielę się postawić tezę, że tylko umysł człowieka, dzięki zdolności krytycznego wyboru rzeczy najważniejszych i zaniedbania mniej ważnych, potrafi stworzyć spójną, ale praktyczną teorię opisującą badany wycinek rzeczywistości. Tylko człowiek jest władny stworzyć skuteczne narzędzia służące efektywnemu modelowaniu struktur supramolekularnych i ich dynamiki, a ponadto krytycznie ocenić ich wiarygodność. To człowiek stworzył systemy programów komputerowych Dynamiki Molekularnej, które symulują na podstawie praw kwantowych strukturę badanego systemu (na przykład białko, woda) i jej zmiany w czasie. Symulacje takie nie mogą być dokładne, gdyż wymagają w praktyce zbudowania modelu molekularnego badanego zjawiska oraz zaawansowanej analizy wyników, wobec tego wynik końcowy zależy w znacznym stopniu od naszej wiedzy i intuicji. Dopiero doświadczony badacz potrafi dostrzec w wynikach symulacji prawdziwe piękno natury i rządzących nią praw.

Pokażę na kilku przykładach skuteczność najnowszych metod symulacji molekularnych istotnych dla życia procesów biologicznych zależnych od obecności wody. Jednym z przykładów jest białko błonowe w mitochondrium, gdzie zachodzi oddychanie komórkowe. Proces ten zależny jest w krytyczny sposób od transportu protonów (kationów wodoru) przez błonę, z wnętrza mitochondrium do przestrzeni pomiędzy błonami. Są one tam gromadzone i dostarczane w odpowiednim momencie do komory reakcyjnej w sposób ściśle skoordynowany z transportem elektronów.

Wnikliwa analiza trajektorii (dynamiczny zapis struktur ruchu cząsteczek z symulacji) nasuwa pomysł, że przekaz protonów następuje wzdłuż łańcucha cząsteczek wody za pośrednictwem systemu wiązań wodorowych przekazywanych od cząsteczki do cząsteczki. Prowadzi to do hipotezy, że obecność lub nieobecność wody w odpowiednim kanale otwiera bądź zamyka bramkę dla transportu i steruje całym procesem. Analiza symulacji nie jest oczywiście ścisłym dowodem, ale stanowi mocną przesłankę do zaprojektowania odpowiedniego eksperymentu weryfikującego tę hipotezę. Eksperyment taki jest o wiele kosztowniejszy niż modelowanie komputerowe i wymaga zgromadzenia dobrze uzasadnionych funduszy.

W wykładzie pokażę jeszcze kilka podobnych przykładów analizy ścieżek translokacji protonu na podstawie wyników symulacji dynamiki molekularnej, obrazujących bezsprzeczny udział cząsteczek wody połączonych wiązaniami wodorowymi w transporcie protonów wzdłuż łańcucha białkowego czy w transporcie jonów przez kanały jonowe w błonie. Przykłady te nasuwają ważny wniosek, że bez obecności wody skomplikowane mechanizmy procesów życiowych nie zachodziłyby według alarmowych sygnałów,

bo w „suchym” białku przerwane zostałyby przekaźniki dla odpowiednich sygnałów z mózgu do organów odpowiedzialnych za procesy życiowe.

Powtórzmy więc jeszcze raz. Woda to życie, bo czynnie uczestniczy w procesach związania się białka i pośredniczy w tworzeniu struktury trzecio- i czterorzędowej; wspiera strukturę komórki przez rolę strukturotwórczą – zachowanie kształtu jest niezwykle ważne dla udziału białek w procesach biochemicznych; bierze udział w procesach selektywnego transportu elektronów i jonów; wreszcie wewnątrz komórek cząsteczki wody uczestniczą w procesach utleniania i redukcji umożliwiających wytworzenie energii. Chrońmy więc zasoby wody na naszej planecie i dbajmy o jej czystość!

Aleksander B. SKOTNICKI¹

Sapere auso

(Temu, który odważył się być mądrym)

Kopernik w Krakowie. Kraków Kopernikowi – dawniej i dziś, w 2023 r.²

Mikołaj Kopernik przybył do Krakowa jako 18-latek, aby w latach 1491–1495 studiować w Akademii Krakowskiej na Wydziale Sztuk Wyzwolonych. Jego ojcem był zamożny kupiec krakowski, który po zakończeniu zwycięskiej dla Korony Polskiej Wojny trzynastoletniej przeciw Krzyżakom i pokoju toruńskim w 1466 roku, osiadł w Toruniu. W mieście tym, przyłączonym do Państwa Polskiego w roku 1473 roku, przyszedł na świat Mikołaj. Był czwartym dzieckiem z małżeństwa z Barbarą, córką patrycjusza miejskiego Łukasza Watzenrode.

Młody Kopernik, znając już łacinę, niemiecki i częściowo polski, studiował w Krakowie obok gramatyki, retoryki i dialektyki (tzw. trivium), także arytmetykę, muzykę, geometrię i astronomię (tzw. quadrivium). Jego profesorami były wybitne postacie nauki tamtego czasu: matematycy Marcin Król z Żurawicy i Marcin Biem z Olkusza; filozof i astronom Wojciech z Brudzewa; astronomowie Jan z Głogowa i Michał z Wrocławia; geograf Wawrzyniec Korwin, i Maciej z Miechowa-Miechowita, geograf, historyk i lekarz.

Po zakończeniu studiów w Krakowie Kopernik przez osiem lat kontynuował edukację we Włoszech, w Bolonii i Padwie, w zakresie prawa

¹ Prof. dr hab. n. med. Aleksander B. Skotnicki – emerytowany profesor Collegium Medicum UJ, wiceprzewodniczący Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego Oddziału PZL.

² Streszczenie wykładu wygłoszonego podczas Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 18 listopada 2023 r. Cały wykład dostępny on-line: <https://www.youtube.com/watch?v=iH4JZmaW3o0>

kanonicznego i medycyny, rozwijając przy tym zainteresowania w dziedzinie astronomii.

Po powrocie do kraju był, w latach 1504–1510, w Lidzbarku Warmińskim, sekretarzem i lekarzem przybocznym biskupa Łukasza Watzenrode, wuja, brata matki. Potem resztę życia spędził we Fromborku jako kanonik kapituły warmińskiej.

Poza obowiązkami administracyjnymi i lekarskimi – nazywano go drugim Eskulapem – prowadził obserwacje i obliczenia astronomiczne, których wynik przedstawił w epokowym dziele *De revolutionibus orbium coelestium (O obrotach sfer niebieskich)* wydrukowanym w Norymberdze w 1543 roku, krótko przed śmiercią astronoma.

Jego heliocentryczna teoria budowy Wszechświata obalała po 1500 latach obowiązujący geocentryzm Klaudiusza Ptolemeusza. Nie zaakceptował jej ówczesny świat nauki, a potępił kościół katolicki. Znalazła się na indeksie ksiąg zakazanych przez przeszło 200 lat, od 1616 do 1828 roku. Mimo to w latach 1578–1580, czyli 35 lat po śmierci Kopernika, profesor matematyki i medycyny Walenty Fontana, sześciokrotny rektor Akademii Krakowskiej, jako pierwszy w świecie objaśniał studentom teorię heliocentryczną astronoma z Warmii.

W roku 1618 (75 lat po śmierci Kopernika) Jan Brożek, matematyk i profesor astronomii odbył podróż z Krakowa do Torunia, Gdańska i na Warmię, by zebrać pisma i pamiątki po Koperniku. Zaś w pierwszej połowie XVII wieku profesorowie Akademii Krakowskiej, Szymon Starowolski w 1627 roku i Marcin Radymiński w 1658 roku, niezależnie od siebie, opracowali biografię Kopernika. Tę drugą opublikowała Oficyna Drukarska w domu „Pod Wiewiórką” przy ul. Floriańskiej.

W 1802 roku Jan Śniadecki, kierownik Obserwatorium Astronomicznego w Krakowie, opublikował studium popularyzatorskie *Pochwała Mikołaja Kopernika*, a w 1823 roku, w 350-rocznicę urodzin astronoma, ksiądz profesor Sebastian Sierakowski, rektor Akademii, ufundował pomnik Kopernika w kościele akademickim św. Anny z łacińskim napisem „Mikołaj Kopernik – ojczyzny, miasta, Akademii – ozdoba, zaszczyt i chwała”.

W 1873 roku, w 400-lecie urodzin Kopernika, odbyło się publiczne posiedzenie poświęcone astronomowi w Auli Akademii Umiejętności przy ul. Sławkowskiej 17. W tym samym roku profesor historii Józef Szujski napisał dramat *Kopernik* wystawiony na scenie Teatru Wielkiego, Jan Matejko namalował obraz poświęcony astronomowi *Mikołaj Kopernik – rozmowa z Bogiem*, a rzeźbiarz Walery Gadomski stworzył pomnik Kopernika znajdujący się do dziś w gmachu AU. W roku 1894 natomiast w Parku Jordana ustawiono popiersie Kopernika z białego marmuru dłuta Alfreda Dauna, profesora krakowskiej SSP.

W roku 1900, z okazji 500-lecia odnowienia Akademii Krakowskiej, profesor Ludwik Antoni Birkenmayer opracował liczące 700 stron monumentalne dzieło *Studia nad pracami Kopernika*, a Cyprian Godebski, mieszkający w Paryżu słynny rzeźbiarz o europejskiej renomie, stworzył piękny spiżowy pomnik Mikołaja Kopernika, który stanął na dziedzińcu Collegium Maius, gdzie 400 lat wcześniej studiował przyszły astronom.

Za inicjatywą ustawienia pomnika w tym miejscu stali organizatorzy uroczystości jubileuszowych, wybitni profesorowie UJ i członkowie władz AU; **Marian Sokolowski**, twórca pierwszej polskiej Katedry Historii Sztuki, którą kierował przez 30 lat, przewodniczący Komisji Badania Historii Sztuki AU w latach 1892–1911, dyrektor Muzeum Czartoryskich w latach 1893–1911; **Stanisław Smolka**, historyk, rektor UJ w latach 1896–1898, sekretarz generalny AU w latach 1890–1903; **Kazimierz Morawski**, historyk, filolog klasyczny, autor łacińskich napisów na pomniku, późniejszy rektor UJ w latach 1906–1907 i prezes PAU w latach 1918–1925; **Stanisław Tarnowski**, polonista, dwukrotny rektor UJ w latach 1886–1887 i 1899–1900, prezes AU przez 27 lat w latach 1890–1917, i **Karol (st.) Estreicher**, przez 40 lat, do 1905 roku, dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, przyjmujący i zatwierdzający pomnik Kopernika na dziedzińcu Collegium Maius w 1900 roku.

Świadkami odsłonięcia pomnika 8 czerwca 1900 roku na dziedzińcu Collegium Maius było kilkuset profesorów uniwersyteckich ze wszystkich zaborów, z Europy, a nawet USA. Pomnik był symbolem wielkości nauki polskiej z czasów Jagiellonów i manifestacją patriotyczną dążeń do niepodległości Polski. Niestety w okresie wczesnego PRL-u, w roku 1953, pomnik zabrano z dziedzińca Collegium Maius pod pretekstem pozbywania się cech neogotyckiej przebudowy z połowy XIX wieku. Ponadto miał przeszkadzać w organizowaniu tzw. masówek, np. z okazji kolejnych rocznic Rewolucji Październikowej.

Pomnik ustawiono wśród drzew na Plantach przed Collegium Witkowskiego wybudowanym w 1911 roku, w miejscach, z którymi Kopernik jako student akademii w XV wieku nie miał nic wspólnego. Obecnie przez większość roku zasłaniają postać liście otaczających drzew, a w dawnym miejscu ustawiono w 1958 roku ciężką marmurową studnię z czarnego marmuru w stylu neobarokowym, która nie pasuje stylem do lekkich, jasnych, gotyckich krążanków dziedzińca Collegium Maius.

W 1953 roku odbył się ogólnopolski zjazd Towarzystwa Miłośników Astronomii z udziałem ok. tysiąca uczestników, a władze wojskowe przekazały Fort Skała w Bielanach pod Krakowem na Obserwatorium Astronomiczne UJ, z instalacją największego wówczas teleskopu im. Kopernika.

W 1973 roku, z okazji 500-lecia urodzin astronoma, odbyła się międzynarodowa sesja naukowa *Rola Krakowa w kształtowaniu poglądów Kopernika*

oraz *receptji jego nauk* – materiały z sesji wydano w formie siedmiotomowego wydawnictwa *Copernicana Cracoviensia*. W tym samym roku zespół Muzeum UJ przygotował wystawę *Mikołaj Kopernik i jego czasy* ekspozycjonowaną następnie m.in. w Paryżu, Waszyngtonie, Filadelfii, Nowym Jorku, Ottawie i Londynie. Akademii Medycznej w Krakowie nadano imię Mikołaja Kopernika.

W 1996 roku PWN na zlecenie PAN wydał dwutomową monumentalną pozycję *Dzieła wszystkie Mikołaja Kopernika* przygotowaną przez Drukarnię Narodową w Krakowie.

W 2023 roku, w 550. rocznicę urodzin Kopernika, odbył się w Krakowie Światowy Kongres Kopernikański z udziałem 400 naukowców z całego świata; miały miejsce liczne konferencje w PAU, UJ i Muzeum UJ, a także w Towarzystwie Lekarskim Krakowskim. Upamiętniono w Ogrodzie Botanicznym UJ południk krakowski, zorganizowano wystawy w Bibliotece Jagiellońskiej i w Cellarium Collegium Maius, w hallu którego odsłonięto tablicę poświęconą pamięci Kopernika. Ustawiono również pomnik siedzącego astronoma przed Instytutem Fizyki na nowym kampusie UJ w Pychowicach autorstwa profesora ASP Karola Badyń, a rodzina prof. Bronisława Chromego przygotowała wystawę medali poświęconych Kopernikowi w Galerii w Parku Decjusza. Opera Krakowska przygotowała musical *Kopernik*, którego premiera odbyła się 1 października 2023 roku, a pokaz przedpremierowy na dziedzińcu Zamku Królewskiego na Wawelu, a także we Fromborku 24 maja, w rocznicę śmierci Kopernika.

* * *

Ciekawe jest to, że ani miasto rodzinne Kopernika – Toruń, ani miejsce, gdzie spędził większość życia – Frombork, nie mogą poszczycić się tyloma pamiątkami po astronomie, co Kraków. Nasze miasto ma największe osiągnięcia w zakresie dokumentowania i opracowania wszechstronnej działalności Kopernika. Tutaj wydano pierwsze naukowe biografie astronoma, po raz pierwszy z katedry uniwersyteckiej wykładano jego teorie o obrotach ciał niebieskich. Wreszcie, w naszym mieście, w Bibliotece Jagiellońskiej przechowywany jest rękopis *De revolutionibus orbium coelestium*.

Kopernik miał powiedzieć: „Me genuit Torunia, Cracovia me arte polivit”.
(Toruń był dla mnie kołyską, Kraków nauki siedliskiem).

ZMARLI

Członkowie PAU zmarli w 2023 roku

WYDZIAŁ I

Krajowi

29.09.2023 – prof. Michał Głowiński, członek czynny

18.12.2023 – prof. Jan Prokop, członek korespondent

Zagraniczni

23.06.2023 – prof. Peter Wiesinger

WYDZIAŁ II

Krajowi

7.10.2023 – prof. Jan Machnik, członek czynny

Zagraniczni

3.02.2023 – prof. Szewach Weiss

5.06.2023 – prof. Zenon Kałuża

1.12.2023 – prof. Shlomo Avineri

WYDZIAŁ III

Krajowi

26.02.2023 – prof. Stanisław Jadach, członek korespondent

28.02.2023 – prof. Zenon Waszczyszyn, członek czynny

15.09.2023 – prof. Bogumił Jeziorski, członek czynny

6.12.2023 – prof. Ryszard Sosnowski, członek czynny

Zagraniczni

- 5.10.2022 – prof. Volker Soergel¹
31.05.2023 – prof. Stanley George Wojcicki
3.10.2023 – prof. Dominique Delande

WYDZIAŁ IV

Krajowi

- 27.01.2023 – prof. Wojciech Narębski, członek czynny
20.02.2023 – prof. Kazimierz Zarzycki, członek czynny
9.06.2023 – prof. Andrzej Ślącza, członek czynny
28.12.2023 – prof. Aleksander Guterch, członek korespondent

Zagraniczni

- 28.03.2023 – prof. Jerzy Rzędowski
12.07.2023 – prof. Krystyna Urbańska

WYDZIAŁ V

Krajowi

- 30.01.2023 – prof. Ryszard Jerzy Gryglewski, członek czynny
16.04.2023 – prof. Wojciech Kostowski, członek czynny

Zagraniczni

- 26.03.2023 – prof. Anne-Lise Haenni

WYDZIAŁ VI

Krajowi

- 18.02.2023 – prof. Witold Cęckiewicz, członek czynny

¹ Nekrolog dostarczono do redakcji „Rocznika PAU” dopiero w 2023 roku.

WYDZIAŁ I

Krajowi

Michał Głowiński 4 XI 1934–29 IX 2023

29 września 2023 roku w wieku 88 lat zmarł w Konstancinie pod Warszawą profesor Michał Głowiński; wielki uczony, jeden z najwybitniejszych polskich humanistów, badacz polskiej literatury i kultury XX i XXI wieku; historyk i teoretyk literatury, krytyk literacki, eseista; autor prozy autobiograficznej i wspomnieniowej. Profesor Głowiński był wieloletnim pracownikiem Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, gdzie kierował Pracownią Poetyki Historycznej, członkiem rzeczywistym PAN, członkiem czynnym PAU.

W jego dorobku pisarskim znajdują się cenione opracowania naukowe z zakresu historii i teorii literatury (m.in. *Powieść młodopolska, Zaświat przedstawiony. Szkice o poezji Bolesława Leśmiana*) oraz języka propagandy politycznej w czasach PRL (*Nowomowa po polsku, Marcowe gadanie*), a także tomy prozy autobiograficznej (*Czarne sezony, Kręgi obcości*).

Michał Głowiński, syn Felicji z Rozenowiczów i Henryka Głowińskiego, urodził się 4 listopada 1934 roku w Warszawie. Okres przedwojenny spędził w Pruszkowie. W czasie wojny został umieszczony z rodziną w pruszkowskim getcie, a po jego likwidacji, w styczniu 1941 roku, przeniesiony do getta warszawskiego. Po ucieczce stamtąd 3 stycznia 1943 i krótkim pobycie w Warszawie ukrywał się z matką najpierw w Radziwiłłowie pod Skiernewicami, a później – dzięki pomocy Ireny Sendlerowej – w klasztorze sióstr felicjanek w Otwocku; następnie w domu zakonnym w Czersku pod Górą Kalwarią, w Domu ks. Boduena na Nowogrodzkiej w Warszawie i – do sierpnia 1945 – w zakładzie opiekuńczym Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Turkowicach pod Hrubieszowem.

Po drugiej wojnie światowej ukończył szkołę powszechną i Liceum im. Henryka Sienkiewicza w Pruszkowie, a w 1951 roku rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim ukończone w 1955 uzyskaniem magisterium na podstawie pracy poświęconej Bolesławowi Leśmianowi napisanej pod kierunkiem prof. Jana Kotta.

Za właściwy debiut uznawał tekst *O sztuce miniatury*, recenzję tomu poezji Kazimierzy Iłłakowiczówny opublikowaną w 1955 roku w 7. numerze „Twórczości”, chociaż debiutował jako krytyk literacki rok wcześniej recenzją *Manfred, czyli o Rudnickim – dramaturgu* w 38. numerze „Życia Literackiego”. Działalność krytycznoliteracką uprawiał później także na łamach wielu innych czasopism.

W 1955 roku otrzymał stypendium i przez trzy lata prowadził badania pod kierunkiem prof. Kazimierza Budzyka w Katedrze Teorii Literatury Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1 października 1958 roku (zatrudnienie na stanowisku asystenta) pracował w Instytucie Badań Literackich PAN, z którym był związany do czasu przejścia na emeryturę w roku 2005. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 1961 na podstawie rozprawy *Poetyka Tuwima a polska tradycja literacka*, której promotorem był prof. Kazimierz Budzyk. Ukazała się ona drukiem w następnym roku.

W 1962 został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Pracowni Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej, od 1967 funkcjonującej pod zmienioną nazwą jako Pracownia Poetyki Historycznej. Habilitację uzyskał w 1967 na podstawie cyklu rozpraw z historii i teorii polskiej powieści, dwa lata później objął stanowisko docenta. W 1976 roku został profesorem nadzwyczajnym, a w 1986 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Przez dwie dekady (1971–1991) prowadził Pracownię Poetyki Historycznej Instytutu Badań Literackich PAN, od 1981 był członkiem Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich, a w 1990 przyjął funkcję przewodniczącego i pełnił ją przez kilka kadencji do 2006 roku. Od 1973 do 2016 roku uczestniczył w pracach Komitetu Głównego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego przy IBL PAN. Z jego inicjatywy powstał w 2004 roku w Instytucie Badań Literackich zespół „Literatura i Konteksty”, którym kierował do roku 2007. W 1978 wszedł do Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN, a od 1972 do 2012 był redaktorem naczelnym serii wydawniczej KNoL – *Rozprawy Literackie*, serii „z piórkiem”.

W 1969 został członkiem komitetu redakcyjnego „Pamiętnika Literackiego” odpowiedzialnym przez blisko ćwierćwiecze za dział przekładów, w 1994 objął funkcję zastępcy redaktora naczelnego kwartalnika i sprawował ją do 2021 roku. W latach 1977–1990 był w radzie redakcyjnej „Literary Studies in Poland” Instytutu Badań Literackich PAN, od 1995 w radzie redakcyjnej pisma „Polska 1944/45–1989” Instytutu Historii PAN.

Był cenionym wykładowcą, prowadził m.in. seminaria i wykłady na Uniwersytecie w Amsterdamie w roku akademickim 1973/1974, wykłady na uniwersytetach w Kopenhadze, Bochum, Nicei, od 1974 roku seminaria w ramach Studium Doktoranckiego IBL PAN, a w latach 90. i dwutysięcznych seminaria w Szkole Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN.

W 1978 roku złożył podpis pod deklaracją założycielską działającego nieoficjalnie do 1981 Towarzystwa Kursów Naukowych, występował z odczytami w Warszawie, Toruniu i Krakowie. W serii wydawniczej TKN – Zeszytach Towarzystwa Kursów Naukowych – anonimowo opublikował tekst *Nowomowa (Rekonensans)*, który otwiera tom *Język propagandy* z 1979 roku. 20 sierpnia 1980 roku podpisał Apel 64 skierowany przez uczonych, pisarzy i publicystów do władz komunistycznych o podjęcie dialogu ze strajkującymi robotnikami Wybrzeża. Od września 1980 do 1990 należał do Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” w IBL PAN. W 1980 roku został członkiem niezależnego Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk. W 1981 wspierał strajk studencki na Uniwersytecie Warszawskim, w stanie wojennym prowadził nieformalne seminarium literaturoznawcze dla studentów filologii polskiej.

Współpracował z wydawnictwami drugiego obiegu, publikował w wydawanych poza cenzurą czasopismach; w „Kulturze Niezależnej” pod pseudonimami: Erazm Łojewski, J.M. Tomir, w „Almanachu Humanistycznym” pod pseudonimem: J.M.T., i w „Krytyce”.

W latach 1979–1989 Wydział III KSMO/SUSW objął go kontrolą operacyjną – kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Jedynak”.

W 1991 roku został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a dwa lata później członkiem czynnym, w 1994 – członkiem korespondentem PAN, następnie w 2004 roku członkiem rzeczywistym. Należał m.in. do Związku Literatów Polskich (1963–1983), Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od 2016 jako członek honorowy), Stowarzyszenia Pisarzy Polskich, Collegium Invisibile.

Publikacje naukowe Michała Głowińskiego jako historyka i teoretyka literatury współtworzą od dekad zasadniczy kanon polonistyczny i literaturoznawczy. Monograficzne ujęcia twórczości Juliana Tuwima (*Poetyka Tuwima a polska tradycja literacka*, 1962) i Bolesława Leśmiana (*Zaświat przedstawiony. Szkice o poezji Bolesława Leśmiana* z 1981, wyd. II: 1998), a także liczne opracowania książkowe: *Porządek, chaos, znaczenie. Szkice o powieści współczesnej* (1968), *Powieść młodopolska. Studium w poetyki historycznej* (1969, wyd. II: 1997), *Gry powieściowe. Szkice z teorii i historii form narracyjnych* (1973), *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej* (1977), *Poetyka i okolice* (1992), *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce*

literackiej (1997), *Gombrowicz i nadliteratura* (2002), *Monolog wewnętrzny Telimeny i inne szkice* (2007), *Rozmaitości interpretacyjne. Trzydzieści szkiców* (2014) wyznaczały kierunki rozwoju nauki o literaturze, inspirowały i kształtowały warsztat oraz świadomość kolejnych pokoleń polonistów i literaturoznawców. Autorskie opracowania literaturoznawcze – wyrastające z tradycji strukturalizmu, ujawniające jednak indywidualne podejście do osiągnięć praskiej szkoły strukturalnej i strukturalizmu francuskiego, uznawane w rodzimym literaturoznawstwie za najlepsze i najbardziej inspirujące przykłady uprawiania tak zorientowanych metodologicznie i teoretycznie badań literackich, jak na przykład studium *Powieść młodopolska* – dopełniały współtworzone przez warszawskiego badacza strukturalistyczne podręczniki: kilka razy opublikowany *Zarys teorii literatury* (wyd. I: 1962) i wielokrotnie wznawiany *Słownik terminów literackich* (wyd. I: 1976). Pierwszą próbę tego rodzaju kompendium stanowiły *Wiadomości z teorii literatury* z 1957 roku.

Jako literaturoznawca Michał Głowiński był redaktorem wielu antologii i tomów zbiorowych, takich jak *Znak, styl, konwencja* (1977), *Język i społeczeństwo, Symbole i symbolika* (1980), *Ironia* (2002). Był też współredaktorem książek o Stanisławie Ignacym Witkiewiczu (*Studia o Stanisławie Ignacym Witkiewiczu*, 1972) i Mironie Białoszewskim (*Pisanie Białoszewskiego. Szkice*, 1993), a także tomów poświęconych ważnym zagadnieniom współczesnego literaturoznawstwa: *Literatura wobec wojny i okupacji. Studia* (1976), *Przestrzeń i literatura* (1978), *Studia o metaforze II* (1983), *Badania nad krytyką literacką* (1984). W prestiżowej serii „Biblioteka Narodowa” opracował *Wiersze wybrane* Juliana Tuwima (1964) i powieść *Ozimina* Wacława Berenta (1974).

Michał Głowiński od lat 50. uprawiał krytykę literacką, zamieszczając szkice i recenzje poświęcone literaturze najnowszej na łamach „Życia Literackiego” w latach 1954–1958, „Twórczości” od roku 1955, „Współczesności” w latach 1960–1965, „Literatury” od 1972 do 1976, „Nurtu” w latach 1970–1977, „Kultury Niezależnej” od 1987 do 1990, „Tekstów” od 1972, jednakże względy polityczne zadecydowały o zaangażowaniu się w okresie PRL głównie w działalność literaturoznawczą, także eseistyczną.

Przez trzy dekady powstawały eseistyczne *Mity przebrane: Dionizos, Narcyz, Prometeusz, Marchońt, labirynt* (1990, wyd. II: 1994). „Małe szkice”, miniatury ukazujące się m.in. w takich czasopismach, jak „Teksty”, „Tytuł”, „Arkusze”, „Teatr”, „Tygodnik Powszechny”, „Zeszyty Literackie”, „Kwartalnik Artystyczny”, „Akcent”, „Pogranicza”, zebrane zostały w tomach *Przywziewienia i figury. Małe szkice 1977–1997* (1998) i *Fabuły przerwane. Małe szkice 1998–2007* (2008).

Wyjątkowe miejsce w dorobku Michała Głowińskiego zajmują prace poświęcone funkcjonowaniu języka propagandy w czasach PRL, zjawisku

nowomowy. Przez wiele lat – od połowy 1966 do 1989 roku, z przerwą od maja 1971 do sierpnia 1976 – literaturoznawca analizował język propagandy komunistycznej, fenomen autorytarnej mowy publicznej, tworzył nieprzeznaczone do druku „komentarze do słów”, czego rezultatem jest ogłoszona dopiero w 1991 roku książka *Nowomowa po polsku* i poszerzona wersja: *Nowomowa i dalsze ciągi. Szkice dawne i nowe* (2009), a także seria opracowań na temat manipulacji językowych stosowanych w środkach masowego przekazu, na którą składają się *Marcowe gadanie. Komentarze do słów 1966–1971* (1991), *Peereliada. Komentarze do słów 1976–1981* (1993), *Mowa w stanie oblężenia: 1982–1985* (1996) i *Końcówka (czerwiec 1985 – styczeń 1989)* (1999). Repetycją diagnoz formułowanych w tych czterech tomach jest książka *Zła mowa. Jak nie dać się propagandzie* (2016), która akcentuje w nowych realiach XXI wieku, w warunkach ekspansji konserwatywno-narodowej wizji politycznej, historyczne analogie w wykorzystywaniu mechanizmów językowych i zagrożenia stale obecne w sferze języka. Konsekwencje totalizmu i reżimu komunistycznego pozostają w centrum uwagi w tomie *Rytuał i demagogia. Trzydzieście szkiców o sztuce zdegradowanej* (1992), gdzie znajdują się zebrane studia o socrealizmie, i w książce *Dzień Ulissesa i inne szkice na tematy niemitologiczne* (2000), w której analizowane są uwikłania literatury i polityki w czasach PRL.

Pod koniec lat 90. Michał Głowiński poświęcił się twórczości literackiej i zaczął publikować prozę wspomnieniową ukazującą doświadczenia świadka Zagłady. Jako prozaik debiutował w Bibliotece „Kwartalnika Artystycznego”, w wydawnictwie Open, tomem wspomnień *Czarne sezony* (1998), zbiorem autobiograficznych opowiadań o zapamiętanych epizodach rzeczywistości okupacyjnej. W następnych latach opublikował w Wydawnictwie Literackim kolejne książki prozatorskie: *Magdalenka z razowego chleba* (2001), *Historia jednej topoli i inne opowieści* (2003), *Kładka nad czasem. Obrazki z Miasteczka* (2006); a w warszawskim wydawnictwie Wielka Literatura zbiory opowiadań *Carska filiżanka: szesnaście opowieści* (2016) i wybór tekstów *Papuga i ratlerek. Opowiadania i małe szkice* (2019), gdzie znalazły się m.in. wcześniej wydrukowane utwory.

W 2010 roku wydał liczącą ponad pięćset stron autobiografię *Kręgi obcości. Opowieść autobiograficzna*, w której przybliżył pochodzenie i historię rodziny, czasy dzieciństwa i młodości, skomentował szczegóły aktywności naukowej i nakreślił własny obraz środowiska Instytutu Badań Literackich oraz polskiej powojennej humanistyki, a także podjął po raz pierwszy kwestię autoidentyfikacji.

Do najważniejszych wydarzeń prywatnych i publicznych odniósł się również w rozmowach zarejestrowanych w latach 2015–2016, a opublikowanych w tomie *Czas nieprzewidywany* (2018). Ostatnią książką przygotowaną

do druku przez Profesora jest cykl wspomnieniowy *Tęgie głowy. 58 sylwetek humanistów* (2021). Zawiera on niewielką część napisanych portretów przedstawiających w sposób subiektywny znanych mu osobiście myślicieli, literaturoznawców, pisarzy i działaczy społecznych.

Całokształt dorobku pisarskiego Michała Głowińskiego jako autora wielu cenionych publikacji naukowych, ujęć monograficznych i zebranych studiów, a zarazem tomów prozy autobiograficznej, niewielkich form narracyjnych, utworów wspomnieniowo-narracyjnych, jest imponujący. Autor, redaktor i współredaktor kilkudziesięciu książek pozostaje autorytetem dla kilku pokoleń literaturoznawców. Uważany jest za jednego z najwybitniejszych uczonych ostatnich dziesięcioleci, zawdzięcza mu się oryginalne analizy zjawisk literackich i kulturowych, inicjowanie ważnych debat współczesnej humanistyki, współtworzenie nowoczesnego polskiego literaturoznawstwa. Jego liczne prace – w zestawieniu bibliografii podmiotowej z 2023 roku odnotowano ich 1281 – świadczą o niezwykle intensywnej aktywności naukowej i pisarskiej: jako historyka i teoretyka literatury, krytyka literackiego, badacza nowomowy, pisarza Zagłady. Ten wnikliwy komentator „poezji lingwistycznej”, w obrębie której umieszczał i Leśmiana, i Tuwima, i Białoszewskiego, jest autorem bezcennych dla literaturoznawstwa opracowań, wciąż inspirujących sposobów objaśniania powieści młodopolskiej i współczesnej, form narracyjnych, gatunków literackich, poetyki dzieła literackiego, teorii komunikacji, krytyki literackiej, uwarunkowań dyskursu literackiego i nieliterackiego, zagadnień intertekstualności, związków literatury i muzyki.

Znakomitego interpretatora utworów literackich ceni się jednocześnie za bycie uważnym obserwatorem bieżących wydarzeń politycznych i nieustrudzonym badaczem języka propagandy politycznej w czasach PRL, który jako pierwszy najpełniej przeanalizował zjawisko nowomowy w systemie komunistycznym, koncentrując się na sferze frazeologii, semantyki, retoryki i rozwijając refleksję na gruncie socjolingwistyki. Wnikliwe obserwacje i błyskotliwe analizy języka PRL-owskiej propagandy prowadzone od Marca '68, demaskujące autorytarne i totalitarne działania władzy komunistycznej, pozostały aktualne po 1989 roku, wyostrzyły obraz pojawiających się analogii w posługiwaniu się językiem nienawiści.

Dzisiejszy czytelnik zapisów Michała Głowińskiego mierzy się z meandrami historii i wyjątkową biografią, w zrozumieniu której kluczowe okazuje się uwzględnienie tego, jak dalece traumatyczne doświadczenia przeszłości i pamięć Holocaustu wpłynęły na stosunek pisarza do życia, sposób myślenia o relacjach z innymi, i jak w takich okolicznościach przefiltrowane tradycje strukturalizmu wpłynęły na sposób myślenia i działania literaturoznawcy, jego podejście badawcze, które ujawnia szczególną wrażliwość na niuanse języka.

Różne formy tak uwarunkowanego pisarstwa istnieją w wielu przestrzeniach obiegu czytelniczego, literaturoznawczego i pozaliteraturoznawczego. Książki i studia o charakterze historycznoliterackim i teoretycznoliterackim komentowane są w rozmaitych kontekstach dzisiejszej humanistyki, niektóre z nich ukazały się po latach w pięciu tomach *Prac wybranych* (1997–2000). Określenia badacza, ceniącego inwencję terminologiczną, weszły nie tylko do słownika literaturoznawczego („monolog wypowiedziany”, „mimetyzm formalny”, „style odbioru”, „małe narracje”, „narracja labiryntowa”, „zaświat przedstawiony”, „socparnasizm”), ale także do polszczyzny, jak „marcowe gadania”. Autor „komentarzy do słów” w oczywisty sposób przyczynił się również do spopularyzowania Orwellowskiej formuły w przekładzie Juliusza Mieroszewskiego: „nowomowa”.

Recepcja pisarstwa nie ogranicza się do krajowego obiegu i rodzimego literaturoznawstwa, rozwija się też w przestrzeni międzynarodowej za sprawą książek i wyborów tekstów, które ukazały się w tłumaczeniu m.in. na język angielski: *The black seasons* (2005), *Totalitarian speech* (2014), *Myths in Disguise* (2018), francuski: *Gombrowicz ou la parodie constructive* (2004), niemiecki: *Mythen in Verkleidung. Dionysos, Narziß, Prometheus, Marcholt, Labyrinth* (2015), *Eine Madeleine aus Schwarzbrot* (2003), czy włoski: *Tempi bui. Un'infanzia braccata* (2004); także dzięki przekładom artykułów naukowych zamieszczanych od lat 70. w prestiżowych czasopismach literaturoznawczych, m.in. w „New Literary History”, „Poetica. Zeitschrift für Sprach- und Literaturwissenschaft”, „Poétique”, „Revue de Littérature Comparée”, i w wyborach w rodzaju antologii opracowanej przez *Gérarda Genette’a Esthétique et poétique* z 1992.

Na kolejne fazy recepcji z pewnością wpłynię w przyszłości publikacja pominiętych na razie ogniw dorobku pisarskiego „dwóch szuffad”. *Dwie szuffady* to tytuł filmu dokumentalnego poświęconego Profesorowi w reżyserii Jana Strękowskiego z 2006 roku.

Niektóre zapisy, spośród których część znajduje się w Archiwum Michała Głowińskiego w Bibliotece Narodowej, nie zostały jeszcze wydobyte na światło dzienne, jak chociażby wspomnienia muzyczne napisane w czasie stanu wojennego przez tego miłośnika muzyki, od młodości chętnie oddającego się pasji słuchania, i jednego z nielicznych polskich literaturoznawców zajmujących się zagadnieniami muzyczno-literackimi (studia o takim profilu pozostają w rozproszeniu, a niewątpliwie zasługują na zebranie w odrębnym tomie), czy też znaczna część cyklu „sylwetek humanistów”. W komentarzu odautorskim do *Tęgich głów. 58 sylwetek humanistów* pojawia się informacja o istnieniu ponad dwudziestu portretów...

Profesor Michał Głowiński był laureatem wielu nagród i wyróżnień za wybitną pracę naukową, działalność krytycznoliteracką, twórczość

prozatorską. W 1986 roku otrzymał Nagrodę Fundacji Alfreda Jurzykowskiego w Nowym Jorku, w 1991 został uhonorowany Nagrodą im. Jana Strzeleckiego, którą przyznaje Polski PEN Club. Czterokrotnie znalazł się wśród nominowanych do Nagrody Literackiej „Nike” – w roku 1997, 1999, 2001 i 2011. W 2002 dołączył do grona laureatów Nagrody im. Kazimierza Wyki za działalność krytycznoliteracką. Dwa lata później odebrał, wręczaną na Uniwersytecie Wiedeńskim, Nagrodę im. Herdera przyznaną przez Fundację Alfreda Toepfera za całość dorobku naukowego. W 2007 został odznaczony Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”, w 2013 – „za wybitne zasługi w badaniu, dokumentowaniu i upamiętnianiu historii Marca ’68” – Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Był też laureatem Nagrody Polskiego PEN Clubu im. Jana Parandowskiego w 2008. W 2015 otrzymał Nagrodę im. Jana Długosza za najlepszą publikację z zakresu humanistyki ogłoszoną w roku poprzedzającym jej przyznanie, czyli za *Rozmaitości interpretacyjne. Trzydzieści szkiców*. W roku 2016 został laureatem Łódzkiej Nagrody Literackiej im. Juliana Tuwima. Czterokrotnie wyróżniony był godnością doktora *honoris causa*: Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2000, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w 2001, Uniwersytetu Opolskiego w 2003 i Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w 2018 roku.

Andrzej Hejmej

Jan Prokop 16 VI 1931–18 XII 2023

Jan Prokop urodził się 16 lipca 1931 r. w Częstochowie. Jego dziadek Jan Głazek był nauczycielem, a w latach 1902–1915 prezydentem Częstochowy. Nauczycielką była również matka, zaś ojciec urzędnikiem bankowym.

Wybuch drugiej wojny światowej był dla ośmioletniego Jana końcem stabilnego i beztroskiego dzieciństwa. Niemcy wyrzucili rodzinę z domu, ale on wspominał, iż dramat wojenny dochodził doń „jak przez wateę”.

Po wojnie uczył się w częstochowskim Liceum im. Romualda Traugutta. Gdy uzyskał maturę, rozpoczął w 1949 r. studia romanistyczne i polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Po dwóch latach kontynuował je na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wybór romanistyki był efektem zainteresowania Francją, choć, jak wspominał, trochę zadziałał przypadek. Owocem studiów były jednak późniejsze szkice o nowoczesnej poezji francuskiej, pisane po francusku studia o literaturze polskiej, wreszcie współautorstwo monumentalnej *Historii literatury francuskiej* z 2005 r. Nauka na sowietyzowanych uczelniach była także ważną lekcją, czym są w istocie marksizm i komunizm. Nie uległ fascynacji Nową Wiarą, dzięki wyniesionemu z domu przywiązaniu do chrześcijaństwa i ówczesnym kolegom, wśród których byli Jan Józef Lipski, Zdzisław Najder czy Andrzej Biernacki.

W roku 1956 był już absolwentem polonistyki i romanistyki. Miał także pierwsze doświadczenia naukowe wyniesione z Krakowskiej Pracowni Redycji „Bibliografii Polskiej” Karola Estreichera w Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN. W 1960 r. został zatrudniony w Instytucie Badań Literackich PAN, z którym był związany do 1987 r.

W 1967 r. został doktorem na podstawie rozprawy *Z przemian ideowo-artystycznych w literaturze polskiej lat 1907–1917*; jego promotorem był Kazimierz Wyka. Ukazała się drukiem po trzech latach i wyznaczała szlak

młodopolskich zainteresowań badacza. Kontynuowało tę drogę studium, a zarazem rozprawa habilitacyjna, o poezji Tadeusza Micińskiego *Żywioł wyzwolony* z 1978 r.

Pracy Jana Prokopa badacza literatury towarzyszyła, niełatwa do ograniczenia, duża aktywność krytyka literackiego zainicjowana w „Dziś i Jutro” i „Tygodniku Powszechnym”. Teksty naukowe drukował w „Ruchu Literackim” i „Pamiętniku Literackim”, a krytyczne głównie w „Twórczości” i „Tekstach”. Pierwsza książka krytycznoliteracka Jana Prokopa, *Euklides i barbarzyńcy* z 1964 r. zebrała wiele pochwał. „Jest niewątpliwie pozycją o dużej wartości, stanowi nowe, syntetyczne spojrzenie na współczesną poezję europejską, spojrzenie, na jakie stać u nas krytyków bardzo niewiele”, pisał Jerzy Kwiatkowski, a Michał Sprusiński nazwał szkice Prokopa „dobrym przewodnikiem po drogach i bezdrożach dwudziestowiecznej liryki”. Umiejętność doskonałej analizy poezji nowoczesnej potwierdzał przygotowany wraz z Januszem Sławińskim zbiorowy tom *Liryka polska. Interpretacja* z 1966 r. Krzysztof Dybciak nazwał zbiór „dziełem przełomowym w naukowym pisaniu o utworze poetyckim”.

Tom *Euklides i barbarzyńcy* inicjował też działalność przekładową Jana Prokopa. Wyróżnić w niej należy tłumaczenia wierszy Hansa Martina Enzensbergera i Wystana Hugh Audena, wstępy do polskich wydań liryki Edgara Lee Mastersa, powieści Teofila Gautiera i Jeana Geneta, opowiadań Ambroce’a Bierce’a.

W pewnym sensie kontynuacją *Euklidesa...* była *Lekcja rzeczy* z roku 1972. Zamieszczone w tomie szkice ponownie krążyły wokół poezji nowoczesnej, choć – co ciekawe – znalazły się w nich także teksty poświęcone twórczości poetów barokowych, na przykład Mikołaja Sępa-Szarzyńskiego i Daniela Naborowskiego.

W latach 70. XX wieku Prokop pokazał się jako pisarz. Wydał tomy wierszy *Czaszka Guliwera* (1971) i *Moja ziemską podróż* (1978), a także zbiory opowiadań *Ostatni rok życia i śmierć Kruszyнки Reneville* (1976) i *Piękna Węgierka* (1978). Siódma dekada minionego stulecia była również czasem naukowych wojaży Profesora. W latach 1972–1973 przebywał w Stanach Zjednoczonych jako stypendysta na Uniwersytecie w Iowa City, a od 1977 aż do 1987 prowadził wykłady na Università di Torino we Włoszech. Zawsze niechętny komunistom podjął wówczas współpracę z prasą drugiego obiegu i emigracyjną.

W okresie „Solidarności” pracował w redakcji krakowskiego miesięcznika literackiego „Pismo”, który komuniści zamknęli po wprowadzeniu stanu wojennego. Potem – pod wieloma pseudonimami – drukował w „Kulturze Niezależnej”, „Arce”, „Pulsie” i „Miesięczniku Małopolskim”. Poza cenzurą ukazał się też ostatni zbiór jego wierszy *Przez podobieństwa*. Wspomniana

aktywność spowodowała oczywiście, iż badaczem zainteresowała się Służba Bezpieczeństwa i długo czekał na tytuł profesorski. Tymczasem w 1985 r. w londyńskim wydawnictwie Polonia Book Found ukazała się jego trzecia książka krytyczna *Szczególna przygoda żyć nad Wisłą*. Pojawiły się w niej nowe w jego dorobku tematy badawcze, mianowicie romantyzmu, Rosji, polskiej inteligencji i stereotypów wyobraźni zbiorowej.

W roku 1987 Jan Prokop nawiązał współpracę z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, a następnie z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Krakowie; obecnie Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej. W roku 1993 uzyskał – wreszcie! – tytuł profesora. W tym samym roku ukazał się tom *Universum polskie* ponownie poświęcony kwestii mitów w wyobraźni narodowej.

Po roku 1989 krytyk wszedł do środowiska krakowskiej „Dekady Literackiej” i przez kilka lat należał do redakcji pisma. Publikował w „Arce”, a potem, w powstałych w 1995 r., konserwatywnych „Arcanach”. Był ich współzałożycielem i najmocniej był z nimi związany. W tych latach powstał też siedmioksiąż, który inicjował wydany w roku 1994 zbiór szkiców *Wyobraźnia pod nadzorem. Z dziejów literatury i polityki w PRL*, a kontynuowały go tomy *Pisarze w służbie przemocy, Sowietyzacja i jej maski, Lata niby-Polski, Klerk i diabeł, Ethnos i Caritas, Od Robespierre’a do Lenina*. Krzysztof Dybciak określił cykl mianem „wszechstronnych akcji polemicznych” wymierzonych w nihilizm komunizmu i postmodernizmu, a zarazem broniących tradycyjnych wartości. Unikalność wystąpień zasadzała się na łączeniu zjawisk literackich z ideologiami i historią XX wieku. Całość była przede wszystkim krytyczną analizą PRL-owskiej polityki kulturalnej i jej kontynuacji w III Rzeczypospolitej.

W roku 2003 Profesora uhonorowano prestiżową Nagrodą im. Kazimierza Wyki. Cztery lata później odznaczono go Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”, a w roku 2016 Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Były to wyrazy uznania dla twórcy „wielowątkowego i jedyne go w swoim rodzaju dorobku krytycznego”, jak trafnie napisał Andrzej Waśko na 90. urodziny Profesora.

Jan Prokop zmarł w Krakowie 18 grudnia 2023 r. Jego pogrzeb odbył się trzy dni później na Cmentarzu Rakowickim. Licznie zebrani ze smutkiem pożegnali wyjątkowego i wybitnego uczonego, intelektualistę zawsze osobnego i niepokornego.

Maciej Urbanowski

Zagraniczni

Peter Wiesinger 15 V 1938–23 VI 2023

W czerwcu 2023 roku, niedługo po 85 urodzinach, zmarł w Wiedniu prof. Peter Wiesinger, członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności, jeden z najwybitniejszych językoznawców i dialektologów w świecie germanistycznym.

Peter Wiesinger urodził się w Wiedniu w maju 1938 roku, w burzliwych dla Austrii i Europy czasach. W wieku 18 lat, w 1956 roku, rozpoczął studia germanistyczne i anglistyczne na Uniwersytecie Wiedeńskim. Tam też doktoryzował się w 1965 roku jako 27-latek. Później został stypendystą Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) w jednym z najważniejszych niemieckich centrów językoznawczych: Instytucie Badawczym Języka Niemieckiego. Niemiecki Atlas Językowy, w Marburgu (Forschungsinstitut für Deutsche Sprache. Deutscher Sprachatlas der Philipps-Universität Marburg a.d. Lahn). Następnie podjął pracę jako asystent w zespole opracowującym *Deutscher Sprachatlas* (DSA, Niemiecki Atlas Językowy). Atlas ten znany jest także jako Wenker-Atlas. Jej inicjatorem był wybitny dialektolog Georg Wenker (1852–1911), założyciel w 1888 roku instytutu marburskiego.

Peter Wiesinger habilitował się tam cztery lata później, w 1969 roku, na podstawie dwutomowej monografii *Phonetisch-phonologische Untersuchungen zur Vokalentwicklung in den deutschen Dialekten* (Badania fonetyczno-fonologiczne nad rozwojem samogłosek w dialektach niemieckich), która stała się dziełem standardowym dla germanistów-dialektologów na całym świecie. W 1971 roku, w wieku 33 lat, został profesorem w Marburgu, zaś rok później powrócił do rodzinnego Wiednia. Objął tam Katedrę Językoznawstwa Germanistycznego, którą kierował do emerytury w 2006 roku. Jego *venia legendi* obejmowała badania nad językiem niemieckim i (dawną) literaturą niemiecką. Specjalizował się przy tym w dialektologii, onomastyce

i historii języka niemieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem wariantu austriackiego języka niemieckiego.

Od końca lat siedemdziesiątych XX wieku Peter Wiesinger wydał łącznie 45 tomów *Schriften zur deutschen Sprache in Österreich* (Prace o języku niemieckim w Austrii, pierwszy tom, Wiedeń 1978). Był też współautorem, z Elisabeth Bertol-Raffin, imponującego zestawienia bibliograficznego dotyczącego gramatyki dialektów niemieckich: *Bibliographie zur Grammatik der deutschen Dialekte 1800–1980* (Berno 1982). Również jego monografia *Das österreichische Deutsch in Gegenwart und Geschichte* (Austriacki język niemiecki dzisiaj i dawniej) z 2006 roku (kolejne, rozszerzone wydania: 2008 i 2014) jest do dzisiaj uznawana za opracowanie o pierwszorzędnym znaczeniu dla badań dialektologicznych. Działalność równoległą w Marburgu – biorąc (zgodnie z technologicznym rozwojem badań) udział w pracach nad digitalizacją Atlasu Języka Niemieckiego. Współpracował także z Instytutem Języka Niemieckiego w Mannheimie (Leibniz-Institut für Deutsche Sprache, IDS), centralną instytucją badawczą nad współczesnym językiem niemieckim.

Na IX kongresie Międzynarodowego Stowarzyszenia Germanistycznego (Internationale Vereinigung für Germanistik, IVG), obradującym w 1995 roku w University of British Columbia w kanadyjskim Vancouverze, prof. Wiesinger został przewodniczącym Stowarzyszenia na lata 1995–2000. Zgodnie z zasadą temu ogólnosiwiatowemu stowarzyszeniu przewodniczy zawsze wybitny germanista z uniwersytetu, który ma przygotować kolejny, obradujący co pięć lat, kongres. W milenijnym roku 2000 IVG obradowało w Wiedniu – właśnie pod prezydencją Petera Wiesingera, który był też później oficjalnym wydawcą dwunastu tomów obrad (*Akten des X. Internationalen Germanistenkongresses*, Wiedeń i in. 2000). Następnie przekazał prezydenturę IVG prof. Jean-Marie Valentinowi z Paryża. W tym mieście odbył się kongres w 2005 roku; kolejny zaś, w 2010 roku, w Warszawie. Przewodniczącym IVG został wówczas prof. Franciszek Grucza z Uniwersytetu Warszawskiego. Rok po wielkim kongresie wiedeńskim IVG 2000, prof. Wiesinger został honorowym przewodniczącym IVG. Było to nadzwyczajne podkreślenie jego wybitnej roli w badaniach germanistycznych.

Prof. Wiesinger był postacią absolutnie nietuzinkową już jako student, ale także później, jako badacz i mistrz dla kolejnych pokoleń germanistów. Tworzył wokół siebie aurę wspólnoty, badawczej i kulturowej; do dzisiaj wspominane są jego poetyckie „występy rapsodyczne” czy „cotygodniowe wspólne obiady w okolicznych restauracjach”. Wykształcił liczne grono uczniów, doktorów i doktorów habilitowanych. We wspomnieniach podkreślają jego nieustanne wsparcie naukowe i inspirującą atmosferę.

Działalność badawcza czy szerzej: akademicka prof. Wiesingera znana była i jest w krajach niemieckojęzycznych. Znana jest również w kręgach

germanistów polskich, z którymi prof. Wiesinger współpracował. Należy do nich prof. Maria Kłańska z Uniwersytetu Jagiellońskiego, która wspólnie z Peterem Wiesingerem wydała „Festschrift”, jak mawia się w kręgach germanistycznych, czyli jubileuszową księgę pamiątkową dla Aleksandra Szulca (1924–2012), wybitnego germanisty i skandynawisty z Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktora *honoris causa* Uniwersytetu Wrocławskiego, z okazji jego 75. urodzin (Maria Kłańska, Peter Wiesinger, *Vielfalt der Sprachen. Festschrift für Aleksander Szulc zum 75. Geburtstag*, Wien 1999). Należy do nich też prof. Józef Wiktorowicz z Uniwersytetu Warszawskiego, językoznawca zajmujący się między innymi, podobnie jak Peter Wiesinger, aspektami historii języka niemieckiego, publikujący w tomach naukowych wydawanych przez austriackiego uczonego. A także prof. Norbert Morciniec z Uniwersytetu Wrocławskiego, mistrz niżej podpisanego, który do dzisiaj wspomina czasy, kiedy w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku występował w imieniu Petera Wiesingera jako *visiting professor* w Uniwersytecie Wiedeńskim.

Prof. Wiesinger znał też dobrze język rosyjski i współpracował ze sławistami: rusycystami czy kroatystami; z tymi ostatnimi między innymi w projekcie „Wien-Zagreb: österreichisch-kroatische Sprachbeziehungen in der Neuzeit, besonders seit dem 18. Jahrhundert” (Wiedeń-Zagrzeb: austriacko-chorwackie związki językowe w epoce nowożytnej, szczególnie od XVIII wieku).

Prof. Wiesinger był aktywny do ostatnich chwil życia, również po przejściu na emeryturę, a jego zainteresowania badawcze sięgały szeroko. Był współautorem, wraz z Martinem Rolandem, monografii poświęconej stylowi wizualnemu i językowemu XIII-wiecznej powieści rycerskiej o Titurelu, znanej jako „Titurel młodszy”, przypuszczalnego naśladownictwa Wolframa von Eschenbacha (*Malstil und Schreibsprache. Kunsthistorisch-stilkritische und sprachwissenschaftliche Untersuchungen zur Lokalisierung des Münchener „Jüngerer Titurel”*, Wiedeń 2015). A także współwydawcą religijnych poematów żyjącego na przełomie XIV i XV wieku mnicha Andreasa Kurzmannna ze styryjskiego klasztoru w Neubergu (*Andreas Kurzmann. Die deutschen geistlichen Dichtungen Speculum humanae salvationis – Soliloquium Mariae cum Jesu – De quodam moriente*, Wiedeń 2017); a poza tym, dwa lata później, opracowania, wraz z Albrechtem Greule, *Baiern und Romanen* (Baierowie i Romani, Tybinga 2019).

Peter Wiesinger był od 1983 roku członkiem Austriackiej Akademii Nauk, uhonorowanym przez swoją ojczyznę w 2014 roku wysokim odznaczeniem „Austriacką Odznaką Honorową i Austriackim Krzyżem Honorowym Za Naukę i Sztukę” (Österreichisches Ehrenzeichen und Österreichisches Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst), zaś w 2000 roku, prawie ćwierć

wieku temu, Peter Wiesinger został członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności w Wydziale I Filologicznym.

W nekrologu zamieszczonym po śmierci Profesora rodzina umieściła cytaty z Antoine'a de Saint-Exupéry: „Jeśli mnie szukacie, szukajcie mnie w waszych sercach. Jeśli tam znalazłem miejsce, będę zawsze wśród was”. Tak, Peter Wiesinger będzie wśród nas germanistów-językoznawców, a także wśród nas germanistów-literaturoznawców. I to w sposób niezwykły. Nagła śmierć przerwała jego pracę nad kolejną monografią *Österreichisches Deutsch kompakt: Geschichte und Gegenwart* (Austriacki język niemiecki kompaktowo: historia i terażniejszość). Monografia jednak ukaże się w tym roku. Wiedeńskie wydawnictwo Praesens Verlag planuje premierę na wiosnę 2024 r.

Stefan Kiedroń

WYDZIAŁ II

Krajowi

Jan Machnik 20 IX 1930–7 X 2023

W październikową noc ubiegłego roku odszedł prof. Jan Machnik, jeden z nestorów polskiej archeologii. To wielka strata dla środowiska archeologicznego nie tylko w Polsce. Profesor, przez rozliczne kontakty międzynarodowe, był wszędzie traktowany jako wybitny naukowiec, a może przede wszystkim przyjaciel. Potrafił łączyć kompetencje naukowe z życzliwością i otwartością na problemy otaczającego świata, którego zawsze był ciekaw. Kluczem do wzajemnych relacji byli zawsze ludzie. Nieważne, czy dotyczyło to naukowych partnerów i współpracowników, studentów czy tych, którzy interesowali się wykopaliskami w terenie, albo czuli potrzebę kontaktu z Profesorem, który miał dar gawędziarski.

Jan Machnik urodził się w rodzinie nauczycielskiej 20 października 1930 roku w Łuce nad Dniestrem, w powiecie kałuskim. Tak podaje oficjalna metryka sporządzona w parafii rzymskokatolickiej w Wojniłowie. Zapis ten nie jest zgodny z prawdą, bowiem zdaniem Profesora miejscem jego narodzin był szpital w Stanisławowie.

Dzieciństwo spędził z rodzicami w Łuce, jednak po wkroczeniu Rosjan w 1939 roku, matka z 9-letnim synem była zmuszona szukać nowego miejsca zamieszkania i pracy. Ojciec walczył w kampanii wrześniowej i został wzięty do niewoli niemieckiej. Burzliwe miesiące trwały do 1941 roku, czyli do agresji niemieckiej. Wtedy udała się przeprowadzka w okolice Krosna, do rodziny ojca Jana.

Prawdziwa stabilizacja nastąpiła jednak dopiero po zakończeniu wojny i powrocie ojca z oflagu. Rodzice podjęli pracę nauczycieli, a młody Jan rozpoczął naukę w gimnazjum, a później liceum w Krośnie. Maturę zdał

w 1950 roku i zdecydował o studiach na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pozytywnie zdał egzaminy, ale nie przyjęto go na wymarzony kierunek – historię. Jako alternatywę dostał propozycję nauki w Studium Historii Kultury Materialnej, które właśnie powstawało. Tak więc, trochę przez przypadek, rozpoczął Jan edukację archeologiczną i etnograficzną zarazem, preferując na początku drugą dyscyplinę.

Profesor, wspominając czasy studenckie, wyraźnie zaznaczał „dwa impulsy”, które zdecydowały o tym, że postanowił poświęcić się archeologii. Wcześniej bliższa była mu etnografia, co wynikało z fascynacji osobowością prof. Kazimierza Moszyńskiego. O tym, że wybrał archeologię, zdecydował kontakt z prawdziwymi wykopaliskami, a dokładnie badania ratownicze w Nowej Hucie. „Po raz pierwszy zobaczyłem jak barwna i ciekawa jest archeologia”¹, i spotkanie z prof. Józefem Kostrzewskim. Aspekty te można uznać za podstawy przyszłej działalności Jana Machnika – zamiłowanie do badań terenowych i umiejętność rozmawiania o archeologii.

Studia I stopnia ukończył w 1953 roku, po czym kontynuował je w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na kierunku (a raczej specjalności) prehistoria, w ramach Historii Kultury Materialnej. Ukończył je w 1955 roku, broniąc pracy magisterskiej pod okiem prof. Witolda Hensla. Co ciekawe, praca dotyczyła ceramiki wczesnośredniowiecznej, bowiem później naukową drogę związał Profesor z młodszą epoką kamienia i wczesnym okresem epoki brązu.

Po studiach zrezygnował z pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim, wybierając w lipcu 1955 roku krakowski oddział Instytutu Historii Kultury Materialnej (IHKM) Polskiej Akademii Nauk, a ściślej Zakład Archeologii Polski, później Małopolski. Zakładem kierował prof. Stefan Nosek, późniejszy promotor dysertacji doktorskiej. Stopień naukowy doktora Jan Machnik uzyskał w roku 1963 w tymże instytucie, a cztery lata później doktora habilitowanego. Tytuł profesora nadzwyczajnego miał od 1979 roku, a zwyczajnego od 1983.

Przez wiele lat (od 1966 roku) kierował macierzystym zakładem i w latach 1967–2007 redagował rocznik „Sprawozdania Archeologiczne”, jedno z najważniejszych i najbardziej cenionych czasopism archeologicznych.

Był wieloletnim członkiem Rady Naukowej IHKM PAN (1970–1983 i 1987–2006, przerwa związana była ze stanem wojennym). Warto nadmienić, że Jan Machnik zapisał piękną kartę opozycyjną w latach 80. XX wieku, organizując odczyty i spotkania, w tym w domach prywatnych. Wychodził

¹ Cytowane wypowiedzi Jana Machnika pochodzą z książki *Między pokoleniami. Jak Jaśko miast ulanem archeologiem został, wywiad rzeka z Profesorem Janem Machnikiem rozmawia Marzena Woźny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014 (wydanie drugie uzupełnione – Rzeszów 2017).

z założenia, że to jego powinność tłumaczyć aktualną sytuację i podtrzymywać na duchu wszystkich, którzy sami nie mogli sobie poradzić w trudnym czasie.

Wyjątkowe miejsce w życiu prof. Jana Machnika stanowi działalność w Polskiej Akademii Umiejętności. Od 1992 roku był członkiem korespondentem PAU, a od 1994 członkiem czynnym (niemal od początku jej reaktywowania). Pełnił funkcję sekretarza, a później wicedyrektora Wydziału II. W latach 2000–2006 był wiceprezesem PAU, a od 2005 do 2021 delegatem do współpracy z Ukrainą. Należy też podkreślić aktywną pracę w kilku komisjach naukowych: Komisji Środkowoeuropejskiej (w tym jako jej przewodniczący), Komisji Prehistorii Karpat (przewodniczący), Komisji Wschodnioeuropejskiej, Komisji Historii Wojen i Wojskowości, Komisji Spraw Europejskich, Komisji Oceny Podręczników Szkolnych, Komisji Paleogeografii Czwartorzędu.

Lista nie obejmuje wszystkich dziedzin interesujących Profesora, którego charakteryzowała otwartość na dokonania różnych dyscyplin naukowych. Z aktywnością w komisjach PAU łączą się prace redakcyjne i współredakcyjne wielu wydawnictw. Były to „Prace Komisji Prehistorii Karpat” – redakcje, współredakcje i współautorstwo (tomy II – 2001, III – 2006; IV – 2008, VI – 2013) oraz „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” (do roku 2015 wydawane jako „Prace Komisji Środkowoeuropejskiej” od tomu I – XXXI/2022. Poza tym współredagował i był autorem prac pozaseryjnych w liczbie trzech tomów poświęconych badaniom na Grzędzie Sokalskiej (2009) i zachodniej Ukrainie (2011, 2016).

Jan Machnik był aktywnym członkiem Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN od początku jego powstania, czyli od roku 1990. Pełnił też ważne funkcje, zasiadając w prezydium, a w latach 2007–2010 był przewodniczącym prezydium. Z ramienia Komitetu aktywnie działał w XXIII Komisji Południowowschodniej Europy, Anatolii i Kaukazu przy Międzynarodowej Unii Nauk Pra- i Protohistorycznych (UISPP), uczestnicząc i reprezentując polską archeologię na wielu sympozjach i konferencjach międzynarodowych. Był też członkiem korespondentem Deutsches Archeologisches Institut w Berlinie i członkiem honorowym Instytutu Archeologii Słowackiej Akademii Nauk w Nitrze (od 2010). Kierował też Komisją Archeologiczną Oddziału PAN w Krakowie.

Profesor cenił pracę w terenie. Jak stwierdził, „najwięcej satysfakcji, szczerze mówiąc, dawały mi badania terenowe”. Dotyczy to wielosezonowych wykopalisk i prac poszukiwawczych – badań powierzchniowych, które bardzo lubił. Niejednokrotnie mówił, że z końcem zimy czuje „zew krwi”, który ciągnie go w teren. Miał za sobą wiele poszukiwań. Prowadził je nawet w pojedynkę.

Pierwszą większą eskapadą były badania powierzchniowe na trasie Igołomia – Sandomierz, wzdłuż Wisły, w 1955 roku, wspólnie z Leszkiem Gajewskim. W tym samym roku uczestniczył w wykopaliskach doc. Michała Drewki na Roztoczu, gdzie po raz pierwszy zetknął się z badaniami kurhanów, „Zobaczyłem wspaniałą warsztat terenowy pana Drewki”. Od tamtego czasu stały się one specjalizacją badawczą Profesora. Można bez wątpienia stwierdzić, że wieloletnie doświadczenia zaowocowały stworzeniem własnej szkoły badań nad kurhanami, której nieformalnymi studentami były co najmniej dwa pokolenia młodych, nie tylko polskich archeologów.

Później wielokrotnie podobne badania prowadził na Lubelszczyźnie i w południowo-wschodniej Polsce, np. w ramach słynnej Ekspedycji Lubaczowskiej czy badań karpackich. Miał do nich sentyment z czasów studenckich, kiedy uczestniczył w pracach ekspedycji karpackiej prof. Andrzeja Żakiego. Kiedy pojawiła się możliwość rozszerzenia badań powierzchniowych o wschodnią Słowację i zachodnią Ukrainę, skorzystał z tego, a uzyskane wyniki zapoczątkowały wieloletnie badania wykopaliskowe. Były ukierunkowane na poszukiwania kurhanów późnoneolitycznych i przyniosły odkrycia wielu takich stanowisk.

Badania powierzchniowe prowadził też ze studentami Uniwersytetu Rzeszowskiego jeszcze na początku lat dwutysięcznych. Studenci cenili je, bowiem nie skupiały się wyłącznie na poszukiwaniach artefaktów, ale były okazją do zapoznania z terenem, jego rozumienia dla dawnego osadnictwa. Nie brakowało przy tym opowieści i dykteryjek, z czego Profesor był znany.

W dorobku terenowym Jana Machnika nie można pominąć ważnych badań wykopaliskowych. Rozpoczęły je prace badawcze na grodzisku w Stradowie. Należy zaakcentować również udział w badaniach francusko-polskich – *les villages desertes* prowadzonych przez zespół polskich archeologów. Jak podkreślał, był to poligon badawczy, który pozwolił poznać nowe metody eksploracyjne i dokumentacyjne.

Wizytówką stały się jednak prowadzone w Małopolsce w latach 1968–1975 wielkoskalowe tzw. badania amerykańskie. Zainicjował je prof. Sarunas Milisauskas oddelegowany przez *Smithsonian Institution* w Waszyngtonie do wykopalisk stanowisk neolitycznych na terenie Polski. Wybór padł na ośrodek krakowski, a prof. Jan Machnik, jako kierujący Zakładem Archeologii Małopolski IHKM PAN, odpowiadał za ich organizację przy nieoceanionej pomocy Janusza Kruka.

Skala badań stanowisk Olszanica, Iwanowice, Niedźwiedz czy Bronocięce stanowiła ewenement w polskich warunkach. Doświadczenie to było nie do przecenienia w czasie, gdy polska archeologia stanęła przed koniecznością przeprowadzenia badań ratowniczych przed programem budowy autostrad. Włączył się w to także Jan Machnik, stając się powszechnie szanowanym

autorytetem eksperckim w zakresie metodyki takich badań, a także interpretacji wyników. Liczne konsultacje i współpraca badawcza znalazły miejsce w wielu tomach prac publikowanych po badaniach, np. na łamach serii „Via Archaeologica Ressoviensia”.

Dorobek publikacyjny prof. Machnika obejmuje ponad trzysta pozycji bibliograficznych. Są wśród nich dzieła fundamentalne dotyczące późnego neolitu, ze szczególnym uwzględnieniem kultury ceramiki sznurowej – III tys. p.n.e. i wczesnej epoki brązu, przede wszystkim poświęcone kulturze mierzanowickiej z drugiej połowy III i pierwszej połowy II tys. p.n.e. To klasyczne monografie, podręczniki i ich części oraz studia tematyczne publikowane w kraju i zagranicą. Wiele z nich należy do podstawowego kanonu środkowoeuropejskiej literatury schyłkowego neolitu i wczesnej epoki brązu.

Działalność dydaktyczna Jana Machnika obejmuje cieszące się uznaniem studentów wykłady zlecone na Uniwersytecie Jagiellońskim. Z relacji słuchaczy i ze wspomnień Profesora wiemy, że tę sferę aktywności traktował bardzo poważnie, przygotowując się do każdego zajęcia od strony merytorycznej i technicznej.

Ostatni okres działalności dydaktycznej i naukowej Profesora łączy się z Uniwersytetem Rzeszowskim, w którego powstaniu w 2001 roku odegrał ważną rolę. Wcześniej przyjął propozycję wzmocnienia kadrowego tworzącego się Instytutu Archeologii w ramach ówczesnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Był pierwszym kierownikiem Zakładu Epoki Kamienia w latach 1998–2001, a ciągle zatrudnienie utrzymywał do roku 2011.

W kolejnych latach współpracował doraźnie jako dydaktyk, głównie na studiach doktoranckich w latach 2013–2014. W Rzeszowie wypromował 17 magistrów i dwóch doktorów. W działalności naukowo-dydaktycznej Profesora nie można pominąć słynnych Seminariów Igołomskich, których był pomysłodawcą od 1984 roku. Odbywały się one systematycznie i gromadziły rzesze młodych archeologów zainteresowanych problematyką neolitu i wczesnej epoki brązu. W wielu dyskusjach i prezentacjach przewijały się tam kluczowe problemy badawcze dotyczące metodologii, źródłoznawstwa, analityki i badań interdyscyplinarnych. To kolejny przykład otwartości i „koleżeńskiego” stosunku do młodych ludzi, którzy z biegiem lat stawali się doktorami i profesorami.

Prof. Jan Machnik był wielokrotnie nagradzany odznaczeniami i nagrodami państwowymi, resortowymi i regionalnymi. Godzi się w tym miejscu wymienić przede wszystkim: Złoty Krzyż Zasługi (1979), Krzyż Kawalerski OOP (1990), Krzyż Oficerski OOP (2005) i Krzyż Komandorski OOP (2011), Złoty Medal im. L. Štúra Słowackiej Akademii Nauk (1997), Medal Św. Gorazda (2013) – najwyższe słowackie wyróżnienie naukowe, Nagrodę Sekretarza Naukowego PAN (1979).

Za działalność i pomoc lokalnym muzeom, a szerzej miejscowym środowiskom naukowym, w których pełnił ważne funkcje, np. wieloletniego przewodniczącego Rady Muzeum w Krośnie, przyczyniając się do powstania skansenu Karpacka Troja, otrzymywał liczne dowody wdzięczności, np. honorowy tytuł „Przyjaciela Muzeum Okręgowego w Rzeszowie” w 2005 r. Nigdy nie odmawiał pomocy w ramach konsultacji naukowych czy recenzji, a także porad natury organizacyjnej czy sugestii wiążących się z rozwojem mniejszych ośrodków. Trzeba nadmienić, że wolą Zmarłego było przekazanie całej jego spuścizny naukowej – obszernego archiwum, biblioteki i pamiątek, Uniwersytetowi Rzeszowskiemu.

Prof. Jan Machnik cieszył się szacunkiem środowiska archeologów. Decydowały o tym przede wszystkim cechy charakteru Profesora; pracowitość, profesjonalizm, otwartość, erudycja i głębokie poczucie wypełniania misji archeologa-terenowca, naukowca, dydaktyka i popularyzatora najstarszych dziejów Europy. Będzie nam wszystkim brakować takiej osobowości, autorytetu czy po prostu starszego kolegi i przyjaciela.

Dowodem uznania są liczne książki jubileuszowe przygotowane na kolejne rocznice życia i pracy. Należy tu wymienić: *A Turning of Ages. Jubilee Book Dedicated of Professor Jan Machnik on His 70th Anniversary*, red. S. Kadrow, Kraków 2020, Instytut Archeologii i Etnologii PAN; *Mente et rutro. Studia archaeologica Johanni Machnik viro doctissimo octogesimo vitae anno ab amicis, collegis et discipulis oblata*, red. S. Czopek, S. Kadrow, Rzeszów 2010, Instytut Archeologii UR.

Notę biograficzną Jana Eugeniusza Machnika można znaleźć w leksykonach *Złota Księga Nauk Humanistycznych 2004*, wyd. Polski Instytut Biograficzny, Gliwice, Helion; *Złota Księga Nauk Humanistycznych 2013*, wyd. Gliwice, Helion; *Słownik biograficzny profesorów Uniwersytetu Rzeszowskiego 2001–2006*, Rzeszów, UR i hasła w encyklopediach, w tym w Wikipedii i podobnych.

Prof. Jan Machnik został pochowany na cmentarzu w Lubli k. Jasła, w rodzinnym grobie rodziców.

Sylwester Czopek

Zagraniczni

Szewach Weiss 5 VII 1935–3 II 2023

Mało kto miał tak burzliwe i dramatyczne życie jak Szewach Weiss. Oryginalne imię w jidysz Szejwach zmienił po przybyciu do Palestyny na później używane Szewach. Można je przetłumaczyć jako Sława. Urodził się w Borysławiu, wtedy w Polsce, teraz w Ukrainie, w rodzinie żydowskiej, jako syn Gitł, czyli Gieni, tak nazywanej przez polskich sąsiadów, i Meira Wolfa Weissa, właściciela sklepu spożywczego.

Niemcy zajęli miasto w lipcu 1941 r. i zaraz utworzyli getto. Rodzinie Weissów udało się zbiec z borysławskiej dzielnicy żydowskiej i ukryć. Przetrwali dzięki pomocy Ukrainki Julii Lasotowej, polskiego małżeństwa Anny i Michała Górali oraz rodziny Marii Potężnej i jej syna Tadeusza.

Lata te pozostawiły trwałe piętno u Szewacha. W czasie dyskusji o wydarzeniach w Jedwabnem w 1941 r., gdy mówiono o stodole, w której Polacy spalili Żydów, często stwierdzał: „Ale były też inne stodoły, w których ukrywali się Żydzi”. Nie negował tej tragedii i podobnych wydarzeń, ale wzywał, by nie wyciągać generalizujących wniosków na temat negatywnego stosunku Polaków do żydowskich współobywateli i doceniać to, że wielu Żydów przeżyło Holocaust dzięki polskiej pomocy. Miał na myśli siebie i rodzinę. Był modelowym przykładem tzw. dziecka Holocaustu i nigdy o tym nie zapomniał.

Po wojnie Weissowie mieszkali w Gliwicach i Wałbrzychu, a Szewach przebywał w żydowskim syjonistycznym sierocińcu w Głuszycach, gdzie intensywnie uczył się języka hebrajskiego.

Rodzina szybko zdecydowała się na emigrację do Palestyny. W 1946 r. nielegalnie przekroczyli granicę polsko-czechosłowacką i przez Austrię, m.in. obóz przejściowy w Linzu, dotarli do Włoch. Wreszcie 1 grudnia 1946 r. Weissowie wsiedli na statek i popłynęli do Palestyny. Tam Szewach rozpoczął naukę w szkole rolniczej niedaleko Netanji i doczekał powstania państwa Izrael w 1948 r. Pod wpływem Michaela Kasztana, polskiego Żyda i swego nauczyciela, zbliżył się do politycznej lewicy – uważał się za jej

przedstawiciela do końca życia. Z powodzeniem uprawiał też wyczynowo sport, trenował lekkoatletykę i podnoszenie ciężarów – na początku lat 50. XX wieku był jednym z najlepiej zapowiadających się sportowców izraelskich, ale wypadek, jakiemu uległ w 1965 r., zakończył karierę sportową.

Przeszedł regularną służbę wojskową w armii izraelskiej, którą ukończył w stopniu sierżanta – był podoficerem do spraw kultury. Po przejściu do cywila został dziennikarzem radiowym, a równocześnie studiował nauki polityczne w Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie i prawo w Uniwersytecie w Tel Awiwie. Zdecydował się na karierę akademicką. W 1975 r. założył Wydział Mediów w Uniwersytecie w Hajfie i został profesorem nauk politycznych tej uczelni. Był doktorem filozofii w dziedzinie nauk politycznych. W pracy naukowej interesowały go przede wszystkim problemy organizacji życia publicznego, w szczególności kwestie zarządzania. Był poliglotą – biegle znał angielski, hebrajski, jidysz, polski i rosyjski.

Od 1969 r. Szewach Weiss czynnie uczestniczył w izraelskim życiu publicznym, w szczególności politycznym. Poglądy lewicowe sprawiły, że wstąpił do Partii Pracy i wszedł do jej centralnego kierownictwa. W latach 1977–1999 był członkiem Komitetu Centralnego ugrupowania. W 1969 r. został radnym miasta Hajfa, funkcję piastował do 1981 r. W tymże roku został wybrany do Knesetu, parlamentu izraelskiego. W latach 1988–1992 był jego wiceprzewodniczącym, a w latach 1992–1996 przewodniczącym. Wybrali go socjaliści i partie religijne.

Weiss był zwolennikiem premiera Iccacha Rabina i jego polityki zmierzającej do porozumienia z Organizacją Wyzwolenia Palestyny i utworzenia państwa palestyńskiego. Rabin włączył Weissa do delegacji izraelskiej prowadzącej w Oslo w 1993 r. rozmowy pokojowe z Jaserem Arafatem. Weiss był jednym z ostatnich ludzi, którzy rozmawiali z Rabinem przed jego tragiczną śmiercią. Premier zginął 4 listopada 1995 r. z rąk nacjonalisty żydowskiego protestującego przeciwko pokojowi z Palestyńczykami. Weiss wielokrotnie reprezentował Kneset zagranicą, m.in. był delegatem parlamentu izraelskiego do Rady Europy w latach 1984–1999. Przewodniczył od 2000 do 2004 r. Światowej Radzie Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie dokumentującym Holocaust.

Szewach Weiss został mianowany ambasadorem Izraela w Polsce w 2000 r. – funkcję tę objął w 2001 r. i zakończył w 2004 r. Był stworzony do tej roli z uwagi na biegłą znajomość języka polskiego, ale przede wszystkim ze względu na sposób postrzegania wspólnej przeszłości polsko-żydowskiej, trudnej z uwagi na okoliczności, szczególnie w latach jego misji, znaczonej także stosunkiem do wspomnianych wydarzeń w Jedwabnem i problemem zwrotu majątku żydowskiego. Opowiadał się za takimi reparacjami.

Osobiste dramatyczne doświadczenia z czasów wojny skłoniły go do zdecydowanie koncyliacyjnej postawy w sprawach dzielących Polaków

i Żydów. Podkreślał udział Polaków w ratowaniu Żydów, ale zdecydowanie sprzeciwiał się zamazywaniu polskich win z czasów II wojny światowej i wcześniejszych. Apelował też o zrozumienie zachowań Żydów chcących upamiętnić ofiary Holokaustu. Dobrym przykładem postawy Szewacha Weissa jest jego komentarz do „lotu pamięci” trzech wojskowych samolotów izraelskich nad obozem Auschwitz-Birkenau. Wydarzenie to, które odbyło się za zgodą polskiego Ministerstwa Obrony Narodowej, wywołało różne komentarze, także krytyczne dyrekcji Muzeum Obozu Auschwitz-Birkenau. Potraktowano je jako pokaz siły militarnej Izraela i Międzynarodowej Rady Oświęcimskiej. Szewach Weiss napisał: „To nie był pokaz siły wojennej Izraela. Lotnicy przybyli, aby w drodze powrotnej do kraju zapłakać nad grobami bliskich, którzy tutaj zginęli. Lecieli prawie z wygaszonymi silnikami. Kto ich krytykuje, nie czuje tego, co wydarzyło się podczas Holocaustu”.

W czasie pełnienia ambasadorskiej funkcji i później, Weiss wielokrotnie patronował imprezom i działaniom prezentującym wspólny polsko-żydowski dorobek w różnych dziedzinach, ponieważ uważał, że jest to niezbędne dla normalnych stosunków polsko-izraelskich. Czynił to z pełnym przekonaniem w Polsce, Izraelu i innych krajach. Ktoś opowiadał mi o konferencji w Tuluzie o Shoah. Przemówienie Weissa odebrano jak wystąpienie ambasadora Polski we Francji, a nie dyplomaty izraelskiego.

Szewach Weiss budził powszechny szacunek za postawę pełną tolerancji, otwartości i bezpośredniości; zwykł być po imieniu z większością znajomych. Za działalność został odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej (2004 r.) i Orderem Orła Białego (2016 r.). Ostatnie odznaczenie, najwyższe w Polsce, otrzymał „w uznaniu znamienitych zasług w działalności na rzecz pogłębiania przyjaznych oraz wszechstronnych relacji pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Państwem Izrael”. Zależało mu, by te stosunki były normalne i sporą część długiego życia poświęcił, aby tak się stało.

Szewach Weiss aktywnie uczestniczył w polskim życiu publicznym jako ambasador, a także po zakończeniu misji. Kontynuował też karierę naukową i akademicką. Prowadził wykłady na temat historii i polityki Izraela na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Współorganizował Centrum Badań nad Izraelem i Diasporą Żydowską na tym wydziale; obecnie placówka nosi jego imię. Otrzymał doktoraty honorowe Uniwersytetu Wrocławskiego (2006), Uniwersytetu Warszawskiego (2011), Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2011), Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, gdzie w 2012 r. był profesorem wizytującym uczelni, a także Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach (2013). W 2019 r. został członkiem zagranicznym II Wydziału Polskiej Akademii Umiejętności.

Był laureatem wielu nagród, m.in. Brata Alberta (1998) i im. Jana Nowaka Jeziorańskiego (2018), obywatelem honorowym Kalisza, Płońska i Wałbrzycha. Po polsku ukazało się kilka jego książek: rozmów, wspomnień, pamiętników, rozważań o kwestiach żydowskich i społecznych: *Ziemia i chmury* (2002), *Czas ambasadora* (2003), *Między nami* (2005), *Z jednej strony, z drugiej strony* (2005), *Okna tęsknoty. Okna nadziei* (2007), *Między narodami* (2008), *My Żydzi między Izraelem a diasporą* (2009), *W dwóch światach* (2010), *Takie buty z cholewami* (2012), *Ludzie i miejsca* (2013), *Spotkania raz jeszcze* (2015), *Pamiętam...* (2018).

Szewach Weiss zmarł 3 lutego 2023 r. w Ramat Gan. Został pochowany na narodowym cmentarzu na Wzgórzu Herzla w Jerozolimie.

Jan Woleński

Zenon Kałuża 5 X 1936–5 VI 2023

kiedy mi oczy zgasisz
i pokryjesz ziemią
spraw
niech cienie drzew wstaną
i się zazielenią¹

Przeglądając ostatnio album ze zdjęciami z czasów, gdy jeszcze wywoływano zdjęcia, natknęłam się na cykl fotografii z Lasek, z majowego weekendu, bodajże 1995 roku. Profesor Stefan Swieżawski, jak co roku, organizował majowe spotkanie swoich uczniów i uczniów jego uczniów, ale to było wyjątkowo liczne. Na jednym ze zbiorowych zdjęć, zrobionych w cieniu zielonych już drzew ogrodu Sióstr Franciszkanek służebniczek Krzyża w Laskach, na pierwszym planie znajduje się Stefan Swieżawski tłumaczący coś żywo Bartłomiejowi Korolcowi, obok młodzież: Mikołaj Olszewski, Agnieszka Świtkiewicz i Przemek Gut, z tyłu Władysław Stróżewski, Juliusz Domański, Zofia Włodek, Janek Czerkawski, Stanisław Janeczek i Mieczysław Markowski, a między nimi a młodymi Zenon. Ta fotografia wydała mi się symboliczna: Zenon Kałuża, którego wtedy poznałam osobiście, od tamtej chwili stale wspierał mnie i innych młodych polskich mediewistów. Był już znaczącą postacią w europejskiej mediewistyce i jego pomoc oraz wsparcie były dla nas bezcenne.

Zenon Stanisław Kałuża urodził się 5 października 1936 roku w Skrzynkach nad Prosną, w Ziemi Kaliskiej. W roku 1955 uzyskał świadectwo maturalne w legnickim Państwowym Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących, a w 1956 rozpoczął studia na KUL. Jerzy Gałkowski w „Słowie od Wydawcy” wierszy Zenona de Scrinis tak wspominał te dni:

¹ Zeno de Scrinis (Zenon Stanisław Kałuża), *23 wiersze*, Pewne Wydawnictwo, Kielce, 2020.

W 1956 roku zaczął studia na wydziale filozoficznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Tam się poznaliśmy, już podczas egzaminów wstępnych 2 lipca 1956 r. – Isia, moja późniejsza żona, Zenek i ja. Kawał czasu... (...) W akademiku mieszkaliśmy przez wiele lat w jednym pokoju. Znakomita znajomość łaciny – opowiadał smakowite anegdotki o swoim nauczycielu łaciny niewidzącym świata poza rzymską kulturą, którą zarażał uczniów – skłoniła go do zajęcia się historią średniowiecznej filozofii. Jego mentorem i mistrzem był prof. Stefan Świeżawski. Już wtedy znalazł się też w kole studentów-poetów, których na KUL-u była spora gromada. (...) Mały uniwersytet, w którym wszyscy się znali, do tego ciągle ograniczany przez władze, sprzyjał tworzeniu się atmosfery politycznego sprzeciwu, wytwarzaniu bliskich związków, tak między studentami, jak i profesorami i całością wspólnoty uniwersyteckiej².

Studia filozoficzne Zenon Kałuża zwieńczył w roku 1961 pracą magisterską *Antropologia filozoficzna Ratramnusa z Corbi* napisaną pod kierunkiem Mieczysława Gogacza. Później nastął czas asystentury w Katedrze Historii Filozofii Średniowiecznej i Nowożytnej kierowanej przez Stefana Świeżawskiego, którego Kałuża wspominał jako „jednego z najszlachetniejszych ludzi, jakich w życiu spotkał, i doskonałego pedagoga, wychowawcy plejady polskich mediewistów szeroko znanych w świecie”³.

W roku 1967 Kałuża wyjechał do Kanady, Stanów Zjednoczonych i Francji, gdzie 1 stycznia 1968 roku zaczęła się „druga połowa” jego życia. Tam podjął studia na Sorbonie i w École Pratique des Hautes Études (EPHE), doskonaliąc umiejętności pod okiem wybitnych profesorów: znakomitego paleografa Gilberta Ouy, księdza prałata André Combes i Paula Vigneaux. Jak pisał, używając w odniesieniu do siebie, ironicznie, trzeciej osoby liczby pojedynczej:

Najwięcej lat spędził pod różgą profesora Vigneaux przy jego katedrze historii teologii średniowiecznych. Tu napisał swojego Tomasza z Krakowa jako przychynek do historii kolegium Sorbony. Tutaj wbrew przysięgom, jakie sobie składał po przeczytaniu prac księdza Konstantego Michalskiego, że nigdy, przenigdy nie zajmie się wiekiem XIV, wlaź właśnie w ten wiek – i do tego stopnia, że dziś postrzegany jest jako jeden ze specjalistów tej epoki. Seminarium innego mediewisty, Jana Joliveta, utworzyło przed Zenonem K. wiek XII – wiek teologów i gramatyków, wiek Abelarda, Bernarda z Chartres, Gilbera z Poitiers, Alana z Lille. To Jan Jolivet, który prowadził także seminarium arabistyczne, uczulił go na neoplatonizujące wpływy Awicenny w świecie łacińskim⁴.

Właśnie ten okres intensywnych paryskich badań zaowocował w roku 1974 doktoratem *Thomas de Cracovie. Contribution à l'histoire du collègue*

² Tamże, s. 23.

³ *Biografia Zenona K. pióra Zenona Kałuży*, „Przegląd Tomistyczny” XXIX, 2023, s. 192.

⁴ Tamże, s. 193.

de la Sorbonne, a cztery lata później, w 1978 roku, stanowiskiem badacza w Centre National de la Recherche Scientifique, gdzie Zenon Kałuża pracował do roku 2007. Pisał w biografii o tym okresie – wciąż w trzeciej osobie:

W końcu i w skrócie: dochrapał się stopnia dyrektora badań drugiej klasy (na dwie możliwe). Przebycie głównych etapów kariery naukowej we Francji zawdzięcza swojej pracy oraz życzliwości księdza Edwarda Jeuneau, pani Ilse-traut Hadot oraz świętej pamięci Jana Pépin – wszyscy troje są uczonymi najwyższej klasy⁵.

Zainteresowania badawcze Zenona Kałuży koncentrowały się zatem głównie na dziejach nurtów doktrynalnych i kontrowersji toczonych w środowisku uniwersyteckim Paryża, Oksfordu, Krakowa i Pragi w wieku XIV i XV. Owocem tych pasji badawczych są monografie: *Nicolas d'Autrécourt: ami de la vérité*, Paryż, 1995; *Les querelles doctrinales à Paris. Nominalistes et réalistes aux confins du XIVe et XVe siècles*, 2 tomy, Bergamo, 1988; *Études doctrinales sur le XIVe siècle. Théologie, logique, philosophie*, Vrin, Paryż 2013 czy wydany pośmiertnie tom esejów opracowanych przez Dragosa Calmę: *L'ontologie de Nicolas d'Autrécourt*, Brill, Leiden-Boston, 2023. Myśl Mikołaja z Autrécourt była wyróżnionym polem badań Kałuży; badań, które przyniosły najbardziej oryginalne i cenione rezultaty.

Zenon Kałuża był także wydawcą wielu tomów zbiorowych, m.in. znakomitego wyboru tekstów: *La servante et la consolatrice. La philosophie dans ses rapports avec la théologie au Moyen Âge*, Vrin, Paryż, 2002. Wszystkie teksty odznaczały się znakomitym warształtem badawczym, błyskotliwą erudycją i źródłowością. Najwybitniejsi mediewiści, doceniając jego osiągnięcia, przygotowali dla niego tom: *Chemis de la pensée médiévale. Études offertes à Zénon*, pod redakcją P. Bekker, E. Faye, C. Grellard; Brepols, Turnhout, 2001.

Szczególne miejsce w działalności naukowej Zenona Kałuży zajmowała współpraca z „Przeglądem Tomistycznym”, którego przez wiele lat był redaktorem naczelnym, pismem wydawanym przez dominikański Instytut Tomistyczny. W ramach serii „Biblioteka Instytutu Tomistycznego” została wydana praca niezwykle: *Lektury filozoficzne Wincentego Kadłubka. Zbiór studiów*, Warszawa, 2014. Autor we wstępie stwierdza, że zajął się *Kroniką Polską* Wincentego z inspiracji trojga profesorów: Juliusza Domańskiego, któremu dedykowany jest cały tom, Brygidy Kürbis i Mariana Plezi. Opierając się na osiągnięciach tych uczonych, Zenon Kałuża podjął się opracowania tytułowego zestawu „filozoficznych lektur” Wincentego, wśród których znalazł się, między innymi, Platoński *Timajos*. We wstępie do zbioru Zenon Kałuża, z właściwą sobie ironią, stwierdza:

⁵ Tamże, s. 193.

Nie wątpimy jednak, że precyzyjne ustalenie źródeł kroniki jest ważnym przyczynkiem do dziejów kultury umysłowej w średniowiecznej Polsce, że wskazane źródła stanowiły o charakterze i jakości tej kultury. Jeśli więc ta książka wnosi nowy ton do badań nad kroniką, albo stawia nowe tezy i posługuje się nowymi argumentami, inaczej mówiąc, jeśli lepiej jest, że ona jest, niż żeby jej nie było, jakby powiedział Arystoteles, niech jej będą wybaczone wszystkie powtórzenia, przeoczenia i pomyłki⁶.

Zenon Kałuża był członkiem wielu międzynarodowych towarzystw naukowych, w tym członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem Société Internationale pour l'Étude de Philosophie Médiévale i Internationale Gesellschaft für Theologische Mediävistik. Należał do redakcji takich ważnych mediewistycznych czasopism jak „Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age”, „Mediaevalia Philosophica Polonorum”, „Bochumer Philosophisches Jahrbuch für Antike und Mittelalter”, do zespołu wydawców „Archa Verbi” czy rady naukowej „Acta Mediaevalia”. Za dokonania naukowe został odznaczony w roku 2011 przez Polską Prowincję Dominikanów Medalem Zasługi św. Jacka, a w roku 2015 otrzymał Medal im. Franciszka Palackiego Czeskiej Akademii Nauk w Pradze, przyznawany za wybitne osiągnięcia na polu nauk humanistycznych. Natomiast 22 kwietnia 2015 roku Uniwersytet Babeş-Bolyai w Cluj-Napoce, w Rumunii, przyznał mu tytuł doktora *honoris causa*.

Wybitne dokonania naukowe i aktywność badawcza sprawiły, że Zenon Kałuża znalazł się w gronie najwybitniejszych europejskich mediewistów. Tę wyjątkową pozycję naukową wykorzystywał do promowania młodszych kolegów. Na spotkaniu w Laskach, od którego zaczęłam wspomnienie, miałam okazję porozmawiać z Zenonem Kałużą o moich badaniach nad myślą Jana Szkota Eriugeny, któremu poświęciłam rozprawę doktorską. Wówczas wciąż jednak borykałam się z ograniczonym dostępem do źródeł i literatury. Zenon wtedy zdecydowanie poradził mi: „Napisz do Édouarda Jeauneau!” Édouard Jeauneau był wybitnym paleografem, znawcą i wydawcą pism Eriugeny, następcą Étienne Gilsona w Papieskim Instytucie Studiów Mediewistycznych (PIMS) w Toronto, a ponadto przyjacielem i sąsiadem Zenona w podparyskim Chatou. Po długim wahaniu postanowiłam pójść za sugestią Kałuży i napisałam do Jeauneau. Największy, w moich oczach, znawca Eriugeny i myśli wieku XII, nie tylko odpowiedział na list, ale przesłał swoją książkę i wciągnął na listę tych, którzy otrzymywali kolejne tomy jego krytycznego wydania Szkotowego *Periphyseonu* w serii *Corpus Christianorum Continuatio Medievalis* wydawnictwa Brepols. Wiem, że była w tym ręka Zenona.

⁶ Zenon Kałuża, *Lektury filozoficzne Wincentego Kadlubka. Zbiór studiów*, Instytut Tomistyczny, Warszawa 2014, s. 60.

Zenon Kałuża był przede wszystkim ciekawym człowiekiem, pełnym humoru, dystansu, autoironii, dlatego na zakończenie tego krótkiego, osobistego wspomnienia, niech jeszcze – paradoksalnie – wybrzmi jego wiersz zatytułowany *Życie*:

Śpiewaj we mnie swoje poranne melodie
póki trwasz, póki żywisz swoim oddechem
mnie i kosa i sosnę wysoką,
póki jeszcze mną jesteś, a ja twym echem⁷.

Agnieszka Kijewska

⁷ Zeno de Scrinis, *Życie*, w: *23 wiersze*, Pewne Wydawnictwo, Kielce, 2020, s. 12.

Shlomo Avineri **30 VIII 1933–1 XII 2023**

W Jerozolimie, 1 grudnia 2023 roku, zmarł prof. Shlomo Avineri, politolog i filozof, emerytowany profesor nauk politycznych na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie, członek Izraelskiej Akademii Nauk, członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności. Na członka zagranicznego Wydziału II Historyczno-Filozoficznego Akademii został wybrany w roku 2013.

Shlomo Avineri urodził się 30 sierpnia 1933 roku w Bielsku jako Jerzy Wiener. W 1939 roku wraz z rodzicami wyemigrował do Izraela. Po latach wspominał: „Dotarłem z moimi rodzicami do Tel Awiwu na kilka miesięcy przed rozpoczęciem II wojny światowej. Reszta mojej szerszej rodziny – troje dziadków, siedmioro rodzeństwa mojej matki i pięcioro moich kuzynów – została w Polsce. Wszyscy zostali zamordowani w Holokauście”. Trzeba koniecznie dodać, że rodzice Shlomo decyzję o emigracji z II Rzeczypospolitej podjęli po antysemitycznych ekscesach w Bielsku, których pięcioletni Jerzy Wiener był w 1938 roku mimowolnym świadkiem.

Shlomo Avineri studiował na Uniwersytecie Hebrajskim i w London School of Economics. W latach 1971–1974 był dyrektorem Instytutu Badawczego Eshkol w Jerozolimie, by w roku 1974 objąć funkcję dziekana Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Hebrajskiego. Był też w latach 1997–2002 dyrektorem Instytutu Studiów Europejskich tego Uniwersytetu. Jako uznany w świecie nauki autorytet wygłaszał gościnne wykłady m.in. na uniwersytetach w Yale, Cornell, University of California, Cardozo School of Law, Australian National University, Oxford, Northwestern University, a także w The Brookings Institution and The Carnegie Endowment for International Peace w Waszyngtonie, The Institute for World Economy and International Relations (IMEMO) w Moskwie, w Collegium Budapest i Central European University w Budapeszcie, Fellow Centrum für Angewandte Politikforschung w Monachium.

Obszarem zainteresowań naukowych Shlomo Avineri była przede wszystkim filozofia społeczna i polityczna Georga Wilhelma Friedricha Hegla i Karola Marksa, a także historia syjonizmu. Wśród licznych książek tłumaczonych na wiele języków za najważniejsze uznaje się: *The Social and Political Thought of Karl Marx* (Cambridge, 1968); *Hegel's Theory of the Modern State* (Cambridge, 1972); *The Making of Modern Zionism* (New York, 1981); *Moses Hess: Prophet of Communism and Zionism* (New York, 1985); *Arlosoroff: A Political Biography* (New York, 1990); *Theodor Herzl and the Foundation of the Jewish State* (2013). Prof. Avineri był też redaktorem naukowym wielu prac zbiorowych m.in.: *Israel and the Palestinians* (New York, 1971); *Mar Socialism* (New York, 1973); *Communitarianism and Individualism* (Oxford, 1992) i członkiem redakcji „The Jewish Review of Books”. Książki profesora Avineri przetłumaczone zostały na wiele języków, w tym jego *Hegla teoria nowoczesnego państwa* (Warszawa, 2009) na język polski. Swoje teksty Shlomo Avineri często publikował w „The New York Review of Books” i w „Dissent, Foreign Affairs”, a komentarze polityczne w „Haaretz” i „The New York Times”.

Prof. Avineri nie należał do uczonych gabinetowych. Był jednym z najbardziej rozpoznawalnych żydowskich intelektualistów zaangażowanych w trudny dialog arabsko-izraelski. Jako dyrektor generalny izraelskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w latach 1975–1977, w pierwszym rządzie Icchaka Rabina, prowadził negocjacje z Organizacją Wyzwolenia Palestyny (PLO), za co naraził się na agresywną krytykę ze strony partii Likud. Realizował wówczas linię rządu Rabina opartą na tzw. Opcji Jordańskiej, wielokrotnie uczestnicząc w spotkaniach z królem Jordanii Husseinem. W roku 1979 był członkiem wspólnej egipsko-izraelskiej komisji, która doprowadziła do podpisania Porozumienia w sprawie Kultury i Nauki między obydwojma krajami. Przewodniczył delegacji Izraela do Rady Wykonawczej UNESCO. W ówczesnej publicystyce i przygotowanych dla rządu Rabina memorandumach próbował odczytać konflikt izraelsko-palestyński w szerszej niż dominujące w izraelskim dyskursie tradycyjne ideologiczne podejście o bezpieczeństwie państwa. Problem palestyński widział jako konflikt dwóch ruchów narodowych, dla rozwiązania którego konieczny jest dialog. Filozofia promowana przez Shlomo Avineri towarzyszyła polityce drugiego rządu Rabina i doprowadziła do historycznego porozumienia w roku 1993 z Organizacją Wyzwolenia Palestyny w Oslo otwierającemu drogę do powstania Autonomii Palestyńskiej. Nie przypadkiem więc w roku 1996 Shlomo Avineri został – wśród innych prestiżowych wyróżnień – laureatem Izraelskiej Nagrody Państwowej (Israel Prize), z czego był szczególnie dumny.

Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku prof. Avineri brał również aktywny udział w międzynarodowej debacie na

temat przyczyn rozpadu Związku Radzieckiego. Angażował się wówczas we wspieranie odradzającej się demokracji w krajach tzw. Bloku Wschodniego. W latach 1990–1992 był członkiem grupy zagranicznych obserwatorów pod auspicjami Narodowego Instytutu Demokratycznego podczas pierwszych wolnych wyborów parlamentarnych na Węgrzech, w Czechosłowacji, Estonii i Chorwacji.

Szczególne więzi łączyły go po upadku komunizmu z pierwszą ojczyzną. W roku 2016 w głośnym artykule *Quo vadis Polonia*, przedrukowanym 4 września tego roku przez „Rzeczpospolitą”, napisał: „Odwiedziłem Polskę wielokrotnie i dobrze wyczuwam na każdym kroku, iż nie ma tam już Żydów. Moje książki i artykuły zostały przełożone na język polski, wykladałem na Uniwersytecie Warszawskim, na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i w Międzynarodowym Centrum Kultury w tym przepięknym mieście”.

Z krakowskim Centrum był związany przez nieomal trzydzieści ostatnich lat. Po raz pierwszy pojawił się w lipcu 1995 roku w naszej szkole letniej z wykładem gościnnym dla uczestników Democracy & Diversity Graduate Summer Institute na temat wpływu Europy Środkowo-Wschodniej na życie polityczne i społeczne we współczesnym Izraelu. Towarzyszyłem mu wówczas w poruszającej podróży do jego Bielska, gdzie szukał rodzinnych śladów i przywoływał na żydowskim cmentarzu pamięć dziadków Abrahama (Adolfa) Wienera i Aharona (Arnolda) Gronera oraz babci Lei (Eleonory) Groner, sześciu siostr matki, jej młodszego brata i pięciorga kuzynów i kuzynek zamordowanych przez Niemców.

W drodze powrotnej odwiedziliśmy jeszcze Maków Podhalański, wpędzając komendanta tamtejszego posterunku policji przy ulicy Kolejowej w konsternację. Funkcjonariusze policji nie wiedzieli bowiem, że ich komenda zajmuje całą kamienicę należącą przed wojną do jednego z dziadków Shlomo Avineri.

W kolejnych latach prof. Avineri powtarzał gościnne lipcowe wykłady w szkole letniej Międzynarodowego Centrum Kultury prowadzonej wspólnie z New School University z Nowego Jorku, a w lipcu 2003 roku był wykładowcą naszego kursu letniego „Galicia – the Common Memory” na temat społeczności żydowskiej w Galicji i środkowoeuropejskich kontekstów w kulturze izraelskiej, towarzysząc nam w wyjeździe do Lwowa. Uczestniczył też później w naszych konferencjach i jubileuszach. Z dumą podkreślał w roku 2016: „Ostatnio zaszczycono mnie wyborem, jako zagranicznego członka do Polskiej Akademii Umiejętności. Chociaż dzisiaj moja znajomość języka polskiego jest nader skromna, to wszak polska historia, kultura i jej zapachy nie są mi obce”.

Jacek Purchla

WYDZIAŁ III

Krajowi

Stanisław Jadach **6 VIII 1947–26 II 2023**

Profesor Stanisław Jadach, członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności, fizyk teoretyk zajmujący się badaniami w zakresie fizyki wysokich energii, jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych polskich fizyków w tej dziedzinie. Po studiach na Uniwersytecie Jagiellońskim, które ukończył w 1970 roku, po odbyciu stażu asystenckiego, rozpoczął pracę nad doktoratem w kierowanym przeze mnie Zakładzie Teoretycznej Fizyki Częstok, który ukończył w 1975 roku.

Już w czasie studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim wyróżniał się dobrymi wynikami w nauce i zaangażowaniem w prace aktywnego wówczas Studenckiego Koła Fizyków. Prowadził gazetkę ścienną „Udój Miesiąca”, którą regularnie czytali z entuzjazmem wszyscy studenci i pracownicy Instytutu Fizyki. Już wtedy ujawnił się niecodzienny sposób bycia przyszłego profesora, który zawsze starał się pozostawać na uboczu zdarzeń i w miarę możliwości unikać rozgłosu: w tym czasie nikt spośród członków Koła nie wiedział, że on tworzy gazetę! Wstrzemięźliwość w ujawnianiu własnych dokonań i chęć pozostawiania w cieniu charakteryzowała go przez całe życie. Myślę też, że była też jedną z przyczyn umiejętności zbudowania znakomitej, połączonej silnymi więzami grupy współpracowników, która przebiła się szybko do czołówki światowej.

Po uzyskaniu stopnia magistra rozpoczął roczny staż asystencki w kierowanym przeze mnie Zakładzie Teoretycznej Fizyki Częstok, a następnie podjął studia doktoranckie. Brał żywy udział w naszych seminariach i dyskusjach, ale równocześnie widać było, że jest indywidualnością. Myślał niezależnie i starał się realizować własne pomysły. Był jednym z pierwszych na świecie, a na pewno pierwszym w naszym zespole, który docenił wielkie możliwości metod

stochastycznych (zwanymi popularnie metodami Monte Carlo) w rozwiązywaniu skomplikowanych, nieliniowych równań fizyki teoretycznej. W tej chwili jest to metoda dominująca, pozwalająca skutecznie wykorzystać możliwości potężnych komputerów. Ale wówczas, w okresie pionierskim, gdy komputery były mniej zaawansowane, wymagało to wyjątkowej intuicji i odważnego osądzenia w przyszłość. Niezbędna była też wielka sprawność w opracowaniu odpowiednich programów, które musiały kompensować niewielkie możliwości ówczesnych maszyn liczących. Pierwsze próby, zakończone doktoratem w 1975 roku (promotorem był prof. Andrzej Kotański), dały dr. Jadachowi doskonałą podstawę do rozwinięcia badań nad rozwiązywaniem numerycznym równań kwantowej teorii oddziaływań elektro-słabych. Wyniki okazały się bardzo ważne, wręcz fundamentalne dla eksperymentów przeprowadzanych w Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych CERN. Obliczenia dawały bowiem możliwość znacznego zwiększenia precyzji eksperymentów, co było decydujące dla uzyskania wartościowych pomiarów. W rezultacie wyniki osiągnięte przez zespół zorganizowany przez prof. Jadacha okazały się podstawowe dla najważniejszych eksperymentów wykonywanych przez wszystkie grupy doświadczalne na akceleratorze LEP, gdzie zderzano elektrony wysokiej energii z ich antycząstkami. Oczywiście rezultatem było międzynarodowe uznanie dla prof. Jadacha i – co warto podkreślić – również dla jego współpracowników. Wszyscy spędzili wiele czasu w międzynarodowym środowisku CERN-owskim, gdzie doświadczenia były przeprowadzane.

Po zakończeniu pracy zderzacza LEP, prof. Jadach zajął się zastosowaniem swoich metod do eksperymentów na kolejnym CERN-owskim zderzaczu, LHC (Large Hadron Collider). I w tym przypadku wyniki jego zespołu znalazły szerokie zastosowanie, okazując się niezbędne w analizie eksperymentów o dużej precyzji.

Już całkiem ostatnio, patrząc w przyszłość, zajął się prof. Jadach projektowaniem kolejnych eksperymentów na FCC (Future Circular Collider), następnym planowanym wielkim akceleratorze w CERN.

Należy wyjaśnić, że metoda Monte Carlo, która była podstawą świetnych wyników, nie może być stosowana automatycznie, lecz wymaga odpowiedniego przekształcenia rozwiązywanych równań, co jest złożonym i trudnym zadaniem, wymagającym wielkiego wysiłku, doskonałej znajomości struktury teorii i głębokiej intuicji fizycznej. Są to sprawy zbyt skomplikowane, aby można je było opisać w tym miejscu, ale trzeba jeszcze raz podkreślić, że zespół prof. Jadacha opanował je na najwyższym światowym poziomie, czego wyrazem było zastosowanie wyników nie tylko w CERN, lecz także w większości eksperymentów wysokich energii na całym świecie. W rezultacie prace te są powszechnie znane. Dowodem na to może być fakt, że zostały zacytowane prawie 20 tys. razy.

Jest oczywiste, że po uzyskaniu takich wyników, prof. Jadach był dosłownie „rozchwytywany” przez najlepsze instytuty i wiele lat spędził w CERN, we Francji i w Stanach Zjednoczonych. Konieczność prowadzenia uniwersyteckich wykładów stała na przeszkodzie obowiązkowi uczestniczenia w eksperymentach, toteż w 1992 roku przeniósł się do Instytutu Fizyki Jądrowej, gdzie możliwości pod tym względem były lepsze. Niemniej w dalszym ciągu utrzymywaliśmy ścisły kontakt.

Chociaż prof. Jadach pierwsze kroki świetnej naukowej kariery stawiał w kierowanym przeze mnie zespole, byłoby przesadą, gdybym chciał nazwać go moim uczniem, ponieważ – jak już wspominałem – odznaczał się wielką niezależnością i dobrze wiedział, którą ścieżkę wybrać. Niewiele mogłem go nauczyć. Pochlebiam sobie tylko, że – być może – atmosfera, jaka panowała w naszym zespole, pomogła mu dostrzec piękno nauki i w tym sensie uformowała jego niezmordowane dążenie do ciągłego poszukiwania nowych wyzwań i wynikającej stąd wielkiej kariery międzynarodowej.

Andrzej Białas

Zenon Waszczyszyn **12 VII 1935–28 II 2023**

Zenon Waszczyszyn urodził się 12 lipca 1935 r. we Lwowie, zmarł 28 lutego 2023 r. w Krakowie. Został pochowany na Cmentarzu Rakowickim.

Był przedstawicielem Polskiej Szkoły Mechaniki Konstrukcji, wybitnym specjalistą w zakresie mechaniki konstrukcji inżynierskich i metod komputerowych w mechanice. Był członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. W latach 2007–2010 pełnił funkcję wiceprezesa Oddziału PAN w Krakowie. Był przewodniczącym Sekcji Mechaniki Konstrukcji Komitetu Inżynierii Lądowej i Wodnej PAN. Był także członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności. W latach 2010–2016 pełnił funkcję wicedyrektora Wydziału III PAU.

Z wykształcenia był inżynierem. W latach 1951–1956 studiował budownictwo lądowe na Politechnice Krakowskiej. Studia podjął jako 16-latek po uzyskaniu zgody ówczesnego Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Ostatecznie zajął się mechaniką konstrukcji, stosując zaawansowane metody obliczeniowe, w tym wykorzystujące sztuczne sieci neuronowe. Był w tym prekursorem i wizjonerem, dostrzegając w nowoczesnych metodach obliczeniowych potencjał pozwalający rozwiązywać złożone problemy mechaniki konstrukcji. Rozwijając zastosowania sztucznych sieci neuronowych, zdawał sobie sprawę, że kiedyś staną się one ważną częścią algorytmów sztucznej inteligencji.

Profesor Zenon Waszczyszyn był politechnikiem z wykształcenia, przekonania i sposobu myślenia. W roku 1959 związał się z Instytutem Mechaniki Budowli Politechniki Krakowskiej. W latach 1973–1978, czyli w okresie intensywnego rozwoju metod obliczeniowych w mechanice, pełnił funkcję kierownika Ośrodka Elektronicznych Techniek Obliczeniowych (OETO) na tej uczelni. W roku 1992 zakładał Instytut Metod Komputerowych w Inżynierii Lądowej, a następnie w latach 1997–2005 był jego wieloletnim dyrektorem.

Od 1990 do 1993 roku pełnił funkcję prorektora Politechniki Krakowskiej ds. współpracy z zagranicą i rozwoju kadry naukowej. W latach 2005–2014 był związany z Katedrą Mechaniki Konstrukcji Wydziału Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury Politechniki Rzeszowskiej. Jako człowiek aktywny i pomysłowy wychodził naprzeciw potrzebom środowiska naukowego i akademickiego w Polsce.

Odbył liczne staże zagraniczne, m.in. na Uniwersytecie im. Łomonosowa w Moskwie, Politechnice w Mediolanie czy Uniwersytecie Technicznym w Delftach. Współpraca z uczelnią w Delftach przyniosła publikację wartościowego podręcznika *Computational Methods and Plasticity*.

Był wykładowcą w cenionym Międzynarodowym Centrum Naukowym Mechaniki CISM z siedzibą we włoskim Udine. W ramach prowadzonych tam kursów (szkół letnich dla doktorantów i młodych naukowców) wydawał podręczniki publikowane w wydawnictwie Springer. Aktywnie organizował liczne konferencje, sympozja, warsztaty i seminaria, w tym słynne Seminarium Zastosowań Sztucznych Sieci Neuronowych w Inżynierii Lądowej.

Zbudował i rozwinął na Politechnice Krakowskiej wybitną szkołę naukową dziedzinie dotyczącą stateczności konstrukcji. Był znawcą i pasjonatem teorii stateczności, rozwijając zaawansowane metody analizy wyboczenia konstrukcji powłokowych wspomagane metodą elementów skończonych. Z wielkim zaangażowaniem wykładał teorię płyt i powłok, kształcąc kolejne generacje inżynierów budownictwa oraz adeptów mechaniki stosowanej, a następnie mechaniki komputerowej.

Dbał o rozwój młodych naukowców, czego wyrazem było wypromowanie 16 doktorów nauk technicznych, spośród których siedem osób uzyskało samodzielność naukową.

Godne podziwu było jego zainteresowanie nowoczesnymi technikami obliczeniowymi, co zaowocowało rozwijaniem sztucznych sieci neuronowych w służbie inżynierii lądowej. Z entuzjazmem dyskutował z zespołem kolejne rozdziały monografii poświęconych tej nowoczesnej technice obliczeniowej. Interesował się również badaniami z zakresu monitorowania stanu konstrukcji (structural health monitoring), uważając, iż tego rodzaju badania poprawią bezpieczeństwo konstrukcji i korzystających z nich osób.

W karierze naukowej wydał jako autor, współautor lub redaktor siedem monografii, sześć podręczników, ok. 50 rozdziałów i 160 prac naukowych. Był niestrudzonym badaczem i popularyzatorem nauki, przyjacielem młodzieży i braci studenckiej.

Był człowiekiem młodym duchem, aktywnym we wszelkich sprawach wymagających pogłębionej refleksji, szczegółowej analizy i badań naukowych; osobą społecznie zaangażowaną, wrażliwą na potrzeby bliźnich. W latach 1980–1990 był działaczem NSZZ Solidarność. Osobiście wspierał

studentów i towarzyszył im w czasie strajku w obronie suwerenności uczelni w roku 1981. Był przewodniczącym Rady Społecznej Krakowskiej Wspólnoty Akademickiej, przewodniczącym zarządu Fundacji „Politechnika Krakowska Rodakom” i członkiem Rady Fundacji Braci Śniadeckich na Uniwersytecie Jagiellońskim. Dbał o rozwój dobrych relacji Politechniki Krakowskiej z ważnymi ośrodkami naukowymi w Polsce i poza jej granicami. Przynosił Politechnice Krakowskiej dwóch znakomitych doktorów *honoris causa*, prof. Michała Kleibera, dyrektora Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN, ministra nauki i prezesa PAN, i prof. Herberta Manga, prezesa Austriackiej Akademii Nauk.

Działal aktywnie w Radzie Redakcyjnej czasopisma środkowo-europejskiego „CAMES – Computer Assisted Mechanics and Engineering Sciences”. Na gruncie międzynarodowym działał w Société Européenne pour la Formation d’Ingénieurs (SEFI). Został polskim przedstawicielem w Curriculum Development Group i Stability Research Council. Był członkiem International Association for Computational Mechanics. Otrzymał godność doktora *honoris causa* Uniwersytetu Techniczno-Ekonomicznego w Budapeszcie.

Profesor Waszczyszyn był laureatem wielu nagród państwowych i zagranicznych. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Był znakomitym uczonym, prawdziwym entuzjastą i pasjonatem badań naukowych. Nade wszystko jednak był wspaniałym nauczycielem, ciepłym i otwartym człowiekiem. Cenił wolność i niezależność akademicką. Walczył o dobrą przyszłość dla środowiska naukowego w Polsce. Będzie żył w sercach i wspomnieniach studentów, doktorantów, licznych współpracowników w kraju i za granicą.

Odejście profesora Zenona Waszczyszyna stanowi dla naszego środowiska niepowetowaną stratę. Odszedł znakomity naukowiec, wspaniały człowiek, wielki wizjoner i niestrudzony społecznik. Będzie nam wszystkim brakowało jego ciepłego uśmiechu, niewyczerpanej energii i niezrównanej naukowej pasji. Środowisko Mechaniki zachowa go na zawsze we wdzięcznej pamięci.

Błażej Skoczeń

Bogumił Jeziorski **29 IV 1947–15 IX 2023**

W wieku 76 lat, 15 września 2023 roku, po długiej i bolesnej chorobie, odszedł profesor Bogumił Jeziorski. Walczył z nią bohatersko przez ponad trzy lata. Jeszcze kilka tygodni przed śmiercią aktywnie uczestniczył w analizie wyników i redagowaniu publikacji z młodszymi współpracownikami.

Bogumił przez całe zawodowe życie był związany z Wydziałem Chemii Uniwersytetu Warszawskiego, począwszy od magisterium w 1969 roku, poprzez doktorat w 1975, habilitację w 1982, aż do profesury w 1991. Utrzymywał szerokie kontakty z nauką światową. Był zapraszany jako *visiting professor* na uniwersytety Delaware, Nijmegen, Waterloo, Florida i Utah oraz do Instytutu Astrofizyki Maxa-Plancka w Garching.

Jeszcze podczas studiów magisterskich przygotował, pod kierunkiem profesora Włodzimierza Kołosa, pierwszą pracę naukową. Dotyczyła wpływu efektów relatywistycznych i elektrodynamiki kwantowej (teorii QED) na energię jonu H_2^+ . Wyniki posłużyły do obliczenia ulepszonej wartości potencjału jonizacji molekuly wodoru w bardzo dobrej zgodności z wartością doświadczalną. Używając wartości doświadczalnej i obliczonych energii jonu H_2^+ , można było otrzymać nową wartość energii dysocjacji molekuly H_2 . Ta energia okazała się zgodna z czysto teoretyczną wartością opublikowaną wcześniej przez Włodzimierza Kołosa i Bogusława Wolniewicza, ale nie zgadzała się z jej doświadczalną wartością otrzymaną w zespole Gerharda Herzberga. Pracę opublikowano w „Chemical Physics Letters” w 1969 roku, a wkrótce potem kontrowersja dotycząca energii dysocjacji cząsteczki wodoru została rozstrzygnięta na korzyść obliczeń teoretycznych. Herzberg przyznał się do błędnej interpretacji danych doświadczalnych. W 1971 roku zacytował pracę Bogumiła w wykładzie noblowskim.

Bogumił opublikował ponad 160 prac, zajmując się szerokim spektrum zagadnień fizyki i chemii. Jego robiąca wrażenie głęboka wiedza z fizyki,

chemii i matematyki, obok zaskakującej umiejętności tworzenia nowych idei, zaowocowały postępowaniem w kilku podstawowych obszarach fizyki i chemii. Większość zagadnień dotyczyła teorii oddziaływań międzycząsteczkowych, a w szczególności rozwinięcia rachunku zaburzeń o adaptowanej symetrii (SAPT), wyjaśnienia jego własności zbieżności i rozwoju praktycznych metod mających zastosowanie dla dowolnych cząsteczek. SAPT jest obecnie jedną z metod głównego nurtu obliczeń struktury elektronowej.

Innym obszarem badań Bogumiła była metoda sprzężonych klastrow (CC). W szczególności wprowadził tak zwaną stanowo-unwersalną, w przestrzeni Hilberta, wykładniczą postać operatora falowego dla otwarto-powłokowych atomów i molekuł. Ponadto rozwinął metodę CC wykorzystującą jako funkcje bazy jawnie skorelowane funkcje Gaussowskie.

Jeszcze jednym polem jego aktywności były obliczenia wysokiej dokładności dla niewielkich atomów i molekuł, w szczególności:

- badania egzotycznych molekuł zawierających miony, które mają istotne znaczenie w zrozumieniu fuzji jądrowej katalizowanej mionami;
- badania efektów molekularnych w rozpadzie beta atomu trytu, które są ważne w pomiarach masy neutrina i własności atomu helu, z oddziaływaniem tych atomów włącznie.

Ta ostatnia praca wymagała zastosowania relatywistycznej mechaniki i elektrodynamiki kwantowej. Wyniki badań posłużyły w 2019 roku do sformułowania nowego międzynarodowego standardu dla temperatury.

Bogumił otrzymał liczne nagrody za działalność naukowo-badawczą, w tym Medal International Academy of Quantum Molecular Science (1987), Nagrodę Marii Skłodowskiej-Curie Polskiej Akademii Nauk (1996), Nagrodę Fundacji Nauki Polskiej (2000) i Nagrodę im. Profesora Adama Bielańskiego Polskiej Akademii Umiejętności (2018). Wybrano go na członka International Academy of Quantum Molecular Sciences (1999), był członkiem Board of Directors International Society for Theoretical Chemical Physics (2000), członkiem Polskiej Akademii Nauk: korespondentem od 2002 roku i rzeczywistym od 2018, Akademia Europea (od 2017), a także członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności (od 2018) i jej członkiem czynnym od 16 czerwca 2023.

Bogumił cenił współpracę. Tylko jedna z jego prac jest jednoautorska. Wychował liczną grupę doktorantów, wielu z nich jest teraz profesorami w ważnych ośrodkach polskich i zagranicznych. Po otrzymaniu tzw. Polskiego Nobla, czyli Nagrody Fundacji Nauki Polskiej, w wywiadzie dla Magdaleny Bajer w 2001 roku powiedział: „Można wybrać problemy tak łatwe, że pozwoliłoby to na kilkanaście publikacji w ciągu roku, albo tak trudne, że uda się opublikować jedną pracę na dwa lata. Bliższa mi jest ta druga opcja.

Staram się wybierać trudniejsze problemy i pamiętać o tym, że w nauce na jeden sukces przypadają trzy porażki”.

Pomimo tylu dowodów uznania dla jego działalności naukowej, Bogumił pozostał skromnym człowiekiem. W ostatnich tygodniach choroby powiedział jednemu z nas: „Wiesz Grzegorz, właściwie to ja nic ważnego w nauce nie zrobiłem”. Grzegorz przypominał mi wtedy sławne zdanie Newtona w liście do Hooke’a: „Jeżeli widziałem dalej to dlatego, że stałem na ramionach olbrzymów”.

Bogumił miał wiele zainteresowań poza nauką. Był wielbicielem i znawcą muzyki klasycznej; otrzymał zaawansowane wykształcenie muzyczne i nawet rozważał karierę muzyczną; był doskonałym narciarzem i zapalonym turystą górskim.

Będziemy pamiętać Bogumiła jako wybitnego badacza o nienasyconej ciekawości, aktywnego i produktywnego do końca, o wyjątkowej, charyzmatycznej osobowości.

Grzegorz Chałasiński, Krzysztof Szalewicz

Ryszard Sosnowski **5 I 1932–6 XII 2023**

Ryszard Sosnowski urodził się w Białowieży, gdzie jego ojciec Franciszek, zasłużony leśnik, pracował w dyrekcji lasów. Potem wychowywał się w Toruniu i Pułtusk, gdzie przenoszono do pracy ojca.

Ukończył w 1950 r. Liceum Ogólnokształcącym im. Piotra Skargi w Pułtusk i został laureatem I Olimpiady Matematycznej. Wbrew obowiązującym wtedy przepisom, które gwarantowały laureatom wstęp na wyższe uczelnie bez egzaminu, nie przyjęto go na studia ze względu na „niewłaściwe” pochodzenie i złą opinię wystawioną przez szkolny Związek Młodzieży Polskiej. Ryszard działał w harcerstwie, a nie w ZMP i dlatego od członkini komisji rekrutacyjnej w zetempowskiej koszuli i w czerwonym krawacie dowiedział się, iż „dla takich jak wy na studiach nigdzie nie ma miejsca”. Dopiero po miesiącach usilnych zabiegów prof. Kazimiera Zarankiewicza, kierownika olimpiady, został wpisany na listę studentów fizyki na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Warszawskiego.

Specjalizował się najpierw w fizyce jądra atomowego pod kierunkiem prof. Andrzeja Sołtana, który już w 1953 r. zatrudnił go w Zakładzie Izotopów Promieniotwórczych Instytutu Fizyki PAN, gdzie miał zajmować się budową spektrometru magnetycznego do pomiaru energii elektronów z rozpadu beta. W lipcu 1954 r. został dodatkowo zaangażowany jako asystent w Katedrze Atomistyki UW i prowadził zajęcia ze studentami w II Pracowni Fizycznej.

Po ukończeniu studiów w czerwcu 1955 r. otrzymał nakaz pracy w Instytucie Badań Jądrowych, który wtedy wyodrębniono jako samodzielną placówkę z Instytutu Fizyki PAN. Wkrótce został wysłany na aspiranturę do Uniwersytetu im. Łomonosowa w Moskwie. Pracował także przez pewien czas w Zjednoczonym Instytucie Badań Jądrowych w Dubnej, w którym jednym z wicedyrektorów był wtedy prof. Marian Danysz. Po powrocie do

Warszawy uzyskał 5 grudnia 1960 r. stopień doktora na podstawie rozprawy *Zależność podłużnej polaryzacji elektronów beta od liczby atomowej jądra emitującego*. Profesor Sołtan wtedy już nie żył, więc promotorem rozprawy został doc. Zdzisław Wilhelmi.

Był to ostatni kontakt Ryszarda Sosnowskiego z fizyką jądrową, gdyż pod wpływem rozmów z prof. Danyszem postanowił w 1959 r. zmienić dziedzinę badań i zajął się fizyką cząstek elementarnych i wielkich energii. Zaczął rozwijać w Warszawie badania nową techniką komór pęcherzykowych. Z Instytutu w Dubnej przywiózł pierwsze filmy z komory propanowej naświetlonej wiązką mezonów π minus o energii 7 GeV.

W 1960 r. wyjechał do CERN w Szwajcarii na roczne stypendium wiedeńskiej Agencji Atomistyki. Kierował tam zespołem młodszych od niego ludzi i badał oddziaływania proton-proton przy energii 24 GeV w niewielkiej komorze wodorowej. Potem rozpoczął nowe badania, tym razem na fotografiach 80-centymetrowej komory wodorowej naświetlonej wiązką mezonów π minus o energii 10 GeV. Po powrocie do Warszawy rozwinął specjalizację ośrodka warszawskiego w badaniu oddziaływań z dużą liczbą cząstek w stanie końcowym. Była to odpowiednia dla nas nisza, ponieważ fizycy z lepiej wyposażonych ośrodków koncentrowali się na badaniach oddziaływań z niewielką liczbą cząstek wtórnych, które były prostsze w interpretacji. Dzięki pomysłowi Ryszarda grupa warszawska, złożona z fizyków zatrudnionych w Uniwersytecie Warszawskim i w Instytucie Badań Jądrowych, osiągnęła szybko wyniki, które zostały zauważone i docenione w świecie.

Kolejnym etapem badań było tworzenie dużych zespołów fizyków z różnych laboratoriów, które wspólnie analizowały wielkie ilości danych uzyskiwanych w eksperymentach przy akceleratorach w Sierpuchowie (Rosja), CERN i laboratorium im. Fermiego pod Chicago. Grupa warszawska była członkiem współpracy Aachen – Bonn – Berlin (Zeuthen, NRD) – CERN – Heidelberg – Kraków – Londyn (Imperial College) – Wiedeń. Aż do początku lat 80. XX wieku należeliśmy do grupy najbardziej znanych zespołów w dziedzinie badań oddziaływań hadronów przy energiach uzyskiwanych w akceleratorach CERN-u. Koordynatorem współpracy był Douglas R. O. Morrison, szkocki fizyk pracujący w CERN.

Ryszard szybko awansował. W 1964 r. uzyskał habilitację, a w 1970 tytuł profesora. Miał wtedy 38 lat. Wspólnie z prof. Grzegorzem Białkowskim opracował książkę *Cząstki elementarne* (PWN, Warszawa 1971), która przez lata była biblią zwłaszcza dla młodszych pracowników.

Podczas stażu naukowego w Paryżu w 1970 r. był jednym z głównych organizatorów specjalnego „Colloquium on high multiplicity hadronic interactions”, które odbyło się w dniach 13–15 maja w salach École Polytechnique. To spotkanie zapoczątkowało trwającą do dziś serię sympozjów

poświęconych tej tematyce. Ryszard współorganizował także trzecie sympozjum na ten temat w Zakopanem w 1972 r. i uczestniczył w kilku następnych.

W latach 70. XX wieku Ryszard Sosnowski skoncentrował się na badaniach przy użyciu zbudowanych w CERN pierścieni wiązek przeciwbieżnych (ISR – Intersecting Storage Rings). Ten zderzacz umożliwił po raz pierwszy obserwację zderzeń protonów praktycznie w układzie środka masy. Zderzenia wiązek protonów mających energię 26 GeV pozwalały osiągnąć energie zderzenia aż 52 GeV.

Ryszard uczestniczył w międzynarodowym zespole wykorzystującym detektor SFM (Split Field Magnet) uruchomiony w 1974 r. Po kilku latach odniósł spektakularny sukces, gdy znalazł metodę wydzielenia z ogromnego tła oddziaływań proton-proton oddziaływań, w których były produkowane mezony D plus zawierające kwark powabny, odkryty niedługo przedtem w prostszych w interpretacji zderzeniach elektron-pozyton. Zderzenia proton-proton są o wiele bardziej skomplikowane i trudne do analizy ze względu na bogactwo rozmaitych produkowanych cząstek. Metoda selekcji, którą znalazł Ryszard, pozwoliła nie tylko wydzielić bardzo rzadkie zderzenia z produkcją mezonów D plus, ale także udowodnić, że rozpadają się one na mezon wektorowy K^* .

Ważnym wynikiem uzyskanym przy użyciu ISR było wykrycie i zbadanie dużych pędów poprzecznych cząstek występujących w oddziaływaniach protonów. Była to wskazówka na istnienie „twardych” zderzeń składników protonu. Wyrazem uznania dla wkładu Ryszarda Sosnowskiego do tych badań było powierzenie mu przygotowanie prestiżowego referatu plenarnego *Large p_T phenomena and the structure of jets* podczas najważniejszej w fizyce cząstek elementarnych konferencji „Rochesterskiej” w Tokio w 1978 r. Kolejny referat przeglądowy *Hard hadronic collisions* wygłosił na konferencji European Physical Society w Brighton w 1983 r.

W 1976 r. Ryszard Sosnowski został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, w 1986 został członkiem rzeczywistym. W 1984 r. uzyskał Nagrodę Państwową I stopnia za „odkrycie nowych cząstek elementarnych w zderzeniach protonów”.

W latach osiemdziesiątych uczestniczył w badaniach prowadzonych przy zderzaczach LEP w CERN. Uczestniczyły w nich wiele grup z całego świata, w tym polskie zespoły z Krakowa i Warszawy, które weszły do współpracy DELPHI (DEtector with Lepton, Photon and Hadron Identification). W Warszawie zbudowano część elektromagnetycznego kalorymetru HPC (High density Projection Chamber), a potem fizycy warszawscy byli odpowiedzialni za obsługę systemu podczas trwania LEP. Owocem badań przy LEP było dokładne poznanie cząstek zawierających kwarki powabny i piękny.

Ryszard utrzymywał także kontakty z Instytutem w Dubnej, był przez kilkanaście lat członkiem jego Rady Naukowej. W 1988 r. ustępujący dyrektor Instytutu Nikołaj Bogolubow, wybitny fizyk rosyjski, wskazał Ryszarda jako następcę. Mimo nacisków, nawet ze strony Zbigniewa Szałajdy, ówczesnego wicepremiera Polski, Ryszard nie przyjął propozycji. Myślę, że postąpił słusznie, ponieważ unikał bezproduktywnej straty energii i nerwów w zmaganiach z sowiecką biurokracją.

Ryszard był człowiekiem nieprzeciętnym. Wybitnym uczonym, ale w stosunku do każdego pozostawał skromny, pogodny i ciepły. Powierzano mu odpowiedzialne funkcje. Był zastępcą sekretarza Wydziału III Nauk Matematycznych, Fizycznych i Chemicznych PAN (1978–1983), członkiem Prezydium PAN (1990–1992), przewodniczącym Komitetu Nauk Jądrowych i Radiacyjnych PAN (1987–1989), przewodniczącym Komitetu Fizyki PAN (1999–2007), przewodniczącym Rady Naukowej IBJ (1981–1982), a potem Instytutu Problemów Jądrowych (od 1996) i Narodowego Centrum Badań Jądrowych, przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Fizyki PAN (1984–1986), przewodniczącym Rady Naukowej Zakładu, potem Centrum, następnie Instytutu Wysokich Ciśnień PAN UNIPRESS (1987–2007), przewodniczącym Rady ds. Atomistyki w Państwowej Agencji Atomistyki; był członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej, a także Rady Nauki przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Miał wielki wkład w przystąpieniu Polski do CERN w 1991 r. Opisał to w artykule *Jak Polska stała się państwem członkowskim CERN*, „PAUza Akademicka” nr 190–192 (2012). W latach 1991–2004 był przedstawicielem Polski w Radzie CERN, a w latach 2001–2003 – wiceprzewodniczącym tej Rady. Był także członkiem Executive Committee Europejskiego Towarzystwa Fizycznego (1997–2003), które przyznało mu później honorowe wyróżnienie „Fellow of the European Physical Society”.

Poza wymienioną wyżej Nagrodą Państwową I stopnia Ryszard Sosnowski otrzymał wiele wyróżnień, w tym Nagrodę im. Marii Skłodowskiej-Curie (1973), Medal Smoluchowskiego (1994), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1996). W 2000 r. został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, a w 2009 r. – jej członkiem czynnym. Był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, w którym przewodniczył Wydziałowi Matematyczno-Fizycznemu.

Niestety w ostatnich latach jego zdrowie zaczęło się pogarszać. Wstrząsem było odejście w 2019 r. jego żony Marii (Misi), którą poznał podczas studiów. Pozostawał do końca życia pogodny i serdeczny. Jego prochy złożono w grobie rodzinnym, obok małżonki, na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ul. Młynarskiej w Warszawie.

Andrzej Kajetan Wróblewski

Zagraniczni

Volker Soergel **9 III 1931–5 X 2022**

Volker Soergel urodził się we Wrocławiu. Studiował fizykę na Uniwersytecie we Freiburgu, gdzie w 1956 r. uzyskał stopień doktora pod kierunkiem Wolfganga Gentnera. Po dwóch latach pracy we Freiburgu spędził rok (1957–1958) jako *research fellow* w California Institute of Technology. Po powrocie zaczął pracować w CERN-ie (Europejska Organizacja Badań Jądrowych). Badał bardzo rzadkie rozpady mezonów i hiperonów. Wyniki badań, istotne dla procesu tworzenia Modelu Standardowego, przyniosły mu w 1963 r. wysoką nagrodę Niemieckiego Towarzystwa Fizycznego.

W 1965 r. został powołany na Katedrę Fizyki Uniwersytetu w Heidelbergu. W tym okresie rozpoczął współpracę z prof. Jerzym Pniewskim i grupą jego warszawskich współpracowników i brał z nimi udział w poszukiwaniu stanów wzbudzonych hiperjader. Badania, prowadzone przy użyciu wiązki mezonów K w CERN-ie, zakończyły się w 1971 r. sukcesem i zapoczątkowały nową dyscyplinę: spektroskopię hiperjadową. Prof. Pniewski napisał we *Wspomnieniach autobiograficznych*, że Soergel dał się poznać jako człowiek o niezwykle wysokiej etyce, a czteroletnia współpraca z nim zacieśniła więzy przyjaźni.

W latach 1976–1979 Volker Soergel był przewodniczącym Rady Naukowej DESY (Deutsches Elektronen-Synchrotron) w Hamburgu. Później został wicedyrektorem CERN-u do spraw naukowych i pełnił tę funkcję w latach 1979–1981. W 1981 r. został powołany na stanowisko dyrektora naczelnego DESY. Pozostawał na tym stanowisku do 1993 r. Zrealizował wtedy wizję stworzenia w DESY silnego centrum fizyki fotonów. Otwarto tam tzw. HASY-LAB, a potem rozpoczęto badania z wykorzystaniem akceleratora DORIS.

Podczas jego kadencji dyrektora DESY rozpoczęto tam w 1984 r. budowę największego akceleratora przeciwbieżnych wiązek elektronów i protonów. Był to projekt HERA (Hadron Elektron Ring Anlage). Dzięki umowie

zawartej z dyrekcją DESY polscy fizycy, inżynierowie i technicy z wielu instytutów z Krakowa i Warszawy brali udział w budowie kompleksu akceleratora i detektorów. Umiejętności Polaków wysoko oceniał kierownictwo DESY. Było to dla dyrekcji DESY rozwiązanie trudnego problemu znalezienia w Niemczech odpowiednio wyszkolonych specjalistów, którzy przyjechaliby do Hamburga na krótkie kontrakty. Z kolei dla Polaków, nawet kilkumiesięczny pobyt w DESY był korzystny finansowo ze względu na różnicę płac i poziomu życia. W okresie budowy HERA przebywała tam stale liczna, zwykle kilkudziesięcioosobowa, zmieniająca się ekipa z naszego kraju. Wkład Polski w budowę akceleratora HERA oceniono na około 200 osobołat i do dziś jest pamiętany i wymieniany w oficjalnych dokumentach.

Po zjednoczeniu Niemiec Soergel odegrał ważną rolę w przekształceniu wschodnioniemieckiego Instytutu Fizyki w Zeuthen k. Berlina w centrum badań astrofizyki cząstek (*astroparticle physics*) i doprowadził do połączenia go z DESY.

Po zakończeniu pracy na stanowisku dyrektora DESY przeniósł się do Instytutu Fizyki Maxa Plancka w Monachium i pełnił tam funkcję dyrektora w latach 1996–2000.

Prof. Volker Soergel cieszył się niezmiernym szacunkiem w całym świecie. Otrzymał liczne wyróżnienia, w tym doktoraty honorowe uniwersytetu w Glasgow (1994) i w Hamburgu (2009), a także Federalny Order Zasługi pierwszej klasy. Był wielkim przyjacielem Polski. Został przyjęty na członka zagranicznego Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego PAU przez Walne Zgromadzenie 25 czerwca 1994, zatwierdzony przez Prezydenta 4 września 1995 r.

Andrzej Kajetan Wróblewski

Stanley George Wojcicki 30 III 1937–31 V 2023

Profesor Stanley G. Wojcicki był światowej sławy amerykańskim fizykiem polskiego pochodzenia. Zajmował się eksperymentalną fizyką cząstek, czyli najbardziej elementarnych składników materii i ich oddziaływań. Kiedy w 1966 roku zatrudniony został na Uniwersytecie Stanforda jako *assistant professor*, jeden z listów rekomendacyjnych zawierał stwierdzenie, że jest on „probably the best experimental high energy physicist of his age group in the country”.

Stanisław Jerzy Wójcicki urodził się w 1937 roku w Warszawie jako drugi syn Franciszka Wójcickiego i Janiny Wójcickiej z domu Kozłowskiej. Dzieciństwo i wczesna młodość Stanisława przypadły na burzliwy okres historii Polski i jego rodziny. Ojciec Franciszek był działaczem ludowych organizacji młodzieżowych, ukończył prawo na Uniwersytecie Warszawskim i od 1929 roku aż do wybuchu II wojny światowej zatrudniony był w sądownictwie, kolejno w Białymstoku, Warszawie i Krakowie. Matka Janina, po ślubie w 1931 roku i eksternistycznym zdaniu matury w 1933 roku, towarzyszyła mężowi, studiując historię najpierw na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po wybuchu wojny Franciszek dołączył do polskiej armii, a w 1940 roku udał się na emigrację do Wielkiej Brytanii, gdzie był dyrektorem biura Narodowej Rady RP i stał na czele Stowarzyszenia Prawników Polskich w Londynie. W tym czasie Janina z dziećmi mieszkała w Krakowie, pracowała w banku i działała w konspiracji.

W 1945 roku Franciszek wrócił do Polski, działał w Polskim Stronnictwie Ludowym Stanisława Mikołajczyka; a w 1947 roku został wybrany na posła Sejmu Ustawodawczego. Janina uzyskała stopień magistra na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1946 roku, a rok później stopień doktora z historii i historii sztuki na podstawie rozprawy na temat wpływów kultury zachodniej w Polsce w epoce Kazimierza Wielkiego. Po zmanipulowanych wyborach

komuniści prześladowali członków PSL. Wielu ludowców, włączając Mikołajczyka, uciekło z Polski przed aresztowaniem.

W 1949 roku Janina z synami uciekła szwedzkim frachtowcem z Gdańska do Szwecji, natomiast Franciszka, dla którego zabrakło miejsca, wkrótce aresztowano. W więzieniu przesiedział do 1955 roku, a potem miał zakaz wyjazdu z Polski.

Przy wsparciu Mikołajczyka Janina Wójcicka wyemigrowała do Stanów Zjednoczonych i w 1950 roku rozpoczęła pracę jako asystentka Johna Dingella, kongresmena polskiego pochodzenia. Dzięki zatrudnieniu uzyskała zgodę na stały pobyt z synami w Stanach Zjednoczonych. Stanisław, jako Stanley G. Wojcicki, w wieku 13 lat rozpoczął amerykańską część życia. Ukończył Gonzaga College High School, prywatną katolicką szkołę prowadzoną przez franciszkanów, jako 16-latek. Już wtedy wykazał się zdolnościami matematycznymi. Po uzyskaniu stypendium Uniwersytetu Harvarda ukończył tę uczelnię ze stopniem magistra w wieku 20 lat jako członek prestiżowego amerykańskiego stowarzyszenia najwybitniejszych studentów Phi Beta Kappa. Początkowo myślał o karierze inżynierskiej lub w medycynie. Wystrzelenie Sputnika, pierwszego na świecie sztucznego satelity, wywarło tak duży wpływ na Wojcickiego, że skierował zainteresowania na badania kosmosu, Wielkiego Wybuchu i cząstek elementarnych.

W latach 1957–1961 odbył studia doktoranckie na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley i do 1974 roku był związany z Lawrence Berkeley Laboratory, prowadząc badania w zakresie eksperymentalnej fizyki cząstek elementarnych. Był to czas szybkiego rozwoju tej dziedziny, dzięki użyciu akceleratorów, z których wyprowadzano wiązki przyspieszonych cząstek, głównie protonów, i zderzano je z różnymi tarczami. Na skutek oddziaływań cząstek wiązki z jądrami tarczy powstawały coraz to nowe cząstki, z których większość była nie do zaobserwowania w oddziaływaniach promieniowania docierającego z kosmosu i które interpretowane były jako różne układy bardziej elementarnych składników materii zwanych kwarkami. Szybko w tym czasie rozwijały się także metody detekcji nowych cząstek. Począwszy od eksperymentów z użyciem komór pęcherzykowych, będących wizualnymi detektorami, gdzie analiza zebranych danych wymagała wcześniejszej obróbki filmów z zarejestrowanymi w komorze oddziaływaniami cząstek, po zastosowanie coraz bardziej złożonych detektorów elektronicznych pozwalających na analizę danych zaraz po ich zebraniu.

Stanley Wojcicki wyspecjalizował się w badaniach oddziaływań mezonów K zbudowanych z udziałem tzw. kwarku dziwnego, proponując wiele eksperymentów prowadzonych w Brookhaven National Laboratory i służących lepszemu poznaniu tych cząstek. W 1964 roku, jako stypendysta Narodowej Fundacji Nauki, odbył staże naukowe w CERN-ie i w Collège de

France. Kolejne pobyty naukowe w Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych (CERN) przypadły na lata 1973–1974 i 1980–1981.

Od 1966 roku do emerytury w 2010 roku Wojcicki pracował na Uniwersytecie Stanforda, przechodząc przez kolejne stopnie kariery akademickiej aż po tytuł pełnego profesora fizyki uzyskany w 1974 roku. Dwukrotnie, w latach 1982–1985 i 2004–2007, był szefem Wydziału Fizyki. Był też przewodniczącym lub członkiem naukowych komitetów doradczych wielu czołowych amerykańskich instytutów badawczych, uniwersytetów i agend rządowych: Departamentu Energii i Narodowej Fundacji Nauki. W 2002 roku przewodniczył Oddziałowi Cząstek i Pól Amerykańskiego Towarzystwa Fizycznego, a w latach 2001–2003 był członkiem Międzynarodowego Komitetu ds. Przyszłych Akceleratorów (ICFA).

Na okres od 1985 do 1989 roku wziął urlop z Uniwersytetu Stanforda, aby skoncentrować się na pracy związanej z federalnym projektem akceleratora SSC (Superconducting SuperCollider), który planowano zbudować w Teksasie. Miał to być najpotężniejszy protonowy zderzacz na świecie. Wojcicki był wicedyrektorem projektu i wiązał z nim duże nadzieje. Koszt SSC okazał się jednak dużo wyższy niż początkowo szacowano i w 1993 roku Kongres podjął decyzję o zakończeniu jego budowy, choć była już wtedy wydrążona znaczna część podziemnego tunelu dla akceleratora. Tym sposobem projektowany w CERN-ie zderzacz LHC (Large Hadron Collider) pozostał bez amerykańskiego konkurenta i to w eksperymentach przy LHC odkryto w 2012 roku bozon Higgsa.

W latach 90. XX wieku coraz ciekawsze wyniki pojawiały się w badaniach neutrin aż po odkrycie oscylacji neutrin w eksperymencie Super-Kamiokande w 1998 roku. Otwierało ono nowe perspektywy przed fizyką elementarnych składników materii i ich oddziaływań, zatem wzrosło zainteresowanie badaniami neutrin od strony teorii i doświadczenia.

Stanley Wojcicki szybko stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych na świecie uczonych zajmujących się pomiarami oscylacji neutrin. Był prekursorem badań z użyciem wiązek neutrin wytwarzanych z wykorzystaniem przyspieszanych w akceleratorach wiązek protonów, które następnie wysyłane były do detektorów w odległości setek kilometrów od miejsca wytworzenia. Eksperyment MINOS, zaproponowany przez Wojcickiego, a następnie przygotowany i prowadzony przez kierowany przez niego duży zespół badawczy, był drugim, po eksperymencie K2K w Japonii, tego typu eksperymentem na świecie. Neutrina wytwarzane w laboratorium Fermilab pod Chicago wysyłane były na odległość 735 kilometrów do kopalni Soudan i analizowane w dwu detektorach; bliskim na terenie Fermilabu i dalekim umieszczonym w podziemnym laboratorium w kopalni. Eksperyment dostarczył wielu ciekawych wyników, zanim zastąpiły go następne, doskonalsze eksperymenty tego typu.

Badania oscylacji neutrin zwińczyły bogaty naukowy życiorys Stanleya Wojcickiego w dziedzinie eksperymentalnej fizyki cząstek elementarnych. Jego działalność naukową doceniała międzynarodowa społeczność fizyków. Na emeryturze otrzymał dwie prestiżowe nagrody: im. Bruno Pontecorvo w 2011 roku i im. Panofskiego w 2015 roku. Warto podkreślić, że Wojcicki był nie tylko świetnym fizykiem, lecz także znakomitym liderem grup badawczych, a w kontaktach ciepłym i skromnym człowiekiem.

W roku 1961 ożenił się z Esther Hochman, wybitną pedagog i dziennikarką, którą w 2002 wybrano nauczycielką roku Kalifornii; autorką, przetłumaczonej na język polski bestsellerowej książki *Jak wychować ludzi sukcesu*. Trzy córki Stanleya i Esther to również nietuzinkowe kobiety. Najstarsza Susan była właścicielką słynnego garażu, w którym w 1998 roku rozpoczęła działalność firma Google. Przez ponad 20 lat pracowała dla niej, w tym w latach 2014–2023 jako prezes zarządu YouTube. Młodsza Janet została profesorem pediatrii i epidemiologii w szkole medycznej Uniwersytetu Kalifornijskiego w San Francisco. Anne, najmłodsza z sióstr, to założycielka i prezes notowanej na giełdzie firmy 23andMe, która zajmuje się genomiką osobistą i biotechnologią. Stan Wojcicki dużo czasu poświęcał wychowaniu i edukacji córek. Między innymi każdą z nich zabrał na specjalną wyprawę: Susan na wspinaczkę na Hawajach, Janet do Brazylii, a Anne do Polski.

Profesor Wojcicki utrzymywał żywe kontakty z polskimi fizykami zajmującymi się badaniami cząstek elementarnych i kilkakrotnie wygłaszał w Polsce referaty dotyczące prowadzonych przez siebie badań. Bliskie związki z Polską miała też jego matka Janina, która jako wolontariuszka, a potem pracująca na część etatu, zajmowała się w Bibliotece Kongresu katalogowaniem polskich dokumentów. W 1955 roku otrzymała pełen etat kustoszki zbiorów polskich i bułgarskich, a z czasem została kierowniczką Wydziału Słowiańskiego i Wschodnio-Europejskiego Biblioteki. Dzięki niej polskie zbiory znacząco się powiększyły. Była też autorką ważnych opracowań, nawiązała współpracę z polskimi bibliotekami, a w 1978 roku reprezentowała Bibliotekę Kongresu na uroczystościach 50-lecia Biblioteki Narodowej.

Agnieszka Zalewska

Dominique Delande **28 IX 1958–3 X 2023**

Dominique Delande, członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności, był fizykiem zajmującym się badaniami z zakresu współczesnej mechaniki kwantowej, w szczególności fizyką atomową, chaosem kwantowym i układami nieuporzędkowanymi.

Studia fizyki odbył w prestiżowej Ecole Normale Supérieure w Paryżu w latach 1977–1981, uzyskując odpowiednik magisterium (Agrégation de Physique) i w tym samym roku broniąc These de 3eme cycle, odpowiednik doktoratu. Za tę pracę został wyróżniony nagrodą Daniela Guiniera Francuskiego Towarzystwa Fizycznego. Praca dotyczyła eksperymentalnego badania zjawisk w pobliżu progu jonizacji dla atomów cezu w silnym polu magnetycznym, co badał od wczesnych lat studiów w eksperymentalnej grupie młodego wówczas profesora Jean-Claude Gaya. Były to ważne, pionierskie badania eksperymentalne kwantowego chaosu.

Wkrótce okazało się, że grupa nie może kontynuować jednocześnie eksperymentalnych badań atomów w pobliżu progu jonizacji z realizacją oryginalnych nowych teoretycznych pomysłów, za które odpowiadał Delande. Szczególnie, gdy stało się oczywiste, że minimalnym modelem pozwalającym na analizę i zrozumienie pojawiających się problemów jest atom wodoru w silnych polach magnetycznym (i czasem elektrycznym) w pobliżu progu jonizacji. Skomplikowane widma absorpcji takich atomów stanowiły wielkie wyzwanie. Klasyczny opis ruchu elektronu wskazywał na jego niecałkowalny, chaotyczny charakter. Fundamentalnym pytaniem było, jak ten ruch chaotyczny przejawia się na gruncie kwantowym. Delande, wykorzystując dynamiczne grupy Liego, był w stanie numerycznie charakteryzować widma generowane eksperymentalnie w grupie prof. Welge w Bielefeld w Niemczech. Kiedy zająłem się tą tematyką pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku, z daleka obserwowałem z fascynacją zdrową konkurencję między teamem

Delande/Gay a niemieckim Dietera Wintgena (wcześnie zmarłego podczas alpinistycznej wyprawy), dzięki której m.in. zweryfikowano podstawowe wyniki półklasycznej teorii kwantowania Gutzwillera i unaoczniiono (eksperymentalnie – Welge) rolę orbit periodycznych. Wówczas też Delande z Gayem zaproponowali elegancką metodę produkcji stanów kołowych, przypominających model Bohra, wykorzystującą dynamiczne symetrie atomu wodoru w polach zewnętrznych.

W roku szkolnym 1991/1992 miałem przyjemność rozpocząć współpracę z Dominikiem Delande i Jeanem Claudem Gayem w ramach pobytu w Paryżu, który zawdzięczam mojemu promotorowi Tomaszowi Dohnalikowi. Okazało się, że J. C. Gay był już ciężko chory i przedwcześnie zmarł w czerwcu 1992 roku. Moja bliska współpraca z Dominikiem Delande przetrwała do jego ostatnich dni.

Obok chaosu kwantowego Dominique Delande był niekwestionowanym autorytetem w dziedzinie układów nieuporządkowanych i lokalizacji Andersona. Zainteresowanie miało początek w pracach Fishmana i współpracowników pokazujących, że chaos kwantowy i lokalizacja w prostych układach rotatora okresowo potrącanego może być matematycznie powiązana dość ściśle z lokalizacją Andersona. Tu znów poprzez kombinację eleganckiego formalizmu matematycznego z obliczeniami numerycznymi na granicy możliwości komputerów, Delande był w stanie generować przewidywania dla narastającej liczby eksperymentów realizowanych, już w tym millenium, z wykorzystaniem zimnych atomów. I co ciekawe, brał w tych eksperymentach aktywny udział jako towarzyszący im fizyk teoretyk, który sięgał do młodzieńczych eksperymentalnych doświadczeń. Wśród wielu takich prac, zwykle publikowanych w „Physical Review Letters”, można wyróżnić obserwację przejścia Andersona *metal-insulator* dla fal materii, a także wysiłki zmierzające do lokalizacji fal świetlnych w nieuporządkowanym ośrodku.

Zatrudniony, jak wspominałem, od początku kariery w Laboratorium Spektroskopii Herzowskich (przemianowanym później na Laboratorium Kastlera-Brossela) Ecole Normale Supérieure pracował tam na tzw. etacie CNRS, kolejno awansując od badacza do dyrektora badań (Directeur de Recherche de classe exceptionnelle), tworząc wokół siebie małą grupę kilku osób, w tym studentów. Przez jedną kadencję był zastępcą dyrektora Laboratorium. Na etacie nie miał obowiązków dydaktycznych, od czasu do czasu wykładając w sposób, który powodował, że był zapraszany do wielu szkół letnich dla studentów i doktorantów. Jego talent dydaktyczny mogliśmy docenić w Krakowie, gdy przebywał przez semestr jako profesor gościnny w mojej grupie.

Wykłady w formie slajdów niestety nie były nagrywane. Są dostępne na stronie <https://chaos.if.uj.edu.pl/~delande/Lectures/>. Ostatnio, w recenzowanej

pracy doktorskiej z Wrocławia, też znalazłem odsyłacz do tych wykładów. Najwyraźniej mają większy zasięg niż można by oczekiwać.

Mimo skromności, Dominique Delande doczekał się licznych nagród i wyróżnień. Są to m.in.: Nagroda Fizyczna IBM (1988), Gutzwiller Fellow Towarzystwa Maxa Plancka (2000), Srebrny Medal CNRS (2002) czy Prime d'excellence scientifique CNRS 2008–2012, 2013–2016. Jest też, wspólnie z autorem tego wspomnienia, laureatem Nagrody Marii Skłodowskiej-Curie i Pierre'a Curie Fundacji na rzecz Nauki Polskiej i Francuskiej Akademii Nauk w 2019 roku.

Jego zaangażowanie naukowe i społeczne (pomagał nielegalnym imigrantom we Francji na długo przed niedawną falą imigrantów, wcześniej wspierając m.in. Solidarność w stanie wojennym), życzliwe podejście do ludzi, wyrozumiałość dla współpracowników i studentów były przykładem dla innych.

Jakub Zakrzewski

WYDZIAŁ IV

Krajowi

Wojciech Narębski 14 IV 1925–27 I 2023

Jakim był człowiekiem? Trudno na kilku stronach odpowiedzieć na takie pytanie. Dla części osób był profesorem geochemii, geologii, historii geologii; dla innych wspinałym chórzystą i skrzypkim; a dla jeszcze innych znawcą historii 2 Korpusu Polskiego, harcerzem, społecznikiem. Miał długie życie i wiele zainteresowań. Ale głównymi były geologia, 2 Korpus Polski i Włochy.

Urodził się we Włocławku jako drugie dziecko Zofii z Olszakowskich i Stefana, architekta miejskiego we Włocławku, a następnie architekta miejskiego i profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, dokąd rodzina przeprowadziła się w 1928 r.

Wojciech Narębski rozpoczął edukację szkolną na kompletach z prywatną nauczycielką, zdał egzamin eksternistyczny z pierwszych klas szkoły podstawowej, a ostatnie dwie klasy spędził w placówce „Nasza Szkoła”. Od 1937 r. uczęszczał do Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta, należąc równocześnie do harcerskiej Błękitnej Jedyńki Żeglarskiej. W Wilnie rozpoczął też przygodę z muzyką klasyczną i sportami zimowymi, nartami i łyżwami. Ostatni raz stanął na nartach jako 85-latek.

Kiedy w 1940 r. Armia Czerwona zajęła Wilno, włączył się w działalność konspiracyjną jako członek tajnej organizacji niepodległościowej (Związek Wolnych Polaków). Uczestniczył w druku i kolportażu nielegalnego pisma „Za Naszą i Waszą Wolność”. Aresztowany przez NKWD w kwietniu 1941 r. został osadzony w wileńskim więzieniu na Łukiszkach, a po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej wywieziony ze współwięźniami do więzienia w mieście Gorkij (Niżnij Nowgorod).

Po zwolnieniu, co nastąpiło jako efekt Układu Sikorski-Majski, i krótkim pobycie w sowchozie Darowskoje, 5 października 1941 r. wstąpił w Buzułuku ochotniczo do tworzonej przez gen. Andersa Armii Polskiej w ZSRR. Pierwsze trzy miesiące spędził w szpitalu wojskowym, gdzie był leczony, głównie marchwią, z ciężkiej biegunki.

W lutym 1942 r. jego jednostkę przetransportowano do Margielań w Uzbekistanie i włączono do tworzącej się 9 Dywizji Piechoty, którą pod koniec marca, razem z 8 i 10 Dywizjami Piechoty, ewakuowano przez morze Kaspijskie do Persji pod dowództwo brytyjskie. Weszła tym samym w skład Armii Polskiej na Wschodzie.

Natomiast 3 maja 1942 r. w obozie Qastina w Palestynie powstała 3 Dywizja Strzelców Karpackich, której podstawę stanowiła, wstawiona walkami w Libii, Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich. I tak 17-letni Wojtek został żołnierzem 2 Brygady tej jednostki, a następnie skierowany do dywizyjnej szkoły podoficerskiej. Niestety zachorował na wysiękowe zapalenie płucnej i kilka miesięcy spędził w szpitalu. Po wyleczeniu i zmianie kategorii zdrowia przeniesiono go do powstałej w lipcu 2 Kompanii Transportowej. Tam w obozie Gedera spotkał się ze swoim imiennikiem, niedźwiadkiem Wojtkiem. On został Małym Wojtkiem, a niedźwiedź Dużym Wojtkiem. Kompania, wyposażona w trzytonowe samochody ciężarowe Dodge, zaopatrywała jednostki polskie i alianckie na terenach Palestyny i Egiptu, a następnie Iraku, gdzie w lipcu 1943 r., z części jednostek Armii Polskiej na Wschodzie, powstał 2 Korpus Polski, a kompanię przemianowano na 22 Kompanię Zaopatrzenia.

Po zakończeniu wszechstronnego wyszkolenia jednostek 2 Korpusu Polskiego, jego dowództwo zorganizowało na jesieni 1943 r., przy Junackiej Szkole Kadetów w miejscowości Barbara w Palestynie, kursy maturalne dla żołnierzy Armii Polskiej na Wschodzie, na których Wojtek ukończył, przetrwaną przez aresztowanie, IV klasę gimnazjum i zdał eksternistycznie egzamin maturalny, tzw. małą maturę.

W marcu 1944 r. dołączył do swojej kompanii stacjonującej niedaleko Venafro na zapleczu jednostek przygotowujących się do bitwy o Monte Cassino.

Zadaniem 22 Kompanii Zaopatrywania Artylerii było zaopatrywanie pułków 2 Armijnej Grupy Artylerii, głównie 10 i 11 Pułku Artylerii Ciężkiej. Po zwycięskim zakończeniu bitwy 2 Korpus Polski objął samodzielnie odcinek nadadriatycki, przy czym został mu podporządkowany 22-tysięczny Włoski Korpus Wyzwolenia, waleczna grupa partyzancka Banda della Maiella i kilka jednostek brytyjskich wzmacniających siłę broni pancernej i artylerii.

Po zdobyciu 18 lipca 1944 r. Ankony i bitwie nad rzeką Metauro, 2 Korpus udał się na odpoczynek, a Wojciech Narębski został odkomenderowany do Matery, gdzie w okresie od września 1944 do lutego 1945 r. zaliczył i ukończył szkołę podchorążych.

Po powrocie do Kompanii uczestniczył w przygotowaniach do bitwy o Bolonię, a następnie został odkomenderowany do Centrum Wyszkożenia Armii w Materze jako instruktor jazdy i obsługi motocykli i samochodów.

Po zakończeniu działań wojennych we Włoszech dostał skierowanie do liceum na kursy matematyczne nr 1 w Alessano. Po przeniesieniu wszystkich szkół średnich 2 Korpusu do Wielkiej Brytanii, w listopadzie 1946 r. zdał egzamin dojrzałości, dużą maturę w Cannon Hall Camp w Cawthorne k. Bransley. W Anglii uczęszczał na Wydział Chemiczny Mining and Technical College w Barnsley i uzyskał świadectwo ukończenia drugiego roku studiów na National Certificate in Chemistry. Za namową brata wrócił do Polski 20 czerwca 1947 r.

Wojna znacząco wpłynęła na jego dalsze życie. Kontuzje wyniesione z wypadków komunikacyjnych i problemy z żołądkiem towarzyszyły mu do końca życia. Po powrocie do Polski, mimo posiadanych uprawnień instruktora jazdy i zawodowego wojskowego prawa jazdy, nigdy nie usiadł za kierownicą, twierdząc, że swoje wyjeździł. Z tego okresu wyniósł doskonałą znajomość języka angielskiego, włoskiego i miłość do Włoch.

Po powrocie rozpoczął studia na Wydziale Chemii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od stycznia 1948 r. pracował jako zastępca asystenta w Katedrze Mineralogii prof. dr Marii Kołaczkowskiej, a od sierpnia 1950 na stanowisku młodszego asystenta. Prowadził zajęcia z krytalografii, optyki kryształów i analizy dmuchawkowej. Jego pierwsze prace naukowe, jeszcze z czasów studiów, dotyczyły tzw. meteorytu z Dobrego na Kujawach i rud darniowych.

Pracę magisterską *Badania rudy ławkowej z Glinna jako przyczynek do geochemii błotnych limonitowych rud żelaza* obronił w lutym 1952 r. Równocześnie kontynuował naukę w średniej szkole muzycznej w klasie skrzypiec, będąc nawet koncertmistrzem orkiestry szkolnej.

Studia doktoranckie, aspiranckie, odbył w latach 1953–1955 w Zakładzie Geochemii UJ/AGH pod kierunkiem prof. Antoniego Gawła. Doktorat, dyplom kandydata nauk geologicznych, uzyskał w 1957 r., przedstawiając pracę *Mineralogia i geochemiczne warunki genezy syderytów fliszu karpaccyckiego*. Wymagany egzamin z Historii Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii Bolszewików WKPB, zdawany centralnie w Warszawie przed specjalną komisją, zaliczył na minus trzy. Twierdził, że był to najgorzej zdany przez niego egzamin i jedyny, do którego nie miał motywacji do nauki.

Od 1956 r. pracował w Muzeum Ziemi PAN, z możliwością pozostania w Krakowie pod opieką prof. Gawła, aż do przejścia na emeryturę w 1996 r. Był adiunktem, docentem od 1965 r. i profesorem od 1972 r. Początkowo kontynuował badania mineralogiczno-geochemiczne kongrekcji i zawierających je osadów w Karpatach Zewnętrznych i Pieninach. Ich efektem było

m.in. stwierdzenie znacznego zróżnicowania mineralogicznego tzw. syderytów i wykrycie fosforytów w Karpatach fliszowych.

Wykazał po raz pierwszy w naszym piśmiennictwie wyraźny związek zróżnicowania z ewolucją warunków fizykochemicznych środowiska sedymentacji i diagenety w macierzystych basenach, co miało istotne znaczenie dla rekonstrukcji paleogeograficznych. Od 1958 Wojciech Narębski, za namową szefa, prof. Stanisława Małkowskiego, zgodnie z tematyką prac Muzeum Ziemi, rozpoczął badania geochemiczno-petrologiczne dolno paleozoicznych metawulkanitów w Sudetach, w Górach Kaczawskich, Rudawach Janowickich, Metamorfiku Kłodzkim i innych. Pierwszym efektem prac była rozprawa habilitacyjna *Petrochemia law puklistych Gór Kaczawskich i niektóre ogólne problemy petrogenety spilitów*, na podstawie której w 1965 r. uzyskał habilitację i tytuł docenta na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Pracę wyróżniono nagrodą Wydziału III PAN.

Wojciech Narębski po raz pierwszy w naszej literaturze zastosował i rozpropagował metody geochemiczne dla ustalenia pozycji paleotektonicznej metawulkanitów, wskazując na ich znaczenie dla modelowania ewolucji geodynamicznej w świetle nowej globalnej tektoniki. Metody te zastosował, prowadząc równocześnie badania geochemiczno-petrologiczne prekambryjskich amfibolitów Spitsbergenu podczas wyprawy naukowej w 1959 r., i w Tatrach Zachodnich.

Jego zasługą było utworzenie grupy badawczej, która przeprowadziła pionierskie kompleksowe badania wulkanitów Cotopaxi w Ekwadorze i na Wyspach Króla Jerzego w Zachodniej Antarktyce, a także nawiązanie współpracy z ośrodkami włoskimi w zakresie datowań izotopowych tych skał. Wieloletnią współpracę w badaniach przejawów wulkanizmu w krajach polarnych Krzysztof Birkenmajer, znany polski geolog, speleolog i polarnik, uhonorował nadaniem jednemu z bazaltowych przyłądków na wyspie Króla Jerzego miana „Narębski point”.

Prof. Narębski był przez wiele lat członkiem międzynarodowej grupy badawczej w ramach współpracy akademii nauk byłych krajów socjalistycznych, która badała kompleksy ofiolitowe Eurazji, biorąc udział w pracach terenowych na Kaukazie, Uralu, w Kazachstanie, Mongolii, Rumunii, Bułgarii, Słowacji, Czechach i na Węgrzech. Profesor był współautorem i współredaktorem kilku monografii poświęconych ofiolitom i metabazytom NE części Masywu Czeskiego. Także wieloletnim członkiem Asocjacji Karpacko-Bałkańskiej. Autorem około 150 publikacji.

Znaczącą częścią pracy naukowej prof. Narębskiego, od 1980 r. członka Międzynarodowej Komisji Historii Nauk Geologicznych (INHIGEO), było utrwalanie pamięci o wkładzie polskich badaczy w rozwój nauk o Ziemi. Szczególne znaczenie mają, wydane głównie za granicą, publikacje

dotyczące działalności Maurycego Komorowicza, Zygmunta Bośniackiego i szkoły Stanisława Małkowskiego na Uniwersytecie Wileńskim, a zwłaszcza prace poświęcone mniej znanym aspektom działalności Ignacego Domeyki, w tym zestawienie zebranych z wielu źródeł ponad 170 analiz chemicznych minerałów i skał wykonanych przez tego wybitnego badacza.

Prof. Narębski zajmował się również historią macierzystego 2 Korpusu Polskiego i jego walkami we Włoszech. Przygotował kilkadziesiąt publikacji i referatów wygłoszonych na konferencjach we Włoszech o dziejach walk 2 Korpusu we Włoszech i działalności związanych z nim szkół ogólnokształcących i wojskowych, których był absolwentem. Jego ostatnie prace związane były z geologią miejsc bitew 2 Korpusu. Ostatnia praca *Outline of geology of battlefields of the Italian Campaign: the Mountain Warfare from the Gustav (Lazio-Abruzzo) to the Gothic Line (Toscana-Emilia Romagna)*. Garzarella, A., Narębski, W., Deere, R. & Patricelli, M. Società Geologica Italiana, Roma, 2019, ukazała się w 2019 r.

Praca naukowa w Sudetach związana była naturalnie z kontaktami na niwie naukowej i koleżeńskej z Instytutem Nauk Geologicznych na Uniwersytecie Wrocławskim. W uznaniu jego zasług w zakresie badań na Dolnym Śląsku i recenzowania licznych wniosków o profesurę, habilitacje i uzyskanie doktoratu, Uniwersytet Wrocławski przyznał prof. Narębskiemu Złoty Medal „Merentibus”.

Profesor pracę naukową od początku dzielił z pracą społeczną. Od 1951 r. był członkiem i działaczem Polskiego Towarzystwa Geologicznego, a od 1969, czyli od powstania, działaczem Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego, które przyznały mu członkostwa honorowe odpowiednio w 1995 i 1992 r.

W latach 1978–1980 pełnił funkcję przedstawiciela Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego w Międzynarodowej Asocjacji Mineralogicznej (IMA), a w latach 1979–1989, sekretarza naukowego Komitetu Nauk Mineralogicznych PAN. W 1992 r. został wybrany członkiem korespondentem, a w 1997 r. członkiem czynnym Wydziału Przyrodniczego Polskiej Akademii Umiejętności, pełniąc w okresie od 1995 do 1999 r. funkcję jego sekretarza. W roku 2017 przyznano mu Nagrodę Geologia 2017 za całokształt pracy badawczej.

Znaczące są również zasługi prof. Narębskiego w działalności na polu kombatanckim i stosunków polsko-włoskich, czemu poświęcał uwagę i czas od końca lat 60. XX wieku jako pełniący odpowiedzialne funkcje w różnych organizacjach – był prezesem Okręgu Krakowskiego Krajowego Związku byłych Żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

W tym czasie jego działalność kombatancka koncentrowała się na publikowaniu i szerokim omawianiu zagadnień związanych z historią Armii Polskiej na Wschodzie i 2 Korpusu Polskiego. Poruszał m.in. zagadnienia

z kampanii włoskiej, które nie przebiły się do powszechnej świadomości, np. o Monte Casino. Był konsultantem historycznym wielu filmów i spektakli teatralnych związanych z historią 2 Korpusu. Dzięki współpracy z Urzędem ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz wieloma ośrodkami włoskimi współpracownikami lub uczestniczył w wielu konferencjach naukowych na temat 2 Korpusu Polskiego i był przewodnikiem wycieczek szlakiem jego walk i działalności, promując udział w nich zaprzyjaźnionych szczepli harcerskich i szkół. Minister Obrony Narodowej za upowszechnianie i kultywowanie chlubnych tradycji oręża polskiego w kraju i za granicą wyróżnił go Odznaką Honorową i Medalem Pamiątkowym „Kustosza Tradycji, Chwały i Sławy Oręża Polskiego”. Natomiast Klub Lotników Brytyjskich „Warsaw ‘44”, którzy nieśli pomoc Powstaniu Warszawskiemu, nadał mu tytuł członka honorowego.

Pamiętki z okresu II wojny światowej, między innymi oryginalny battle dress, worki żołnierskie, przekazał do Izby Pamięci Centrum Operacji Lądowych – Dowództwo Komponentu Lądowego w Krakowie, które jest spadkobiercą tradycji 2 Korpusu generała Andersa.

Był wiceprezesem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Włoskiej im. płk. F. Nullo. Za całokształt tej działalności w 2005 r. otrzymał Krzyż Oficerski Orderu Zasługi Republiki Włoskiej – *l’Onorificenza di Ufficiale dell’Ordine „Al Merito della Repubblica Italiana”*.

Z Włochami związana była również współpraca prof. Narębskiego z harcerzami, szczególnie ze Szczepami Czerwonych Maków im. Bohaterów Monte Casino z Krakowa i szczeplem Czerwony Mak ze Skawiny. Dzięki kontaktom we Włoszech w 1976 r. zorganizował wymianę ze szczeplem z Moldoli. Współpraca obu szczepli trwała przez wiele lat. Harcerze przyznali mu Krzyż Zasługi dla ZHP z Mieczami i stopień instruktorski podharcemistrza.

Niezrealizowane umiłowanie muzyki poważnej nadrabiał prof. Narębski od 1975 r. jako członek chóru „Schola Cantorum Cracoviensis” przy Kolegiacie Św. Anny przez ponad 25 lat. Razem z chórem koncertował oprócz Krakowa w Szwajcarii, Francji, Holandii, Włoszech, Niemczech.

Jako były mieszkaniec Wilna brał aktywny udział w pracach Oddziału Krakowskiego Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, przez pewien czas będąc jego prezesem.

Prof. Narębski został odznaczony Krzyżami Komandorskim z Gwiazdą, Komandorskim, Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, dwukrotnie Medalem Wojska Polskiego, Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Czynu Bojowego PSZ na Zachodzie, Krzyżem Zesłańców Sybiru, wojennymi gwiazdami i medalami włoskimi i brytyjskimi. Pośmiertnie został awansowany do stopnia pułkownika WP.

Wyróżnienia obejmują również złote odznaki „Zasłużony dla polskiej geologii”, „Za pracę społeczną dla m. Krakowa” i „Za zasługi dla Ziemi Krakowskiej” oraz medale „Pro Memoria”, „Pro Patria” i „Honoris Gratia”.

Za całokształt działalności dla młodzieży 4 czerwca 2022 r. został odznaczony Orderem Uśmiechu.

Całą spuściznę rodzinną i naukową prof. Narębski przekazał do Archiwum Nauki PAN i PAU, czego efektem była przygotowana przez Marzenę Włodek wystawa w Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie *Zostawić po sobie ślad. Wojciech Narębski: żołnierz i uczony*, otwarta 6 czerwca 2019 r.

Życie Wojciecha Narębskiego zostało opisane w dwóch książkach. Pozycję *Daleka jest droga... Życie i działalność Wojciecha Narębskiego* Macieja Łyszczarza wydało Archiwum Nauki PAN i PAU, Kraków 2021, zaś książka *Wojciech Narębski – Za naszą i waszą wolność, od Sybiru do Monte Casino* Diego Audero Bottero, Normana Daviesa, Marco Patricellego i Macieja Łyszczarza ukazała się w 2020 r.

Grzegorz Leśniak

Kazimierz Zarzycki **18 XII 1930–20 II 2023**

Prof. dr hab. Kazimierz Zarzycki zmarł 20 lutego 2023 roku. Był profesorem Instytutu Botaniki im. Władysława Szafera PAN, członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk i członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności; znanym i cenionym ekologiem-geobotanikiem, uczonym rangi międzynarodowej.

Urodził się 18 grudnia 1930 roku w Kolonii Łuckiej k. Lubartowa na Lubelszczyźnie. Tam uczęszczał do szkoły podstawowej, zaś szkołę średnią ukończył w Lubartowie, zdając egzamin dojrzałości w 1949 roku. Zainteresowania przyrodnicze, ujawnione we wczesnej młodości, zdecydowały o wyborze studiów. Odbył je na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1949–1953. Praca magisterska, przygotowana pod kierunkiem prof. Bogumiła Pawłowskiego, dotyczyła zarastania żwirowisk karpackich rzek na przykładzie Skawicy i Skawy. Tytuł magistra inżyniera leśnictwa uzyskał w 1953 roku.

W latach 50. XX wieku obowiązywał po skończeniu studiów tzw. nakaz pracy. Kazimierz Zarzycki miał objąć stanowisko leśniczego w lasach koszalińskich. Dzięki interwencji prof. Władysława Szafera, ówczesnego dyrektora Zakładu Botaniki (obecnie Instytut Botaniki PAN w Krakowie), uzyskał w Ministerstwie Leśnictwa zmianę decyzji. Otrzymał w Krakowie stanowisko asystenta w świeżo powołanym przez władze PAN Zakładzie Botaniki.

W roku 1960 Kazimierz Zarzycki uzyskał stopień doktora nauk biologicznych nadany przez Radę Naukową Instytutu Botaniki PAN. Przedstawiona rozprawa, przygotowana pod kierunkiem prof. Bogumiła Pawłowskiego, dotyczyła różnicowania roślinności łąk kośnych w dolinie Wisły pod Krakowem w zależności od wahania poziomu wód gruntowych. Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1965 roku na podstawie rozprawy na temat

lasów Bieszczadów. Tytuł profesora nadzwyczajnego nadała mu Rada Państwa w 1973 roku, a profesora zwyczajnego w 1991 roku.

Kazimierz Zarzycki był kierownikiem Zakładu Ekologii i Geografii Roślin IB PAN (obecnie Zakład Ekologii IB PAN), od 1967 roku do przejścia na emeryturę z końcem 2000 roku. Przez sześć lat, od 1984 do 1990 roku, piastował funkcję dyrektora Instytutu Botaniki PAN.

W roku 1976 został uhonorowany godnością członka korespondenta PAN, a w roku 1994 członka rzeczywistego. W roku 1989 został wybrany na członka czynnego PAU.

Za swych mistrzów uważał profesorów Bogumiła Pawłowskiego, Jerzego Fabianowskiego i Władysława Szafera. Oni wprowadzili go w zróżnicowane zagadnienia: od florystyczno-fitosocjologicznych, geobotanicznych i taksonomicznych po problemy hodowli i właściwej gospodarki leśnej.

Na dalsze losy naukowe Kazimierza Zarzyckiego mieli też wpływ botanicy zagraniczni: dr Josias Braun-Blanquet, w którego Stacji w Montpellier spędził kilka miesięcy w latach 50. i prof. Heinz Ellenberg, w jego Stacji w Zurichu przebywał kilkakrotnie w latach 60. Prof. Ellenberg cenił wysoko poziom naukowy Polaka. Dał temu wyraz, wysuwając go jako kandydata do objęcia po nim kierownictwa Instytutu w Zurichu. Jednak Kazimierz Zarzycki, silnie związany z Instytutem Botaniki w Krakowie, propozycji nie przyjął, mimo że wysoko ją cenił.

Prof. Zarzycki był autorem lub współautorem ponad 240 publikacji z zakresu ekologii, geografii roślin, florystyki, taksonomii i ochrony przyrody. Obok oryginalnych prac naukowo-badawczych miał na koncie wiele artykułów przeglądowych, popularnonaukowych, recenzji książek. Był też redaktorem lub współredaktorem kilku książek i autorem części rozdziałów w publikacjach *Szata roślinna Polski*, *Nasze drzewa leśne* i *Populacje roślin i zwierząt*.

W działalności naukowej Kazimierza Zarzyckiego, uprawianej w ciągu półwiecza, wyraźnie widać kilka przeplatających się nurtów. Pierwszy, najwcześniejszy, obejmował badania roślinności, jej dynamiki i zróżnicowania na tle warunków siedliskowych. Drugi to badania poświęcone zagadnieniom ochrony przyrody, zagrożeniom rodzimej flory naczyniowej. Ich wynikiem były tzw. czerwone listy grup tych gatunków. Ukazały się formie jako publikacja *Polskie Czerwone Księgi Roślin*. Kolejny nurt obejmował badania ekologiczne dotyczące zagadnień konkurencji i współzawodnictwa między gatunkami. Prowadził je w terenie i w warunkach laboratoryjnych, śledząc siłę i zdolność kiełkowania nasion różnych gatunków. Był jednym z pionierów badań nad genetycznymi i ekologicznymi mechanizmami regulującymi liczebność osobników męskich i żeńskich na przykładzie roślin dwupiennych. W dorobku badacza znajdują się także opracowania taksonomiczne licznych gatunków dla dzieła *Flora Polska*.

Prof. Zarzycki miał szerokie kontakty międzynarodowe. Uczestniczył w wyprawach botanicznych na Półwysep Bałkański w latach 60., w dwóch wyprawach antarktycznych (King George Island) w latach 1988 i 1989–1990 oraz do Korei Północnej; w kilku międzynarodowych wycieczkach geograficzno-roślinnych (International Phytogeographical Excursions) we Francji, Grecji, Ameryce Północnej i Południowej i Japonii. Był też organizatorem 19th IPE w Polsce w 1989 roku. Wielokrotnie wyjeżdżał do różnych ośrodków naukowych, uczestniczył w kongresach i konferencjach.

Brał czynny udział w organizacji nauki, będąc w latach 1984–1992 przez kilka kadencji członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, a także członkiem Prezydium Krakowskiego Oddziału PAN. Działał w wielu komitetach Polskiej Akademii Nauk, m.in. Komitecie Ochrony Przyrody, Komitecie Botaniki, Komitecie Ekologii, Komitecie Badań Polarnych; był członkiem Komitetu Narodowego d/s Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN) i członkiem Komitetu Narodowego Międzynarodowej Unii Nauk Biologicznych (IUPS).

Kazimierz Zarzycki był od 1954 r. członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego, przewodniczył lub był członkiem wielu rad naukowych, m.in. Instytutu Botaniki PAN, Instytutu Ekologii PAN, Instytutu Dendrologii PAN, parków narodowych: Pienińskiego, Tatrzańskiego, Bieszczadzkiego.

Prowadził działalność wydawniczą i redakcyjną, będąc w latach 1971–1987 redaktorem naczelnym czasopisma „Ochrona Przyrody”; członkiem wielu komitetów redakcyjnych, m.in. „Vegetatio”, „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Ekologia Polska”, „Wiadomości Botaniczne”. Był również współredaktorem, z prof. Władysławem Szaferem, dwóch wydań *Szaty roślinnej Polski* (1972, 1977), redaktorem dzieła *Przyroda Pienin w obliczu zmian* (1982), współredaktorem dwutomowej publikacji *Contribution to the knowledge of flora and vegetation of Poland* (1992) i współredaktorem, z Różą Kaźmierczakową, *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* (1993, 2000).

Prof. Zarzycki rozwijał działalność dydaktyczną, mimo że pracował w Polskiej Akademii Nauk. Prowadził m.in. kursy z zakresu geobotaniki dla studentów na Wydziale Leśnym Akademii Rolniczej w Krakowie (obecnie Uniwersytet Rolniczy), wykłady na temat ochrony przyrody dla studentów Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ. W czasie praktyk wakacyjnych, organizowanych przez Instytut Botaniki PAN i UJ, prowadził dla studentów biologii z różnych uczelni polskich i niemieckich zajęcia z zakresu botaniki i ochrony przyrody.

Dbał także o rozwój kadry naukowej w swym Zakładzie. Pod jego kierunkiem przygotowano kilkanaście prac doktorskich, kilka osób uzyskało stopień doktora habilitowanego i tytuł profesora. Był recenzentem kilkudziesięciu rozpraw doktorskich, habilitacyjnych i prac osób ubiegających

się o tytuł profesora; wielokrotnie recenzował projekty badawcze/granty dla Komitetu Badań Naukowych.

Za działalność na polu naukowym i organizacyjnym otrzymał wiele nagród, m.in. Sekretarza Naukowego PAN (1985), Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (1994) i odznaczeń, w tym Medal z okazji 100-lecia urodzin prof. Władysława Szafera i 30-lecia Instytutu Botaniki PAN oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Prof. Zarzycki był człowiekiem o szerokich horyzontach. Od początku pracy starał się wprowadzać i rozwijać nowe kierunki badań, m.in. włączając do badań fitosocjologicznych studia glebowe i badania siedliska. Był z wykształcenia przyrodnikiem, a z urodzenia humanistą. Dużo czytał, głównie biografie i dzieła historyczne, lubił poezję, szczególnie Juliusza Słowackiego. Dał temu wyraz w pracy o różnych gatunkach roślin wymienianych przez poetę.

Był z natury optymistą, człowiekiem lubianym w wielu kręgach, kulturalnym i miłym w obęjściu, tolerancyjnym, nienarzucającym własnych poglądów. Zakład prowadził, pozostawiając wiele swobody w wyborze kierunków. Był wiernym w przyjaźni, za prawdziwych przyjaciół uważał jednak niewiele osób. Był człowiekiem rodzinnym. Miał żonę Barbarę, która zmarła wiele lat temu, dwóch żonatych synów i troje wnucząt, dwie wnuczki i jednego wnuka.

Odszedł szanowany i lubiany przez wszystkich, którzy go znali. Niech taki pozostanie w naszej pamięci.

Krystyna Grodzińska

Andrzej Ślącza 6 II 1931–9 VI 2023

Prof. dr hab. Andrzej Ślącza był wybitnym i szeroko znanym polskim geologiem. Urodził się we Lwowie. W 1949 r. rozpoczął studia geologiczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a ukończył na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracę magisterską *Geologia antykliny Jankowej, ark. Gorlice*, wykonaną pod kierunkiem prof. Mariana Książkiewicza, obronił w 1953 r.

Z początkiem następnego roku podjął pracę na stanowisku asystenta w Oddziale Karpackim Państwowego Instytutu Geologicznego (OK PIG) w Krakowie.

W 1961 r. w Państwowym Instytucie Geologicznym, na podstawie rozprawy *Budowa geologiczna jednostki dukielskiej i jej przedpola między Wisłokiem Wielkim a Jabłonkami (Polskie Karpaty Wschodnie)*, której promotorem był prof. Marian Książkiewicz, uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych. Rozpoczął pracę na stanowisku adiunkta, a od 1963 r. – samodzielnego pracownika naukowego. W latach 1965–1978 kierował Zakładem Geologii Karpat i Przedgórze OK PIG, a w latach 1966–1976 był zastępcą kierownika OK PIG.

W roku 1970 uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie oceny ogólnego dorobku naukowego i przedłożonej rozprawy habilitacyjnej, a w 1973 r. objął stanowisko docenta w Państwowym Instytucie Geologicznym. W roku 1974 włączył się w organizację przywracanych studiów geologicznych na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. W 1977 r. rozpoczął pracę najpierw na pół etatu, a od 1979 r. na pełnym etacie, na stanowisku docenta w Instytucie Nauk Geologicznych UJ. Pracował tam do 2005 r., przy czym w latach 2002–2005 na części etatu, będąc jego dyrektorem przez 22 lata (1980–2001);

a jednocześnie okresowo współpracował z Państwowym Instytutem Geologicznym. W 1980 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1989 r. – profesora zwyczajnego.

Prof. Andrzej Ślącza jest powszechnie zaliczany do współtwórców nowoczesnej sedymentologii. Początkowe badania, prowadzone wspólnie ze Stanisławem Dżułyńskim, nad strukturami sedymentacyjnymi fliszu, zaowocowały wyjaśnieniem genezy wielu z nich, akceptowanej ogólnie w literaturze światowej, a także do opracowania jednych z pierwszych na świecie map paleogeograficznych opartych na szczegółowych pomiarach prądowych struktur kierunkowych. Dalsze badania wyjaśniły genezę poziomów egzotykowych w warstwach krośnieńskich Bieszczad. Wyniki badań w polskich Karpatach Wschodnich były jedną z podstaw atlasu paleogeograficznego Karpat pod redakcją Mariana Książkiewicza, pierwszego atlasu tego typu na świecie.

Razem z Rafałem Unrugiem rozpoczął stosowanie metod matematycznych do rozwiązywania problemów sedymentacji fliszu, wykazując tymi metodami m.in. obecność trzech źródeł materiału klastycznego dla południowo-wschodniej części warstw krośnieńskich w Polsce i wpływ transportu w prądzie zawieszinowym na sortowanie ziaren i skład mineralny osadu. Był również prekursorem, wraz z prof. Ireną Gucwą, powiązania badań sedymentologicznych i geochemicznych w Karpatach, co doprowadziło m.in. do wykazania zróżnicowania zespołów pierwiastków biofilnych i fitoplanktonu w basenach karpackich oraz ich zróżnicowania w czasie. Na uwagę zasługuje również pierwsze szerokie opracowanie – wspólnie z Samuelem Tompsonem III z Uniwersytetu w El Paso – szczegółowej charakterystyki osadów flukso-turbidytowych we fliszu karpackim, przedstawienie jego modelu i genezy.

Uzyskane doświadczenie w badaniach paleogeograficznych sprawiło, że został redaktorem międzynarodowego atlasu paleotransportu osadów detrytycznych w łuku karpacko-bałkańskim w ramach Karpacko-Bałkańskiej Asocjacji Geologicznej. Przy częściowej współpracy z Adamem Radomskim opracował modele wybranych kompleksów margli we fliszu, wykazując, że reprezentują one megaturbidyty i osadziły je prądy gęstościowe w formie stożków podmorskich. Wspólnie z Ewartem K. Waltonem z Uniwersytetu w St. Andrews opracował zmienność strukturalną i genezę wapieni ze Skalnika sugerującą, że reprezentują one sejsmoturbidyty.

Przełomowe znaczenie miały także badania sedymentologiczne miocen-skich (badeńskich) utworów solnych w kopalni Wieliczka. Andrzej Ślącza, we współpracy z Krystyną Kolasą, wykazał możliwość powstawania warstw soli na drodze redepozycji, przez prądy gęstościowe i osuwiska podwodne, a nie tylko – jak wcześniej sądzono – w wyniku chemicznego wytrącania z wody morskiej; w szczególności udowodnił, że tzw. złoża bryłowe to w istocie osad potężnych osuwisk podmorskich. Późniejsze badania

przeprowadzone przez prof. Ślączkę w Hiszpanii i Austrii wykazały, że podobne procesy redepozycji miały miejsce również w innych złożach solnych.

Fundamentalne wyniki badań sedymentologicznych prof. Ślączi nie ograniczały się jedynie do obszaru karpackiego. Badania prowadzone w środkowych Apeninach we fliszu Cilento pozwoliły rozpoznać megaturbidyty margliste i struktury upłynnienia osadów piaszczystych związanych przypuszczalnie z podmorskimi trzęsieniami ziemi. W efekcie powierzono mu prowadzenie w 1994 r. sesji terenowej 15. konferencji International Association of Sedimentologists w rejonie Neapolu, a także zaproszono do komitetu naukowego konferencji.

Przy współpracy z ośrodkiem geologicznym Uniwersytetu w Palermo opracował on charakterystykę sedymentologiczną osadów aluwialno-jeziornych późnomiocenckiego basenu Scilato na Sycylii i zaproponował nowy model rozwoju tego basenu. Również z tym ośrodkiem przeprowadził badania sedymentologiczne i ichnologiczne wczesnokwartorzędowych osadów litoralnych na sycylijskiej wyspie Favignana.

Badania paleozoicznego orogenu Oachita w Stanach Zjednoczonych pozwoliły mu wykazać daleko idące jego podobieństwa w rozwoju strukturalnym i litostratygraficznym do znacznie młodszego orogenu karpackiego, potwierdzając w ten sposób pogląd o podobieństwie kolejnych etapów rozwoju różnych orogenu, niezależnie od ich wieku.

Równie znaczące rezultaty dały prace prowadzone w Alpach Szwajcarskich, gdzie prof. Ślącza kierował badaniami nad rozwojem i wiekiem fliszu helmintoidowego, wykazując, że jest on kontynuacją utworów dolnokredowych. Zaowocowało to wspólnym z Wilfridem Winklerem z ETH w Zurychu i Adamem Gasińskim z UJ opracowaniem nowego modelu paleogeograficznego tej części Alp.

Prof. Ślącza przedstawił, wspólnie z Volkerem Hoeckiem z Uniwersytetu w Salzburgu, nowy model rozwoju i rozkładu podwodnych stożków sedymentacyjnych w oknie tektonicznych Taurów. Prowadzone pod jego kierunkiem badania jednostki gresteńskiej na przedpolu Alp Wapiennych wykazały odmienny, młodszy, bo wczesnokredowy wiek zlepieńców wapiennych Konradsheim, co w istotny sposób zmieniło pogląd na rozwój geodynamiczny północnej krawędzi basenu alpejskiego.

Prowadzone przez wiele lat pod jego kierownictwem wspólne badania z geologami z Uniwersytetu w Neapolu na terenie środkowych Apeninów nad rozwojem fliszu Cilento, doprowadziły do opracowania – oprócz wspomnianego wyżej modelu sedymentacji – profili litostratygraficznych i korekty wieku niektórych utworów.

Efektom prowadzonej we współpracy z W. Winklerem z ETH w Zurychu analizy basenowej Karpat północnych w oparciu o minerały ciężkie, było

bliższe rozpoznanie obszarów źródłowych materiału klastycznego i zaproponowanie nowego modelu późnokredowo-paleogeńskiego rozwoju przedpola pienińskiego pasa skałkowego sugerującego występowanie tam w podłożu jedynie ścięnionej skorupy kontynentalnej.

Wieloletnie zróżnicowane badania w Karpatach pozwoliły na przedstawienie syntezy rozwoju Karpat fliszowych, wydzielenie kilku etapów rozwoju ich najstarszych osadów od warunków tensyjnych i riftingu w najwyższej jurze i najniższej kredzie po okres kompresji w albie, a także na współpracę przy opracowaniu map palinspastycznych łuku karpacko-alpejskiego.

W ramach studiów sedymentologicznych prof. Ślącza prowadził m.in. badania osadów fluwialnych i płytkowodnych. Wraz z Hanną Senkowiczową wykonywał prace nad rozpoznaniem środowisk sedymentacyjnych pstręgo piaskowca i retu północnego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich. Badania paleozoicznych utworów klastycznych podłoża Karpat Zachodnich pozwoliły stwierdzić, że znaczna ich część reprezentuje kambr, a nie – jak wcześniej zakładano – dewon, co w zasadniczy sposób zmieniło wcześniejsze poglądy na geodynamikę tego regionu.

Prof. Ślącza był także wybitnym specjalistą w zakresie geologii regionalnej orogenu karpackiego. Jego badania dotyczyły przede wszystkim południowo-wschodniej części polskich Karpat fliszowych. Dzięki tym pracom wyjaśnił m.in. budowę geologiczną jednego z bardziej interesujących obszarów Karpat stanowiącego pomost między jednostką śląską a Karpatami Wschodnimi. Przede wszystkim stwierdził on pełny profil kredy i paleogenu w łusce Bystrego, częściowo już o cechach wschodniokarpackich, oraz w łuskowo-wysadowej budowie strefy przeddukielskiej. Przygotował też monografię stratygrafii, tektoniki i paleogeografii jednej z pięciu podstawowych jednostek Karpat północnych – jednostki dukielskiej. Efektem prowadzonych przez niego prac kartograficznych było m.in. wykonanie licznych arkuszy Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski w skali 1:50 000, w tym Jabłonki, Przemyśla i Wetliny. Prowadzone badania w tym regionie Karpat i w Karpatach Wschodnich wykazały efekty oddziaływania wczesnokredowej orogenezy wschodniokarpackiej na rozwój basenu śląskiego.

Drugi obszar badań prof. Ślączi obejmował Karpaty Środkowe między Łososiną a Białą Dunajcową. Wynikiem badań jednostki śląskiej było ustalenie szczegółowej litostratygrafii terenu, stwierdzenie wielu poziomów egzotykowych i odkrycie nieznannej pstręj facji górnej kredy-paleogenu w południowej części jednostki śląskiej. Przeprowadzone badania umożliwiły syntetycznym opracowanie litostratygrafii, tektoniki i paleogeografii Karpat w monograficznym dziele *Geologia i surowce mineralne Polski* (1970, „Biuletyn Instytutu Geologicznego” 251), a także syntezę stratygrafii kredy (we współautorstwie) w *Budowie Geologicznej Polski*, tom I, cz. 2 (1973).

Przeprowadzone w latach późniejszych badania egzotyków skał andezytowych w strefie okna Żegociny i ich wieku izotopowego wykazały, że południowa część płyty europejskiej zaczęła pękać, z czym związane były wylewy law andezytowych, już we wczesnej jurze. Prowadzone, wspólnie z Adamem Gasińskim, badania osadów górnokredowych jednostki podśląskiej w rejonie Żegociny i Węglówki uszczegółowiły dane o ich litologii i wieku. Przy współpracy z A. Gasińskim wykazał on po raz pierwszy w Karpatach obecność facji pstrych margli na południowym obrzeżeniu basenu śląskiego.

Badania głębokiego podłoża Karpat fliszowych poprzez głębokie wiercenia wyjaśniły m.in. wgłębną budowę strefy przeddukielskiej, co zaowocowało odkryciem obecności gazu ziemnego w Wetlinie; udokumentowaniem dalekiego zasięgu podłoża paleozoiczno-mezozoicznego pod Karpaty; a także odkryciem złóż węgla kamiennego pod Karpatami w rejonie Suchej Beskidzkiej. Pozwoliło to również na sporządzenie pierwszego – opartego na danych sejsmicznych – syntetycznego obrazu platformowego podłoża Karpat północnych.

Dzięki doświadczeniom zdobytym w zakresie głębokich struktur, Instytut Naftowy powierzył mu kierowanie opracowaniami analitycznymi Karpat i ich podłoża pod kątem poszukiwań nowych złóż węglowodorów. Efektem badań głębokich struktur geologicznych były liczne ważne publikacje na temat możliwości występowania węglowodorów w południowo-wschodniej części Karpat polskich, we wschodniej Słowacji, a także syntetyczne opracowanie nowych perspektyw poszukiwań złóż bituminów w Karpatach. Rezultatem badań była także geologiczna interpretacja Karpat fliszowych i ich głębokiego podłoża dla profilu CELEBRATION 05 wykonanego w ramach głębokich sondowań sejsmicznych.

W ramach badań neogeńskiego podłoża Karpat prof. Ślącza stwierdził obecność – pod nasunięciem Karpat – w rejonie Suchej Beskidzkiej nieznaną litofacji osadów dolnomiocenских i przedstawił jej charakterystykę litostratygraficzną, a także wyodrębnił kilka nowych formacji. Odkrycie litofacji zapoczątkowało poszukiwania bituminów na tym obszarze przez górnictwo naftowe. Owocnie współpracował z Nestorem Oszczytko w badaniach nad rozwojem, wiekiem i korelacją utworów neogeńskich zapadliska przedkarpackiego w Polsce i na Ukrainie.

Znaczące efekty badań nad rozwojem zapadliska przedkarpackiego zaowocowało zaproszeniem prof. Ślącza do współpracy przy opracowaniu *Neogene Palaeogeographic Atlas of Central and Eastern Europe* (1988) jako redaktora części polskiej. W ramach krajów RWPG był kierownikiem projektu „Litostatygrafia i sedymentacja obszaru karpacko-balkańskiego” (1965–1972), a w ramach Karpacko-Balkańskiej Asocjacji Geologicznej – projektu „Paleotransport in the Carpathian-Balkan Mts. System” (1965–1982).

Ponadto kierował projektem „Peritethys-Carpathian Foredeep (1992–1997)” i polsko-ukraińskim programem badawczym „Formacje solonośne jednostek zgólbickiej i samborskiej, zapadliska przedkarpackiego, korelacja, wiek i paleogeografia” (2000–2003).

W dwóch ostatnich dekadach XX wieku współprowadził polsko-włoskie programy badacze: „Basin analysis and sedimentation of Cilento Flysch (Middle Appennines)” z uniwersytetem w Neapolu i „Basin analysis of Neogene basins in Sicily” z uniwersytetem w Palermo, a w ostatniej dekadzie XX wieku – programy „Geodynamics of Upper Prealpine Nappe (Switzerland)” i „Sedimentary structures and paleoenvironment of the epimetamorphic rocks of the Tauren Window (Alps, Austria)”.

Prof. Ślęczka jest autorem przeszło 155 prac naukowych i licznych abstraktów wystąpień na konferencjach krajowych i międzynarodowych, a także cenionym popularyzatorem wiedzy geologicznej – współautorem kilku przewodników geologicznych po Karpatach fliszowych, przewodników do sesji terenowych w ramach zjazdów Polskiego Towarzystwa Geologicznego, kongresów Asocjacji Karpacko-Bałkańskiej i innych konferencji; głównym autorem pierwszego w języku angielskim przewodnika po polskich Karpatach fliszowych.

Był bardzo cenionym wykładowcą akademickim. Na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ wykładał tektonikę, geotektonikę i kartografię geologiczną; prowadził też kurs z geologii Karpat i seminarium magisterskie. Był zapraszany jako *visiting professor* na uniwersytety w Neapolu (1983, 1984), Palermo (1990, 1991), Benevento i Budapeszcie, gdzie wykładał głównie sedymentologię, analizę basenów orogenicznych, a także geologię naftową w Karpatach. Miał też wykłady i referaty m.in. na uniwersytetach w Cambridge, St. Andrews, Keele, Londynie (UCL), Barcelonie, Dayton (Ohio), Nowym Orleanie, Salzburгу i ETH w Zurychu. Pozostawił po sobie grono wychowanków, będąc promotorem licznych prac magisterskich i doktorskich.

Od 1955 r. był członkiem Polskiego Towarzystwa Geologicznego, przy czym od roku 1995 – jego członkiem honorowym. Przez 64 lata był nieprzerwanie członkiem naczelnych władz towarzystwa. W latach 1959–2003 r. był członkiem Zarządu Głównego. W Zarządzie Głównym pełnił funkcje zastępcy skarbnika, a następnie skarbnika (1959–1977), sekretarza (1977–1983), wiceprezesa (1983–1989), a później prezesa (1989–2003). Z kolei w latach 2003–2023 był członkiem Głównej Komisji Rewizyjnej, w tym w latach 2003–2021 jej przewodniczącym. Był także przewodniczącym Sekcji Sedymentologicznej i Sekcji Tektonicznej Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Organizował lub współorganizował sześć zjazdów naukowych towarzystwa. Dzięki jego staraniom Polskie Towarzystwo Geologiczne zostało afiliowane przy American Association of Petroleum Geologists (AAPG).

Profesor prowadził również ożywioną działalność naukową w Karpacko-Bałkańskiej Asocjacji Geologicznej, gdzie przez niemal 40 lat (1963–2002) przewodniczył Komisji Sedymentologicznej. Jako przewodniczący Komisji Sedymentologicznej Komitetu Nauk Geologicznych PAN był inicjatorem, a później przewodniczącym komitetu organizacyjnego siedmiu sesji konferencji Międzynarodowej Asocjacji Sedymentologów (IAS) w Krakowie (23–25 maja 1986), która odegrała ważną rolę w rozwoju sedymentologii w Polsce i w krajach ościennych. Był prezydentem (1999–2001) Asocjacji Europejskich Towarzystw Geologicznych, a w latach 1997–2003 – członkiem zarządu European Federation of Geologists.

Imponująca wiedza i powszechnie uznany dorobek naukowy prof. Ślączi były podstawą wybrania go w 2018 r. na członka czynnego Polskiej Akademii Umiejętności; członkiem korespondentem został w 1993 r.; wybrania do Komitetu Nauk Geologicznych PAN (1970–2006), Komisji Geologicznej Oddziału Krakowskiego PAN, Komisji Oceny Projektów Geologicznych (1985–1992), Rady Programowej ds. Poszukiwań Złóż Ropy Naftowej i Gazu Ziarnego (1985–1992) i Rady Geologicznej przy Ministrze Środowiska (1999–2005). Powołany został także na współredaktora karpackich arkuszy Mapy Geologicznej Polski 1:200 000 i do Rady Naukowej Muzeum Żup Solnych (1992–1998). Wyrazem wielkiego uznania osiągnięć naukowych było powierzenie prof. Ślączi godności członka korespondenta Austriackiego Towarzystwa Geologicznego (2000), członka honorowego Słowackiego Towarzystwa Geologicznego (1981), Węgierskiego Towarzystwa Geologicznego (1985) i Serbskiego Towarzystwa Geologicznego (2001). Był także członkiem rady redakcyjnej czasopism: „Annales Societatis Geologorum Poloniae” (1973–1985), „Geologica Carpathica” (1995–2001) i „Mitteilungen der Österreichischen Geologischen Gesellschaft” (2001–2007).

Za zasługi w działalności naukowej i dydaktycznej prof. Andrzej Ślączi został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi (1970), Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2001), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1983), Złotą Odznaką „Zasłużony dla polskiej geologii” (1980) i Odznaką „Zasłużony Pracownik Instytutu Geologicznego” (1979). Otrzymał także Nagrodę im. H. Świdzińskiego Polskiego Towarzystwa Geologicznego (1972) i wiele nagród Rektora UJ. W 2003 r. otrzymał – jako jeden z pierwszych Polaków – tytuł Geologa Europejskiego (EurGeol) nadany przez European Federation of Geologists w Brukseli.

Spoczął w rodzinnym grobie na cmentarzu Batowickim w Krakowie.

Alfred Uchman, Tadeusz Peryt

Aleksander Guterch **16 II 1936–28 XII 2023**

Aleksander Guterch, profesor w Instytucie Geofizyki PAN, był wybitnym geofizykiem zajmującym się strukturą skorupy ziemskiej i górnego płaszczka Ziemi, „ojcem” sejsmicznych badań litosfery na terenie Polski.

Urodził się w Sękowej k. Gorlic na Podkarpaciu, w rodzinie z tradycjami nafiarskimi. Tam też uczęszczał do szkół: podstawowej i średniej. Studiował na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie w 1961 r., pod kierunkiem prof. Olczaka, uzyskał magisterium ze specjalizacji geofizyka i podjął pracę asystenta. W 1963 r., za namową profesora, przeszedł do IGF PAN, z którym związał życie zawodowe na 60 lat. W 1969, po obronie doktoratu, stanął na czele Samodzielnej Pracowni Głębokich Struktur, a następnie Zakładu Sejsmicznych Badań Litosfery Instytutu Geofizyki PAN, którego był kierownikiem do 2012 r. Habilitował się w 1974 w Akademii Górniczo-Hutniczej, a w 1990 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Był wychowawcą i mentorem wielu młodych pracowników, wypromował pięćcioro doktorantów.

Wokół siebie zbudował silny zespół badawczy, z którym od lat 70. XX wieku podjął wyzwanie rozpoznania metodami sejsmicznymi wglębnej budowy skorupy ziemskiej i górnego płaszczka Ziemi na terenie Polski. Szczególnie interesował się przebiegającą przez środek Polski, jedną z najważniejszych interesostek tektonicznych Europy, Transeuropejską Strefą Szwu (TESZ).

W promowaniu projektów głębokich sondowań sejsmicznych mocno wspierało go środowisko czołowych polskich geologów, Państwowego Instytutu Geologicznego (PBI), a także dobre kontakty z Przedsiębiorstwem Poszukiwań Geofizycznych (PPG), z AGH, z PGNiG, z Geofizyką Toruń i Geofizyką Kraków. W działaniach naukowych jego zespół badawczy

nawiązał współpracę z Zakładem Fizyki Litosfery Instytutu Geofizyki Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego kierowanym przez prof. Marka Grada.

W latach 1997–2003 Aleksander Guterch był inicjatorem i organizatorem lub współorganizatorem wielkich projektów badań sejsmicznych głębokich struktur skorupy ziemskiej i dolnej litosfery w Europie Środkowej, od Morza Bałtyckiego po Adriatyk. Były to refrakcyjne eksperymenty sejsmiczne powszechnie znane jako POLONAISE'97 (Polish Lithospheric Onsets – An International Seismic Experiment'97), CELEBRATION 2000 (Central Lithospheric Experiment Based on Refraction), SUDETES 2003, GRUNDY 2003, ALP 2002; zrealizowany głównie w Austrii z inicjatywy i z udziałem strony polskiej.

Wszystkie główne struktury geologiczne obszaru badań zostały objęte systemem nowoczesnych profili sejsmicznych o łącznej długości ok. 20 tys. km. Badania prowadzono we współpracy z 35 instytucjami naukowymi i przemysłowymi z 15 krajów europejskich, USA i Kanady. Wymienione eksperymenty sejsmiczne zrealizowano pod patronatem specjalnie powołanej organizacji *non profit* – Stowarzyszenia dla Głębokich Badań Geologicznych (Association for Deep Geological Investigations of Poland). Tylko tego typu organizacja mogła otrzymać finansowanie badań ze środków pozabudżetowych i zagranicznych. Interpretację badań przedstawiono w wielu znaczących czasopismach naukowych, a podsumowanie wyników zaprezentowano w artykule *Crustal and lithospheric structures between the Alps and East European Craton from long-range controlled source seismic experiments (Treatise on Geophysics, 2015)*, w którym przedstawiono syntezę całości badań geofizycznych wykonanych na obszarze Północno-Zachodniej i Centralnej Europy.

Aleksander Guterch nie ograniczał zainteresowań naukowych do obszaru TESZ w Polsce i Europie Środkowej, ale rozszerzał je na inne jednostki tektoniczne platformy wschodnioeuropejskiej; Fennoskandia, Sarmacja; na terenie Finlandii, Litwy, Białorusi i Ukrainy. Badania te prowadzono w ramach szerokiej współpracy międzynarodowej.

Brał także czynny udział w sejsmicznych badaniach litosfery obszarów polarnych Arktyki i Antarktyki. W latach 1976–2010 zorganizowano pod jego kierownictwem sześć ekspedycji geofizycznych do Arktyki w latach 1976, 1978, 1985, 1999, 2005, 2008, by zbadać strukturę Grzbietu Śródatlantyckiego i krawędzi płyty eurazjatyckiej w rejonie Spitsbergenu. Natomiast od 1979 do 1991 r. przeprowadzono cztery ekspedycje geodynamiczne z zakresu geofizyki, geologii i paleontologii do Antarktyki Zachodniej: 1979/1980, 1984/1985, 1987/1988, 1990/1991. Część tych projektów zrealizowano we współpracy z instytucjami naukowymi z Norwegii, Niemiec, Japonii i USA.

Sejsmiczne badania litosfery w Arktyce i w Antarktyce dostarczyły nowych danych o geodynamice Ziemi.

Prof. Aleksander Guterch był naukowcem cieszącym się uznaniem w międzynarodowym środowisku badaczy polarnych. W latach 1991–1999 był wiceprzewodniczącym, a później, do 2007 r., przewodniczącym Komitetu Badań Polarnych przy Prezydium PAN; reprezentował też Polskę w Europejskiej Radzie Polarnej. Zainicjował przygotowanie Narodowego Strategicznego Programu Badań Polarnych na lata 2002–2010, dzięki czemu Polska aktywnie uczestniczyła w IV Międzynarodowym Roku Polarnym 2007–2008. Kierował m.in. prestiżowym projektem zleconym „Struktura, ewolucja i dynamika litosfery, kriosfery i biosfery w europejskim sektorze Arktyki i Antarktyki”, dzięki czemu Polska dołączyła do krajów o wysokich osiągnięciach naukowych i potencjale eksperckim nie tylko w Europie.

Prowadził badania także innymi metodami sejsmicznymi. Zespół badawczy pod jego kierunkiem wziął udział w dużych międzynarodowych projektach pasywnych badań sejsmicznych w Europie: TOR (1996–1997), SVEKALAPKO (1998–1999) i PASSEQ (2006–2008). Po długich staraniach zdobywania funduszy udało mu się przeprowadzić także badania głębokich sondowań refleksyjnych w Polsce południowo-wschodniej, projekt POL-CRUST-01 (2010).

Dorobek naukowy Profesora obejmuje wiele prac. Jest autorem lub współautorem ok. 250 publikacji, głównie w międzynarodowych czasopiśmie i monografiach. O wadze wyników tych badań świadczą liczne cytowania jego prac (Scopus >5000) i wskaźnik Hirscha H49.

Profesor kierował licznymi projektami i programami naukowymi w Polsce. Był członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk, członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem Academia Europaea w Londynie, członkiem Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, członkiem honorowym Węgierskiego Towarzystwa Geofizyków, a także członkiem wielu krajowych i międzynarodowych komitetów i stowarzyszeń naukowych. Otrzymał liczne nagrody i wyróżnienia, a także odznaczenia państwowe, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1973), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1998) i Odznakę Honorową „Bene Merito” (2015). W 2018 roku, podczas uroczystości 65-lecia Instytutu Geofizyki PAN, został odznaczony Medalem im. Prof. Adama Dziewońskiego.

Profesor znajdował też czas na hobby. Kolekcjonował stare mapy, interesował się historią Polski, szczególnie broni białej w Wojsku Polskim. Był wieloletnim prezesem i członkiem honorowym Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy. W 2016 r. otrzymał Odznakę Pamiątkową „IN MEMORIAM” Fundacji im. T. Kościuszki w Krakowie – za utrwalanie tradycji

kościuszkowskiej i historii Wojska Polskiego. Miał Tytuł Honorowego Obywatela Gminy Sękowa.

W osobie Profesora tracimy nie tylko wielkiego naukowca, lecz także dla wielu z nas mentora i życzliwego kolegę. Aleksander Guterch pozostawił żonę Barbarę, dwie córki, Magdalenę i Annę, ośmioro wnucząt i prawnuczkę.

Tomasz Janik, Wojciech Czuba

Zagraniczni

Jerzy Rzędowski Rotter 27 XII 1926–28 III 2023

W wieku 96 lat, 28 marca 2023 roku, zmarł w Meksyku dr Jerzy Rzędowski Rotter, wybitny botanik meksykański polskiego pochodzenia, członek zagraniczny Wydziału IV Polskiej Akademii Umiejętności.

Urodził się 27 grudnia 1926 roku we Lwowie jako syn lekarza Arnolda Rzędowskiego i Ernestyny z domu Rotter. W dzieciństwie mieszkał na Śląsku i tam rozpoczął edukację. Ze względu na żydowskie pochodzenie w czasie drugiej wojny światowej trafił do obozu koncentracyjnego. W roku 1946 wyjechał z ojcem do Meksyku.

Jako młody człowiek, poza językiem polskim, poznał także niemiecki, rosyjski, podstawy angielskiego i hiszpańskiego. Podczas pobytu w Meksyku szybko opanował język meksykański i został tłumaczem w tamtejszej ambasadzie polskiej. Mocno związał się z nowym krajem i postanowił zostać w nim po wyjeździe ojca do Izraela. W roku 1955 został naturalizowanym Meksykaninem.

Pod wpływem ojca zainteresował się naukami przyrodniczymi; w latach 1949–1952 studiował botanikę w Narodowej Szkole Nauk Biologicznych Narodowego Instytutu Politechnicznego; w 1954 roku uzyskał tytuł magistra biologii na podstawie pracy dyplomowej o szacie roślinnej rezerwatu ekologicznego Pedregal de San Angel. W latach 1953–1954 pracował jako botanik w Syntex Laboratories. Dzięki wsparciu finansowemu UNESCO przez rok (1957–1958) studiował we Francji na Uniwersytecie Montpellier. Poznał tam europejską szkołę fitysocjologii szwajcarskiego botanika i ekologa Josiasa Braun-Blanqueta. Prowadził wykłady na temat szaty roślinnej Meksyku, a w 1958 roku wziął udział w dorocznej wyprawie naukowej do Meksyku organizowanej przez Międzynarodowe Towarzystwo Fitysocjologiczne.

Po powrocie do Meksyku, w latach 1959–1961 pracował jako botanik w Colegio de Postgraduados de Chapingo, broniąc w roku 1961 dysertację doktorską w Narodowym Uniwersytecie Autonomicznym w Meksyku

na temat szaty roślinnej stanu San Luis Potosí. Po obronie doktoratu został pracownikiem naukowym uniwersytetu. Pracował w nim do roku 1984. W tym okresie pełnił dodatkowe funkcje. Był doradcą w Instituto Nacional de Investigaciones Forestales w latach 1960–1961 i w Narodowym Muzeum Antropologicznym w Meksyku od 1963 do 1965 roku. Prowadził w latach 1962–1970 prace badawcze w Michigan State University. W latach 1960–1961 był przewodniczącym Meksykańskiego Towarzystwa Botanicznego; zorganizował pierwszy kongres botaniczny w Meksyku. Po karierze uniwersyteckiej został pracownikiem naukowym w Instytucie Ekologii w Pátzcuaro.

Opublikował ok. dwustu prac naukowych z zakresu botaniki; zgromadził bogatą dokumentację florystyczną – ponad 54 tys. arkuszy zielnikowych, co stanowi znaczący wkład w badania szaty roślinnej Meksyku. Założył czasopismo naukowe „Acta Botánica Mexicana”, którego przez wiele lat był redaktorem naczelnym, pracując poza tym w redakcjach dziesięciu innych czasopism. Był nauczycielem wielu botaników meksykańskich, promotorem 63 doktoratów, członkiem wielu towarzystw naukowych.

Otrzymał liczne nagrody i wyróżnienia. W 1999 roku został wybrany „Botanikiem Tysiąclecia” (*Botánico del Milenio*) podczas Międzynarodowego Kongresu Botanicznego w Sant Louis w USA. Nagrodzono go także medalem Meksykańskiego Towarzystwa Botanicznego. Otrzymał też tytuł doktora *honoris causa* Universidad Autónoma de Chapingo i Universidad Michoacana de San Nicolás de Hidalgo, a także nagrodę Asa Gray Award przyznawaną przez American Society of Plant Taxonomists. W roku 2017 został członkiem zagranicznym IV Wydziału Przyrodniczego Polskiej Akademii Umiejętności.

Autorstwo taksonów, opisanych naukowo przez Jerzego Rzędowskiego Rottera, oznaczone jest skrótem *Rzed.* Jego nazwisko upamiętnione jest w nazwach gatunkowych wielu roślin w formie *rzedowskiana* lub *rzedowskii*, a także w nazwie rodzaju *Rzedowskia*. Jego imię nosi ogród botaniczny w Meksyku – Jardín Botánico Jerzy Rzedowski Rotter. Wiele badań i publikacji naukowca powstało we współpracy z żoną, Graciela Calderón de Rzedowski, która zmarła w roku 2022.

Barbara Płytycz

Krystyna Urbańska 9 VI 1935–12 VII 2023

Młoda, szczupła, energiczna blondynka – dr Krystyna Worytkiewicz. Tak zapamiętałam prof. Krystynę Urbańską, kiedy w 1964 r. jako studentka pierwszego roku studiów biologicznych na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego (obecnie Wydział Biologii UJ) uczęszczałam na ćwiczenia z botaniki ogólnej w Katedrze Botaniki Ogólnej, przemianowanej na Katedrę Anatomii i Cytologii Roślin UJ, obecnie Zakład Cytologii i Embriologii Roślin UJ. Dr Worytkiewicz jako młoda asystentka prowadziła wtedy ćwiczenia dla kilku grup studenckich naszego roku. Kierownikiem Katedry była prof. Maria Skalińska, założycielka krakowskiej szkoły cytologii i embriologii roślin, a Katedra mieściła się na pierwszym piętrze Pałacu Popielów przy ulicy św. Jana 20.

Krystyna Maria Stefania Urbańska (*primo voto* Dziędzielewicz, *secundo voto* Worytkiewicz) urodzona 9 czerwca 1935 r. w Jordanowie, dorosłe życie związała z Krakowem i Zurychem w Szwajcarii. Szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące ukończyła w Bochni. W latach 1951–1956 studiowała na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Pracę magisterską i doktorską wykonała w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin pod naukowym kierunkiem prof. Marii Skalińskiej. Jej zainteresowania naukowe koncentrowały się na cytologii, kariologii i embriologii roślin. Pracę magisterską *Badania nad biologią rozmnażania i embriologią Homogyne alpina* (L.) Cass przygotowała w 1956 r. i uzyskała stopień magistra biologii. W 1962 r. obroniła pracę doktorską *Badania cytologiczno-embriologiczne nad rodzajem *Antennaria Gaerth**. Recenzentami pracy byli prof. dr Teresa Hulewiczowa z WSR Olsztyn Kortowo (obecnie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) i prof. Wacław Gajewski z Uniwersytetu Warszawskiego. Egzamin doktorski z filozofii zdawała u prof. Romana Ingardena, jednego z najwybitniejszych polskich filozofów – zdała z wynikiem bardzo dobrym. Publiczna dyskusja

nad rozprawą doktorską Krystyny Urbańskiej-Worytkiewicz odbyła się 10 maja 1962 r. w Auli Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Gołębiej 24, I p., o czym informował krakowian „Dziennik Polski” z 26 kwietnia 1962 r. Takie były w tamtych latach wymogi i obyczaje.

Karierę naukową rozpoczęła w Polsce w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin UJ, gdzie pracowała do 1970 r., kolejno na pracach zleconych dla UJ i PAN przez kilka miesięcy po obronie pracy magisterskiej, na etatach: asystenta (1956–1961), starszego asystenta (1961–1967), adiunkta (1967–1970). W badaniach koncentrowała się na biologii rozwoju, embriologii i kariologii roślin okrytonasiennych, głównie przedstawicieli flory tatrzańskiej. Była włączona w prace zespołowe Katedry nad kariologią flory polskiej, projektem zapoczątkowanym przez prof. Marię Skalińską. W tym okresie opublikowała 13 prac naukowych, także w trzech pracach zespołowych Katedry nad kariologią flory polskiej. Prace opublikowano w „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Acta Biologica Cracoviensia Ser. Botanica”, „Acta Borealia”, „Berichte des Geobotanischen Institutes der Eidg. Techn. Hochschule, Stiftung Rübel”.

Dalsza kariera naukowa Krystyny Urbańskiej była związana z Instytutem Geobotanicznym Politechniki Federalnej w Zurychu w Szwajcarii (Geobotanische Institut der ETH Zürich), gdzie pracowała od przełomu 1969 i 1970 do 1999 r., kiedy przeszła na emeryturę. Instytutem kierował wtedy prof. Elias Landolt (od 1966 do 1993), wybitny systematyk, geobotanik, z którym prowadziła wieloletnie badania, publikowała prace naukowe i książki. Pracę habilitacyjną złożyła w 1971 r. Tematem były badania nad rodzajem *Antennaria* w Karpatach. W 1979 r. jako pierwsza kobieta otrzymała nominację na tytułarnego profesora na Politechnice Federalnej w Zurychu. To był ogromny sukces.

Wieloletnie badania we współpracy z prof. Landoltem dotyczyły ekologii roślinności alpejskiej w aspektach genetycznym i biosystematycznym. Obejmowały zróżnicowanie morfologiczne i kariologiczne roślinności na różnych murawach skalnych: wapiennych, krzemianowych, serpentynowych; badania genetyczno-ekologiczne nad rodzajem *Antennaria*, nad strukturą populacji, biologią rozmnażania, zróżnicowaniem morfologicznym i kariologicznym gatunków arktyczno-alpejskich; nad *Cardamine pratensis* L. s.l. – powstawanie mieszańców międzygatunkowych, wpływ czynników środowiskowych na strukturę populacji; a także badania cytotaksonomiczno-ekologiczne nad roślinnością bagienną i łągową na przykładzie rodziny *Lemnaceae*.

W 1986 r. rozpoczęła duży projekt *Restoration of Ski Areas in the Swiss Alps* dotyczący renowacji wytyczanych maszynami tras narciarskich, co niszczyło populacje roślinne na szlakach. Opracowała metodę odtworzenia/renowacji roślinności takich miejsc z uwzględnieniem trudnych warunków strefy

alpejskiej. Na ten temat powstały liczne publikacje i rozdziały w książkach, m.in. *Reproductive behaviour of Alpine plants and ecological restoration in Disturbance and Recovery of Arctic Terrestrial Ecosystems – an Ecological Perspective* (Kluwer, Dordrecht 1997). Na arenie międzynarodowej uznano ją za ekspertkę w tej dziedzinie. W latach 1984–1991 uzyskiwała finansowanie na projekty, które dotyczyły badań nad zachowaniem roślin i roślinności w Alpach, badań eksperymentalnych dynamiki populacji i siedlisk roślin wysokogórskich na różnych podłożach skalnych oraz renaturyzacji i ochrony przyrody w ekosystemach arktyczno-borealnych i alpejskich.

Krystyna Urbańska była też cenioną dydaktyczką, prowadziła ćwiczenia z botaniki ogólnej i zajęcia terenowe dla studentów I roku biologii i pedagogiki, pracownię botaniczną dla studentów III roku biologii kierunku botanicznego na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Prowadziła również wykłady i zajęcia ze studentami z zakresu biosystematyki, ekologii, genetyki, biologii populacyjnej, ekologii restytucyjnej na Politechnice w Zurychu, gdzie w ciągu 30-letniej pracy wypromowała liczne grono magistrów i była promotorką kilkunastu przewodów doktorskich, z których wiele dotyczyło alpejskich stref w pobliżu Davos.

Prof. Krystyna Urbańska, w uznaniu naukowego dorobku i zaangażowania w działalność na rzecz nauki, została uhonorowana członkostwem w Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk. Została członkinią zagraniczną Wydziału IV (Przyrodniczego) PAU oraz Wydziału II (Nauk Biologicznych i Rolniczych) PAN. Działała w towarzystwach naukowych, m.in. była członkinią Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Schweizerische Botanische Gesellschaft, Société Botanique de France, które w 1978 r. uhonorowało ją odznaczeniem Coincy (Le prix de Coincy) za wybitne osiągnięcia w cytotaksonomii eksperymentalnej roślin nasiennych.

W latach 1984–1987 była prezydentką International Organization of Plant Biosystematics (IOPB), wieloletnią redaktorką i współredaktorką „IOPB Newsletters”, organizatorką sympozjum IOPB w Zurychu w 1986 r. i redaktorką opracowania książkowego referatów z tego sympozjum *Differentiation Patterns in Higher Plants* (Academic Press, London 1987). Ważną działalnością prof. Urbańskiej był jej udział w High Altitude Revegetation Committee (USA), gdzie aktywnie współpracowała z Colorado State University, biorąc udział w sympozjach i warsztatach dla studentów; m.in. Urbanska, K.M. 1986, *Behavior of alpine plants and high altitude revegetation research. Proceeding High Altitude Revegetation Workshop*, Colorado State University Information Service 7: 214–224; Urbanska, K.M. and A.R. Hasler. 1992, *Ecologically compatible revegetation above the timberline: A model and its application in the field. Proceeding of the 10th high altitude revegetation workshop*, Colorado State University Information Service. 71: 247–253. Należała do

komitetów redakcyjnych wydawanych w Polsce czasopism naukowych – „Acta Biologica Cracoviensia Ser. Botanica”, „Polish Botanical Journal”.

Dorobek naukowy prof. Krystyny Urbańskiej jest bogaty, obejmuje ponad 100 autorskich i współautorskich artykułów opublikowanych w renomowanych botanicznych czasopismach naukowych, m.in. „Aquatic Botany”, „Botanica Helvetica”, „Bulletin de la Société Botanique de France”, „Plant Systematic and Evolution”, „Restoration Ecology”; rozdziałów w książkach, skryptów dla studentów, w tym *Uni-Taschenbücher Populationsbiologie der Pflanzen: Grundlagen, Probleme, Perspektiven*, UTB für Wissenschaft 1631, 1992. Była współautorką z prof. Landoltem angielskiej, poszerzonej wersji jego popularnej książki *Unsere Alpenflora*, której dwa wydania *Our Alpine Flora* ukazały się w latach 1989 i 2003.

Prof. Krystyna Urbańska wykładała na uniwersytetach Europy i USA, odbyła wyprawy w różne rejony świata, ale do Polski wracała. Utrzymywała kontakt z Katedrą Anatomii i Cytologii Roślin UJ, w której rozpoczęła drogę naukową, z Zakładem Ekologii w Instytucie Botaniki PAN, z profesorami Krystyną Grodzińską, Kazimierzem Zarzyckim; uczestniczyła w wyjazdach terenowych pracowników w okolicy Olkusza, gdzie prowadzono badania nad zbiorowiskami roślinności obszarów cynkowo-olowiowych; recenzowała pracę doktorską wykonywaną w tym Zakładzie; była opiekunką naukową polskich stypendystów, którzy uczestniczyli w badaniach jej grupy w Instytucie Geobotanicznym Politechniki w Zurychu; wygłaszała wykłady na tzw. czwartkach botanicznych krakowskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Po przejściu na emeryturę w 1999 r. jeszcze wiele lat aktywnie pracowała naukowo i publikowała. Zmarła w Zurychu 12 lipca 2023 r. Była wybitną naukowczynią i dydaktyczką oddaną studentom. Kochała góry, Tatry i Alpy, w górach czuła się wolna.

Żegnaj prof. Krystynę Urbańską fragmentem wiersza Jana Kasprowicz *Zasnuły się senne góry* „...Odchodzę, bo czas mnie woła.../Ślad po mnie czyż tu zostanie?/O góry, o pola skoszone./O ciche, smutne żeganie.”

Elżbieta Kuta

Bibliografia

1. Teczka osobowa Krystyny Urbańskiej Worytkiewicz. Teczka przewodu doktorskiego Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, Kraków.
2. Edwards P.J. 2000. *Annual report of the Geobotanical Institute ETH* (1999). „Bulletin of the Geobotanical Institute ETH”, 66, 91–99.
3. Zarzycki K. 1991. *Prof. Krystyna M. Urbańska – nowym członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Nauk*. „Wiadomości Botaniczne” 35 (3/4): 89.

WYDZIAŁ V

Krajowi

Ryszard Jerzy Gryglewski 4 VIII 1932–30 I 2023

Ryszard Jerzy Gryglewski urodził się 4 sierpnia 1932 r. w Wilnie. Ukończył w 1955 r. Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Krakowie. Pracę doktorską obronił trzy lata później, a habilitacyjną – z farmakologii – w roku 1963. W 1971 otrzymał tytuł profesora.

W roku 1965 objął po prof. Januszu Supniewskim funkcję kierownika Katedry Farmakologii i pełnił ją do 2002. W latach 1981–1984 był rektorem Akademii Medycznej w Krakowie, przewodniczącym Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia od 1990 do 1992 r., dyrektorem Wydziału Lekarskiego Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1991–1993, przewodniczącym Rady Fundacji im. Braci Śniadeckich od 1995 do 1997, wiceprzewodniczącym Komitetu Wykonawczego Światowej Unii Farmakologicznej (IUPHAR), członkiem Europejskiego Komitetu Doradczego Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), ekspertem Komitetu Leków WHO.

Profesor prowadził działalność naukową w Polsce i za granicą jako stypendysta, profesor wizytujący i konsultant naukowy, m.in. w Edynburgu, w Wellcome Research Laboratories w Kent czy w londyńskim William Harvey Research Institute. Brytyjska działalność naukowa prof. Gryglewskiego była związana z pracą prof. Johna Vane’a, laureata Nagrody Nobla.

Ze swym nauczycielem i mentorem prof. Supniewskim prowadził badania nad chemiczną syntezą i mechanizmem działania hipoglikemicznego doustnych leków przeciwcukrzycowych z grupy pochodnych sulfonylomocznika. Opisał pozatrzustkowy, zależny od tiaminy, mechanizm działania tych leków.

W 1967 r. opublikował pierwszą pracę w czasopiśmie „Nature”, opisując w niej mechanizm fibrynolitycznego działania biarylokarboksylanów – niesteroidowych leków przeciwzapalnych.

W 1972 r. wykazał, że odkryta trzy lata wcześniej nietrwała „substancja kurcząca aortę królika” (*rabbit aorta contracting substance*, RCS) działa jako prekursor prostaglandyn, co doprowadziło później do odkrycia tromboksanu A₂. W 1975 r. badania prowadzone w Krakowie wskazały na zdolności hamowania uwalniania kwasu arachidonowego z fosfolipidów błon komórkowych przez glikokortykosteroidy, co utworowało drogę do dalszych badań nad molekularnym mechanizmem ich działania.

Uważa się, że najważniejszym osiągnięciem naukowym prof. Gryglewskiego, dokonany we wspólnym polsko-brytyjskim zespole, było odkrycie w 1976 r. prostacykliny – hormonu tkankowego wytwarzanego głównie w komórkach śródbłonna naczyń, który hamuje zlepianie płytek krwi i działa rozszerzająco na naczynia krwionośne, zwłaszcza wieńcowe. Prof. Andrzej Szczeklik w książce *Katharsis* napisał: „W 1976 r. Ryszard Gryglewski w genialnym błysku odkrył w londyńskiej pracowni Johna Vane’a, późniejszego laureata Nagrody Nobla, prostacyklinę, hormon produkowany przez wyściółkę tętnic”.

Odkrycie hamowania syntezy prostacykliny przez nadtenki lipidów i postawienie hipotezy o patomechanizmie miażdżycy jako choroby z niedoboru prostacykliny, zapoczątkowało badania nad mechanizmami uwalniania endogennej prostacykliny, a także pierwszego podania prostacykliny pacjentom z miażdżycą tętnic kończyn dolnych i poszukiwania leków, które uwalniając endogenną prostacyklinę, mogłyby znaleźć zastosowanie w leczeniu powiślań miażdżycy.

Prace prof. Gryglewskiego rzuciły także nowe światło na możliwość zastosowania niskich dawek aspiryny jako leku przeciwplatekowego i przyczyniły się do szerokiego wprowadzenia takiego leczenia w prewencji zakrzepicy u pacjentów ze schorzeniami sercowo-naczyniowymi.

Badania nad prostacykliną otworzyły kolejny obszar zainteresowań Profesora – opis złożonej roli śródbłonna w chorobach zakrzepowych, a ten doprowadził go do zaangażowania się w latach 80. XX wieku w prace doświadczalne dotyczące roli nowo odkrytego śródbłonkowego mediatora – tlenu azotu.

W latach 90. XX wieku prof. Gryglewski rozwijał badania nad rolą śródbłonna w rozwoju schorzeń układu krążenia, wykazując kluczową rolę dysfunkcji tego ważnego organu wewnątrzwydzielniczego w nasilaniu miażdżycy, niewydolności krążenia i zakrzepicy; a także zależne od śródbłonna przeciwzakrzepowe działanie wielu ważnych grup leków, w tym leków przeciwplatekowych, inhibitorów konwertazy angiotensyny i beta adrenolityków. Odkrycia naukowe prof. Gryglewskiego dotyczące farmakologii układu krążenia otworzyły nowe horyzonty w badaniach nad farmakoterapią miażdżycy i jej powiślań, prowadząc do zarysowania się nowego obszaru wiedzy – farmakologii śródbłonna.

Innymi obszarami aktywności naukowej prof. Gryglewskiego były mechanizmy ciężkich schorzeń zapalnych. Badał między innymi rolę uszkodzenia śródbrzońka płuc w wstrząsie septycznym i w chorobach alergicznych. Razem z prof. Andrzejem Szczeklikiem ogłosili hipotezę, że napady astmy oskrzelowej występujące u niektórych pacjentów po aspirynie i innych niesteroidowych lekach przeciwzapalnych spowodowane są zahamowaniem aktywności cyklooksygenazy i biosyntezy prostaglandyn w drogach oddechowych. Dalsze badania potwierdziły, iż prostaglandyny odgrywają główną rolę ochronną w oskrzelach chorych na astmę z nadwrażliwością na aspirynę.

Od wielu lat prof. Gryglewski jako autor znajduje się w ścisłej czołówce najczęściej cytowanych uczonych w Polsce. Był autorem ponad 400 prac oryginalnych, ponad 50 poglądowych i kilkunastu rozdziałów w wydawnictwach książkowych. Są wśród nich prace opublikowane w wiodących czasopismach światowych, „Nature”, „Lancet”, „New England Journal of Medicine”, „British Journal of Pharmacology”, „Circulation Research” czy „Hypertension”.

Był członkiem Academia Europaea, Polskiej Akademii Nauk, Polskiej Akademii Umiejętności i Węgierskiej Akademii Nauk, honorowym członkiem zagranicznych i polskich towarzystw naukowych: Austriackiego Towarzystwa Badań nad Miażdżycą, Brytyjskiego Towarzystwa Farmakologicznego, Polskiego Towarzystwa Badań nad Miażdżycą, Polsko-Amerykańskiego Towarzystwa Naukowego, Węgierskiego Towarzystwa Farmakologicznego, Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego, Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego, Polskiego Towarzystwa Fizjologów.

Wielokrotnie nagradzano prof. Gryglewskiego za wybitne osiągnięcia naukowe. Otrzymał m.in. Nagrodę Fundacji Alfreda Jurzykowskiego (1978), Medal „Medicus Magnus” (1995), nagrodę „Laur Jagielloński” (1997), The First von Euler Memorial Lecturer (1997), nagrodę Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (1997), Medal „Merentibus” UJ (2003), Krzyż Wielki Komandoria Orderu Polonia Restituta (2002), Order Orła Białego (2017). Ośmiokrotnie otrzymał tytuł doktora *honoris causa* nadawany przez polskie i zagraniczne uczelnie: New York Medical College (1982), Szeged Medical University (1985), Śląską Akademię Medyczną (1998), Akademię Medyczną w Gdańsku (1999), Uniwersytet Semmelweissa w Budapeszcie (2000), Uniwersytet Lwowski (2001), Uniwersytet w Grodnie (2001), Uniwersytet Medyczny w Łodzi (2005).

Prof. Ryszard Jerzy Gryglewski należy do najwybitniejszych polskich uczonych XX wieku. Zmarł 30 stycznia 2023 r. w Krakowie.

Kalina Kawecka-Jaszcz

Wojciech Ignacy Kostowski 30 III 1939–16 IV 2023

Wojciech Kostowski urodził się 30 marca 1939 r. w Warszawie. Dyplom lekarza uzyskał w 1963 r. na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Warszawie. W tym samym roku rozpoczął pracę w Zakładzie Farmakologii Eksperymentalnej uczelni, którym kierował prof. Piotr Kubikowski. Doktoryzował się w 1966 r. na podstawie pracy dotyczącej wpływu na układ krążenia nowych pochodnych bis-pirydylometyloamin zsyntetyzowanych przez prof. Stanisława Binieckiego.

W tym czasie Wojciech Kostowski prowadził badania nad wpływem serotoniny i amin katecholowych na układ krążenia i przewod pokarmowy, stosując liczne techniki badań narządów izolowanych. Następnie skoncentrował się na farmakologii układu nerwowego.

Był także zapalonym entomologiem. Analizował rolę neuroprzebieżników w zachowaniu agresywnym mrówek *Formica rufa* i u innych owadów, *Myrmeleon sp.* i *Periplaneta americana*. Wykazał, że dopamina pełni szczególnie istotną rolę w agresywności *Formica rufa*. Opracował przy tym wiele oryginalnych metod i modeli badawczych.

Znaczna część badań, które prowadził pod koniec lat 60. XX wieku, dotyczyła wpływu hormonów kory nadnerczy na układ nerwowy. Wykazał przeciwstawny wpływ gliko- i mineralokortykoidów. Stało się to przedmiotem rozprawy habilitacyjnej w 1970 r. Wyniki badań opublikowano m.in. w monografii *Hormony a czynność układu nerwowego* wydanej przez PZWL w 1971 r.

W latach 1967–1968 Wojciech Kostowski odbył staż naukowy w Mediolanie w Instytucie Farmakologicznym „Mario Negri”, współpracując z prof. Silvio Garattinim i prof. Luigiu Valzellim. Prowadził badania nad rolą układu serotonergicznego w zachowaniu zwierząt i działaniu leków psychotropowych.

Po powrocie do Polski kontynuował pracę nad rolą układów monoaminergicznych w działaniu leków psychotropowych.

Badania wykonane w pierwszej połowie lat 70. były podstawą pierwszej pracy doktorskiej, z 1974 r., której doc. Kostowski był promotorem. Praca doktoranta Andrzeja Członkowskiego *Działanie niektórych leków psychotropowych u zwierząt poddanych długotrwałych izolacji oraz z uszkodzonym układem serotonergicznym* zwracała uwagę na istnienie ważnych interakcji pomiędzy układem dopaminergicznym i serotonergicznym i znaczeniem tych układów w mechanizmie działania neuroleptyków. Kolejną doktorantką była Bożena Tarchalska-Kryńska, która zajęła się w pracy efektami leków wpływających na układ serotonergiczny w działaniu na zachowanie agresywne i spontaniczną aktywność elektryczną ośrodkowego układu nerwowego mrówek *Formica rufa*.

W roku 1977 Wojciech Kostowski utworzył Zakład Farmakologii i Fizjologii Układu Nerwowego w Instytucie Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, którym kierował do czasu przejścia na emeryturę w 2009 r. Równolegle kierował zespołem nauczania farmakologii na II Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Warszawie i współpracował z Katedrą i Zakładem Farmakologii Doświadczalnej i Klinicznej Akademii Medycznej w Warszawie; obecnie Warszawski Uniwersytet Medyczny.

W latach 1977–1980, współpracując z zespołem, opublikował pracę, której podsumowanie stanowiła oryginalna koncepcja istnienia dwu przeciwnych układów noradrenergicznych regulujących procesy behawioralne układu *locus coeruleus*, jądra miejsca sinawego; i tzw. brzuszego układu noradrenergicznego. Na podstawie tej koncepcji sformułował własną teorię patomechanizmu dwubiegunowej choroby afektywnej (depresji i manii), zgodnie z którą depresja wynika z dysfunkcji układu jądra miejsca sinawego, a reakcja typu maniakalnego wiąże się z dysfunkcją brzuszego szlaku noradrenergicznego. Koncepcję opublikowano w międzynarodowym czasopiśmie „Trends in Pharmacological Sciences” w 1981 r., a także w wydaniach monograficznych i podręcznikowych.

W roku 1979 Wojciech Kostowski przebywał w The Salk Institute w San Diego w USA, współpracując z zespołem dr. Georga F. Kooba w badaniach nad rolą struktury *locus coeruleus* w działaniu leków psychotropowych.

Kontynuując wcześniejsze prace, badał rolę neuronów serotonergicznych i noradrenergicznych w mechanizmach zachowania agresywnego. Jednym z ważniejszych osiągnięć Kostowskiego było wykazanie, że neurony serotonergiczne jąder szwu, szczególnie jądra grzbietowego (*nucleus rophae dorsalis*) wpływają hamująco na agresywność szczurów, zwłaszcza na formy agresywności drapieżniczej (*killer rat*).

Wojciech Kostowski wypromował 16 doktorów nauk medycznych. Pierwszy doktorat uzyskał w Zakładzie w roku 1980 Adam Płaźnik, który zbadał rolę układu serotonergicznego w działaniu leków neuroleptycznych.

Kolejno stopnie doktora uzyskali: Maria Domańska-Jerlicz w 1981 r. za badania nad rolą neuronów noradrenergicznych mózgu w zachowaniu agresywnym zwierząt; Olgierd Puciłowski (1982) za badania nad hamującym wpływem serotoninerгіcznych jąder szwu na zachowanie agresywne u szczurów; Ewa Malatyńska (1985) za badania nad modelem depresji doświadczalnej u gerbili; Marek Obersztyn (1985) za badania nad wpływem antagonistów kanału wapniowego na mechanizmy nabywania odruchów warunkowych; Ewa Trzaskowska (1986) za badania nad rolą neuronów serotoninerгіcznych i noradrenergicznych w procesie uzależnienia od alkoholu etylowego u szczurów. Kolejne prace doktorskie dotyczyły badań nad drgawkotwórczym mechanizmem izoniazydu; wpływem leków przeciwdepresyjnych na synchronizujące działanie klonidyny w EEG u szczurów; nad rolą neuronów noradrenergicznych w mechanizmie działania leków przeciwdepresyjnych i nad mechanizmem uzależnienia od alkoholu etylowego.

Badania nad ośrodkowym działaniem alkoholu etylowego prowadzono w Zakładzie od początku lat 80. XX wieku. Na początku lat 90. większa część badań nad alkoholem skoncentrowana była na roli receptorów serotoninerгіcznych typu 5-HT-1A i 5-HT-3 w mechanizmach uzależnienia. Nowsze badania (1995–1996) prowadzono techniką różnicowania bodźca alkoholu. Wykazano, że antagoniści receptora 5-HT-3 nie antagonizują interoceptywnego bodźca alkoholu, natomiast bodziec ten „naśladują”, czyli podstawiają się pod alkohol silnie kompetytywne antagoniści receptora glutamaterгіcznego NMDA. Celem badań było opracowanie selektywnej farmakoterapii uzależnienia wykorzystującej zasadę tłumienia „wzmacniającego” działania alkoholu i zmieniania jego bodźca różnicującego. Zajmował się tym prof. Przemysław Bieńkowski ze współpracownikami.

Tytuł profesora nadzwyczajnego Wojciech Kostowski otrzymał w roku 1979, a zwyczajnego w 1988. Członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności został w roku 1993. Był również członkiem zwyczajnym Wydziału V Nauk Lekarskich Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W roku 2004 został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk, a w 2019 członkiem rzeczywistym.

Wspólnie z prof. Piotrem Kubikowskim w latach 1976–1996 zredagował sześć wydań podręcznika *Farmakologia. Podstawy farmakoterapii. Podręcznik dla studentów medycyny i lekarzy*. Następne dwa wydania (1998–2001) mają jednego redaktora, prof. Wojciecha Kostowskiego. Ostatnie dwutomowe wydanie PZWL z 2003 r., poprawione i uzupełnione, przygotowane zostało pod redakcją prof. prof. Wojciecha Kostowskiego i Zbigniewa S. Hermana. Znaczące są także trzy wydania *Psychofarmakologii doświadczalnej i klinicznej* pod redakcją Wojciecha Kostowskiego i Stanisława Pużyńskiego, które ukazały się w latach 1980, 1986, 1997, wydawnictwo PZWL. A także

Działanie biologiczne alkoholu etylowego pod redakcją Wojciecha Kostowskiego i Ignacego Walda wydane przez PWN w 1991 r.

Prof. Kostowski ogółem opublikował blisko 340 prac naukowych z dziedziny neurobiologii, farmakologii i biochemii.

Pełnił liczne funkcje w komisjach i stowarzyszeniach naukowych. Był sekretarzem Komitetu Naukowego Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej, wiceprzewodniczącym i przewodniczącym Komisji Leków (Rejestracji Środków Farmaceutycznych), prezesem Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego, przewodniczącym rady naukowej Instytutu Psychiatrii i Neurologii, członkiem rad naukowych Instytutu Biologii Doświadczalnej Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej im. M. Mossakowskiego PAN, Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN, Instytutu Farmakologii im. J. Maja PAN, Rady II Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie, członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Tytułu i Stopni Naukowych.

Profesor, co jest warte odnotowania, był także utalentowanym malarzem. Miał na koncie kilka wernisaży obrazów.

Został odznaczony Krzyżem Oficerskim w 2001 r. i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski w 2011 r. Był doktorem *honoris causa* Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. W roku 2002 otrzymał Medal im. Jana Śniadeckiego. Został też nagrodzony Srebrnym Medalem Instytutu Mario Negri.

Andrzej Członkowski, Marek Sanak

Zagraniczni

Anne-Lise Haenni **26 IV 2031–26 III 2023**

Profesor Anne-Lise Haenni zmarła w Genewie w wieku 92 lat. Członkinią zagraniczną Polskiej Akademii Umiejętności była od 1997 r.

Anne-Lise Haenni urodziła się 26 kwietnia 1931 r. w Lozannie. Studiowała na Uniwersytecie Genewskim; w roku 1954 otrzymała licencjat z chemii, a następnie kontynuowała naukę w Uniwersytecie Harvarda, uzyskując stopień magistra w 1955 r. Stopień doktora w dziedzinie chemii i biologii otrzymała na Uniwersytecie Genewskim w roku 1961.

W latach 1963–1965 była stypendystką szwajcarskiego funduszu stypendialnego w dziedzinie chemii. Początkowo zajmowała się badaniem struktury chemicznej mykotoksyn. Jej pierwsza praca naukowa opublikowana w 1965 r. dotyczyła toksyn produkowanych przez kropidlaka, asperillomazmin. Zainteresowanie naukowe aspergillomazy A jest nadal aktualne, ponieważ pojawiły się nowe szczepy bakterii z genem antybiotykoporności metalo-beta-laktamazy (New Dehli-1). Ta produkowana przez kropidlaka mykotoksyna silnie hamuje enzym odpowiedzialny za lekooporność wielu bakterii powodujących ciężkie zakażenia u ludzi.

Dalsza kariera naukowa prof. Haenni rozwinęła się w Paryżu. Wpływ na to miała jej aktywna współpraca naukowa z Françoise Chapevillem, urodzonym w Polsce światowej sławy biochemikiem, który od 1962 był profesorem Sorbony. Badaczka opublikowała wspólnie z nim, w latach 1966–1997, 15 prac naukowych dotyczących głównie biosyntezy i metabolizmu RNA.

W latach 1969–1971 prowadziła badania, a przez następne piętnaście kierowała grupą badawczą w Narodowym Centrum Badań Naukowych (CNRS), by od 1987 r. zostać jej dyrektorką naukową. Badania naukowe pod jej kierownictwem prowadzono w Instytucie Biologii Molekularnej w Paryżu. Od 1982 r. nazwę tego instytutu zmieniono na Instytut Jacques'a Monoda, a obecnie związany jest on z Uniwersytetem Paryskim – Cite.

Prof. Haenni początkowo badała wirusy roślinne, zajmując się analizą ich genomu. Między innymi opublikowała wraz z Chapevillem w 1976 r. analizę

genomu roślinnego wirusa mozaikowości fasolnika, co wymagało wykorzystania odkrytego kilka lat wcześniej enzymu odwrotnej transkryptazy. Najliczniejsze jej publikacje naukowe dotyczyły wirusów roślinnych mozaikowości rzepy i mozaikowości kalafiora. Ukazało się ponad 90 prac naukowych jej współautorstwa na temat mechanizmów ekspresji i biosyntezy białek tych wirusów. Warto dodać, że największej obecnych upraw GMO na świecie wykorzystuje elementy genomu wirusa mozaikowości kalafiora, by wprowadzić do rośliny uprawnej korzystne cechy, jak na przykład odporność na herbicydy.

Prof. Haenni prowadziła badania naukowe wirusów we współpracy z Instytutem Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk. W latach 2000–2004 pełniła funkcję dyrektora Polsko-Francuskiego Centrum Biotechnologii Roślin, a następnie w latach 2004–2010 była członkinią Rady Doradczej Centrum Doskonałości Naukowej Genomika IBB PAN.

W dziedzinie medycyny szczególne znaczenie mają prace naukowe prof. Haenni dotyczące wirusów rzędu *Herpesvirales*. U człowieka kilka gatunków tych wirusów, których genom jest zbudowany z DNA, powoduje częste zakażenia, w tym opryszczki i mononukleozę zakaźną.

Ostatnie kilkanaście lat aktywności naukowej prof. Haenni poświęciła badaniom neurotropowych wirusów rodziny *Herpes*, interakcjom między wirusem nabytego niedoboru odporności HIV-1 i wirusami herpes oraz czynnikami wrodzonej odporności człowieka na zakażenia tymi wirusami.

Z Françoise Chapevillem napisała podręcznik o translacji białek wirusowych, była promotorką 15 rozpraw doktorskich. W paryskim apartamencie wielokrotnie gościła i opiekowała się młodymi naukowcami z całego świata, podtrzymując dzięki regularnym comiesięcznym spotkaniom ich współpracę poza murami Instytutu.

Prof. Haenni była członkinią licznych korporacji i towarzystw naukowych. Poza Polską Akademią Umiejętności należała do Francuskiego Towarzystwa Biochemii i Biologii Molekularnej, Europejskiej Federacji Towarzystw Biochemicznych, Europejskiej Organizacji Biologii Molekularnej, Szwajcarskiego Towarzystwa Biologii Komórkowej i Molekularnej. We wszystkich organizacjach sprawowała funkcje w radach i komitetach naukowych. W 1983 r. została laureatką Głównej Nagrody Naukowej Academie International de Lutece w Paryżu, rok później otrzymała Nagrodę Jauberta Uniwersytetu w Genewie.

Prywatnie całe życie była pasjonatką muzyki kameralnej. Grała na fortepianie, uprawiała turystykę górską.

Została pochowana na cmentarzu w Carouge, rodzinnym miasteczku oddalonym o kilka kilometrów od centrum Genewy.

Marek Sanak

WYDZIAŁ VI

Krajowi

Witold Cęckiewicz 24 IV 1924–18 II 2023

Trudno jest żegnać ludzi wybitnych, szczególnie tych z bogatym wielodyscyplinarnym dorobkiem twórczym, dydaktycznym i organizacyjnym, a to dotyczy profesora Witolda Cęckiewicza. W standardzie Polskiej Akademii Umiejętności status profesorski jest istotny, ale Witold Cęckiewicz był przede wszystkim twórczym architektem. Władysław Stróżewski w słowie wstępnym do zbioru refleksji *Krótkie eseje i najkrótsze myśli o architekturze* celnie określa jego cechy: „Odpowiedzialność i troska. A naczelną ideą, która nim kieruje jest piękno”. Cęckiewicz zaś pokornie pisze: „Dążenie do skończonego piękna jest równie bezcelowe, jak dążenie do całkowitego szczęścia. Jednakże siła dążenia, będąca miarą talentu lub charakteru, czyni świat piękniejszym i szczęśliwszym”. To brzmi jak trafne credo dla całego Wydziału VI Twórczości Artystycznej, którego był jednym z organizatorów.

Witold Cęckiewicz urodził się 24 kwietnia 1924 roku w położonym nad Wisłą podkrakowskim, kameralnym Nowym Brzesku. Może tamten krajobraz dał Mu zdolność odczuwania i profesjonalnego wykorzystywania piękna, również natury. Jako żołnierz AK brał udział w 1944 roku w akcji „Burza”, za co otrzymał dwukrotnie Krzyż Partyzancki.

Studia na krakowskim Wydziale Architektury ukończył z wyróżnieniem w 1950 roku; w 1970 został profesorem nadzwyczajnym, a zwyczajnym w 1979. W latach 1955–1960 pełnił odpowiedzialną funkcję Głównego Architekta miasta Krakowa. Jako nauczyciel akademicki pełnił kolejno funkcje dyrektora Instytutu, a potem kierownika Katedry Kompozycji Urbanistycznej PK, zaś jako profesor wizytujący wykładał w 1978 roku w Iowa State University, w latach 1986–1988 w Staedtbauliche Institut w Stuttgarcie, a od 1994 do 2006 roku architekturę sakralną w Papieskiej Akademii Teologicznej. Był

promotorem 28 doktorów i ok. 600 dyplomantów magisterskich. Dorobek dydaktyczny i naukowy podkreśliło przyznanie Witoldowi Cęckiewiczowi w 1995 roku zaszczytnego tytułu doktora *honoris causa* macierzystej Politechniki Krakowskiej.

Pozycję naukową i twórczą prof. Cęckiewicza doceniono też, wybierając go w 1983 roku na członka rzeczywistego PAN, a w 1989 przyjmując do Polskiej Akademii Umiejętności, której stał się aktywnym członkiem, przede wszystkim jako współorganizator wielodyscyplinarnego Wydziału VI Twórczości Artystycznej. Trwałym świadectwem twórczego wkładu i pamięci Profesora jest galeria rzeźb, popiersi wielkich Polaków jego autorstwa, w hallu głównym siedziby PAU.

Dorobek twórczy Witolda Cęckiewicza obejmował wiele obszarów, w tym planowanie urbanistyczne, architekturę użyteczności publicznej i mieszkaniowej, architekturę sakralną, założenia pomnikowe, a nawet rzeźbę. W każdej z dziedzin wykazywał się talentem. Wiele z realizacji znalazło się w Krakowie i stało symbolami nowej przestrzeni miasta.

Jako młody architekt, w latach 1959–1967, zaprojektował reprezentacyjny kompleks hotelu „Cracovia” i kina „Kijów”. W tym samym czasie, w latach 1958–1960, wygrał konkurs i zrealizował, wspólnie z rzeźbiarzem Jerzym Bandurą, obszerne przestrzenie i nowatorskie założenie Pomnika Zwycięstwa Grunwaldzkiego, a w 1964 roku Pomnik Ofiar obozu w Płaszowie. Trudna politycznie historia Polski dotknęła wartościowy przestrzenie i rzeźbiarsko Pomnik Czynu Rewolucyjnego z 1967 roku autorstwa Cęckiewicza. Później, jako Pomnik Powstańców Śląskich w Sosnowcu, bezsensownie zburzono go w latach 90. XX wieku.

Wczesne dzieła, zauważone z racji wysokiej jakości i nagradzane, otwierają długą i znakomitą drogę twórczą. Jedyne z dokumentacji fotograficznej znamy kolejne dzieło z lat 1973–1978, ze współautorem Stanisławem Deńko, czyli ambasadę RP w New Delhi. Obiekt ten, znając nową architekturę również polskich placówek dyplomatycznych, nie tylko ja uważam za jedno z najnowocześniejszych dokonań polskiej architektury współczesnej. Potwierdza on także wysoki stopień odpowiedzialności twórczej, szczególnie ważnej w architekturze. W tym przypadku przez głębokie zrozumienie wymogów związanych z klimatem i wykorzystanie w estetyce obiektu wyrazistego efektu słonecznego. W Krakowie zaś Witold Cęckiewicz zaprojektował i zrealizował w 1980 roku Wydział Mechaniki Politechniki Krakowskiej.

Odrębną częścią dorobku, mniej znaną powszechnie, są założenia urbanistyczne zespołów mieszkaniowych, m.in. w Dębnikach i Mistrzejowicach. Warto docenić budynek mieszkalny przy ul. Słomianek na osiedlu Dębniki. Lekkość i „transparentność” są ponad modą, a to zawsze najlepsze potwierdzenie architektonicznej wartości.

Najważniejszą częścią dorobku twórczego są być może, ze względu na jakość architektury i masowe użytkowanie, obiekty sacrum. Spośród dziesięciu projektów i realizacji bliskiego również mnie tematu, podkreślę najlepsze, czyli w przypadku tematu sacrum te, które tworzą najlepsze warunki do indywidualnej modlitwy, medytacji, a także wspólnotowych liturgii.

W latach 1977–1990 Witold Cęckiewicz realizował monumentalną katedrę w Rzeszowie. Kraków natomiast dobrze zna efektowny architektonicznie kościół św. Brata Alberta na Czyżynach z lat 1985–1994; w którym dodał w 2005 roku stworzoną przez siebie rzeźbę św. Brata Alberta. Władysław Stróżewski pamięta zakopiański kościół Świętego Krzyża i słusznie zachwyca się skromną, ale nastrojową kaplicą cmentarną na Salwatorze z 1999 roku. Autor wspomina, że do takiej wizji, natchnęła go istniejąca, teraz za mała, dawna kaplica: chce „przenieść ducha tamtej”. To dowód tak potrzebnego szacunku do przeszłości i tożsamości w architekturze.

Opus Magnum dzieł sakralnych Cęckiewicza stał się kompleks Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach oddany w 2002 roku. Zaszczyceniem było zlecenie mi w 1997 roku przez kardynała Franciszka Macharskiego przygotowania opinii o projekcie, zatwierdzonym ostatecznie przez Jana Pawła II. Dla Stróżewskiego, to „olbrzymi okręt na wzburzonym morzu” – chyba nie docenił mocy „tajemniczego krzewu”, przecież „gorejącego” nad rzeźbiarskim ołtarzem – symbolicznym stołem Ostatniej Wieczery przykrytym marmurowym „obruszem”, również dziełem Cęckiewicza.

Struktura całości centralnej świątyni wraz z nowatorskim sklepieniem z konstrukcją z drewna klejonego, oparta została na idei promieniowaniu Światła Boskiego – to oczywista sakralnie symbolika. Przy bazylice stanęła w 2006 roku kolejna rzeźba pomnikowa jego autorstwa: Jan Paweł II. Dowodem uznania dla osiągnięć w dziedzinie architektury sakralnej było przyznanie w 1999 roku wysokiego odznaczenia papieskiego – Komandorium Orderu św. Grzegorza Wielkiego i w 2006 roku podobnej polskiej Nagrody im. św. Brata Alberta.

Poza orderem papieskim i wcześniejszymi odznaczeniami partyzanckimi należy wymienić liczne inne. W 1961 roku Witold Cęckiewicz otrzymał Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, a w 1974 – Krzyż Komandorski OOP. W 1980 roku SARP przyznał mu najwyższe wyróżnienie środowiska architektów: Honorową Nagrodę SARP. W 50-lecie pracy twórczej i dydaktycznej w 2000 roku został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP. Patriotyzm Profesora uhonorowano, przyznając w 2014 roku Krzyż z Mieczami Orderu Krzyża Niepodległości.

Miałem szczęście poznać Profesora już dawno, korzystać z jego rad i recenzji moich pisanych i projektowanych prac, a w zrozumiałym stresie nawet opiniować jego projekt. Pamięć o zasłużonym członku Polskiej Akademii

Umiejętności, umiejętności tak cennie różnych w przypadku Profesora i Mistrza, będzie utrwalac, po wejściu do gmachu na Sławkowskiej, spojrzenie na rzeźbione przez niego popiersia innych wielkich Polaków...

Niech wspomnienie zakończą jego słowa, zgodne z duchem tego miejsca: „Architektura, podobnie jak medycyna należy do najbardziej odpowiedzialnych zawodów. Jedno ratuje życie człowieka, drugie – poprzez sztukę i kulturę jego człowieczeństwo”.

Konrad Kucza-Kuczyński

Alfabetyczny spis członków PAU

A

Abramowicz Halina 27
 Adamczyk Zbigniew 19
 Agarwal Anupam 29
 Albrecht Jan 22
 Alexandrowicz Stefan Witold 20
 Amaldi Ugo 27
 Askenase Philip W. 29
 Aurenche Olivier 26
 Avineri Shlomo 26
 Axer Jerzy 13

B

Baczkowski Krzysztof 15
 Bajer Andrzej 28
 Balcerowicz Leszek 16
 Balcerzan Edward 14
 Ballester Xaverio 25
 Bałus Wojciech 13
 Bammesberger Alfred 25
 Bankiewicz Krzysztof S. 29
 Barcz Jan 16
 Bartke Andrzej 28
 Bartol Krystyna 13
 Bartosz Grzegorz 21
 Beauvois Daniel 26
 Bednarczuk Leszek 13
 Berger Karol 30
 Berglund Björn 28
 Będziński Romuald 19
 Białas Andrzej 17
 Białynicki-Birula Iwo 17

Biernat Stanisław 16
 Bilińska Barbara 20
 Biliński Szczepan 20
 Bjorken James Daniel 27
 Bodziony Jakub 19
 Bogucki Andrij 28
 Bogusławski Andrzej 13
 Boitani Pietro 25
 Bolecki Włodzimierz 13
 Borowski Andrzej 13
 Boruta Tadeusz 24
 Borysiewicz Leszek K. 28
 Borzyszkowski Józef 17
 Bosák Pavel 28
 Brato Sava 27
 Braun-Munzinger Peter 27
 Brazis Romuald 27
 Brix Emil 26
 Broclawik Ewa 18
 Brogi Bercoff Giovanna 25
 Bronk Andrzej 17
 Bryła Jadwiga 21
 Brzozowski Tomasz 22
 Buczek Włodzimierz 23
 Budaj Andrzej 23
 Budzyński Marek 24
 Bumblauskas Alfredas 26
 Bunjak Petař. 25
 Buras Andrzej Jerzy 27
 Busza Wit 27

C

Cantù Francesca 26
 Cęckiewicz Witold 24

Chain Benjamin Michael 29
 Chlebowski Piotr 14
 Chrobak Tadeusz 21
 Ciemerych-Litwinienko Maria A. 21
 Cios Krzysztof 27
 Colizzi Vittorio 29
 Čolović Ivan 26
 Crugten van Alain 25
 Czekański Stanisław 23
 Członkowska Anna 22
 Czopek Sylwester 15
 Czuczwar Stanisław Jerzy 23

D

DaCosta Kaufmann Thomas 25
 Danielewicz Jerzy 13
 Danielewicz Magdalena 14
 Davies Norman 26
 Delande Dominique 27
 Delaperrière Maria 25
 Dembiński Bogdan 17
 Demkowicz Leszek Feliks 27
 Dietl Tomasz 19
 Diller Hans Jürgen 25
 Dohnalik Tomasz 18
 Domagała Wenancjusz 23
 Domański Juliusz 15
 Dopart Bogusław 14
 Drąg Marcin 19
 Du Pasquier Louis 28

- Dulak Józef 22
 Dziembowski Wojciech 19
- E**
 Eichmann Klaus 29
 Ekert Artur 27
- F**
 Fabiański Marcin 14
 Fedorowski Jerzy 20
 Ferrari Robeto 29
 Fieguth Rolf 25
 Fikus Marian 24
 Filip Małgorzata 23
 Flad Hans-Dieter 29
 Frackowiak Richard 28
 Friszke Andrzej 17
 Fritz Peter 28
 Francisz Wojciech 21
 Frost Robert I. 26
 Fuliński Andrzej 18
 Fuxe Kjell 29
- G**
 Gajda-Krynicka Janina 17
 Gajek Bernhard 25
 Ganten Detlev 29
 Garton Ash Timothy 26
 Gąsiorowski Antoni 17
 Ginter Bolesław 17
 Gispem Willem Hendrik 29
 Gliwicz Zbigniew Maciej 21
 Głowiński Michał 13
 Gömöri György 25
 Gorzkowski Albert Juliusz 14
 Górski Andrzej 22
 Górski Jan 22
 Grabowska Anna 21
 Grigorova Margreta 25
 Grochowski Maciej 13
 Grodzicki Tomasz Kazimierz 24
 Grodzińska Krystyna 20
- Gromada Tadeusz 26
 Gruchała Janusz S. 14
 Gruszecki Wiesław I. 21
 Grygłowski Ryszard Jerzy 22
 Guterch Aleksander 21
 Gutkowska Jolanta 29
 Györy Kálmán 27
- H**
 Haenni Anne-Lise 29
 Hahlbrock Klaus 28
 Hann Christopher Michael 26
 Hanusiewicz-Lavallee Mirosława 14
 Harrison Stephen 25
 Hausner Jerzy 17
 Hawiger Jacek 29
 Heller Michał 15
 Hermann Volker 28
 Heuer Rolf-Dieter 27
 Holgate Stephen Townley 29
 Holland Agnieszka 24
 Hołowiecki Jerzy 24
 Horbatenko Wołodymyr 26
 Horodecki Ryszard 19
 Hrycak Jarosław 26
- I**
 Ingarden Krzysztof 24
 Isozaki Arata 30
 Iwaniec Henryk 27
 Iwańczak Wojciech 15
 Iwańczak Wojciech 17
- J**
 Jadach Stanisław 19
 Jajszczuk Andrzej 19
 Januszewicz Włodzimierz 22
 Jarzab Barbara 24
 Jassem Jacek 22
- Jeziorski Bogumił 19
 Joachimiak Andrzej 27
 Józkowicz Alicja 21
 Jurczak Janusz 19
- K**
 Kaczorowski Jerzy 18
 Kalczyńska-Scheiwiller Alicja 30
 Kalina Jerzy 24
 Kałuża Zenon 26
 Kaminski Michael A. 28
 Kappeler Andreas 27
 Karliner Marek 27
 Kastory Andrzej 15
 Kawecka-Jaszcz Kalina 23
 Kawiak Jerzy 22
 Kieda Claudine 28
 Kiedroń Stefan 14
 Kijewska Agnieszka 17
 Kilarski Wincenty 20
 Kiselman Christer Oscar 27
 Kisielow Paweł 23
 Klinowski Jacek 28
 Kloc-Stepkowska Małgorzata 28
 Koenigswald von Wighart 28
 Kolenda Zygmunt 18
 Kołodziej Sławomir 19
 Korbel Andrzej 19
 Korohoda Włodzimierz 20
 Korpak Adam 30
 Korus Kazimierz 13
 Korytowska Maria 13
 Kossut Małgorzata 21
 Kostkiewiczowa Teresa 13
 Kostowski Wojciech 23
 Kostrzewski Andrzej 20
 Kotarba Adam 20
 Kovács István 27
 Kowalska-Stus Hanna 14
 Koziara Stanisław 14
 Kozłowski Henryk 19

- Kozłowski Jan 20
Kozłowski Janusz Krzysztof 15
Krawczyk Marek 24
Krąpiec Marek Antoni 21
Kren Kostkiewicz Jolanta 27
Kruk Janusz 15
Krynicky Ryszard 25
Krzemiń Kazimierz 21
Kucharz Wojciech 19
Kucza-Kuczyński Konrad 25
Kula Marcin 17
Kupiec-Weglinski Jerzy W. 29
Kurczewska Joanna Maria 17
Kwapien Stanisław 18
Kwiecińska Barbara 21
- L**
Langer Salomon Z. 29
Lasoń Władysław 24
Laurent-Zielińska Maryla 25
Lebioda Łukasz 29
Legeżyńska Anna 15
Legocki Andrzej B. 21
Lenh Jean-Marie 28
Lewenstein Maciej 19
Limon Janusz 23
Lipatow Aleksander W. 26
Lipkowski Janusz Stanisław 18
Lipska Ewa 25
Lipski Janusz 29
Löw (Loew) Ryszard 26
Lupa Krystian 25
Łanczont Maria Grażyna 21
Ławski Jarosław Mariusz 15
Łazarewicz Jerzy W. 24
Łazuga Waldemar 17
Łętowska Ewa 16
Łossowski Piotr 17
Łuczka Jerzy 19
- M**
Machnik Jan 16
Madeyska Teresa 20
Magocsi Paul Robert 27
Maier Giulio 28
Majewski Lech 25
Malendowicz Ludwik Kazimierz 24
Maliński Tadeusz 29
Małecki Maciej Tadeusz 24
Małek Janusz 16
Mang Herbert A. 28
Mania Andrzej 16
Marciniec Bogdan 18
Marinelli Luigi 26
Markham Schulz Anne 26
Marks Leszek 21
Masłowski Michał 26
Massalski Tadeusz B. 28
Mastalerz Lucyna 24
Maślanka-Soro Maria 15
Matyjaszewski Krzysztof 28
Matyszkiewicz Jacek 21
Mazurkiewicz Roman 14
Mączyński Andrzej 16
Mąkosza Mieczysław 18
Medwecka-Kornaś Anna 20
Meyer Krzysztof 25
Michalik Jan 14
Michalski Sergiusz 14
Michałowska Teresa 14
Michel Alain 26
Migoń Piotr 22
Mika Tomasz 15
Mikołajczyk Marian 19
Minissi Nullo 26
Mitchison N. Avrion 29
Mizia-Stec Katarzyna 24
Moncada Salvador 29
Montgomery Hugo 26
Morycowa Elżbieta 20
Moskalewski Stanisław 23
Mossakowski Stanisław 14
Motuza Gedyminas 29
- Mróz Lech J. 17
Mróz Zenon 18
Mrózek Krzysztof 30
Mühle Eduard 27
Murariu Dumitru T. 29
Murawski Roman 17
Musiał Jacek 24
Muthesius Stefan 26
Myjak Adam 25
Myśliwiec Michał 24
Myśliwski Wiesław 25
- N**
Nadachowski Adam 22
Nalepa Jerzy 17
Nałęcz Maciej Jan 22
Narębski Wojciech 20
Narkiewicz Krzysztof 24
Niedźwiedz Tadeusz 20
Nikolajew Sergiej Iwanowicz 26
Nizankowska-Mogilnicka Ewa 24
Nowak Maciej A. 19
Nowakowska Maria 19
Nowicka-Jeżowa Alina 14
Nowotny Janusz 28
Nycz Ryszard 15
- O**
Obracht-Prondzyński Cezary 17
Ochman Wiesław 25
Oelert Walter 28
Oganessian Yuri 28
Ostrowski Jan 14
Otręba Ryszard Kazimierz 25
Ozóg Krzysztof 16
- P**
Palczewski Krzysztof 29
Pasternak Charles Alexander 29
Pavúk Juraj 27

- Pawlik Wiesław W. 23
 Pawlucky Wiesław 19
 Pazardan Maksymilian 17
 Penczek Stanisław 18
 Peryt Tadeusz M. 22
 Pflug Peter 28
 Pfützner Marek 19
 Pilc Andrzej 23
 Pleśniak Wiesław Antoni 18
 Płytycz Barbara 20
 Poddubiński Henryk Antoni 14
 Pokorski Stefan 18
 Polański Tomasz 15
 Pomian Krzysztof 27
 Popiel Jacek 15
 Popiela Tadeusz 23
 Poprzeczka Maria 15
 Posern-Zieliński Aleksander 16
 Pospił Ivo 26
 Praszalowicz Michał 19
 Prokop Jan 15
 Przegaliński Edmund 23
 Przewłocka Barbara Elżbieta 24
 Przewłocki Ryszard 23
 Pullat Raimo 27
 Purchla Jacek 16
 Puzynina Jadwiga 14
 Pyza Elżbieta 20
- R**
- Raczky Pł 27
 Radomski Marek 30
 Radyszewski Rostysław 26
 Radzikowski Czesław 23
 Rajski Jerzy 17
 Rak Janusz 30
 Rao Naropantul Appaji 30
 Ratajczak Mariusz Z. 30
 Razowski Józef 21
 Redlich Krzysztof 18
 Reznik Miłoś 27
- Rębkowski Marian 17
 Roniewicz Ewa Wanda 22
 Rosset François 26
 Rychlik Jan 27
 Rykwert Joseph 26
 Rzędowski Jerzy 29
- S**
- Safjan Marek H. 16
 Salerno Alfredo 30
 Salwa Piotr 15
 Samoć Marek 19
 Samorajski Tadeusz 30
 Sanak Marek 23
 Sarna Tadeusz 22
 Satz Helmut 28
 Sawicki Stefan 14
 Schopper Herwig 28
 Schousboe Arne 30
 Schultze Brigitte 26
 Selmaj Krzysztof 24
 Severs Nicholas John 29
 Seweryn Andrzej 25
 Siemek Jakub 19
 Siemionow Maria Zofia 30
 Sies Helmut 29
 Skiba Stefan 22
 Skoczeń Błażej 19
 Skotnicki Aleksander B. 24
 Skórczewski Krzysztof 25
 Slomiany Bronisław 30
 Sławek Tadeusz 15
 Słomiński Andrzej T. 29
 Smak Józef 19
 Snyder Timothy 27
 Söding Paul 28
 Soergel Wolodymyr Odrekhivskiy 30
 Sokołowski Robert 27
 Sołtysiński Stanisław 17
 Sosnowski Ryszard 18
 Sroka Jacek 25
 Stabryła Stanisław 14
 Stachowski Marek 15
 Stala Marian 15
- Staruszkiewicz Andrzej 18
 Starzyk Jerzy R. 21
 Stoichita Victor Ieronim 26
 Stoika Rostyslav 29
 Stroock Daniel 28
 Stróżewski Władysław 16
 Strugała Tadeusz 25
 Strzałka Kazimierz 21
 Strzelczyk Jerzy 16
 Suchanek Lucjan 14
 Suchodolski Stanisław 16
 Sulima-Kamiński Andrzej 27
 Suwalsky Mario 29
 Szczepańska-Sadowska Ewa 23
 Szczepański Tomasz 24
 Szefer Gwidon 19
 Szewczyk Adam 22
 Szostek Andrzej 17
 Sztompka Piotr 16
 Szymański Paweł 25
 Szymura Jacek M. 21, 22
 Ślaczka Andrzej 21
- T**
- Tadeusiewicz Ryszard 19
 Taranczewski Paweł Maria 25
 Tarnowski Karol 17
 Taylor Tomasz Robert 28
 Tendera Michał 23
 Terano Akira 30
 Tischner Marian 21
 Tokarczuk Olga 25
 Tokarski Ryszard 15
 Tołkoczko Tadeusz Stanisław 24
 Tołstojowa Swietłana 26
 Topolińska Zuzanna 14
 Torbicki Adam 24
 Trautman Andrzej 18
 Trojanowski Tomasz 23
 Trzonkowski Piotr 24
 Turała Michał Marian 18

Turlejski Krzysztof 22
 Turnau Katarzyna 22
 Tylikowski Andrzej 19
 Tymowski Michał 17

U

Uchman Alfred 21
 Udalski Andrzej 19
 Undas Anetta 24
Urbańska Krystyna 29
 Uruszczak Waław 17
 Uspienski Boris A. 26

V

Valde-Nowak Paweł 17
 Vehviläinen Olli 27
 Venclova Tomas 30
 Verkhratsky Alexei 30
 Vesole David H. 30
 Vizi Sylvester 30

W

Wachs Israel E. 28
 Wadström Torkel 30
 Waltoś Stanisław 16
 Wasylikowa Krystyna 22
Waszczyszyn Zenon 18

Weiner January 21
Weiss Szewach 27
 Welsler Rudolf 27
 West Stephanie Roberta 26
 Wetzel Andreas 29
 Węgrzyn Grzegorz 22
 Wicherek Stanisław 29
 Wierzbicka Anna 26
 Wierzchowski Kazimierz 24
Wiesinger Peter 26
 Więcek Andrzej 23
 Wilczek Frank 28
 Witkowski Andrzej 19
 Witt Michał 24
 Włodarski Maciej 15
 Wojakowski Wojciech 24
Wojcicki Stanley George
 28
 Wojtkowski Maciej 20
 Woleński Jan 16
 Wolff-Powęska Anna 17
 Woyciechowski Michał 22
 Woźniak Zenon 16
 Wójcicki Ryszard 17
 Wróblewski Andrzej Kaje-
 tan 18
 Wszolek Zbigniew 30

Wünsch Thomas 27
 Wydra Wiesław 15
 Wyka Marta 15
 Wylęgała Edward 24

Z

Zajadło Jerzy 17
 Zakrzewski Jakub 20
 Zaleski C. Pierre 28
 Zalewska Agnieszka 19
 Zalewski Kacper 19
 Zanuszi Krzysztof 25
 Zarnecki Jan Charles 28
Zarzycki Kazimierz 21
 Zawadzki Roman Maria 15
 Zemła Kazimierz Gustaw
 25
 Zielinski Christoph 30
 Ziemba Antoni 15
 Ziółkowski Marek 17
 Zoll Andrzej 16
 Zrałek Marek 19
 Żernicka-Goetz Magdalena
 29
 Życzkowski Karol 20
 Żylicz Maciej 22

Polska Akademia Umiejętności
Kraków 2024

Obj.: ark. wyd. 12,80; ark. druk. 17,00